SYNOPSIS
METAPHYSICA
Andreæ Frommenii, K.

SS. Th. Lic. Conſiſt. Elect. Brand. Adſeſſoris, & Eccl. Suevo-Colon. Petrinæ, &c. Vicin. Præpoſiti.

Editio ultima prioribus emendatior, & nonnullis animadverſionibus hic illic interſperſis auctior.

OXONIÆ,

Typis LICHFIELDIANIS, Proſtant venales apud HENRICUM CLEMENTS.
Anno Domini MDCCIV.

a
1

BRITISH MUSEUM

Epiſtola Nuncupatoria.

Viro (non ſuis minus Virtutibus quam Stemmatibus Avitis) Illuſtri *Petro Clauſſonio* Dano.

DEpoſitum hoc Metaphyſicum, Vir Illuſtriſſime, ſic redditum accipias, quod fidei meæ ſic reddendum crediderας; Librumque plus uno nomine tuum Nomini tuo ſic dicandum permittas: Dignum ſcilicet, ſi quod aliud, Nomen, cui talis dicetur Libellus: Dignus, ſiquis alius hoc in genere, Libellus, qui tanto dicetur Nomini.

Dignus omnino Libellus; ſeu Methodum intueamur exactiſſimam, ſeu Judicium ſpectemus ſubactiſſimum; Nulla hic in tricis Subtilitas, nulla à ſubtilitate in Neceſſariis Obſcuritas; Sed maxima tam Subtilitas, quam & Brevitas minori nihilo cum Perſpicuitate temperata. Nihil Solidi habent Sobriive tumida tot pompoſaque Jeſuitarum Volumina, quod non ſummo cum ſtudiorum Compendio, abſque minimo temporis (pretioſiſſimæ plane Mercis) diſpendio ex limpidiſſimo hoc Fonticulo non ſtatim hauriant Juniores ubivis Gentium Academici. In ſuis ſane Exercitationibus

nibus Metaphysicis, quas Juvenis adhuc con-
scripserat, alios omnes (unum modo excipias
Barlovium) *longe superaverat Author; lon-*
gius etiamnum hac ipsa in Synopsi semetipsum
in Exercitationibus superavit; utpote quam
provectioris decem jam annos ætatis, Judicii-
que tanto maturioris factus edidit.

Dignum usquequaque tuum cui inscribatur
Nomen, qui Genus haud Ignobile omni Lite-
rarum (qua Linguarum, qua Scientiarum)
Genere amplius adhuc Nobilitasti, & Augusti-
us; adeo ut vel Pereschii *Nobilis magni me-*
rito apud Gallos *suos nominis, vel etiam No-*
bilioris Boylii *majoris* Britanniæ *nostræ Orna-*
menti (quo igitur insalutato Anglia emigrare
noluisti, opinor nec potuisti) optime videaris
æmulus, & Dulce Daniæ *tuæ Decus brevi*
Salutandus. Quin & utrique huic Ornamento,
insigni Generis Splendori, insignioribusque Ani-
mi Dotibus Summa Humanitas accessit, hu-
millimaque Modestia; quarum illa paucis iis,
quibus familiariter usus es Amicis, ad am-
plissimos Eruditionis tuæ Thesauros Clavis
instar aditum aperit; ista aliis omnibus, pessuli
in modum, ostium occludit; nempe reconditi
delitescere gestiunt hi etiam Thesauri, nec fre-
quentioribus se ferunt contuendos oculis. Te
merito Charissimum habuit Linguarum om-
nium Orientalium peritissimus, duarumque

Pro-

Profeſſor, Pocockius; *qui charius multo, teneriuſque ſibi Depoſitum fidei curæque tuæ mandavit, quam tu meæ commiſeras; Charissimum & habuit Magnus ille* Matheſeos *Profeſſor* (*Theologiæ etiam haud minus profitendæ idoneus*) *incomparabilis* Wallisius; *nec minus charum habiturus etiam erat maximus ille Librorum Helluo, & animata plane Bibliotheca* (*in S. Th. pro Domina Marg. Prof.*) Barlovius, *niſi quam primum æque in Peregrinos humaniſſimo, ac inter ſuos Doctiſſimo illi viro innoteſcere cœperas, extemplo te Oxonio, mox & Anglia proripuiſſes, vel potius* (*Amicorum mutua Tuique cum Solicitudine*) *fuiſſes abreptus: Hos omnes Reverendos, & tanquam Oracula in ſua quemque Facultate conſulendos tibi propoſueras, ut alios Amicitia tua dignandos Amoreque proſequendos, qui & te ſuo proſequuti ſunt invicem: Meritiſſimi Collegii* Reginenſis *Socii, quos arctiori propioris Amicitiæ vinculo tibi conjungendos haud imprudens delegeras, quoſque humaniſſime nomine tuo non ſemel à me juſſiſti Salutandos, Suaviſſimam tui ſervant aluntque memoriam.*

Meipſum denique quod ſpectat; Metaphyſicalem hanc Literaturæ partem (*Literaturæ tuæ partem quantillam!*) *ſic te ſequuturam, ſi fas ſit, etiam & aſſequuturam volui, cui ſtatu-*

ſtatutum eſſe novi Literas omnes omni terra-
rum Orbe, donec Omnes aſſequutus fueris,
pede impigro indefeſſoque proſequi: & Sy-
nopſin hanc abſolutiſſimam, munere tuo Ox-
onii renaſcentem, tui tam in me Affectus
benevoli, quam meæ tuam erga Dignitatem
Gratitudinis ſubmiſſiſſimæ perpetuum cupi-
extare monumentum.

Amicorum omnium,

ne dicam & Servorum

etiam, Indigniſſimus.

T.G

INDEX CAPITUM
Libri Primi.

Cap. I. *DE natura entis, ejusque conceptu* 22
II. *De Synonymis Entis* 33
III. *De Cognatis Entis, & Synonymorum Entis* 42

LIBRI SECUNDI.

Cap. I. *DE Attributis seu Affectionibus Entis in genere* 56
II. *De affectionibus Unitis in genere* 67
III. *De Unitate* 72
IV. *De Veritate* 91
V. *De Bonitate* 106
VI. *De Duratione* 123
VII. *De Ubietate* 139
VIII. *De Affectionibus disjunctis in genere* 144
IX. *De Necessitate & Contingentia* 148
X. *De Actu & Potentia* 161
XI. *De Corruptibilitate & Incorruptibilitate* 177
XII. *De Dependentia & Independentia* 182

XIII.

XIII. *De Creato & Increato* 18
XIV. *De Finito & Infinito* 19
XV. *De Principio & Principiato* 19
XVI. *De Causa & Causato* 20
XVII. *De Simplicitate & Compositione* 23
XVIII. *De Identitate & Diversitate* 24
XIX. *De Communicabilitate & Incommunicabilitate* 25
XX. *De Naturali & Artificiali* 26
XXI. *De Completo & Incompleto* 27
XXII. *De Permanente & Successivo* 27
XXIII. *De Indefinito & Definito* 28
XXIV. *De Subjecto & Adjuncto* 28
XXV. *De Absoluto & Respectivo* 29
XXVI. *De Signo & Signato* 30
XXVII. *De Mensura & Mensurato* 32

LIBRI TERTII.

Cap. I. *DE Divisione entis in genere* 33
II. *De Substantia* 33
III. *De Accidente in Genere* 35
IV. *De Quantitate* 35
V. *De Qualitate* 35
VI. *De Relatione* 37
VII. *De Actione & Passione* 37
VIII. *De Quando, Ubi, Situ, & Habitu.* 38

PROE

PROOEMIUM
De Natura & Conſtitutione METAPHYSICÆ.

Sectio I. Dogmatica.

I. Metaphyſica eſt Scientia Entis, *Quatenus Ens eſt.*

SECT. I.

GEnus Metaphyſicæ dicimus *Scientiam* eſſe, ſecuti *Ariſt. l.* 3. *Met. c.* 1. *Suarezium Diſp.* 1. *Sect.* 5. *Thomam* in 3. *Met.* paſſim *Scheiblerum*, *Lipſium* & alios. *Ratio:* Quicquid ut eſſentiale latius & proximum Metaphyſicæ competit, id ejus genus eſt in definitione. Sed *ſcientia* (accepta pro habitu demonſtrante affectiones ſubjecti) competit Metaphyſicæ, ut eſſentiale latius, & ſimul proximum. Ergo. Major nititur regula Log. de definitione. Minor habet duo membra: Prius, quod *ſcientia* latior ſit, probatur, quia Phy-

ſica & Matheſis etiam ſunt ſcientiæ. Alterum, quod ſit etiam proximum, probatur inde, quia nec intelligentia, nec ſapientia, nec prudentia, nec ars dat ipſi proximum genus; Ergo relinquitur, quod *ſcientia* id præſtet; quinque enim habitus intellectuales tantum dantur. Remotionem reliquorum quatuor vide in controverſiis.

Sect. 2. Objectum dicimus eſſe *Ens*. *Intellectus* noſter in ſeſe non determinatus eſt ad *certum* aliquod, ſicut *guſtus* ad *ſaporem*; ſed *potentiam* habet ad *omnia* intelligibilia. Ne ergo ex *multitudine* cognoſcendorum inordinata oriatur *confuſio*, certa *congeries* cognatarum apprehenſionum ad *unum* objectum reducatur neceſſe eſt; ſcilicet cognitiones *naturalium* rerum ad *corpus naturale*; obſervationes *commenſurationum, proportionum, figurarum,* ad *quantitatem,* &c. ita etiam conceptus de variis modis *eſſendi, ſubſiſtendi, inhærendi,* &c. ad evitandam *confuſionem, ad unum* objectum ſunt reducendi, quod jam dudum *Ens* dictum eſt. *Conditio* vero *objecti* inter alias *hæc* eſt, prout accurate pronunciat Zabarella, ut *menti repræſentet unum certum conceptum, non æquivocum, nec aggregatum, nec concretum; ſed vel univocum, vel analogum.* Si ergo *unum* certum *conceptum* menti

ſiſtere

ſiſtere debet *objectum*, exponendæ hac occaſione ſunt primum *æquivocationes*, ſeu *nominales* diſtinctiones *Entis*, & deinde ex iis *verum* objectum eligendum eſt.

Sect. 3. (1.) *Ens latiſſime ſumtum eſt vel complexum, vel incomplexum: Complexum eſt, quod plures complectitur conceptus; incomplexum, quod unum tantum.*

Complexum & *incomplexum* autem dantur vel in *terminis*, vel in *rebus*.

Complexum termini (alias *Logicum*) præcipue eſt *enunciatio*, opus *ſecundæ* operationis mentis. *Incomplexum termini* eſt unus *ſimplex* terminus, è *prima* mentis operatione natus, qui tamen ſæpe *plures* involvit res, ut: audiunt, ſapiens, &c.

Complexum rei (alias *Phyſicum* vel *Metaphyſicum*) eſt, in quo *plures* res connectuntur, quod fit vel in *aggregatis* tam *ordinatis*, quale exercitus eſt; quam *inordinatis*, quale acervus lapidum; vel in *concretis*, quæ conſtant *ſubjecto* & *adjuncto*, ut ſunt *e.g.* doctus, pater, Rex, ſcribo, &c. *Incomplexum rei* eſt, quod *unam* rem præciſe exhibet: Coincidit certo modo cum *abſtracto*, quod diſtingui ſolet in *ultimatum*, quod *ulteriorem* abſtractionem non patitur, ut humanitas, albedineitas: Et *non ultimatum*, quod *ulteriorem* abſtractionem admittit, ut: homo, albedo.

(2.) *Ens aliud eſt per ſe, aliud per accidens*: quæ diſtinctio præcedenti cognata eſt.

Per ſe alias etiam opponitur ~~*per aliud*~~ Sic Sol eſt lucidus *per ſe*, Luna per *aliud*. Sed in hac oppoſitione, *per ſe* formaliter hîc non habet locum.

Ens *per ſe* & *per accidens* vero in tres modos potiſſimum diſpeſcitur: Nam utrumque dicitur, *primo reſpectu cauſæ*, & ita ens *per ſe* vocatur, quod productum eſt: *cauſa* per ſe (de qua infra) ut homo, canis. Ens *per accidens*, ut monſtrum, hoc enim præter intentionem generantis producitur.

Secundo reſpectu ſubjecti, ita ens *per accidens* dicitur, quod non *neceſſaria*, ſed *contingenter* competit ſubjecto, vel per *inhæſionem*, ut artes homini; vel per *adhæſionem*, ut albedo parieti, divitiæ agricolæ; vel per *circumjacentiam*, ut veſtimenta homini; vel per externam *denominationem*, ut laus militi: Contra, ens *per ſe*, reſp. *ſubjecti* vocatur, quod dictis modis *neceſſario* competit ſubjecto, ut riſibilitas homini, locus corpori, putamina nuci, appetibilitas bono.

Tertio, reſpectu unionis, ſic ens *per ſe* vocatur, quod remotis omnibus extra eſſentialibus *unam* tantum dicit *eſſentiam*, ſive ſimplicem, ſive compoſitam; ſive completam, ſive incompletam, ut Angelus, leo, homo,

ani-

anima: Sed Ens *per accidens* eſt, in quo *plura* completa extraeſſentialiter ſunt unita, vel per *concretionem*, ut homo eruditus; vel per *aggregationem*, ut Philoſophia; vel per *conſociationem*, ſ. συνδεσιν, ut ferrum ignitum. Hic tertius modus proprie eſt hujus loci.

(3.) *Ens eſt vel poſitivum, vel negativum. Poſitivum eſt, quod ponit veram entitatem in rerum natura: ut viſus; Negativum, quod entitatem aliquam tollit.*

Tollit vero eam vel *abſolute*, & ſic dicitur ens *pure negativum*, ut non viſus; vel *in aliquo*, ſcil. in ſubjecto capaci, in quo naturaliter ante *fuit*; vel ineſſe *debuit*, ut cœcitas, & dicitur *ens privativum*. Privatio enim proprie ſumpta deſcribitur quod ſit *abſentia* alicujus perfectionis naturalis ſ. internæ in ſubjecto ad illam habendam *aptæ*, in quo vel jam ante *fuit*, vel ineſſe *debuit*. Differt ergo *omni modo* negatio à *privatione* in eo, quod illa dicit abſentiam rei *abſolutam*, non habito reſpectu ad certum ſubjectum, hoc vero talem, quæ in ſua natura involvit ordinem ad ſubjectum aptum.

Porro, quatenus *privatio* plus, vel minus e ſubjecto tollit, eatenus vel *totalis* dicitur vel *partialis*. *Totalis* malignior eſt, tollit enim bonum aliquod internum e ſubjecto *ſimpliciter*, ſc. quoad *potentiam & actum*

ut quando plane periit visus. Partialis tantum *secundum quid*, sc. quoad *actum*, vel aliquem *gradum*, ut quando quis oculos claudit dormiens, vel luscus est.

(4.) *Ens est vel rationis, vel reale. Ens rationis est, quod objective a ratione fingitur, ut res, licet non revera detur extra mentem. Ens reale est, quod non est fictum, sed revera datur, etiam nullo hominum attendente.*

Ens *reale* hic non opponitur *essentiali* nec *intentionali*, nec *vocali*, nec *modali*: Præter fictionem mentis enim in rerum natura dantur, *e. g.* humanitas, lumen, vox, dependentia; Sed tantum *illi*, quod suum esse unice habet per fictionem intellectus, unde etiam ens *rationis* dicitur:

Sumitur vero *ens rationis*, quatenus reali opponitur non *intransitive*, quomodo ipse intellectus dicitur *ens rationis*, non 2. *subjective*, pro eo, quod est in mente, tanquam in *subjecto*: ut Physica, Metaphysica, &c. non 3. *effective*, pro eo, quod a ratione effectum est: ut meditatio, arte facta, &c. non 4. *objective realiter* (additur vox *realiter* ad distinctionem à seq.) pro eo, quod præter *esse objectivum*, quo ad intellectum refertur, etiam *esse reale* habet, vel revera datur; ut cum contemplamur lunam, vel ejus eclipsin (*privatio* hæc præter *fictionem* men-

mentis datur revera) Talia enim omnia hac in oppoſitione ad ens *reale* pertinent.

Sed 5. *Ens rationis* ſumitur vel *objective abſolute*, pro eo, quod, præterquam quod *objicitur* intellectui, *nihil eſt*, & ad quod *fingendum* nulla intellectui ex *re* ſuppeditatur *occaſio*, ut Cerberus, purgatorium &c. vel 6. *objective conſequenter*, pro tali, quod quidem in ſe *nihil* habet præter eſſe *objectivum*, rei tamen alicujus cognitionem *conſequitur*, quæ anſam dedit menti, tale quid fingendi. Talia ſunt *relationes*, notiones *ſecundæ*, *technica* vocabula, *&c.* De hac quinta & ſexta ſignificatione vero notandum eſt, quod in his contineatur natura entis rationis quoad conceptum *objectivum* tantum. Conceptus enim *formalis* in mente ſemper eſt ens *reale*, licet fiat de ente *rationis*.

(5.) *Ens eſt vel actu vel potentia. Ens actu eſt, quod revera exiſtit in rerum natura, ſive jam è cauſis ſuis prodierit*, ut natus infans; *ſive nullas agnoſcat cauſas*, ut Deus. *Ens potentia ſic in potentia eſt, quod nondum exiſtit; à virtute agentis alicujus tamen produci non repugnat.*

Nonnullis alia potentia dicitur *ad eſſendum* & *non eſſendum*; alia *ad operandum*. Nos hic non intelligimus potentiam ad *operandum*, quæ omnino verum ens eſt; nec

potentiam ad non *eſſendum*, quæ itidem reale quid dicit in ſubjecto corruptibili; ſed tantum potentiam ad *eſſendum*, qua id, quod nondum *actu* eſt, eſſe *poteſt*. Hæ ſunt præcipuæ diſtinctiones nominales ſeu æquivocata entis, (quibus alii addunt diſtinctionem entis in *poſſibile* & *impoſſibile*: in *reale* & *modale*, &c.) quæ latiſſime ſe per omne genus diſciplinarum diffundunt, & propter innumeram exemplorum varietatem ſpinoſiſſimas pariunt difficultates, quæ hic ob conſtitutionem objecti Metaphyſicæ prætermitti non potuerunt.

Sect. 4. Non participat autem de objecto Metaphyſicæ 1. *Ens complexum*; quia *plures* ſimul menti repræſentat *conceptus*, quod naturæ *objecti* repugnat; illud enim tantum *unum* certum *conceptum* debet menti offerre, non vero eam hinc inde diſtrahere.

2. *Ens per accidens*: Nam quod tale eſt *reſpectu cauſæ*, eſt ens caſuale & fortuitum. Talia vero ſub *ſcientiam* non cadunt; quia ſcire eſt rem per cauſam certam & neceſſariam cognoſcere. Ens per accidens *reſpectu ſubjecti* non præbet *ſimplicem* conceptum, ſed involvit ſubjectum adjunctum & reſpectum inter hæc: Ens per acc. *reſpectu unionis* etiam plura aggregat, & ita non eſt *ens*, ſed entia *plura*.

3. *Ens*

3. *Ens negativum*; quia tollit entitatem, & formaliter dicit *non ens*; Objectum vero eſt *reale quid.*

4. *Ens rationis.* Fingitur enim tantum eſſe; ergo in ſe non habet eſſentiam,

5. *Ens in potentia.* Nam (1.) in ſe non habet eſſentiam *propriam*: Quam autem in *cauſis* putatur habere, illa eſt potentia *cauſæ*, quam ens *reale* eſſe ſtatuimus; illa vero non conſtituit *intrinſece* eſſentiam ejus quod adhuc eſt producendum. (2.) Deſtituitur *affectionibus*, quas omne *objectum* neceſſario habet. Quis enim diceret, ens in *potentia* eſſe e. g. *cauſam* vel *cauſatum.* Nam *cauſa* non eſt, quia ita *eſſet* & *non eſſet* ſimul: Eſſet, quia *influeret* ad eſſe cauſati: non eſſet, quia adhuc *producendum* eſt. Nihil poteſt agere, antequam exiſtat. Non eſt *cauſatum*, cum nondum *emerſerit* è ſuis *cauſis*. Sic quomodo quadraret, ſi ens diceres in potentia bonum, verum, permanens. (3.) Per *modos*, vel *ſpecies* non contrahi poteſt. Ens in *potentia* enim nec *ſubſtantia* eſt, quia ſic *per ſe* ſubſiſteret antequam *eſſet* in mundo, quod contradictorium eſt; neque *accidens* eſt. Quod enim *inexiſtit exiſtit etiam.* Ens in *potentia* vero nondum *exiſtit.*

6. *Ens modale* (modus *abſtractive* conſideratus) quia non *habet* eſſentiam, ſed *afficit*

tantum eſſentiam. Alias ſi *eſſentiam* habe-
ret, iterum ſuos haberet *modos*, in infini-
tum. Quod igitur non habet *eſſentiam*, non
eſt *ens*, & conſequentur non eſt *objectum*
Metaphyſicæ. Deinde *modus* nec *ſubſtantia*
eſt, nec *accidens*; ideo ens non eſt. *Unio* eſt
modus in compoſitis, ſed *ſubſtantia* non eſt,
non enim *per ſe* ſubſiſtit; nec *accidens*,
quia omne accidens cum ſuo *ſubjecto* per *u-
nionem* conjungitur: Sic ergo *unio* iterum
per aliam *unionem* cum ſubjecto conjunge-
retur, & ſic in infinitum. Non vero propte-
rea plane *ejicitur* ex Metaphyſica, nec per
accidens in eâ tractatur, ſed objectum modo
non eſt, *contemplationis* ſcilicet.

Sect. 5. Relinquitur ergo quod *objectum*
Metaphyſicæ ſit ens *incomplexum per ſe, po-
ſitivum, actuale, & reale.*

Sect. 6. Ut vero in omni objecto, ita &
in hoc duo ſunt conſideranda, *materiale*, &
formale: ſeu *res*, & *modus* conſiderandi. *Ma-
teriale eſt ens*: Hoc habet Metaphyſica com-
mune cum aliis diſciplinis. Nam & Logica
verſatur circa ens, ſed alio modo, quatenus
ſc. ſubſtat notionibus ſecundis. *Formale* ob-
jecti Metaphyſicæ eſt, *quatenus ens eſt.* Par-
ticula *quatenus* hic ſumitur tam reduplica-
tive, quam ſpecificative. *Reduplicative*, quia
indicat, cur *ens* ſit ſubjectum Metaphyſicæ,
quia

quia ſc. habet propriam & intrinſecam eſſentiam, quam ea, quæ in Metaphyſica tractantur, requirunt. *Specificative*, quia determinat objectum alias reliquis *commune*; quod non debeat accipi quidditate *particulari*, ſed *univerſali*. Duo ergo officia ſunt reſtrictionis hujus *quatenus ens eſt*: ut ponat, & removeat. *Ponit* & ſpecificat illud, quod in objecto conſiderandum venit, ſcil. ipſam internam eſſentiam, ejus affectiones & modos contrahentes, *ſubſiſtentiam* ſcil. & *inhærentiam*. Non ergo vi harum vocum: *quatenus ens eſt*, prohibetur, quo minus Metaphyſica conſideret ſubſtantiam, quatenus ſubſtantia eſt, ſicut in Phyſica per verba: *quatenus corpus naturale eſt*, non prohibetur, quo minus conſideret hominem quatenus homo eſt; Sed hoc docetur, quod Metaphyſica in iſtis, quæ ſub *ſubjecto* continentur, non debet *externa* conſiderare, ſed *internam* & *propriam* eſſentiam, e. g. non debet contemplari ens, quatenus ſubſtat notionibus *ſecundis*, quatenus *numerabile*, &c. *Removet* ergo dicta reſtrictio primo *externas affectiones, enti intrinſece, & per eſſentiam non convenientes*, ut non conſideretur e. g. accidens, quatenus ſcibile eſt, ſicut Phyſica non conſiderat hominem, quatenus beandus eſt. Deinde etiam *quidditatem ſpecialius determinatam*,

ne

ne consideretur ens quatenus rationale, animatum, mixtum, *&c.* est. Continet enim se Metaphysica in *abstractione* secundum *indifferentiam.*

II. Dividitur Metaphysica in partem *generalem* & *specialem.*

Duobus enim modis se objectum menti repræsentat; scilicet in *genere*, & in *specie*; unde tot prodeunt partes. Quando vero Metaphysica accipit partem *specialem*, non putandum est, quod desinat esse *generalis* disciplina, sed una pars est tantum universalior altera.

III. *Generalis* pars est, quæ contemplatur in *summa* abstractione, quoad naturam & communissimas *affectiones*, quæ per se insunt tam substantiæ, quam accidenti.

IV. *Specialis* pars est, quæ agit de ente in abstractione minori, qua per *subsistentiam* & *inhærentiam* contrahitur.

SECT. II. ELENCHTICA.

I. An Metaphysicæ Genus sit Ars, vel prudentia, vel Intelligentia, vel sapientia?

Neg. *Ars* non est ejus genus, quia definitur habitus cum recta ratione *effectivus.* L. 6. Eth. c. 4. Hæc definitio vero longissime abest

abeſt à natura Metaphyſicæ, quippe quæ nunquam ſe ad *effectionem* aliquam demittit.

Prudentia itidem non eſt ejus genus, nam hæc etiam habitus *practicus* eſt. At differentia *oppoſita* non poteſt tribui rei, quæ participat de altera *oppoſita* differentia. Hinc ſequitur, quod, ſicut *rationale* non poteſt tribui *irrationali*, & per conſequens etiam non *cani* vel *leoni*; ita etiam *practicum* non poſſit tribui *Theoreticæ* Philoſophiæ, & conſequenter etiam non *Metaphyſicæ*, quæ ultimate ſubſiſtit in *nuda* cognitione, atque hinc non eſt *Practica*, ſed *Theoretica* diſciplina.

Nec *Intelligentia* Metaphyſicæ genus eſt, ea enim eſt habitus *priorum principiorum*, Metaphyſica quidem etiam circa *principia prima* eſt occupata; fit vero hoc diverſo modo. Intelligentia agit de iis in *actu exercito*, & concluſiones exinde format.

Sapientiam eſſe Metaphyſicam non negamus, quia ex primis principiis *concluſiones* format. Quod vero *Sapientia* Metaphyſicæ *genus* ſit, hoc negamus. Nam non omne, quod de re aliqua dicitur, ejus *genus* eſt. e.g. Homo eſt microcoſmus, virtus eſt vitium fugere, *&c.* Arg. Quodcunque non pluribus diſciplinis *Theoreticis* competit, non eſt Metaphyſicæ *genus*. *Sapientia* non competit pluribus diſciplinis *Theoreticis*. Ergo non

eſt

eſt Metaph. *genus*. Sapientia & Metaphyſica ſunt Synonyma *gram.* & *æquipollentia*, quæ ſe invicem non definiunt: Æque recte dico: Sapientia eſt *Metaphyſica*, quam Metaphyſica eſt *Sapientia*; ſicut dico: Ens eſt *res*, & res eſt *ens*. Non ergo Sapientia eſt *genus*, ſed ſpecies *ſpecialiſſima*.

II. An Metaphyſicæ genus ſit Scientia. Aff.

Scientia enim proxime latior eſt *habitu* contemplante *ens*, quatenus *ens* eſt, & ſimul eſt de ejus *eſſentia*, quia ex *principiis* demonſtrativis deducit *concluſiones* infallibiles.

Formalitas Scientiæ, ſi recte eruitur, & nude menti repræſentatur, eſt *cognitio infallibilis concluſionis ex principiis demonſtrativis* (ſive ſint *prima*, ſive *orta*, ſive *proxima*, ſive *remota*.) Conditiones *materiales* autem non debent in *formale* ſeu in ultimum *conceptum* ſcientiæ inferri.

Quod Scientia ſit *latior* Metaphyſica, inde patet, quia competit *Phyſicæ* quoque, *Matheſi*, & *Pneumaticæ*. Et *Proxime* ipſi competit, quia non poteſt *propius* genus dari. Scientia ergo *latior* eſt ſapientia, & hoc modo tanquam *genus* in *ſpecies* per *differentias* contrahitur: Scientia eſt vel *prima*, vel *ſecunda*. *Prima* eſt Sapientia vel Metaphyſica, quæ addit ſcientiæ ut ſic ſump-

tæ

tæ *primitatem*, ſcil. principiorum *primorum*, unde etiam abſque dubio *prima* Philoſophia dicitur. *Secunda* conſiderat vel corpus, ut *Phyſica*, vel ſpiritum, ut *Pneumatica*; vel quantitatem, ut *Matheſis*.

III. Qua abſtractione utatur Metaphyſica in ponendis ſuis limitibus?

Reſp. *Abſtractio* eſt illa operatio mentis, quæ rem è ſtatu *ſingularitatis* in ſtatum *univerſalem* deducit. Et hunc habet uſum accidentalem, ut ſub notione *materiæ* limites diſciplinarum indicet, & deſignet, quæ ad quamvis pertineant, quæ non. Eſt autem quadruplex: Abſtractio alia abſtrahit à materia *ſecundum indifferentiam*, & iſtos ſibi vendicat *conceptus*, qui *materiatis* & *immateriatis* indifferenter communes ſunt, licet in ſua formalitate nullam *materiam* implicent. Alias dicitur *Abſtractio Metaphyſica*, quia termini *Metaphyſici* ita ſunt *abſtracti*.

2. Alia abſtrahit à materia *ſecundum eſſentiam*, ſ. *rem*, & illos ſibi tantum vendicat *conceptus*, qui *materiam* plane reſpuunt, *& abſtractio Pneumatica dicitur*.

3. Alia abſtrahit à *materia ſignata* ſeu *ſingulari* tantum: Hæc tales format *conceptus*, qui quidem rebus *materiatis* competunt tantum, non vero *individualibus*. Dicitur hæc *abſtractio Phyſica*.

4. De-

4. Denique alia abſtrahit *à materia ſingulari ſimul & univerſali.* Hæc verſatur quidem circa res, quæ ſemper in *materia* exiſtunt ſed non conſiderat eas *quatenus* ſunt in *materia.* Dicitur alias *abſtractio Mathematica.*

Poteſt & adhuc aliter diſtingui *abſtractio* ſcilicet in eam, quæ eſt *ſecundum rem*, & quæ *ſecundum rationem.* Secundum *rem* abſtrahit ſecundo loca poſita, quæ alias vocatur ſecundum *eſſentiam.* Secundum *rationem* abſtrahit prima, tertia, & quarta, licet non uno modo.

Ex hiſce 4. *abſtractionis* ſpeciebus prima competit *Metaphyſicæ*, quæ abſtrahit *ſecundum indifferentiam.* e. g. veritas, unitas, &c. *indifferenter* ſe habent ad res *materiatas* & *immateriatas.* Æque homo eſt *unus* ac Angelus.

IV. Quænam ſcientifice in Metaphyſica tractantur?

Quæ *ſcientifice* tractantur, ea coërcet *ens quatenus ens*, & *abſtractio ſecundum indifferentiam.* Traduntur autem hæc vel *directe*, ut entis natura; vel in *ordine ad directum*, ut *affectiones* entis, ejus *ſpecies*, & *principia* demonſtrationis.

Quæ non *ſcientifice* à Metaphyſica cognoſcuntur, illa in ea habentur vel *plane per accidens*, cum ſcilicet aut *homonymia* aliqua tollitur, ut in diſtinctionibus *nominalibus*

entis;

entis; aut alias per remotionem indicatur hoc vel iſtud ad Metaphyſicam non *pertinere*, ut explicationes lineæ, anguli, figurarum, *&c.* in *quantitate*; aut ad eam trahuntur *ſignate*, quæ alias in *particularibus* diſciplinis uſitatioribus locum non inveniunt, ut doctrina de *abſtractione*, de *liberatione* termini ab *imperfectione*, de *analogia*, &c. quæ per ſe in *Intelligentia* (diſciplina adhuc rariori) traduntur; aut cum *occaſionaliter* per digreſſionem *commentarii* loco aliquid adducitur, ad *declaranda* alia, quod tamen *abſtractionem* Metaphyſicam excedit, ut *materia* & *forma* ad declarandum naturam *actus* & *potentiæ paſſivæ*; vel *ob aliqualem neceſſitatem*, cum ſc. aut objecta *reliquarum* diſciplinarum præcognoſcit per γνῶναι, non ποιεῖν, illaque illis elaboranda tradit; aut *ſumma genera* complet, ut per *quantitatem*, *ſitum*, & *habitum*; aut *exempli* cauſa particularia adducit, ut oſtendat, univerſalia à *particularibus* ſuam habere veritatem.

V. Quanam demonſtratione utitur Metaphyſica?

Reſp. Metaphyſicam definimus per *ſcientiam*, ergo *demonſtratione* utitur; nam *ſcientia* eſt effectus *demonſtrationis*. Eſt vero demonſtratio vel *directa*, ſ. *oſtenſiva*, vel per

im-

impoſſibile. Utramque adhibet Metaphyſica.

In *oſtenſiva* duplici utitur principio.

Primum eſt ipſa *eſſentia*. Ex hoc principio ita demonſtrat:

Quicquid habet *eſſentiam* realem, illud eſt *verum*.

Sed *ens* habet *eſſentiam* realem.

Ergo *ens* eſt *verum*.

Secundum eſt *affectio* prius demonſtrata, e.g.

Quodcunq; eſt *creatũ*, illud eſt dependens.

Quoddam ens eſt *creatum*.

E. Quoddam ens eſt *dependens*.

Hæc quidem principia non ſunt *ſtricte* ſic *dictæ cauſæ*, ſecundum rem diſtinctæ ab effectu; Tales enim non poſſunt in Metaphyſica haberi, alias enim Deo convenirent veræ cauſæ, ſi enti, quatenus ens eſt, competerent: ſunt tamen *cauſæ virtuales* eorum, quæ demonſtrantur, & tales ſufficiunt ad ſcientiam in ultima formalitate ſpectatam, uti accurate hoc deducit *Suarez*, diſp. 1. Metaph. §.1. n.27.

In demonſtratione *per impoſſibile*, ſc. ad *abſurdum*, utitur primo hoc principio: *impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe*, quod ſuſe explicat *Ariſt*.3. Met.c.3, & 4. Et ita demonſtrat.

Si non omne *reale* eſt *actu*, utique quoddam ens *jam* eſt, quod *aliquando futurum* eſt demum.

Sed

Sed *consequens* est *absurdum*, quia sic *esset* & non *esset* simul: esset, quia *ens reale* esset. *Non esset* quia *futurum* esset. Ergo & antecedens non minus absurdum.

VI. Utrum doctrina de ente recte vocetur Metaphysica?

Sunt, qui putant, quod rectius vocetur Ὀντολογία ab *objecto* suo, ad *analogiam* disciplinarum fere omnium, quæ *nomina* habent ab *objecto* petita. Nos quidem simpliciter illam appellationem non rejicimus; publice vero eam introducendam esse negamus. Termini *artium* temere non sunt *mutandi*, sed *juvandi* explicatione, alias posteri nostri hospites erunt in libris antiquorum, in quibus occurrunt isti termini: Dandum aliquid consuetudini.

VII. An enti in potentia possint recte tribui realia prædicata?

Aff. Cum distinct. Attributa *denominantia extrinsece* possunt illi, quod futurum est, notione temporis *præsentis* tribui, ut: Credo resurrectionem mortuorum; Sed *intrinsece denominantia* tantum sub notione *futuri* tribuuntur *futuro*, ut: *resurrectio* mortuorum *animas* corporibus rursus *uniet*.

SECT.

SECT. III. AXIOMATICA.

I. Metaphysica est scientia *necessaria, nobilissima & utilissima.*

Necessaria, quia alias terminorum *communissimorum* turpis repetitio in omnibus disciplinis *signate* esset instituenda. *Nobilissima;* quia *reliquis* disciplinis *objecta* præscribit, & omnia revocat ad *prima* principia, ex quibus tanquam *Regina* tam solidam sententiam pronuntiat, cui nemo amplius *contradicere* ausit. *Utilissima;* explicat enim *distinctiones* & *terminos* in omnibus *aliis* disciplinis occurrentes: eruit eorum formale, ut alibi tuto adhiberi possint: facit ad controversiarum nodum rite secandum, &c.

II. *Res* antequam existit, *nihil* est.

Si enim esset *aliquid,* esset antequam *esset,* cum *esse* nihil aliud sit quam *existere.* Distinguendum autem inter *nihil simpliciter* acceptum, & *secundum quid.* Hoc non datur quidem *in esse reali,* datur vero sæpe in *esse cognito,* tanquam existat, e. g. dies extremus, eclipsis, &c.

III. *Pri-*

III. *Privatio* præſupponit *habitum.*

Si non ſemper *de facto*, tamen *de jure*: Privatio enim non tantum ejus *abſentiam* dicit, quod *fuit* in ſubjecto, Sed ejus quoque, quod ineſſe *debuit*, licet nunquam adfuerit. *Surdus* à nativitate nunquam habuit *auditum*, & tamen recte dicitur eo *privatus* eſſe. *Poſteri* Adami nunquam habuerunt *concreatam rectitudinem*, & tamen *ea* ſunt *privati*.

IV. A *privatione* ad *habitum* non datur *regreſſus.*

Scilicet *à totali* non datur regr. *naturaliter*. *Supernaturali* modo omnino datur; quod reſurrectio mortuorum manifeſtum facit.

V. Quod *æquivoce* ens eſt, æquivoce habet *affectiones* entis.

Hinc peccata non habent cauſam *efficientem* ſed *deficientem.*

PARS

PARS GENERALIS.
EJUSQUE
LIBER I.
De Contemplatione entis ab ſoluta ab attributis.

CAPUT I.
De natura Entis, ejuſque conceptu.

PRÆCEPTA.

I. Ens eſt, quod in ſe, & per ſe habet eſſentiam realem & poſitivam.

In deſcriptione data explicanda ſeq.

1. *Habere eſſentiam.* Hæc phraſis non ita eſt accipienda, quaſi reale diſcrimen detur inter ens *habens*, & eſſentiam *habitam*. Ens enim eſt conceptus *ſimpliciſſimus*, ut *Deo* etiam tribui poſſit, qui omnis *compoſitionis* & *diviſionis* expers eſt; ſed deſumitur à *noſtri* intellectus *imbecillitate*, & concipiendi modo.

2. *In ſe.* Hæc particula vult, ut non putemus illud ſtatim *ens* eſſe, quod eſt in *eſſe cognito*. Hoc enim non eſt ab *interna* conſtitu-

ſtitutione rei, ſed ab *extra* ipſi accedit.

3. *Per ſe.* Hæc particula removet ens per *accidens*, de quo vide ſupra.

4. *Eſſentia realis.* Hac voce excludimus ens *rationis*, & *modale*, de quibus ſupra egimus. Hæc enim non vere ſed æquivoce tantum entia ſunt.

5. *Eſſentia poſitiva.* Hac voce excludimus *privationes*, & *negationes*; ut intelligamus illud duntaxat ens, quod *reipſa* & *actu* verā entitatem *ponit* in rerum natura; non vero iſtud, quod *entitatem* aliquam è natura *aufert*. Cæterum quia in ente, non tantum *entitas*, ſed etiam *ſcibilitas* eſt conſideranda, ideo hicetiam de ejus *conceptu* agendum eſt.

II. Conceptus entis eſt *noema*, quo ens *intellectui* repræſentatur.

Denominatio *conceptus* ex rebus naturalibus (ſicut multæ aliæ) eſt deſumpta. Sicut enim ex *conjunctione* animalium fœtus concipitur, ita ex *conjunctione* rei & intellectus *naſcitur noema*. Nam ut aliquid *intelligatur*, requiritur, ut cum *intellectu* conjungatur. Hoc vero non poteſt fieri ſecundum *reale* eſſe; alias intelligentes *equum* ipſam *corpoream* ſubſtantiam in *anima* geſtaremus, perveſtigando *naturam* Diaboli *obſeſſi* eſſemus; ſed fit ſecundum eſſe *intentio-*

tionale, ita ut *per imaginem* ſuam *res* me hauri
ſiſtatur. medi

III. Conceptus entis eſt duplex. *form* ſtatu
lis & objectivus. deduc

IV. Conceptus entis objectivus eſt a cept
ſtracta natura entis, quam intellect bus
extra ſe quaſi in *proſpectu* colloca men
ut ſuum ſit *objectum*, & per *form* *ſus.*
lem conceptum ſibi repræſentetur. modu
telle

Omnia *individualia* entia, quæ in rerum ſicut
natura habent reale, actuale & poſitivum nibu
eſſe, in aliquo *conveniunt*. Hæc convenien *ligib*
tia tam *univerſalis* eſt, ut *Deus* ipſe ad ean
quoque pertineat; tam indifferens eſt, u
tam *creatori* quam *creaturis* competat. *Deu*
enim ſicut non *plane* ſibi *ſimile* producer
potuit, ita nec potuit aliquid *à ſe* omni ra-
tione *diverſum* efficere: Hoc enim *non ens*
eſſet, quod non habet rationem *factibilitatis*.
Id vero, in quo *Deus* & omnia *reliqua* con- Co
veniunt, *ens* eſt; omnia enim ſuum *eſſe* ha- co
bent. Licet autem hæc res cum *iſta*, iſta cum *bi*
illa, illa cum *alia*, omnis cum omni in indi-
viduo quoad *eſſendi* rationem *conveniat*, ta-
men ita res nondum ſunt *objectum* intel-
lectus; eſt enim illa convenientia *individuis*
immerſa, quæ quoniam *nobis infinita* ſunt,
ab *intellectu noſtro* omnia (ut ſatiatur) ex-
hau-

hauriri non poſſunt. Requiritur ergo, ut mediante *abſtractione* convenientia illa è ſtatu *ſingularitatis* in ſtatum *univerſalitatis* deducatur. Hoc quando fit, naſcitur conceptus *determinatus*, omnibus quidem entibus ſingularibus *communis*, ab omnibus tamen etiam ope mentis *abſtractus* & *præciſus*. Hunc, licet tantum *in mente* detur, ad modum tamen cognitionis ſingularium, *intellectus* quaſi *extra* ſe in proſpectu ponit, ſicuti *viſus* coloratum *corpus*, & quia in omnibus *operationibus* ipſi mediante *ſpecie intelligibili* objicitur, *conceptus objectivus* dicitur.

V. Conceptus entis *formalis* eſt ſpecies *intelligibilis*, de Conceptu *objectivo* formata, qua ens *idealiter* præſens immediate menti fiſtitur ad contemplationem.

Objectum intellectus hoc in negotio eſt *Conceptus objectivus*, ut antea dictum. Hunc contemplatur mens adhibita *ſpecie intelligibili*, quæ eſt qualitas *intentionalis* à mente producta, & in mente hærens, inſtar *imaginis* repræſentans *objectum*, & tamdiu durans, quamdiu intellectus in actuali conſideratione objecti perſeverat. Dicitur *formalis*, quia inſtar *formæ accidentariæ* menti inhæret, vel quia rem in *abſtracta formalitate* menti repræſentat.

Differentiæ conceptus formalis & objectivi

1. Conceptus *formalis* ſemper *qualita* eſt: *objectivus* ex *omnibus prædicamenti* conſtituitur.

2. *Formalis* ſemper ens eſt *ſingulare*, licet de *univerſali* fiat: *objectivus* nunc *ſingulare* nunc *univerſale*.

3. *Formalis* ſemper eſt *ens* reale, licet etiam de ente *rationis* fiat: *objectivus* tam *ens rationis*, quam *reale*.

4. *Formalis* ab inferioribus *realiter & exclusive* eſt abſtractus; *nova* enim *ſpecie* opus eſt intellectui ad concipiendam *ſubſtantiam* quæ realiter diverſa eſt ab ea, quæ concipit *ens in communi*: *Objectivus* vero non *re*, ſed *ratione* eſt abſtractus ab inferioribus; non *excluſive*, ſed *præciſive*. Intime enim ab omnibus *inferioribus* inbibitur, licet determinatæ *quidditates* non ſimul apprehendantur.

5. *Formalis* ab alio formali *realiter* diſcrepat, ubi inter hunc & iſtum conceptum objectivum ſæpe *nulla realis* diſtinctio intercedit. Ut vero doctrina de conceptu plenius percipiatur, notanda ſequentia.

VI. *Ens* quatenus refertur ad noſtrum *intellectum*, eſt in quadruplici ſtatu; *fundamentali, ideali, univerſali, & formali*, qui ſtatus tamen intellectui non proponunt *diverſa objecta*, ſed unum idemque

que *distincte concipi* posse indicant.

1. *Status objectivus fundamentalis est, secundum quem existit, & in individuis radicatur.* Hoc modo Johannes est ens, Casparus est ens, hic canis, hæc rana, hæc justitia *Aristidis*, & omnia reliqua individua sunt entia. Hic status reliquis supponitur unde & *fundamentalis* dicitur: est causa *radicalis* omnium veritatum, quæ de ente habentur, quas omnes in se continet, (ut Scotus loquitur) sc. virtualiter.

2. *Status objectivus idealis entis est, quando ens per ideam seu imaginem non solum consideratur, prout radicatum est in individuis, sed in sua natura per præcisionem ab omnibus individuis abstracta quoque concipitur.* Ex hoc statu fluit *conceptus objectivus* entis, & *objecti* Metaphysicæ constitutio, ut & entis definitio.

3. *Status universalis entis est quando ens in individuis fundatum & à conditionibus individuantibus abstractum porro accipit conceptum aptitudinis essendi in multis, ut per modos possit contrahi, & inferioribus applicari.* Hoc in statu *ens* aptum natum est dici de *substantia*, (substantia est ens) de *accidente*, de *corpore*, (corpus est ens) de *spiritu*, de *hac quantitate*, de *ista qualitate*, &c.

4. *Status formalis entis est, quando ens vel in statu fundamentali, vel ideali, vel universali*

ſumptum per ſpeciem intelligibilem menti repræſentatur. Intellectus enim nullum objectum, *quatenus* eſt objectum, *immediate* cognoſcit, ſed ſemper per *ſpeciem* & *ideam*, quæ ſæpe iterum ab *alia* idea fit, ſicut *imago* in ſpeculo, de ſe producit *imaginem*. Ex hoc ſtatu fluit conceptus *formalis*, de quo in præcedentibus actum eſt.

PROBLEMATA.

I. An ens in abſtractiſſima natura conſideratum habeat principia eſſendi?

Neg. Principia ſunt *eſſendi*, vel *cognoſcendi*. *Eſſendi* principia dant rei eſſentiam, ut *materia* & *forma* corpori. *Cognoſcendi* princ. dant tantum homini cognitionem de re aliqua. *Hæc* quidem habentur de ente, & exhibentur in axiomatibus Metaphyſicis, quæ ſparguntur per totum Metaphyſicæ campum. *Illa* vero negantur. Rationes.

1. Si ens in abſtractiſſima natura ſpectatum haberet principia eſſendi; Deus etiam ea haberet, quod abſurdum.

2. Si ens haberet principium *eſſendi*, *ſui ipſius* principium eſſet, quia tale principium eſſet vel *ens*, vel *modus* entis, vel *nihil*. *Nihil* non poteſt eſſe principium *eſſendi*. Quod *entitatem* non *habet*, illud eam *dari* non poteſt. *Modus* ordine naturæ ſequitur *ens*, ergo non poteſt

poteſt eſſe ejus *principium*, ergo eſſet ens. Ens vero in abſtractiſſimo conceptu non eſt *duplex*, ſed *unum* tantum. Ergo *ens* eſſet entis (id eſt, *ſui ipſius*) *principium*. Hoc vero eſt abſurdum, quia nihil fit à ſeipſo.

3. Falſa foret aſſertio Metaphyſicorum: *Omne ens eſt vel principium vel principiatum*: ſi enti, *ut ſic* ſumpto, principia *eſſendi* aſcriberentur, ut *principiato*.

II. *An conceptus entis objectivus ſit unus?*

Aff. In conceptu enim *objectivo* entis datur *abſtractio* ſine *diſtractione* mentis ad *plura*. Eſt omnino itaque *unum*, quod non eſt *diviſum*.

Ipſa experientia teſtatur, quod quando audimus vocem *entis*, mens noſtra non ſimul recipiat *plura*, ad quæ *diſtrahitur*, ita ut feratur eo ipſo vel ad entitatem *ſubſtantiæ*, vel *accidentis*, vel concipiat *creatum* vel *increatum*; ſed ſubſiſtit in *aliquo* tali, quod omnibus ejuſmodi *expreſſioribus* eſſendi rationibus commune eſt.

III. *An conceptus entis formalis ſit unus?*

Aff. Eſt enim *certum* accidens in *hoc* vel *illo* intellectu, hærens, & determinatur per *hoc* aliquid *alicubi* & *nunc*.

IV. *An de conceptu formali in intellectu alius formari poſſit conceptus formalis?*

Aff. Eſt enim quid reale; Ergo poteſt

per aliquem conceptum formalem menti repræsentari.

AXIOMATA.

I. Conceptus objectivus *mensuratur à re* formalis *ab objectivo.*

Omnis conceptus est *verus* per repræsentationem, & habet suam *rectitudinem* ab eo, quod *repræsentat*, sicut *imago* in speculo à *facie* hominis, non vero *à speculo.* Quando ergo à re *abstrahitur* conceptus *objectivus*, non pro *lubitu* est formandus, sed secundum normam rei. *Objectivus*, cum per *formalem* repræsentatur, iterum fit ejus norma. Omnis imago æstimatur ab eo cujus est imago.

II. Ens est *generalissimum*, *supremum*, & *primum* cognitum.

Platonici *unitatem* ente *priorem* fecerunt. Sed *unitas* nullibi est nisi in *ente*, est enim ejus *affectio*; ergo potius sequitur *simplicissimum* entis conceptum, qui in *summo* absolutus est ab *affectionibus.* *Generalissimum*, quia omnia in eo conveniunt. *Supremum* est, quia alias fieret progressus in infinitum, e.g. Quid est Metaphysica? est scientia. Quid est scientia? Est habitus intell. Quid est habitus intell. Est qualitas. Quid qualitas? Est ens. Quid ens? Resp. Hic subsistendum. *Primum cognitum* est, quia quando aliquid nescimus defi-

definire vel nominare, primum quod nobis occurrit, hoc eſt; Eſt *ens*. Mens noſtra enim in ſcrutinio rerum *initium* facit à *communiſſimis*, per cognitionem *confuſam*. Deinde magis magiſque ad *penitiorem* & *diſtinctiorem* cognitionem deſcendit.

III. Inter *ens* & *non ens* eſt infinita diſtantia.

Intellige diſtantiam, *non poſitivam*, qualis eſt inter rem & rem, e. g. inter Deum & hominem; ſed *negativam*, quia in *nullo* habent *convenientiam*. Non nemo ex hoc axiomate probat, animas brutorum à corpore ſeparatas manere ad extremum diem, quia infinitum intervallum inter ens & non ens non poſſit expleri niſi ab infinito. Verum male applicat regulam. Non enim ex ea hoc fluit, quod naturaliter ex aliquo non poſſit fieri nihil, (ſpecies intelligibilis, dies heſternus, iris præterita, &c. omnino in nihil abeunt naturaliter) ſed hoc tantum intendit, quod *ens* & *non ens* in *nullo* conveniant. Vide ſis hanc controverſiam fuſius deductam in meo Coll. Phyſ. Diſp. 1. Theor. 7.

Error Philoſophorum hac in parte nimium vulgaris ne Subtiliſſimo alioqui impoſuerit Authori, haud immerito ſubveretur Editor: Ens enim à non Ente neutiquam diſtare poſſe videtur, niſi per Eſſentiam per quam eſt Ens:

Ens igitur infinitum, scil. Deus per essentiam suam Infinitam infinite sane distat à Non Ente: Ens autem Finitum, omnis scil. Creatura, per essentiam suam Finitam, finite solum à Non Ente videtur distare: Quinimo si infinite distaret, nullo pacto, ut mihi videtur, vel dari potuit Ens Creatum; cum juxta Aristotelis *Maximam optima etiam Ratione nitentem, Infinitum transiri nequeat, nec à Potentia finita, nec quidem Infinita. Ad hæc: Si Ens ut sic infinite distaret à Non Ente, unum Ens Creatum non magis distaret à non Ente, quam aliud quodvis (puta, Augustissimus ex Angelorum choro, quam minutissima Formica) imo nec ipsum quidem Ens increatum, quam Ens quodvis Creatum à Non Ente simpliciter magis distaret; cum Distantia Infinita nullos omnino admittat Gradus.*

IV. Ens importat excellentiam, non *defectum.*

Ens *negativum* & *privativum* dicit quidem *defectum* & *absentiam* alicujus entitatis, ut supra dictum; Sed tale quid *æquivoce* tantum dicitur ens. Quod *proprie* ens est, illud sub ratione *essendi* simul involvit *præstantiam* aliquam. Hoc manifestum facit comparatio cum *non ente*, & *modo*. Summum defectum importat *non ens*, quia *nihil* habet *realitatis*. Modus quidem habet *diminutam* quan-

quandam *Entitatem*, quam quidam *realitatem* appellant, ſed ad entis ſtatum non accedit; *Afficit* ens, non *eſt* ipſum ens. Eſt *aliquid* rei, non *ipſa* res. Ens ergo, quia ab his imperfectionibus longiſſime recedit, omnino nobilitatem involvit. Infert autem ens excellentiam quoad eſſentiam *intrinſecam*, & *per ſe* conſideratum, non quoad *ſtatum* aliquem *accidentalem*. Per accidens enim fieri poteſt, ut ſuperveniente ſumma miſeria, Præſtet plane *non eſſe*, quam *tali* vel *tali* modo *eſſe*.

Authorem intelligo de Miſeria non naturali ſolum ſed & morali; alioqui nec miſeria certe Summa, nec Aſſertio forte vera eſſet.

CAPUT II.

De Synonymis Entis.

I. Synonyma entis ſunt termini, qui *eandem* cum ente habent *ſignificationem*, vel *ſimpliciter*, vel cum *connotatione* alicujus reſpectus.

Intelligenda ſunt hic non *Synonyma Logica*, ſed *Synonyma Grammatica*, quæ ſunt voces plane idem ſignificantes, quales cocervat *Plautus*, dum dicit: Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones, &c.

II. Dividuntur in duas classes; nam quædam per *omnia* & *simpliciter* enti *æquipollent*: Quædam vero ad *significationem* entis addunt *respectum* aliquem ex usu loquendi *Philosophico*, vel vi vocis *grammaticæ* desumtum.

III. Synonyma primæ classis sunt *Essentia*, *res*, & *aliquid*.

Essentia plane idem est, quod *ens*: Quidam ponunt differentiam, eo quod *ens* se habeat ad *essentiam* uti *concretum* ad *abstractum*. Verum ens in Metaphysicis sumitur *nominaliter* atque in *abstractissimo* conceptu; non *participialiter*, ut rationem aliquam *adjectivi*, & ita *concretionem* subinferat. Nata proculdubio est illa sententia ex conceptu vocum *Grammatico*, qui judicat essentiam *abstractiorem* ente. In sensu autem *Philosophico* nullo modo admittitur; Ita enim est *ipsissimum* ens.

Res etiam *simpliciter* cum *ente* recurrit. Nihil enim involvit *ens*, quod *res* non habeat, & contra.

Aliquid non minus quam *res* & *essentia* est Synonymum *entis*. Allusio, qua *aliquid* putatur esse *aliud quid*, & ita potius referendum censetur ad affectionem *diversitatis*, quam ad Synonyma entis, non habet in usu *Philosophico* fundamentum, sed *aliquid* idem vale-

valet atque habens *quidditatem aliquam*, in qua ſignificatione ab *ente* non, niſi ſolo *nomine*, diſcrepat: Concludimus Theorema hoc ratiocinio.

Si huic principio primo, *Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe*, æquipollent ſequentes locutiones. Impoſſibile eſt idem ſimul *habere eſſentiam*, & *non habere eſſentiam*: Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe *rem*, & eſſe *non rem*: Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe *aliquid & nihil*; utique etiam *eſſentia*, *res* & *aliquid* æquipollent enti.

Sed verum eſt prius. Ergo & poſterius.

IV. Synonyma ſecundæ claſſis ſunt *Exiſtentia*, *Quidditas*, *Natura*, *Forma*.

Hæc quidem idem ſignificant, quod *ens*, addunt tamen in uſu *Philoſophico* reſpectum aliquem, qui ſimul, dū voces haſce audimus intellectui noſtro ſubnaſcitur. Nimirum,

Exiſtentia ad ſignificationem *entis* vi vocis addit reſpectum ad *cauſas* rei, *extra* quas res per exiſtentiam (tanquam *extra exiſtentiam*) ſiſtitur, ſive è *cauſis* ſuis *poſitive* prodierit, ſive *negative* omnem reſpuat cauſam.

Quidditas dicit *ens* cum *reſpectu* ad *cognitionem* noſtram; ſcilicet involvit ſimul cum *entitate ſcibilitatem*, quatenus id quod in ſe *revera* eſt, fit *accidentaliter* objectum noſtri *intellectus*.

Na-

Natura dicit *ens* cum reſpectu ad *operationes* & *proprietates*, quæ acceptio procul dubio nata eſt ex deſcriptione *Ariſtotelis*, quæ *naturam* dicit *principium motus*, &c. Notandum hic, quod in *Metaphyſica* natura aliter ſumatur, quam in *Phyſica*, In *hac* enim *ſtricte* loquendo notat *principia* corporis naturalis *interna*, & ſic ad *materiata* tantum ſpectat; in illa vero ampliatur & abſtrahitur, ut indifferenter ſe ad *materiata* & *immateriata* habeat.

Forma etiam æquipollet *enti*; nam quodvis ens, ſicut per *eſſentiam*, ita per *formam* eſt id quod eſt. Involvit autem *hic* terminus *hunc* reſpectum, ut frequentius à Philoſophis uſurpetur in applicatione ad *particulares* & *determinatas* quidditates, quam in *communi*. Hinc nati ſunt termini iſti Scholaſtici, *humanitas*, *animalitas*, *præceptoreitas*, *paternitas*, &c. quibus cujuſque rei *propria* quidditas in *particulari* deſignatur. Forma *hæc* omni enti competit; ideo eſt vel *ſubſtantialis*, vel *accidentalis*, prout *illud*, cujus eſt forma, in *alio* atque *alio* genere reperitur. Differt hæc forma *Metaphyſica* à *Phyſica*, per modum *totius* & *partis*. Nam *Metaphyſica* forma *totam* eſſentiam notat; *Phyſica* vero *alteram* tantum partem eſſentialem.

PRO-

PROBLEMATA.

I. An Metaphysicus teneatur semper pure loqui?

Neg. Cum per totam Metaphysicam & præsertim in *hoc* & *sequenti* capite *multi* termini occurrunt, qui *Tullianæ* elegantiæ candidatis frontem corrugare queant, cum scilicet audiunt *realitates, formalitates, entitates, quidditates, alietates, totalitates, partialitates, personalitates, suppositalitates, hæcceitates, identitates, individualitates*; & adverbia *formaliter, idealiter, substantialiter, essentialiter, personaliter, quidditative, signate, exercite, &c.* ideo placet hac occasione quædam de *Philosophi* stylo inserere. Summa discursus hæc erit, quod nullo *jure* possit cogi *Philosophus*, ut, dum *Philosophica* tractat, nullis aliis vocabulis & phrasibus utatur, quam quæ in *purioris* latinitatis autoribus (nam in *hac* lingua hodie *Philosophia* traditur) inveniuntur. Rationes sunt sequentes.

I. *A necessario:* Latini sane multas *accuratioris* Philosophiæ *subtilitates* neglexerunt. Hinc factum, ut *multis* rebus *nomina* non imposuerint. Ideo *Philosophi* eas tractaturi *necessitate* quadam inducti sunt, ut signa articulata vocabula sc. facerent, quæ loco *rerum* in suis contemplationibus substituerent

rent, ſecundum illud Ariſt. lib. Categ. Philoſopho licet ὀνοματοποιεῖν: Hac de re Gutkius intel. f. 55. ita cenſet: Quando neglecta eſt ab autoribus ἀκρίβεια, vel eadem ob ſublimitatem objecti apprehendi non quivit, & poſteaquam à nobis animadvertitur, tum multiplicatis *rebus* etiam *termini* multiplicari poſſunt. Scilicet 1. quando *urgens* aliqua *ratio* in propatulo eſt. 2. quando multiplicatio iſta fundatur in *re*. Hoc privilegium eſt ſupra Reges & Imperatores, dicit D. J. Mart. l. 3. Inſt. Loc. c. 1.

2. *Ab incommodo.* Poſtquam igitur à *priſcis* Philoſophis *termini* multi, licet *non latini* introducti ſunt, illos iterum *eliminare* & *novos* ſubſtituere, aut ex *pura* latinitate *circumlocutiones* conquirere ſalus reipublicæ *literariæ* vetat. *Terminorum* mutatio cum magno *diſcentium* damno conjuncta eſt.

3. *Ab inhoneſto.* Qui *vanas* contentiones de *verbis*, *phraſibus*, &c. in *Philoſophia* movent, illi ſuam hoc ipſo produnt *inſcitiam*. Omnes enim *artes* ſua habent *vocabula*, quæ ſicut non niſi ab *artifice* intelligi, ita non niſi ab eo *dijudicari* poſſunt; Quomodo enim iſte de *artibus* recte judicabit, qui *artes* ignorat? Ita enim *Metaphyſica* habet ſuos *terminos*, qui non intelliguntur niſi à rerum *Metaphyſi-*

physicarum perito. Istos carpere *intempestiva* sapientia est, quæ plerisque est tædio & ludibrio.

4. *Ab honesto.* Vergit hoc ad disciplinæ *præstantiam*: quod *tales* terminos habet, quos *omnes* non intelligunt.

Non sane contemnuntur ideo artes *manuariæ*, quia *certa* sibi vendicant *vocabula*, quæ *vulgus* latent; sed potius *admirationem* injiciunt hominum animis. Non exigua delectatio est cum *pharmacopæo* posse omnia *pondera, instrumenta distillatoria*, &c. cum *automatario* omnes *rotulas, claviculas, aciculas*: cum *musico organico* signa *tabulaturæ*, ordines *fistularum*, &c. proprio & *artificibus* usitato *nomine* appellare: Quidni etiam *Metaphysicæ* hoc augeat *dignitatem*, quod nolet nisi à *cultoribus* suis intelligi?

II. An termini Metaphysici minus latini sint barbari?

Neg. *Fuerunt* barbari, antequam *usus* frequens eos *confirmavit*. Postquam hoc factum est, valent ut *nummi*; nam creberrimo *usu* à barbarie vindicati & *latinitate* donati sunt l. 1. Et cur hoc *barbarum* dicatur, quo *accurata* ingenia imprimis delectantur, quæ non attendunt, quam *ornate*, sed quam *proprie*, quam *rotunde*, quam *significantur*, quam *acute* quodlibet dicatur.

III.

III. An existentia sit affectio entis?

Neg. Sunt, qui hoc affirmant, & putant quod *existentia* addat *enti modum.* Ita autem inferunt: Sicut *simplicitas* est *modus* quo coarctatur entis *indifferentia*, quam habet ad ens *actu* & *potentia*, ad *modum* essendi *actualiter*, qui significatur per *existentiam.* Verum nititur hæc sententia nondum *probata* hypothesi, quod *ens*, quatenus est *objectum* Metaphysicæ, tam *late* sit extendendum, ut sub se comprehendat & ens in *actu*, & ens in *potentia*, de qua quid sentiendum sit, supra diximus.

AXIOMATA.

I. Essentia est indivisibilis.

Accipiendum vero est cum distinctione *prædicati*, quod scil. aliquid dicatur indivisibile vel *absolute*, quod nullo modo possit dividi, uti *punctum* mathematicum; vel *secundum quid*, quod non possit dividi, ut maneat *id* quod *ante* divisionem *est*, uti *mensura* indivisibilitatem sibi tanquam *propriam* vendicat; si enim vel *minimum*, e. g. ab *ulna* auferatur, non manet *integra* ulna. *Hoc*, non *illo* modo *essentiæ* sunt *indivisibiles*. Hinc limitatur regula: Essentia, ut est *essentia*, est indivisibilis in *alias*, & sibi *æquales* essentias.

II. Essentia non recipit *magis* & *minus.*

Scili-

Scilicet *adverbialiter per ſe, & abſolute. Goliathus* non fuit *magis* homo quam *David.* Eſſentia enim humana non admittit *gradus*, ſed poſita eſt quaſi in *puncto. Qualitates* quidem recipiunt *magis* & *minus*, verum non *per ſe, ratione eſſentiæ*, quæ uno ſemper modo in definitione explicatur; ſed *per accidens, ratione ſubjecti*, cui inhærent. Sed dices; *Increatum* ens quando cum *creato* confertur diſtat ab eo *infinito* intervallo; Quidni ergo *magis* ens ſit? Reſp. Quod in abſoluta entis theoria adhuc verſemur, quæ non reſpicit *expreſſiores* rationes eſſendi, quibus *attributa* disjunguntur. *Comparate* concedimus, quod *Deus* ſit *magis* ens quam *creatura*; ſed *abſolute* & in ſe ſi conſideratur *eſſentia* Dei & eſſentia *creaturarum*, conveniunt in *definitione* entis, quam *omnia* ſub definito contenta *æque* paticipant.

III. Unius rei una tantum eſt eſſentia & exiſtentia.

Intelligenda regula eſt de eſſentia *completa* & *abſoluta*, non vero de *incompleta* & *reſpectiva*. Nam alioquin *unum* ens *plures* in ſe continet eſſentias. Homo eſt *unum* ens, & *unam* habet eſſentiam, *quatenus* homo eſt. Interim dividitur in *animam* & *corpus*, tanquam *partes* eſſentiales, quarum utraque etiam

etiam *peculiarem* & *propriam* habet exi-ſtentiam & eſſentiam, *incompletam* tamen. Deinde *multæ* unius rei ſunt exiſtentiæ re-*ſpectivæ.*

CAPUT III.

De Cognatis Entis, & Synonymorum Entis.

Nòn inutilis labor eſt eorum, qui in duobus præcedentibns capitibus explicati ſunt, terminorum *cognata* excutere. Nam licet *ens, natura, aliquid, eſſentia, res*, &c. inter ſe ſint *Synonyma*, tamen *conjugata* & *cognata* eorundem non perinde *coincidunt*. Æquipollentia ſunt *res* & *eſſentia*; non vero *realiter* & *eſſentialiter*, nec *reale* & *eſſentiale*. Non æquipollent *ens* & *entitas*, *res* & *realitas*, *forma* & *formalitas*. Synonyma ſunt *natura* & *forma*: *formaliter* & *naturaliter* non item. Quia ergo & in hiſce *differentiis* dantur *quædam*, in quibus ſe *Metaphyſicum* exerceat ingenium, idcirco tum *entis*, tum *Synonymorum* utriuſque claſſis *cognata* ordine pertractabimus, eorumque ambiguitates evolvemus.

PRÆ-

PRÆCEPTA.

I. Entis *cognata* ſunt: *eſt, eſſe*, & *entitas*.

Τὸ *eſt* in *Logica* eſt *communiſſimum* illud, quod in omni *enunciatione* reperitur. Omnis enim *enunciatio* continet verbum ſubſtantivum *Eſt*, non quidem ſemper *explicite*, ut homo dormit, id eſt, *homo* eſt *dormiens*; homo non hinnit, id eſt, *homo non eſt hinniens*.

Interdum *æquipollet* πῷ *ſignificat*, & adhibetur in *explicationibus*.

Eſſe dicitur variis modis. 1. Eſt vel *generícum*, vel *ſpecificum*, vel *individuale*. 2. Eſt vel *reale*, vel *poſſibile*, (quomodo Scotus *diminutum* vocat) prout res vel in *actu* eſt, vel in *potentia*. 3. Eſt vel *reale*, quod præter mentis operationem datur, vel *cognitum* ſeu *objectivum* (*Thomiſtis* eſſe *diminutum* dictum) quod res habet in *intellectu*, quatenus ab eo cognoſcitur. 4. Eſt vel *Eſſentiæ*; quod eſt ipſa *eſſentia* rei; vel *exiſtentiæ*; quod rem ponit *extra cauſas*; vel *ſubſiſtentiæ*, quod *ſuppoſitis* tribuitur: vel *inexiſtentiæ*, quod *accidentibus* competit peculiariter. 5. Eſt vel *Naturale*; quod res habet extra *Intellectum*; vel *intentionale*, quod eſt imago rei vel in *intellectu*, ut ſpecies intelligibilis, vel *extra intellectum*, ut lumen; vel *propoſitionale*, quod in *veritate propoſitionis*

nis consistit, sive res, de qua *sermo* est, sit ens *reale* sive *non*; ut *cœcitas est privatio*. Addi potest *Esse* vel *quidditativum*, quod de re verificat *essentialia* & *necessaria* prædicata, licet *actu* non existat; Sic dicitur in hyeme *una* est fructus *vitis:* Vel *positivum*, quod ipso *actu* veram in natura ponit *entitatem*.

Entitas interdum sumitur pro ipsa rei *essentia*, sæpius vero dicit *diminutam* rationem *essendi*, quomodo affectiones entis dicuntur entitates. Nota: *Entitas*, *formalitas*, & *realitas* fere non differunt. Conveniunt enim in eo, quod dicant diminutam essendi rationem. In eo leviter discrepant, quod *entitas* & *realitas* magis materiales dicuntur; *Formalitas* vero magis *formalis* plerumque habetur. Nam graduum *essentialium* complementum ultimum est *forma*. Isti vero gradus *formalitas* dicuntur.

II. Essentiæ *cognata* sunt *Essentiale*, & *Essentialiter*. Huc revocari possunt termini; *esse per essentiam*, *de essentia*, & *extra essentiam*.

Essentiale est, quod ad essentiam rei spectat. Estque vel essentiale *absolute*, quod rei *ut sic* tribuitur, ut risibilitas homini; vel *respective* quod rei tribuitur in *hoc* vel *illo* statu; Sic *doctrina* est essentialis *homini* docto.

Utrum-

Utrumque eſt vel *conſtitutivum* ſive *à priori*, quod rem in *eſſe conſtituit*, ipſa ſcil. *eſſentia* (licet rarius) ſive *pereſſentialis*. Sic *eſſentialis* eſt anima *rationalis* homini; Vel *conſecutivum* vel *à poſteriori*, quod ex *eſſentia* rei per ſe *fluit*. Sic *eſſentialis* eſt *riſibilitas* homini.

Eſſentialiter dicitur vel ratione *convenientiæ*, vel ratione *dependentiæ*. *Convenit* autem aliquid alteri eſſentialiter, vel 1. *Conſtitutive*, vel 2. *Conſecutive*, (de quibus paulo ante) vel 3. *Subjective* cum aliquid ad *eſſe* alterius tanquam *ſubjectum* neceſſario deſideratur. Sic dicimus, accidentis *eſſe* eſt *ineſſe*, ſc. *ſubjective*, quia non poteſt *exiſtere* in mundo niſi in aliquo ſit *ſubjecto*; non vero *conſtitutive*, nam ſubjectum nec eſt *eſſentia* ipſa *accidentis*, nec pars *eſſentialis*, ſed accidens *propriam* ſuam *eſſentiam* intrinſece habet, quam *ſubjecto* ſuperaddit. *Subjective* etiam *proprio* eſſentialiter competit ineſſe uni & *ſoli* ſubjecto. Vel 4. *Definitive*, ſine quo *eſſentia* alicujus non poteſt *definiri*, atque *cognitioni* noſtræ repræſentari. (Hoc minimo modo eſſentialiter rei competit) Sic *inſtrumentum* abſque mentione *finis* & *uſus*: *Habitus* abſque *objecto*: *relatum* abſque *correlato*, &c. nequit *perfecte* intelligi. *Dependere* quomodo aliquid ab altero dicatur

eſſen-

essentialiter, vide in capite De *dependente & independente.*

Per essentiam esse dicitur *aliquid* vel *independenter*, sic Deus est *bonus* per *essentiam* creaturæ per *participationem*; vel *constitutive*, quomodo homo per *essentiam* est *rationalis*, quia *ratio* facit, ut *homo* sit *homo.*

De essentia dicitur esse aliquid vel *late*: ita tam late patet, quam terminus *essentialiter*; sumiturque omnibus quatuor modis sub eo in ratione convenientiæ recensitis; vel *stricte*; Ita *de essentia* esse dicitur tum *pars essentialis, ut forma* est de *corporis* essentia; tum *prædicatum essentiale* seu Synonymicum, ut differentia *specifica* hominis est de ejus *essentia.*

Extra essentiam, sive extra *essentiale*, itidem dicitur aliquid esse vel *late*, quod rei nec *absolute*, nec *respective*, nec *constitutive*, nec *consecutive* est essentiale, ut *nobilitas* patri (Videatur terminus *essentiale*) vel *stricte*, quod non est alicujus essentiale *constitutivum* vel *absolute*, vel *respective*: Sic docilitas est extra *hominis*, & *lectio* extra hominis *docti* essentiam.

III. Rei *cognata* sunt *reale*, *realiter* & *realitas.*

Reale sumitur vel *generaliter*, vel *specialiter.*

aliter. Generaliter reale dicitur, quod vere datur in rerum *natura* extra fictionem mentis, ſive ſit ens *poſitivum*, ſive *modus* entis, ſive *abſentia* quædam entis per *privationem* vel negationem, Sic *bonitas* entis eſt *realis*: *realis*, non *ſimulata* cœcitas erat in oculis *Bartimæi*: realis eſt *negatio* viſus in *lapide*, quia *vere* removetur, non *ficte* tantum. *Specialiter* reale dicitur, quod habet *realem* & *poſitivam* eſſentiam in rerum natura.

Realiter ſuas ſignificationes accipit ex variis *oppoſitionibus*. Opponitur enim 1. ℞ *eſſentialiter*: Ita ferrum cum igne unitur *realiter*, non *eſſentialiter*, quia *ferrum* ad *ignis* eſſentiam non pertinet. 2. ℞ *Virtualiter*, ita herba purgans à capra comeſta, ſi lac capræ detur nutrici, tandem ad infantem pervenit, non *realiter*, quia *ſubſtantiam* herbæ non accipit infans; ſed *virtualiter*, per *virtutem* ſcil. purgantem. 3. ℞ *verbaliter*, quomodo titulus *mariti* competit *uxori*, non *realiter*, ſed *verbaliter*. 4. ℞ *intentionaliter*, ſic Sol de ſe ſpargit lumen, non partem *ſubſtantiæ* cum luce quaquaverſam diffundens, ſed *intentionaliter*, ſcil. per *imaginem* lucis, quæ lumen eſt. 5. ℞ *idealiter*: Sic mundus ab *æterno* fuit, non realiter, ſed *idealiter*, in mente ſcil. Dei.

Realiter denotat aliquid minus *re*. Accipitur

pitur enim præcipue, vel pro *gradibus e* *ſentialibus*, qui & *formalitates* dicuntur, dicitur *realitas formalis*, ut in *temperanti* datur conceptus *virtutis*, *habitus*, *qualit* *tis*, *accidentis*: vel pro *modis contrahent* *bus*, quomodo ens *per ſubſiſtentiam* & *inhe* *rentiam* contrahitur; vel pro *affectionibu* Sic realitates entis dicuntur *unitas*, *verita* *bonitas*. Vel denique pro *eſſe cognito* in i tellectu, & dicitur *realitas objectiva*. Si eruditio acquirenda habet *realitatem* i mente, quæ eam intendit.

IV. τῷ *aliquid* cognatum eſt *aliquis*. *Aliquis* plerumque notat *individuum* va gum, & eſſentiæ, quæ per aliquid denotatur, addit rationem individui: ut, *aliquis* equus neceſſarius eſt ad equitandum.

V. *Exiſtentiæ* cognatum eſt *inexiſtentia*, quæ ad exiſtentiam addit *reſpectum* ad *ſubjectum*, & eſt *accidentibus* propria.

VI. *Quidditatis* cognata ſunt *quidditativum* & *quidditative*.

Quidditativum varie ſumitur. 1. *Conſtitutive*, ut forma. 2. *Conſecutive*, ut riſibilitas hominis. 3. *Prædicative*, quod eſſentialiter prædicatur, ut *animal* de *homine*. 4. *Repreſenta-*

ſentative, quod intellectui *repræſentat* quidditatem aliquam, ut ſpecies *intelligibilis* & *ſenſibilis*.

Quidditative ſolet contradiſtingui τῷ *poſitive & actualiter*, cum ſcil. de aliquo dicuntur *eſſentia & neceſſaria* prædicata, licet *poſitive* & *actu* non exiſtat. Sic dicimus Plato eſt homo. Hæc propoſitio vera eſt *quidditative*, etiam noſtro tempore, licet Plato jam non *amplius* exiſtat. Alias enim contradictoria eſſet vera, Plato non eſt homo. Ex hac acceptione fluit iſta etiam diſtinctio, qua quidam diſtinguunt *ens actuale* in illud, quod *quidditative* tale eſt, de quo ſemper valent prædicata *æternæ veritatis*, ac ſi ſemper actu exiſtere; & illud, quod *poſitive* tale eſt, ad quod ſemper requiritur *actualis exiſtentia*.

VII. *Naturæ* cognata ſunt *naturale, naturaliter*.

Hæc quot modis ſumuntur, vide in capite de *Naturali* & *artificiali*.

VIII. *Formæ* cognata ſunt *formale* ſeu *formalis ratio, de formali, formaliter*, & *formalitas*.

Formale ſeu formalis ratio ſignificat *ulti-*

timatam rei *quidditatem*, quæ ab omnib conditionibus *materialibus* eſt *abſtract* (*Materiale ſeu materialis ratio* eſt, quæ n tribuitur, quatenus in *tali, vel tali* ſpect tur *ſubjecto*.) Sic *formale unitatis* eſt *ind viſio*: Formale *quantitatis* eſt *extenſio*: fo male *relationis* eſt *eſſe ad*, &c. *Formalis* h *ratio* ubique ſolicite eruenda eſt. Huc ſp ctant etiam alia, quæ, in aliquo *eſſe* habe *rationem* formæ. Sed *differentia ſpecifica* i *toto eſſentiali Metaphyſico* habet ration *formæ*, & reſpondet *formæ Phyſicæ*: gen *vero* habet rationem *materiæ*.

De*formali* in uſu loquendi Philoſophico *formali ratione* fere ſola vocis *flexione* diſcr pat, in *ſignificatione* enim vix differenti reperietur. In nonnullis tamen exempli quorum *formale* diſtinctas *formalitates* con tinet, ſi unam tantum nominamus, dicimu eam eſſe *de formali*: e. g. *Corporis* formali ratio hæc eſt: Eſſe *ſubſtantiam creatam ma teria & forma conſtantem*. In hac ſi mente ad ſolam *Materiam* dirigimus, dicimus ea eſſe *de formali* corporis, per hanc enim e parte *Spiritui* opponitur.

℔ *formaliter* varias ſuſtinet ſignificatio nes, propter *aliam* atque *aliam* oppoſitionem Opponitur enim 1. ℔ *eminenter*. Hinc di cuntur perfectiones *creaturarum* etiam eſſe

in *Deo*; scilicet non *Formaliter*; alias enim accidentia caderent in Deum, sed *eminenter*. 2. ℞ *accidentaliter*, & sic idem significat, quod *quidditative*, ut homo *quidditative* consideratus est *rationalis*, *accidentaliter* est doctus. 3. ℞ *virtualiter*, & sic notat *formam* seu *qualitatem* in aliquo *subjecto* actualiter *inhærentem*. Sic ignis *formaliter* est calidus, Sol *virtualiter*. Non enim calor est in Sole, tanquam *qualitas* vel forma *accidentalis*, quæ inde promanare possit. 4. ℞ *materialiter*. Hic terminus respicit *vel alteram partem essentialem* corporis naturalis, *materiam* scilicet. Sic *materialiter* dicitur e. g. *leoni* competere *corruptio*. Contra, *formaliter* tribuitur *visus, auditus, rugitus; Vel communem aliquem conceptum*. Sic corpus *materialiter* est substantia creata: *formaliter* vero substantia ex *materia* & *forma* constans; *Vel subjectum operationis*, in quod forma *artificialis*, vel *analogum* aliquod introducitur. Sic domus sæpe *bona* est *materialiter*, quia ligna, cæmenta, calx, *&c. recte* se habent; non *formaliter*, quia nullam *proportionem* habet in *figura* externa. Sic Syllogismus sæpe est bonus *materialiter*, quia *propositiones* sunt *veræ*; non *formaliter*, quia non recte *cohærent*; *Vel materialem rationalem* (vide paulo ante) *seu conditionem specialem*

& contractam alicujus termini, quæ *ratio formali* seu *abstractæ* contradistinguitur. Sic conjunctio distincti sexus competit *generationi* materialiter, quatenus scilicet spectatur in animalibus; non *formaliter* quia non datur in omni generatione, nec *naturali* quidem. *Arbor* enim *generat* non tamen ut causa *socia*. Vid.

Formalitas interdum denotat totum *conceptum essentiæ*, & sumitur pro ipsa forma *Metaphysica*, ut *caninitas*: frequentius vero *gradus* tantum *essentiales* significat, ut *animalitas, corporeitas, substantialitas*, &c. *Canitas*, & sic à *forma* differt ut *pars à toto*. In una re *una* tantum *est forma*, sed *multæ formalitates*.

PROBLEMATA.

1. An omne quod rei vere competit, ipsi tribuatur vel essentialiter, vel accidentaliter? Neg.

Multa rei vere competunt, quæ non *essentialiter* ei tribuuntur, nec tamen statim *accidentaliter* & inhæsive. Vere Deus est creator mundi, sed nec *essentialiter*, nec *accidentaliter* per inhæsionem.

Vere renatus est justus. Justitia vero alii unde ipsi imputatur. Ita ergo dicendum

Quic-

Quicquid rei vere competit, illud competit ipſi vel eſſentialiter: vel non eſſentialiter & extra eſſentialiter.

Hoc modo habemus immediatam oppoſitionem.

II. An omne, cui competit eſſentiale, dicatur etiam eſſentialiter?

Neg. *Forma* & *materia*, ſi in *unione* ſunt conſtitutæ, ſunt *unum eſſentiale*, hoc eſt, conſtituunt ambæ in *unione* unum *eſſentiale*, quia ſunt unius *eßentiæ* partes *eßentiales*; non vero ſunt unum *eßentialiter*, quia forma non eſt *materia*, nec materia eſt *forma*.

AXIOMATA.

I. Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe.

Hoc axioma eſt *principium* cognoſcendi omnium *primum*, cui fidem adhibet quivis, licet non doctus ſit illud, quia nobiſcum natum eſt. Intelligendum vero eſt, non tantum de *eße* & *non eſſe* præciſe in ſumma *abſtractione*, ſed & de *hoc* vel *illo* eſſe *determinate*. Sicut enim recte dico: Impoſſibile eſt *ens* eſſe & non eſſe ſimul; ita recte quoque dico: Impoſſibile eſt *hominem* ſimul eſſe & non eſſe: & impoſſibile eſt idem ſimul *in-*

esse & idem *non* in *esse*. Ad hoc principium debent reduci, aut saltem reduci possunt omnes conclusiones & omnia axiomata, quæ in Metaphysicis habentur. Omne enim, per quod conclusio aliqua probatur, si non est *primum* principium, quod est indemonstrabile, per *prius* aliquod iterum probari potest: istud iterum per aliud, donec ad *primum* deveniamus, in quo *subsistendum*. In illis enim *terminatur* demonstratio, ne detur *processus* in infinitum.

II. Non omne reale est simul essentiale.

Reale enim (ut supradictum) in generali significatione tantum denotat *veritatem competentiæ*; Essentiale vero ad veritatem competentiæ addit ejus *specialem* modum, ut competat aliquid rei *necessario*. Sed tribui aliquid rei *vere* potest, quod non hoc aut illo *veritatis* modo tribuitur. *Realis* unio est cultri & ignis, quando culter est ignitus; non vero *essentialis*, quia *terminus* unionis non est *nova essentia*, sed *unum per accidens*. *Realis* attributio est, cum homo *Metaphysicus* dicitur, non essentialis.

III. Essentiale *respective* non statim est essentiale *absolute*.

Quid *hoc* & *istud* sit, diximus sub præcepto secun-

ſecundo, unde apparet, quod ab *illo* ad hoc non liceat argumentari. Homini, *quatenus pater* eſt, eſſentiale eſt, habere filium; non vero *quatenus homo* eſt, alias infans non eſſet homo.

IV. Quod eſt de *materiali* rei vel termini, non eſt in *formale* ejus inferendum.

In omni conceptu conſiderandum eſt, quod de *formali* importat, nec de *termino* judicandum, quatenus in hac vel illa *ſpecie* reperitur, ſed ex eo, quod in modo *abſtractionis* infert. Ratio axiomatis hæc eſt, quia, dum *materiales conditiones* inferuntur in *formale*, fit confuſio *accidentalis* cum *eſſentiali*.

Partis Generalis.

LIBER II.

De Contemplatione Entis expreſſiore in attributis.

DOCTRINA GENERALIS.

CAPUT. I.

De Attributis ſeu Affectionibus Entis in genere.

Metaphyſicam eſſe *ſcientiam*, demonſtravimus in Proœmio. *Scientia* vero per *demonſtrationem* acquiritur. *Demonſtratio* autem in *affectionibus* infallibiliter probandis eſt occupata. Ergo & *Metaphyſica* habebit *affectiones*, quas de *Ente* demonſtret, modo ſcil. eo, quem p. 26. deſcripſimus. Abſoluta ergo *ſimplici* Entis contemplatione, qua conſideravimus *primum eſſendi momentum*, quod *præſcindit* ab omni *attributo*, pergimus ad contemplationem *Entis* quodammodo *expreſſiorem* & *ſtrictiorem*, qua conſiderabimus Ens in *ſecundo eſſendi*

di momento, quod exhibet *ens* cum aliquo *attributo* & in alio ſtatu.

PRÆCEPTA.

I. *Affectiones* Entis ſunt *conceptus* generaliſſimi, qui ex *Ente* per ſe fluunt, de eo *paronymice* & *convertibiliter* prædicantur, illudque in alio atque alio *ſtatu* repræſentant.

§. 1. *Affectiones* entis ſortiuntur varias appellationes. Communiſſimo vocabulo vocantur *affectiones*, quia Metaphyſica *ſcientia* eſt, cujus natura requirit, ut *demonſtret* aliquid de *objecto*, quod *afficit* illud. Nec obſtat, quod *affectio Realiter* tanquam *peculiare* ens debeat eſſe *diſtincta* ab eo, cujus eſt *affectio*. Hæc enim *conditio* tantum *materialis* eſt, & non requiritur ad affectionem *abſolute*, ſed ad *talem*, nempe *prædicamentalem*. *Affectiones* corporis, *qualitas*, *quantitas*, &c. *realiter* differunt à *corpore*, ut *res* à *re*: Non ita affectiones *entis*. Ideo caute hic diſtinguendum eſt inter affectiones *prædicamentales* & *tranſcendentales*. Et licet olim terminus *affectiones* tantum *prædicamentalibus* applicatus & ita *contractius* uſurpatus fuerit; tamen, quia jam habemus conceptus, qui omnia prædicamenta *tranſcendunt*, & tamen non minus quam *prædicamentales* affectiones

ſubjectum aliquod *afficiunt, illudque proxim* eſt, quo
a poſteriori παρωνύμως, *& reciproce denom* Hic
nant (in quo *ratio formalis affectionis* conſ attribu
ſtit) ampliandus eſt terminus, ut & hi ſu afficit
eo comprehendi queant. tiale.

§. 2. Ariſtoteles 1. Rhet. & alibi paſſi & cauſ
vocat πάθη ſeu *paſſiones*, quæ rei adſunt e comm
tra ejus *eſſentiam*. Hinc Metaphyſici *Enti* ni Ent
quoque *affectiones* ita ſæpe appellant. neceſſa

§. 3. Alii affectiones vocant *proprietates* §.6.
appellatione ex *Logica* deſumpta, quæ prædi voca
cata *extra eſſentialia, neceſſario* ſubjecto com tuunt
petentia, *propria* appellat. Hic terminus ta affect
men, cum in Metaphyſica adhibetur, iterum adda
non ad anguſtias *Phyſicæ proprietatis* redigen pliat
dus eſt, cum *propria Entis, non ut accidens* ali Et ſi
quod *ſubjecto* inhæreant, ſed ad modo dictum attr
modum ampliandus eſt. extr

§. 4. Quidam *affectiones* etiam vocant *con* §.
ceptus tranſcendentes ſecundarios, quia æque quo
ac *ens* omnia *prædicamentorum* genera *tran* nun
ſcendunt, verum non æque *primo*. *Entis* enim gen
conceptus primum terminat *intellectum* no pat
ſtrum: *affectiones* vero non *primo* à nobis ver
apprehenduntur, ſed *conſequuntur* demum ſti
primum & *ſummum* conceptum, qui ipſis
loco *fundamenti* eſt. da

§. 5. Uſitata eſt etiam appellatio *affectio* af
num, qua dicuntur *modi*. Hæc vox ambigua ſe
eſt,

est, quod in Exercitationibus deduximus.

Hic accipitur quatenus *in communissima attributione* παρωνύμως *eas* afficit. Sic *veritas* afficit omne *Ens* tanquam aliquod *extra essentiale*. Sic *necessarium* & *contingens*, sic *causa* & *causatum*, &c. afficiunt Ens παρανύμως, in *communissima* tamen *attributione*, quia de *omni* Ente dicitur, quod sit *causa* vel *causatum*, *necessarium* vel *contingens*, &c.

§. 6. Tandem *affectiones* etiam alio nomine vocantur *attributa*, & ita rectius eas dici statuunt nonnulli, veriti forsan, ne per vocem *affectionis* enti *essentiam* aliquam *novam* superaddant. Verum, si *affectio* debito modo ampliatur, hoc periculum non subest *termino*. Et sic penetrantius dicuntur *affectiones*, quam *attributa*, quia hæc interdum denominant *extrinsece*.

§. 7. Ab *appellatione* transimus ad illud, quod *generis vicem* sustinet in data affectionum *descriptione*. Id dicimus esse *conceptum generalissimum*. Nam cum *Ente* æque late patent *affectiones*, cum nullum possit Ens inveniri, cui non vel *simpliciter*, vel sub *distinctione* aliqua conveniant.

§. 8. *Differentiam* quasi in descriptione dant reliqua. Dicimus enim primo, quod affectiones *ex ente per se fluant*. Habent enim se ad *ens*, ut *essentialia consecutiva*. Unde simul

ſimul patet, quod competant Enti *à poſterio*
ſcilicet in ordine *cognoſcendi & concipien*
quod ſufficit ad naturam *affectionis*. Prius co
noſcimus *Ens*, quam *unitatem* ejus. Nam a
tequam de aliquo aliquid dicimus, illud quo
dammodo ſcimus. *Ignotum* non movet *in*
tellectum.

§. 9. Dicimus porro, quod *paronymice* d
ente prædicentur affectiones. Hoc ipſo inſi
nuatur differentia inter *affectiones* entis &
ſpecies entis, quæ ad partem ſpecialem Me
taphyſicæ pertinent. *Species reſpiciunt ens*
ſynonymice & in abſtracto. Affectiones vero
reſpiciunt ens *paronymice & in concreto.* De
ſubſtantia dicitur in *abſtracto*, ſubſtantia eſt
ens, non ita de *bonitate*, bonitas eſt *ens*, quia
tantum eſt *modus;* ſed in *concreto* valet:
bonum eſt *ens.*

§. 10. Nec prætereundum eſt, quod in de-
ſcriptione dicitur, *affectiones prædicari de*
ente convertibiliter, id eſt, poſſe cum ente re-
ciprocari & converti. Nam quemadmodum di-
cimus, omne ens eſt unum, ita *reciproce*, om-
ne unum eſt ens ; & ita porro in reliquis.

§. 11. Tandem *affectiones* etiam diſtin-
ctos *ſtatus*, ſeu *rationes conceptibiles* in ente
repræſentant. Una *res* eſt ens, & multis
gaudet *modis*, quos quia mens noſtra *unico*
adæquate conceptu non poteſt *omnes* appre-
hendere,

hendere, ideo *eſſentiam* jam ſub *hoc*, jam ſub *alio modo* concipit, unde diſtincti entis *ſtatus* oriuntur. Sic cum ens dicitur *unum*, repræſentatur in ſtatu *indiviſionis*: cum dicitur *perfectum*, in ſtatu *indefectionis*, cum dicitur *verum*, in ſtatu *conformitatis* ad *intellectum*, præſertim *Dei* repræſentatur.

II. Affectiones entis dividuntur in *unitas* & *disjunctas*.

III. *Unitæ* ſunt, quæ *ſimpliciter* & *ſolitarie* de ente prædicantur, & abſque *conjunctione* cum eo reciprocantur: e. g. *verum, bonum.*

IV. *Disjunctæ* ſunt, quæ ſub *disjunctione* de ente prædicantur, & ſub complexu utriuſque disjunctionis membri cum eo reciprocantur, *e g. Ens eſt vel neceſſarium, vel contingens, & quicquid eſt vel neceſſarium vel contingens, Ens eſt.*

Fundamentum noſtræ diviſionis præcepto ſecundo traditæ præbent ipſæ affectiones. Quædam enim ita ſe habent; ut ſingulæ in *ſenſu unito* de quovis ente dicantur, & *unitim* cum eo recurrant. De omni ente dicitur, quod ſit *verum*, ſit *bonum & reciproce*. Quædam vero non *ſimpliciter*, ſed cum *diſjunctione* de omni ente dicuntur, & in ſenſu *disjuncto* cum eo recurrunt, De omni ente non poſſum dicere quod ſit *neceſſarium*, nec

nec de omni, quod ſit *contingens*, ſed *quoddam ens eſt neceſſariam, quoddam eſt contingens*. Hæ duæ *particulares* tamen ſi *conjunguntur*, totam exhauriunt entis *latitudinem*, ut ſub *disjunctione* liceat dicere: Omne ens eſt vel *neceſſariam* vel contingens, tertium non datur.

PROBLEMATA.

I. An omnes affectiones reſpiciant ens paronymice & in concreto? Aff.

Prædicantur enim de ſuo ſubjecto, *ente* ſcil. *extra eſſentialiter*, quæ eſt natura *paronymorum*. Quod *in concreto* reſpiciant ens, hoc probat uſus loquendi philoſophicus, itidem natura *paronymorum*. Non dicimus: ens eſt *unitas*, ſed eſt *unum*.

II. In quo ſtatu competant enti affectiones?

Quadruplicem *ſtatum* entis conſideravimus ſupra; quo ſcil. ſit vel *fundamentalis*, vel *idealis*, vel *univerſalis*, vel *formalis*. Ex his *enti*, quatenus *affectiones* ſuas reſpicit, maxime competit *univerſalis* & *fundamentalis*. *Hic* propterea, quia toti doctrinæ affectionum *fundamentum*. Niſi enim ens, quatenus in *individuis radicatur*, haberet

affe-

affectiones, non poſſet in *genere* de ente dici, quod iſtis ſit præditum. Niſi *hoc* & *iſtud* & *illud*, &c. ens eſſet *unum*, non poſſem dicere in genere *ens* eſt *unum*. *Ille* vero ideo enti convenit, quia non *ſemper*, nec *primario* (ubi *ſpecies* dantur) tractamus *individua*, ſed plerumque *ſpeciem* conſideramus, quatenus *ens* eſt, licet poſſit deſcenſus fieri ad *individua*. Sic dicimus, *homo*, quatenus *ens* eſt, (nam quatenus homo eſt, eſt *riſibilis*) eſt e. g. *dependens*, licet poſſit hoc ipſum quoque dici de *Paulo* & *Johanne*.

III. An affectiones differant ab ente realiter?

Quidam ſtatuunt affectiones ab ente *realiter* differre, ſcilicet ſecundum *analogiam*. Quidam hoc ipſum aliis nominibus efferunt, & dicunt, quod differunt *modaliter*, ſcil. *ex natura rei*. Alii quod *formaliter*, ſcil. *ſecundum rationem tantum* diſtinguuntur: & horum nonnulli in ſuis ſcriptis fluctuant, ut non poſſis ſcire quid ſentiant. Nos breviter ita hanc controverſiam decidemus, quod quædam *formaliter*, ut *unitas* unius indiviſibilis, *bonitas*, *dependentia*, &c. quædam vero *realiter* ab ente differant, quæ *non mutua* ſeparatione præſertim cognoſcuntur, ut *unitas* unius indiviſibilis: e. g.

ani-

anima & *corpus* in *vita* ſunt *unita*, in *morte* perit *unio*. Sic *compoſitio* ſe habet, e. g. *elementa* in corpore *miſto* ſunt in ſtatu *compoſitionis*, cum *corrumpitur* miſtum, perit illa *compoſitio*. Ita etiam ſe habet *communicatio*, e. g. *anima* quamdiu in corpore *habitat*, corpori *communicat* ſuas facultates; poſtquam receſſit, ceſſat *communicatio*.

IV. An Affectiones inter ſe differant realiter?

Diſtinguendum inter modos *tantum diſtinctos*, & *ſimul oppoſitos*. Illi inter ſe differunt *formaliter*, ut *unitas*, *bonitas*, &c. ſunt *diſtinctæ*, non *oppoſitæ* affect. *Iſti* vero diſtant *realiter*, ut *cauſa* realiter differt à *cauſato*, *dependens* ab *independente*, &c. propter oppoſitionem, quæ *eodem* reſpectu *ſimul* non poteſt eſſe in *uno* ſubjecto.

AXIOMATA.

I. Affectiones *enti* competunt, non entis *modis*.

Duæ hic diſtinctiones ſunt obſervandæ; 1. Modus ſumitur vel *abſtracte*, quatenus præſcinditur ab *eſſentia*, & in ſua *formali* ratione conſideratur. Ita valet regula; vel *concrete*, quatenus ſimul implicat eſſentiam.

Ita

Ita non valet regula, quia *eſſentiæ*, quæ ſub tali modo *concrete* latitaret, omnino conveniunt *affectiones*. Recte dico, omne *dependens* eſt *finitum*. 2. Competit aliquid alii *primario*, alii vero *ſecundario* & ſecundum *analogiam*. Affectiones *primario* competunt *enti*, *ſecundario* & *analog.* etiam *affectionibus*. Sic *unum* dicitur vel *ſimplex* vel *compoſitum*. *Abſolutum* & *reſpectivum* in omnibus fere occurrit *affectionibus*; diſtinctio *realis*, ſecundum *analogiam* competit *modis* quoque *oppoſitis*, &c.

II. Affectiones *enti* non addunt aliquid *poſitivi*.

Omne enim *poſitivum* ſpecialiter dictum *ens* eſt, & omne *ens* habet *affectiones*. Ita *affectio* iterum haberet *affectiones*, quia *ens* eſſet; ipſius *affectiones* iterum *alias*, quia viciſſim *ens* eſſent, & ſic in *infinitum*. Iſtud, quod addunt, eſt cujuſvis affectionis *propria conceptibilitas*, quam à conceptu eſſentiæ *diſtinctam* habet. Iſta vero conceptibilitas conſiſtit vel *negatione*, ut conceptus *unitatis* in *indiviſibilitate*; vel in *reſpectu*; ita conceptus *cauſati* reſpectum involvit ad *cauſam*; vel in *peculiari ſtatu*: quomodo elementum *alio* in *ſtatu* eſt, antequam *miſtum* intrat, quia tum eſt *completum*, & viciſſim

in

in *alio*, quando *miſtum* cum *aliis* conſtituit ſic enim eſt *incompletum.*

III. Affectio non *exterminat* ens, ſed determinat.

Modus ſequitur *rem*, & accommodat ſe ad indolem *entis*, non vero ipſi *opponitur*. Sed poſſet objici, *corruptibilitas* eſt *affectio* entis; iſta vero *deſtruit* rem, cujus eſt affectio. Reſp. Verus ſenſus axiomatis hic eſt: *Nulla affectio eſt contradictoria ſuo ſubjecto.* Quando ergo dico, *creatura* eſt *corruptibilis* nulla ineſt propoſitioni *contradictio:* prædicatum non *repugnat* creaturæ, ſed ejus *naturam* arguit, quod non ſit *immutabilis*, quia alias *Deus* eſſet.

Do-

Doctrina Specialis.

DE

Affectionibus in Specie.

TRACTATUS PRIOR:

De Affectionibus Unitis.

CAPUT II.

De affectionibus Unitis in genere.

PRÆCEPTA.

I. Affectiones *unitæ* ſunt vel *primariæ*, vel *ſecundariæ*.

Diſtinctio hæc *unitarum* affectionum inde pronaſcitur, quia *quædam* eorum, quæ *ſimpliciter* de ente prædicantur, magis *intrinſece* cum *eſſentia* ejus ſunt *connexa*, adeoque ipſam eſſentiam *penetrantius* ſub ſua *conceptibilitate* exprimunt: quædam vero non *extrinſecus* eſſentiam rei implicant, & magis *fines* eſſendi, quam ipſum *eſſe* involvunt. *Iſta* dicimus affect. *primarias*; *hæc* vero *ſecundarias*.

II.

II. Affectiones unitæ *primariæ* ſunt tres *unitas, veritas, bonitas.*

Hæc inter ſe *differunt* ut abſolutum, reſpectivum, & indifferens. Nam *unitas* eſt affectio *entis abſoluta*, quæ abſque ullo reſpectu ſimpliciter eſſentiam ſub indiviſione denominat. *Veritas* eſt proprietas *reſpectiva*, quæ in ſua conceptibilitate ſubinfert relationem ad intellectum, eamque enti eſſentialem à poſteriori. *Bonitas* vero *indifferenter* ſe habet ad abſolutum & reſpectivum. Bonum enim dicitur aliquid vel *in ſe*, vel in *reſpectu ad aliud.* Bonum *in ſe* alio nomine *perfectum* dicitur: Bonum *ad aliud* peculiari nomine caret, & generis ſui appellationem retinet, ita ut bonum in ſpecie dicatur.

III. *Secundariæ* ſunt: Duratio, ubietas & cognoſcibilitas.

PROBLEMATA.

I. An perfectio tranſcendentalis ſit entis affectio; & ſi affectio?

II. An pertineat ad disjunctas, an vero ad unitas; & ſi ad unitas?

III. An peculiaris ſit affectio?

IV. An vero ad bonitatem ſit referenda?

Deliberandum diu, quod ſtatuendum ſemel.

mel. De *perfectione transcendentali* magnæ apud Metaphysicos inveniuntur dissentiones. Alii eam plane è Metaphysicis affectionibus exterminant. Alii, licet eam admittant, locum tamen competentem ipsi non assignant. Ad quatuor autem potissimum sententias revocari possunt diversa Philosophorum judicia.

1. Sunt, qui contendunt, *perfectionem transcendentalem* non esse *affectionem* entis, sed *ipsam ejus essentiam*, alio tantum *nomine* expressam, & ideo potius ad *Synonyma* esse reducendam, uti res, aliquid, natura, &c. Rationem dant hanc, quia nihil addit enti. Resp. *Positivum* quid *rigorose* dictum non debet addere enti *affectionem*. Propriam autem *conceptibilitatem* quod non addat, falso putatur. Omnino superaddit enti *negationem defectus in esse*, id est, dicit *nihil* eorum *abesse*, quæ ad *essentiam* rei requiruntur. Sed dicunt, sine *perfectione essentiali* non potest ens concipi, ergo non habet *propriam conceptibilitatem* à conceptu *entis* distinctam. Ast quidni possit? Cum concipimus essentiam *præcise*, concipimus quidem rem *perfectam*, interim tamen non simul intellectus noster *distincto* & *expresso* conceptu intuetur ipsam *indefectibilitatem*, etsi ipsa *implicetur* sub voce *essentiæ* (uti Dn. Scheiblerus

blerus loquitur) Quemadmodum, cum *ſentiam* apprehendimus, ita tamen, ut ne ſimul *diſtincte* & *expreſſe* penetremus *ina viſibilitatem.* Ergo *perfectio* habet *propria conceptibilitatem*, & per conſequens *formaliter* ab *ente* diſtinguitur. Contra hanc primam ſententiam facit & hoc, quod *perfectio* de *ente* non συνωνύμως, ut ipſam *eſſentiam* enprimat, ſed tantum παρωνύμως dicatur, quod *affectionum* indolem arguit (cæteris paribus) Recte dicimus, *ens* eſt *perfectum*: perperam, *ens* eſt *perfectio*, ſic enim receptu uſui loquendi *Philoſophico* vis infertur.

2. Statuunt non pauci, eam numerandam eſſe *inter disjunctas*, ut dicatur: omne ens eſt vel *perfectum*, vel *imperfectum*, etiamtum, quando de perfectione *eſſentiali* res eſt. Ad illud obtinendum *hoc* atque *illud* ens imperfectum producunt, utpote *diſpoſitionem* ad habitum, quantitatem *creſcentem*, *infirmam* fidem, *motum*, &c. Nos imperfectionem *accidentalem* in pleriſque horum & ſimilibus dari facile damus; ſed à Metaphyſico *eſſentialis*, quæ *tranſcendentaliter* ens denominet, & in *ipſa* eſſentia *defectum* eſſe dicat, poſtulatur. Hanc nullo modo dari, neque allegatis exemplis ineſſe affirmamus. Primum & invictum principium eſt: *Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe.*

Ergo

Ergo impoſſibile etiam eſt, quoddam, quod *eſt*, non habere *omnia* quæ ad *eſſe* requiruntur; *eſſet* enim & *non eſſet* ſimul. *Eſſet*, quia *ens* vocatur, *non eſſet*, quia non omnia haberet ad *eſſentiam* neceſſaria, quæ tamen in *indiviſibili* conſiſtit, adeo, ut vel tota *adſit*, vel tota *abſit*.

3. Dantur etiam, qui ſtatuunt, quod *perfectio* conſtituat *peculiarem* inter *unitas* primarias *affectionem*. Ratio eorum hæc eſt, quia datur ad huc aliquod *prædicatum*, quod ab ente *poſitivo reali actuali* formaliter differt, illud *adæquate* & *reciproce* denominat & modificat, & tamen ad nullam reliquarum *unitarum* referri poteſt. Illud vocant *perfectionem*, cujus *propriam conceptibilitatem* dicunt eſſe *negationem defectionis*. Verum *termini* præter *neceſſitatem* multiplicandi non ſunt. Non ſine gravi cauſa deſerenda eſt veneranda antiquitas, juvandi potius ſunt, quam de ponte dejiciendi ſenes. Nos putamus, quod poſſit commode ad *bonitatem* referri.

4. Quarta ergo ſententia de *perfectione*, quæ mediam viam tenet, noſtra eſt, quod ſcilicet *perfectio* ad *bonitatem* referenda ſit. Fundamentum noſtræ ſententiæ poſitum eſt in notiſſima illa diſtinctione, qua *bonum* dicitur vel *abſolute*, vel *reſpective*. *Bonum abſo-*

absolute sic dictum est ipsum *perfectum* to- per acci-
maliter. *Bonum respective* dictum est illu- se essen-
quod communiter hoc nomine venit. Pl §. 3.
niorem deductionem ad caput de *Bonita- num* pe-
reservamus. oportet

CAPUT III.

De Unitate.

PRÆCEPTA.

Æquivocationis evolutio.

I. *Unitas* est vel per *se*, vel per *accidens*. Unitas per *se* est, quæ sine complexione *plurium* entium *completorum* exhibet *ens* per *se*, quatenus illud est *indivisum* in sua *essentia* vel *hypostasi*. Unitas per *accidens* est, quæ *plura* entia *completa* per *extra essentialem* conjunctionem redigit ad *aliquam* indivisionem, & ita *ens* per *accidens* exhibet. Fit hæc vel per *concretionem*, vel *aggregationem*, vel *consociationem*.

§. 1. Unitas *per se* mox pluribus explicabitur Theor. 3.

§. 2. Unitas *per accidens* non *uno*, sed *pluribus* entibus absolvitur, quod descriptio nostra expresse indicat. Quæ enim *unum*

per

per *accidens* dare debent, non poſſunt inter ſe *eſſentialiter* idem eſſe.

§. 3. Porro *plura* illa *entia*, ex quibus *unum* per *accidens* conſtituitur, *completa* ſint oportet, cum *incompleta* ordinentur ad *indiviſum* aliquod per *ſe* conſtituendum. E. G. Quando *materia* & *forma* uniuntur, licet *plura* ſint, tamen *unum* per *ſe* inde reſultat, ſunt enim duo *incompleta* entia, quæ per modum ἐντελεχείας & δυνάμεως ſe reſpiciunt. Hoc modo ad ſe invicem ſe non habent entia *completa*. Ferrum, ſive cum igne, ſive cum auro, vel quacunque alia re conjungatur, non aliud niſi *unum* per *accidens* cum eo conſtituit. Hinc nata eſt regula Philoſophica: Ex *duobus completis* non fit *unum per ſe*.

§. 4. Requiritur etiam ad *unum* per *accidens conjunctio extra-eſſentialis* deprompta ab aliqua σχέσει, quæ enti ipſi, *quatenus* ens eſt, *intrinſece* non competit; qualis *habitudo* eſt, cum propter unitatem *loci*, aut *temporis*, aut *alius* cujuſdam conditionis *extrinſecæ* quibuſdam actu *diviſis* entibus tribuitur aliqua *unitas*: ut cum *multi* homines ſunt in *uno* templo, *multi* ſimul *eodem* tempore vivunt: *multi* ſimul *unam* conſtituunt Rempublicam, &c.

§. 5. *Terminus* conjunctionis *plurium*, eorum-

rumque *completorum* entium est *aliqua in*
visio. Quæcunque enim de *unitate* aliq
modo participant, illa quodammodo etia
ad *indivisionem* tendunt. Qualiscunque *u*
tas qualemcunque infert *indivisionem.* Cu
autem plures dentur gradus *divisionum* q
unitati obstant, non *universos* negat hæc
divisio, sed per certi gradus remotionem
num tale per *accidens* constituit. Sic exe
citus *indivisio* negat *divisionem* respectus
diversos duces. Sic *indivisio* aquæ salsæ n
gat *divisionem* localem. Unde & hoc pat
scit, quod *unum* per *accidens* recipiat *mag*
& *minus*. *Magis unum* per *accidens* est, quo
admittit distantiam *localem* (*expressissimu*
istum *divisionis* gradum) ut exercitus; quam
quod sine *hac* distantia *unum* est, ut aqu
salsa, ferrum ignitum, &c. quia illud magi
ab *uno* per *se* ejusque natura recedit: hoc
vero propius ad ejus indolem accedit.

§. 6. *Unitas* per *accidens* fit vel per *con*
cretionem, quando scil. *accidens* cum suo *sub*
jecto (ut in *homine dicto*) vel etiam *accident*
cum *alio subjecto* conjungitur, & quasi con
crescit, ut *Mathesis* & *Medicina* in *Medico*
Mathematico; Vel per *aggregationem*, qua
plures res per *se* divisæ, sive *cum*, sive *sine*
aliquo ordine per conjunctionem aliquam
accidentalem *indivisionem* sortiuntur. *Cum*
or-

ordine *aggregatum* eſt e. g. reſpublica, & dicitur *ordinatum: ſine* ordine, e. g. ſtrues lignorum, & dicitur *inordinatum;* Vel per *conſociationem*, quæ plerumque inter contactum *localem*, quo res vel *leviter cohærent;* & per externam *appoſitionem* ſibi junguntur, ut per gluten, ſuturam, &c. vel ſuo modo *intrinſecus ſe permeant* (licet citra unionem eſſentialem, quæ conſtituat unum per ſe) ut fit in aqua calida.

II. Unitas eſt vel *rei* vel *rationis*. Unitas *rei* eſt, quæ citra omnem *intellectus* operationem enti *intrinſece* in ſtatu *ſingularitatis* competit. Unitas *rationis* eſt natura aliqua *communis*, per operationem *intellectus* à multis *abſtracta*, & aptitudinem habens *eſſendi* in multis.

§. 1. Hanc *diſtinctionem* quidam referunt ad *disjunctas* entis *affectiones*, ut vi iſtius dicatur: omne ens eſt vel *univerſale* vel *ſingulare*. Verum *affectiones* ſunt *reales*, & competunt enti præter *mentis* noſtræ operationem *intrinſece*. Ergo illam ad *diſtinctiones* unitatis referimus, eaſque non *reales*, ſed *nominales* tantum, quia nuda unitatis *æquivocatio* per iſtam inſinuatur.

§. 2. *Univerſalitas* vero ſeu unitas *rationis* ſumitur vel *materialiter*, pro *convenientia* multorum ſingularium in *aliquo eſſe*, &

ſic dicitur univerſalitas *in multis*, ut hom
videt, leo videt, equus videt, ergo viſu
univerſaliter iis ineſt. Vel, *formaliter*, pr
natura *abſtracta* à ſingularibus, & *præci*
ſub unitate repræſentata, quæ *diviſim* i
pluribus multiplicari poteſt; & ſic dicitu
univerſalitas *poſt multa*. Sic ab homine &
bruto *abſtrahitur* animalitas.

§. 3. Porro univerſale eſt vel in *cauſand*
ſcilicet *cauſa* univerſalis: Vid. cap. 16. ve
in *prædicando* ſcil. *propoſitio* univerſalis: ve
in *eſſendo*, ad quod (ut ex præcedentibus pa
tet) requiritur *realis* multiplicitas & *men*
talis unitas: vel in *cognoſcendo*, ſcil. *ſignum*
aliquod ſive *in* animo ſive *extra* animum,
quod plura repræſentat.

§. 4. Unitas *rationis* ſeu univerſalitas per
ſe non ſpectat ad contemplationem *unitatis*,
quia *re* non datur, qualem tamen hic quæri-
mus, ſed tanquam *extrinſeca* enti ex opera-
tione *intellectus* naſcitur.

§. 5. Sed nec unitatem *quantitativam*,
quæ per ſui collectionem *numerum* efficit,
hic inveſtigamus, verum *entitativam*.

Formalis ratio.

III. Unitas eſt *indiviſio* entis (i. e. *negatio*
diviſionis eſſentiæ, ut illa à ſeipſa *non* ſit *di-*
viſa.)

§. 1.

§. 1. Remota unitate per *accidens* & unitate *rationis*, ad unitatem *rei* & per *ſe* noſtram deſignamus mentem. Hujus *formalem* rationem dicimus eſſe *indiviſionem*, quod indicatur *tum ex oppoſito unius*, quod eſt *multa*; nam *multa* dicimus, quæ à ſe invicem *diviſa* ſunt, ergo *unum* erit, quod *non* eſt *diviſum* à ſe; *tum ex modo apprehendendi* noſtro; nam ſimul ac *unitatem* audimus, mens ſibi talem format conceptum, quo res non diviſa, non ſeparata à ſeipſa ſiſtitur. Unde quidam dicunt, quod *indiviſio* poſſit vocari *indiſcrepantia* entis à ſeipſo.

§. 2. Exprimimus autem unitatem per *actum* potius, quam per *potentiam*, & dicimus eam conſiſtere in *indiviſione*, non in *indiviſibilitate*. Mens enim noſtra, cum unitatem *formaliter* apprehendit, non ſimul attendit, an ſit *diviſibilis*, an *indiviſibilis*, ſed abſtrahit à *diviſibilitate* (ſeu capacitate ad ſolvendam unitatem) & *indiviſibilitate*. Dicit ergo *unitas* negationem *diviſionis*, non *diviſibilitatis*; quia datur etiam unum per ſe *diviſibile*.

IV. Unitas eſt vel *indiviſibilis* vel *diviſibilis*. *Indiviſibilis* eſt, juxta quam ens ita *indiviſum* exiſtit, ut neget plura *realiter* diſtincta, in quæ reſolvi poſſit. *Dicitur etiam unitas ſimplex & ſimplicitas.*

§. 1. Mens noſtra cum unitatem *abſtracte*

considerat sub *actu* indivisionis, non sollicita est, an illud quod *actu* indivisum est *potentia* sit divisibile. Cum vero *particularia* intuetur, *distinctionem* animadvertit.

§. 2. Dividitur autem unitas *indivisibilis* in eam, quæ *absolute* talis est, & quæ *secundum quid*. Unitas *absolute* indivisibilis competit *soli Deo*, & distinguitur in eo ab ista, quæ *secundum quid* dicitur, quod *independenter*, citra participationem *extrinsecam* ab alio *essentialiter* priore *indivisibilis* est.

§. 3. Unitas *divisibilis* est, juxta quam ens ita *indivisum* existit; ut contineat in se plura *realiter* distincta, in quæ *resolvi* possit. *Dicitur etiam unitas composita seu compositio.*

In hac Unitate *plures* res concurrunt, & sic unum *indivisum* constituunt. Sic e. g. Homo est unus, non unitate *indivisibili*, quia continet in se duo *realiter* distincta principia, in quæ *resolvi* potest, scilicet *animam* & *corpus*.

IV. *Unio* est concursus *plurium* ad *unum* aliquod *indivisum*.

§. 1. Unitatis *divisibilis* modo explicatæ principium est *Unio*, propterea & ista hic deducenda. Sumitur vero *unio* vel in *actu*, & sic idem est, quod unitio, scil. *actio* conjungens; vel in *statu*, & ita denotat *conditionem*

rerum

rerum ad *indiviſionem* aliquam reductarum. Nos hac vice conſiderabimus eam in *ſtatu*, miſſo *actu*, qui tranſitorius eſt.

§. 2. Unio eſt vel *verbalis*, in nuda *vocum* convenientia; vel *realis* in *concurſu* plurium diſtinctorum *entium* ad *unum* aliquod *indiviſum* conſtituendum, conſiſtens. *Realis* eſt vel *per ſe*, quæ analogice iterum dividitur in *Eſſentialem* & *Perſonalem*; vel per *accidens*, & dicitur unio *accidentalis*.

§. 3. *Eſſentialis eſt, qua plura incompleta ad ſe invicem ordinata in intrinſeca communione ad unum indiviſum eſſentiale concurrunt. Sic eſſentialiter* uniuntur *forma* & *materia* in corpore. Atque *hæc* unio non tantum eſt in compoſito *eſſentiali*, ſed etiam *integrali*, quia & in hoc *una* per ſe *eſſentia* (licet *partialiter* reſpectu *materiæ*) reſultat. Sic elementa in miſtis *unita* ſunt *eßentiali* unione. *Analogice* autem unio *eßentialis* eſt inter *partes integrantes*.

§. 4. *Unio perſonalis eſt, qua duæ naturæ ita uniuntur, ut conſtituant unam perſonam.* Hujus exemplum præter *Salvatorem* non datur.

§ 5. *Unio accidentalis eſt, qua res plures accidentaliter conjunguntur ad unum per accidens conſtituendum.* Hæc datur vel inter *accidens* & *ſubſtantiam*, ut in docto: vel inter *accidens* & *accidens*, ut in pomo ſapor & odor:

odor; vel inter *ſubſtantiam & ſubſtantia* quæ concurrunt vel per *confuſionem*, ut decoctis medicis; vel per *aggregationem*, in acervo tritici; vel per *aſſiſtentiam*, ta in *contiguis*, quam *continuis*. Unio acc dentalis diſtinguitur etiam in *interiorem* & *exteriorem*.

PROBLEMATA.

I. An diviſio ab alio ſit eſſentiale requiſitum unitatis.

Quidam hoc affirmant,& ideo talem *unum* deſcriptionem dant: unum eſt, quod in ſe *indiviſum* eſt, & *diviſum* à quolibet alio. Verum *diviſio ab alio* relationem infert *ad aliud*. Unitas vero eſt affectio *abſoluta*, proinde *abſolutam* poſtulat *formalem* rationem, *Multitudinis* potius *eſſentiale* requiſitum eſt *diviſio*, ſecundum vulgatam deſcriptionem: *Multitudo eſt rerum diviſio, per quam entia multiplicantur & inter ſe diviſa ſunt*; proinde non poteſt ſimul implicari in eſſentia *unitatis*, quæ *multo* opponitur. Poteſt etiam ſine *diviſione* ab alio *unitas* eſſe citra ullam imperfectionem, quia Deus omnino *unus* eſſet, & quidam *perfectiſſime*, ſi omnes ſuas creaturas (quod per abſolutam potentiam poteſt) deſtrueret, ſicuti perfectiſſime unus fuit antequam eas creavit. E.

II.

II. An unum & multa indicent disjunctam entis affectionem?

Neg. Vox *multa* duplicem potest habere significationem. Primo enim notare potest *multas partes* unius entis, ut ens dicatur *multa*, quod *multas* habet *partes*. Hoc modo affirmari posset thesis, quia sic divisio entis in *unum* & *multa* æquipollet divisioni in *simplex* & *compositum*. Sed hæc acceptio minus conveniens est. Secundo vox *multa*, quando de *ente* (non *entibus*) dicitur, potest accipi pro *uno per accidens*, quod *multa* in se continet, & ita distinctio entis in *unum* & *multa* coincidit cum distinctione inter unum per *se* & per *accidens*. Verum hæc distinctio est tantum *nominalis* & *æquivoca*; *Disjunctæ* vero affectiones dicunt *distinctiones* in inferiora *paronymica*. *Unum* & *multa* in nudo *nomine* non conveniunt; nam multa non sunt *ens*, sed *entia*: *Disjunctivæ* vero affectiones in aliquo conceptu *reali* conveniunt.

III. Quænam inter unitatem & multitudinem intercedit oppositio?

Resp. *Multitudo* variis modis *unitatem* respicit, & propterea etiam aliter atque aliter ei *opponitur*. *Primo* multitudo est *rerum potentia divisarum*, id est, à se invicem, *divisibilium*,

bilium, quales ſunt partes *integrantes* in toto. *Hæc* multitudo ſi comparatur ad *iſtum* unum, quod omnes partes continet, tum quatenus *omnes* partes *ſimul* ſumuntur, multitudo *unitati* plane non opponitur, & ita non *re*, ſed *ratione* tantum ab ea diſcrepat. Si vero *una* pars confertur cum *reliquis* e. g. cor cum omnibus aliis *corporis* partibus, iſtius *unitas* harum *multitudini* per *contradictionem* implicitam opponitur. *Multum* enim involvit *non unum*; & unum negat *diviſionem* quam ponit *multitudo*. *Secundo* datur etiam multitudo *rerum actu diviſarum & ſeparatarum*, ut cum multi homines congregati in foro. Iſtæ res *vel non ſpectant ad unum aliquam communem eſſentiam*, ut homo, leo, equus, canis, &c. Horum unum ſi cum reliquis ſub conceptu unius & multi *formaliter* confertur, *oppoſitio* itidem eſt *contradictoria* ſcil. implicita, *Vel unam eſſentiam antea conſtituerunt aut conſtituere debuerunt*, partes integrantes ſeparatæ. *Talium* multitudo quando comparatur ad *iſtam* unitatem, quam res omnes antea *habuerunt* vel habere *debuerunt*, opponitur illi *privative*: talis enim multitudo *defectum* notat. Hæc quæ jam dicta ſunt, eo tendunt, ut oſtendatur quomodo *unitas* & *multitudo* ſibi opponantur in *formali*, quod in *indiviſione* & *diviſi-*

visione consistit. Nam quoad *materiale* opponuntur etiam *relative* & *contrarie*. Numerus definitur *multitudo* ex *unitatibus* collecta. Quatenus ergo multitudo *numerica* componitur ex *unitate*, quæ est *principium* numeri, eatenus exsurgit oppositio *relativa*; nam *numerus* respicit *unitatem* tanquam *partem* sui *aliquotam*, & absque ea intelligi non potest;& *unitas*(*Arithmetica* scil.) respicit *numerum*, eumque in conceptu suo implicat. *Contrarie* etiam sibi opponuntur *unitas* & *multitudo*; quando, misso illo respectu, *unum*, & *multa* considerantur, tanquam duo *positivi* termini, ex quibus cognosci solet *contrarietas*.

IV. *Quid unitas enti superaddit?*

Scinduntur in hac controversia *Metaphysici* in varias sententias. Quidam *negationem*, quidam *positivi* quid, quidam *privationem* putant superaddi ab *unitate*. Nos singulas examinabimus, ut veram inveniamus.

1. Ad *positivum* quod attinet, tale quod non superaddat *unitas*, ita probamus: Si unitas est in se ens *reale*, & omne ens reale *unitatem* pro *affectione* habet, sequitur, quod etiam *ipsa unitas* tanquam *ens* pro *affectione* habeat *aliam unitatem* Consequens est absurdum, quia ista unitas iterum aliam,& hæc

aliam

aliam haberet, usque in infinitum. Erg& antecedens.

2. Sunt, qui *privationem* enti per *unitatem* superaddi putant, non quidem *stricte* sic dictam, in *similitudine* tamen ipsi respondentem. Ratio ipsorum hæc est, quia *unita* semper adhæreat enti *reali*, sicut *privatio* Verum *privatio* dicit *absentiam* ejus quod *ordinarie* solet *inesse*. Sequeretur ergo, quod *multitudo* (cui opponitur *unitas*) *ordinari* esset *affectio* entis, & potiori quidem jure, quam *unitas*, cum tamen per *multitudinem* non *ens* denominetur, sed *entia*.

3. Quia ergo unitas non superaddit *enti* aliquid *positivi*, vel *privativi*, relinquitur, quod addat *negationem* scil. *divisionis*, una voce *indivisionem*. Hæc competit enti *reali*, non quasi ipsi *adhæreat* (ut loquuntur) instar *privationis*, sed quia de ente *reali* aliquid negat.

V. *An unitas consistat in indivisibilitate?*

Neg. 1. Quia *formalis* ratio cujusque *affectionis abstractissimum* ejus debet sistere *conceptum*, qui dicat, *qualis* in *se sit*, non *quomodo* in *tali* vel *tali* specie *se habeat*. Indivisibilitas naturam *unitatis indivisibilis* exprimit, quæ *species* unitatis est, non unitas *abstracte* sumpta, quam *mens* apprehendit in

in *uno*, antequam, an *indiviſibile* ſit, an *indiviſibile* cogitet.

2. Quia (quod ex prima ratione fluit) datur etiam unitas *diviſibilis*. Equus ſane unum quid eſt, & nihilominus poteſt dividi in animam & corpus, Sol unum eſt, & tamen ex materia & forma conſtat, quæ realiter à ſe invicem diſtinctæ ſunt.

Quicquid ergo repugnat *ſpeciei* unitatis (*diviſibilis* unitas ſimul non poteſt eſſe *indiviſibilis*) illud non eſt *formalis* ratio ejus, quia nulla *formalis* ratio repugnat *ſpeciebus* ejus, cujus eſt *formalis* ratio. Quantitatis *continuæ* formalis ratio eſt *extenſio*. Ea ſane eſt in *linea*, *ſuperficie* & *corpore*. Nulla ſpecies eam reſpuit.

VI. *Utrum ad complendum unitatis conceptum, ſeu ad formalem rationem concipiendam indiviſioni adjungenda quoque ſit incommunicabilitas, ut res ſimul ut ſingularis apprehendatur.*

Neg. 1. Quia, ſi alia *tranſcendentia* ad ſuam *formalem* rationem *unum* tantum conceptum admittunt, probabile eſt, *unitatem* multo magis *uno* conceptu contentam eſſe.

2. Quia *incommunicabilitas* illa *quidditativa* non eſt *adæquata* unitati proprie dictæ, ſed *latius* patet; determinat quidem unitatem

tem *rei* & excludit unitatem *rationis*, q[uæ] in rebu[s] universalibus cōvenit; Interim tamen n[on] huntur circumscribit unitatem *per se*, sed etiam [ope in] quæ *per accidens* dicitur, communis est. H[æc] *teriali* & istud ens *per accidens* (e. g. mundus) i[n] ta sing plura ejusdem naturæ divisibile non e[st] unive ergo *quidditative* est *incommunicabile*. IX.

3. Quia consistere potest cum eo, qu[od] unitatem *per se* tollit ac destruit, scil. cu[m] ente *per accidens*, quod *intrinsece* divisu[m] est in plura entia *completa*, qua divisio[ne] data, tollitur indivisio unitatis *per se*.

VII. *An universalitas & singularitas su[nt] disjuncta entis affectio?*

Neg. Multi hoc statuunt, sed non adeo commode. Universale enim in *essendo*, quod proprie hic intelligunt, non est *reale* quid, nec citra *mentis* operationem in rerum natura datur. At *affectiones* entis sunt *reales*, & rei competunt, etiam nullo hominum cogitante. Alterum ergo membrum cum cadat, non exsurget inde *disjuncta affectio*. Sed quid de *singularitate* statuendum est? Resp. Ea pertinet ad unitatem, est enim ipsa *unitas rei*, de qua supra egimus.

VIII. *An universalia citra mentis operationem dentur in rebus?*

Neg. Universalia *formaliter* non dantur in

in rebus citra mentis operationem. Abſtrahuntur enim à multis ſingularibus, quod ope intellectus fit. *Fundamentaliter & materialiter* ea dari in rebus qui dicit, ille multa ſingularia, quatenus ſingularia ſunt, dicit univerſalia.

IX. *An unio realis recte dividatur in eſſentialem, ſuppoſitalem & accidentalem?*

Neg. Membra dividentia non debent ſibi invicem eſſe *ſubordinata.* Contra hanc regulam peccat iſta *diviſio,* quia pleraque exempla ſuppoſitalis unionis ſunt accidentalis etiam Exempla; quod de ferro ignito, aqua ſalſa, elementis in miſto &c. clarum eſt. Sed opponitur: Sufficit ſi *formaliter* ſint oppoſita, licet *materialiter* ſe contineant. Verum *ſuppoſitalis* & *accidentalis* non ſunt *formaliter* oppoſita. Nam de unione ſuppoſitali *formaliter* conſiderata in pleriſque exemplis poteſt dici oppoſitus terminus ſecundum *formale,* ſcilicet unio accidentalis, e. g. ferrum ignitum, &c.

Formaliter autem opponi dicuntur ea, quorum *formales rationes* opponuntur. Propter hanc ergo difficultatem nos ſupra *accidentali* unioni opponimus non *ſuppoſitalem abſolute* & in tota ſua latitudine ſumptam, ſed *talem,* ſcilicet *perſonalem Salvatoris* noſtri; Hæc enim non conſtituit unum *per*

acci-

accidens; nec tamen in *unam essentiam* p- eam coaluerunt *duæ* in Christo *naturæ*, *essentialis* dici possit.

X. *Utrum unio personalis constituat unu per se, vel per accidens?*

Resp. Dat unum *per se*. Ubi tamen adh benda est distinctio (quæ applicatur etia *distinctioni reali*, quando personæ SS. Trin tatis dicuntur *realiter distingui*) inter unu per se *stricte* ita dictum, & *secundum analog am*. Illud dat *essentialis*, hoc vero *personali* unio. Ratio, cur Christus sit unum *per se* hæc est, quia humana natura non est, nec fuit unquam (secus ac ignis in ferro, &c.) per se *completa* ratione *subsistendi*, sed ad divinam naturam se habet per similitudinem *potestatis* ad *actum*; ita ut hoc modo hîc valeat simile *Athanasii* in Symbolo: sicut anima rationalis & caro *unus* (*per se*) est *homo*: ita Deus & homo *unus* est *Christus*. Illustrabo rem alio adhuc simili: In mistis corporibus sunt principia chymica: illa una cum elementis & forma specifica constituunt unum *per se* (non *per accidens*) non quod non sint completa in *essendo*, sed quia non sunt nec unquam fuerunt completa in *subsistendo*.

AXIOMATA.

I. Omne ens est unum.

Uni-

Unitas enim eſt *adæquata* affectio entis, non *latiſſime* ſumpti, ſed quod ſubjectum *Metaphyſicæ* poſitum eſt. Hinc *unitas* æque late patet, ac ipſum *ens*, ut liceat dicere: Quod non eſt *unum*, illud ne eſt quidem. Ratio regulæ hæc eſt, quia, quod non eſt *unum*, illud eſt *multa*. Multa autem non ſunt *ens*, ſed *entia*; &, ſi *multa* non ab *uno* ſuſtentantur, *nihil* ſunt. Objicitur vero ex *Scaligero* Ex. 95. ſ. 3. alicujus rei eſſentiam eſſe, non eſſe unum, ſcil. *numeri*; quia nempe numerus conſtat *multis unitatibus*. Verũ numerus non eſt *unitas tranſcendentalis*, ſed *multitudo* ſcil. aggregatum ordinatum, adeoque ens *per accidens*, quod *unitati tranſcendentali*, quæ ens *per ſe* arguit, opponitur. *Numerus* ergo ſub ſubjecto noſtræ theſeos non continetur, quia ens *per accidens* eſt, unde oppoſitio nulla eſt.

II. Omne quod eſt, eo ipſo quia eſt, ſingulare eſt.

Loquitur regula de ente *reali*, objecto Metaphyſicæ: non de ente *rationis*, quale eſt univerſale. Quod ergò de objecto non participat, illud per axiomata ab objecto promanantia dijudicari nequit. Omne ergo ens *reale* habet *unitatem rei*, hoc eſt, eſt *ſingulare*, & quidem ideo quia *eſt*: nam ipſa *eſſentia* rei eſt principium *individuationis*. III.

III. Unitas per se non arguit entis perfectionem.

Quia scil. jam ante *perfectum* est. Possibi non mus in comparatione hominem & sole *visibili* Uterque *unum* quid est: Uterque habet *tatem divisibilem*; & *solis* quidem unitas quando detur esse major, quam hominis, quia sol sonaru *plicior* est homine. Si ergo ex unitate *fectio* esset æstimanda, sol esset *perfectior* homine. *Unitas* ergo per se tantum dicit vel *perfectionis* vel *imperfectionis* indivisionem. Interim non negamus, quod *unitas* interdum etiam sit *comes perfectionis*, & tanquam externum indicium eam ab *imperfectione* distinguat, quod *Vallesius* in sacra Philosophia c. 46. p. 163. asserit, dum dicit: 'Cum multi sunt viventium *gradus*, qui *per-* 'fectione & *imperfectione* distinguuntur, quo 'quidquam est *perfectius*, eo *partes* ejus ma- 'jorem habent *unitatem*, minusque vivere 'possunt, nisi in toto. Plantarum partes 'dissectæ vivunt & germinant, si seorsim in 'terram infiguntur. Reptilia dissecta in mul- 'tas partes vivunt, &c. Sed hæc nota *per-* 'fectionis est tantum *particularis*.

IV. In unitate indivisibili non datur unio.

Diximus supra, quod *unio* sit principium *unitatis divisibilis*, ut intelligeretur eam ab *indi-*

indivisibili excludi. Ubi enim non dantur *plura* realiter distincta, quæ *uniri* possint, ibi non datur *unio*. At in unitate *indivisibili* non dantur *plura* realiter distincta, E. in ea non datur *unio*. Unde patet, quod quando Theologi dicunt, unionem dari personarum SS. Trinitatis, eos non loqui *stricte* & in rigore de unitate, sed late.

CAPUT IV.

De Veritate.

PRÆCEPTA.

Æquivocationis evolutio.

I. Veritas est vel Metaphysica, vel Logica, vel Ethica.

II. Veritas *Metaphysica* est conformitas *rei* cum *intellectu divino*.

III. Veritas *Logica* est conformitas *conceptus*, vel *orationis* cum *re ipsa*.

IV. Veritas *Ethica* est conformitas *verborum gestuum*, & *actionum* cum *corde*.

Natura veritatis *Metaphysicæ* Theorem. 12. excutietur. Veritas *Logica* conspicitur præcipue in *enunciationibus* veris, quales sunt, quæ cum *norma* sua, *rebus* ipsis scil. uti

uti *in natura* ſunt, conſentiunt. *Ethice* atque rax eſt, in quo *mens*, *cor* & *os* conſentiunt, *vocab* *loquitur*, quod *ſentit*, & talem præ ſe fe ſcrib qualis eſt. Ad *hanc* veritatem non requi tur, i præciſe, ut *res* ſe ita habeat, uti *recenſetur*, m do is, eſſe qui loquitur, rem *aliter* non *ſci* Hinc aſſerere non dubitamus, poſſe aliqu ſimul in una eademque re *veracem* eſſe, *mendacium* dicere: *mendacem* eſſe & *ver tatem dicere.*

V. Alio modo veritas alia eſt vel in *eſſen do*, vel in *ſignificando*, vel in *cognoſcendo*.

VI. Veritas in *eſſendo* eſt conformitas *eſ ſentiæ* cum *intellectu Dei.*

VII. Veritas in *ſignificando* eſt conformitas *ſigni* cum *re ſignata.*

VIII. Veritas in *cognoſcendo* eſt conformitas *potentiæ cognoſcentis* cum *re cognita.*

§. 1. Ut recte intelligatur, quid ſit veritas *in eſſendo*, propter quam primario hæc contemplatio ſuſcipitur, primum explicanda eſt veritas in *ſignificando* & *cognoſcendo.*

§. 2. Veritas *in ſignificando* eſt, quando *ſignum* potentiæ cognoſcenti vere *repræſentat* id, quod *ſignificare* debet; (nam *ſignum* eſt, quod potentiæ cognoſcenti aliquid *repræſentat*; uti ex capite de *ſigno* & *ſignato* infra patebit.) Hinc uti *ſigna* vel ſunt *naturalia* vel *artificialia*, ita eorum *veritas* etiam alio

atque

atque alio modo ſe habet. Sic veritas eſt in *vocabulis*, quando ita pronuntiantur vel ſcribuntur, ut res ea, cujus loco ſubſtituuntur, intelligatur: in *picturis*, e. g. illuſtrium virorum, quand overe eos *repræſentant*: in *ſermone*, cum id *loquimur*, quod *ſentimus*: In *conceptu*, quando, ut res eſt, *concipitur*. Imo in ipſo vultu datur hæc veritas, quando talis eſt, ut vere inde animus cognoſcatur.

§. 3. Ex adverſo, falſitas *in ſignificando* eſt, quando *ſignum* non *vere* repræſentat id, quod ſignificare *debet*. Sic qui non ita *loquitur*, vel *geſtus* componit, uti *animus* ipſius affectus eſt, is *falſitatem* hanc committit.

§. 4. Veritatem in *cognoſcendo* dicimus eſſe conformitatem *facultatis cognoſcentis* cum *re cognita*. Per facultatem cognoſcentem intelligimus tam *intellectum*, quam *ſenſum*: nam & ſenſu fit cognitio, quæ dicitur *ſenſualis*. *Conformitatem* vero hic non *univocam* ſtatuimus, quæ e. g. eſt inter duas qualitates ejuſdem ſpeciei; ſed *analogicam*, quæ eſt inter rem & imaginem ejus. Nam ſpecies intelligibilis ut & ſenſibilis eſt rei imago.

IX. Veritas in cognoſcendo eſt vel *apprehenſiva*, vel *judicativa*.

X. *Apprehenſiva* eſt, qua res, uti eſt, apprehenditur.

Hæc iterum eſt duplex: vel *incomplexa* vel

vel *complexa* : *Incomplexa* veritas datur in terminis *simplicibus*, quando rem simplicem extra omnem compositionem in sua esse apprehendimus prima operatione mentis, esse Angelos, dari Æthiopes, &c. *Complexa* veritas est in *propositionibus*, quibus sub compositione vel *divisione* res cognoscimus, affirmando scil. aliquid, aut negando, quod opus secundæ operationis mentis, ut, hominem generare, diabolum non generare.

XI. *Judicativa* veritas est, quæ de jam ante *apprehensa* veritate judicium format, &, quod vera sit, probat.

Hæc cadit sub tertiam mentis operationem, quæ per discursum & Syllogismum suam functionem peragit.

Formalis ratio.

XII. Veritas (*Metaphysica* scil. & quæ dicitur in *essendo*) est conformitas *rei* cum intellectu *divino*.

§. 1. Remotis æquivocationibus, genuinam jam veritatis transcendentalis faciem contemplabimur: istius *formalem rationem* dicimus esse conformitatem *rei* cum *intellectu*, non quovis, sed *divino*. Potest quidem respectus etiam haberi ad *humanum* intellectum, sed inde non exsurgit veritas *transcen-*

scendentalis, quia huic respectus rei tantum competit *accidentaliter* & consequenter, non quatenus res per se *vera est*, sed quatenus *ut vera* cognoscitur.

§. 2. Alii formalem rationem veritatis putant in *negatione* consistere, nimirum in *negatione fictionis*, & apparentiæ. Sed hæc explicatio nimis popularis, & vulgaris est. Vulgus dicit, *verum* id est, quod non est *fictum* vel *falsum*: Virtus est, vitium fugere: &c. Accurate in naturam veritatis si penetratur, per relationem exprimitur, non quidem *prædicamentalem*, sed *transcendentalem*.

§. 3. In *formali* autem *ratione* non est tanta difficultas, cum omnes accuratiores Metaphysici in eo consentiant, quod veritas dicat *relationem* & *congruentiam* ad *intellectum*: in explicatione vero hujus *formalis* non exiguus oritur scrupulus. Alii enim (ut rem ad summam redigam) *conformitatem* illam ad *intellectum* explicant per modum *cognoscentis* & *cogniti*: Alii vero per modum *mensuræ* & *mensurati*. Nos statuimus, quod intellectus hic sumendus sit *indifferenter* & *indeterminate*, prout præscindit ab istis modis determinatioribus *cognoscendi* & *normandi*.

DIVISIO.

XIII. Veritas est vel *creata* vel *increata*.

XIV.

XIV. Veritas *increata* est, per quam essentia *divina* refertur ad intellectum *divinum* per modum *identitatis* absque *constitutione.*

XV. Veritas *creata* est, per quam essentia *creata* conformis est menti *divinæ constituenti*

§. 1. Veritas diversimodè se habet in *creatore* & *creaturis.* Non negandum est, Deum seipsum intelligere, & cognitionem divinam super ipsam essentiam divinam ferri; Interim tamen hoc sit per *simplicem* tantum cognitionem absque aut ulla *productione*, aut proprie dicta *mensuratione.*

§. 2. In creaturis vero, licet etiam essentia earum intellectui divino objiciatur, ut cognoscenti, ita tamen hoc fit, ut cognitio Divina sit earum mensura, ut Potentia Divina earum causa.

PROBLEMATA.

I. An veritas transcendentalis formaliter tantum judicanda sit ex conformitate cum intellectu divino?

Aff. Sunt qui *indifferenter* sumendam esse dicunt *conformitatem* eam ad *intellectum*, sive sit *divinus*, sive *humanus*, modo *divinus* primario intelligatur. Verum relatio *intrinseca* & *essentialis*, quæ *veritati* dat *esse* suum

ſuum, res tantum trahit ad *divinum* intellectum; Ille enim rerum *veritatem* terminat. Referuntur quidem res etiam ad *creatum* intellectum, quatenus movetur iſte, ut *cognoſcendo* eas ipſis fiat *conformis*. Sed hæc *relatio* eſt tantum *accidentalis* & *extrinſeca*, & non facit, ut res *ſit vere*, ſed potius, ut *vere cognoſcatur*. *Creatus* enim intellectus, qui *falli* poteſt, *terminatur* à rebus : non res à *creato* intellectu. Ergo ex *relatione* ad *talem* intellectum oritur non veritas in *eſſendo*, ſed tantum in *cognoſcendo*, quæ *æquivoce* tantum in *Metaphyſica* dicitur *veritas*, & proprie ad *Gnoſtologiam* pertinet. Sed objicitur, res *artificiales* tamen referendæ ſunt ad intellectum *humanum*, qui ipſarum *norma* eſt. Reſp. Res *artificiales* ſunt entia *per accidens*, quia ſemper *duo* involvunt, ſcil. opus *naturæ*, & opus *artis*. Ita ergo ſumptæ non participant de *objecto Metaphyſicæ* : & propterea etiam à participatione *affectionum ejus* excluduntur. Quamvis vero in ſua *ſimplicia* reſolvantur, nihilominus tamen ultimo ad intellectum *Dei* referuntur. *Immediate* quidem ad intellectum *artificis* habent reſpectū: *Mediate* vero ad *Dei* etiam intellectum referuntur; tum quia omnis ars *Dei* donum eſt, tum etiam quia homines res *artis* efficiunt ad imitationem aliarum

rerum à Deo productarum. Nam omne *artificiale* refert aliquam imitationem à rebus aliis desumptam. Causa vero cur *artificialia* ad *Dei* etiam intellectum referantur, cum veritas eorum *entitativa* indaganda est, hæc datur, quia *humanus* intellectus non est *per se* & *absolute* infallibilis in ulla re, ne in ea quidem,quam ipse producit. Dependens in *essendo* est etiam dependens in *operando:* & omne *positivum* est à *Deo.* Ergo totum negotium *artis*(aberrationes excludo, quæ veritatem *entitativam* non habent) in examine *veritatis* ad *Deum* devolvitur.

II. An duplex unius rei detur veritas? Neg.

Quæritur in hoc problemate, non, an duplex,vel multiplex *diversarum* rerum sit veritas, id enim nemo negat, cum omnino e. g. aliam & distinctam obtineat veritatem equus,aliam lapis,aliam aurum,&c. Sed an *unius* ejusdemque rei *duplex* & *oppositа* unius generis sit veritas, quod antehac nonnulli statuere non sunt veriti, dicentes ; quod unum idemque in *Philosophia* possit esse verum, & in *Theologia* falsum. Ita vero intellectam quæstionem constanter negamus, & dicimus, quod unius rei sit tantum una veritas, tam in *essendo*, quam etiam in *cognoscendo.* Res *vera esse* dicitur, quando *conformis* est intellectui *divino.* Aut ergo *conformis*,

mis, & ſic vera; aut *difformis*, & ita *falſa* eſt. Impoſſibile enim eſt, ut aliquid Dei intellectui ſimul ſit *conforme* & *difforme* eodem reſpectu. Omne enim, quod Deo *non conforme* eſt, *defectum* dicit in ſuo *eſſe*. At omnis *defectus* in *eſſentia* implicat *non ens*. Si ergo eſſet aliquid ei ſimul *conforme* & *difforme*, ſimul *eſſet* & *non eſſet*, quod abſurdum eſt. *Una* etiam eſt tantum *veritas* in *cognoſcendo*, quæ, quia juxta tres mentis operationes triplex eſt, de ſingulis noſtrum aſſertum probabimus. Veritas *apprehenſiva ſimplex* non poteſt eſſe *duplex*, quia *objectum* ejus à quo *menſuratur*, non poteſt ſimul *eſſe* & *non eſſe*. E. G. Si vera *hæc* eſt aſſertio: *Dantur angeli*, non poterit eſſe vera ejus *oppoſita, non dantur Angeli*. *Compoſita*, quæ in *enunciationibus* conſpicitur, itidem tantum *una* eſt, propter rationem modo datam. *Vera* enim *propoſitio* ita de re aliquid *affirmat* vel *negat*, uti res in ſe *eſt* vel *non eſt*. Si ergo illa propoſitio eſt *vera*, quæ rebus *conformis* eſt, oppoſita erit *falſa*, quia alias idem rei ſimul *competeret*, & *non competeret*. Veritas *judicativa*, quæ in *ratiocinio* conſiſtit, propterea *una* eſt, quia *principiorum*, unde ea fluit, Veritas tantum *una eſt*. *Principia* ergo ſi non habent, *duplicem* veritatem, unde illam habebit *Syllogiſmus*?

III. An Philoſophia contradicat veritatibus Theologicis?

Neg. Problema hoc eſt ſpeciale quæſitum præcedentis quæſtionis. Statuminatur autem pars negativa hoc fundamento, quia intellectus *divinus* æque principiorum ex *natura* fluentium, quam ex *revelatione* deprompto-rum, norma eſt. Ut ergo intellectus *Dei* à ſeipſo non *difformis*, ſibique, *contradictorius* eſt: Ita etiam *principia* ab eo dependentia per patefactionem *generalem* & *ſpecialem* revelationem non ſibiipſis contradicunt. Caute vero hic diſtinguendum eſt 1. inter *Philoſophiam* & *Philoſophum*. Illa non contradicit Theologiæ, contradicit vero ſæpe Philoſophus. 2. Inter *veritatem* principiorum Philoſophicorum & eorum *applicationem*. *Illa* non parit *contradictiones* adverſus Theologiam: *Hæc* vero, ſi vitioſa ſit, earum cauſa eſt.

IV. An veritas conſiſtat in conformitate cum intellectu divino?

Aff. Variæ ſunt Metaphyſicorum ſententiæ de *formali* veritatis. *Hic* in *propriorum* eſſentiæ *ſignorum poſſeſſione* ponit formale: *iſte* in *ſegregatione* ab alio: *ille* in *proprietate* ℞ eſſe, ut *verum* id dicatur, quod *eſt*, uti eſſe *debet*: Verum hæ & ſimiles ſententiæ vel

plane

plane non, vel saltem non *plene formale* veritatis exprimunt. Nostra ergo sententia de problemate hæc est, quod veritas consistat in *conformitate* cum intellectu *divino*, quod jam ante explicatum est.

V. An veritas detur in rebus?

Aff. Nam veritas *nostri* intellectus dependet à *rebus*, à quibus *mensuratur*; ergo iis primum insit veritas, necesse est. Non enim ideo e. g. ignis calidus *est*, quia homo quidam hoc *dicit*, sed ideo qui *hoc* dicit, *verum* dicit, quoniam ignis in se vere *est* calidus.

VI. Utrum falsitas detur in rebus?

Neg. *Improprie* res dicuntur interdum *falsæ*; *proprie* vero hæc denominatio ad ipsas non quadrat. Ratio hæc est, quia illa *falsitas*, uti ex definitione *veritatis* colligitur, esset *difformitas* rei cum intellectu *divino*. At nullum ens, *quatenus* ens, est *difforme* cum intellectu *divino*. Omne enim *positivum* est à Deo. Deus autem omnia, quæ ab ipso dependent, ita constituit in *essentia*, ut concordent cum *mensura* intellectus sui. Ergo nullum ens in *essentia* sua potest *discordare* ab ea. Nec obstant *monstra*, quæ aberrant à *norma* ista, quam Deus in prima creatione specierum propagationi ex intellectu suo præ-

ſcripſit. Quatenus enim aberrant, eatenus *defectum* innuunt. *Defectus* non eſt *ens*, ſed *abſentia* entitatis alicujus. Ergo *falſitas* illa, uti putatur, in *re* non erit.

VII. An falſitas in cognoſcendo etiam detur in prima mentis operatione?

Aff. *Veritatem* in cognoſcendo dari in omnibus *tribus* mentis operationibus ſtatuimus ſupra. Jam de oppoſita *falſitate* cognitionis, quæ proprie falſitas dicitur, quoq; hoc in puncto diſquiremus. Hanc quidem dari in *ſecunda* mentis operatione, concedunt omnes ſaniores: cum inde nata ſit diſtinctio propoſitionis *in veram* & *falſam*. Dari eam quoque in *tertia* operatione mentis, facile largiuntur, qui Syllogiſmos *Sophiſticos* invenire norunt. Sed an in *prima* quoque detur hæc falſitas, quidam *dubitant*, quidam diſerte *negant*. Nos *affirmamus*, quia in *prima* etiam mentis operatione datur *diſformitas* potentiæ *cognoſcentis* & objecti *cognoſcibilis*. Dantur enim homines, qui hanc vel iſtam rem putant revera dari, & eſſentiam *realem* in mundo habere, cum tamen ſit tantum *ficta*, & præter eſſe *objectivum* in ſe nihil habet. Cognoſcere autem (*apprehendere potius videtur dicendum*) aliquid, quod *fictum* eſt, ſub opinione *realis* exiſtentiæ, omnino

nino infert *difformitatem* intellectus & objecti. E. G. *Pontificii* credunt, dari *purgatorium* extra *fictionem* mentis, cum tamen *figmentum* sit. Ergo intellectus eorum *errat*, qui objectum hoc suum cognoscit (*vel apprehendit*) sub *esse reali*, quod tamen *esse objectivum* in intellectu habet, & præterea *nihil*. Contra inveniuntur homines, qui aliqua, quæ *reale* esse habent, ex *figmento* introducta esse putant. *Epicuræi* e. g. sibi persuadent, non dari *Diabolos*, sed *fingi* tantum à concionatoribus, ut homines in honesta vita contineant. Horum intellectus sane *difformis* est objecto, quod putatur esse ens *rationis*, cum tamen sit ens *reale*.

VIII. Unde oriatur difficultas investigandi veritatem.

Sagaciſſimos & in omni genere eruditionis exercitatiſſimos Philoſophos legimus in enodatione rerum difficilium uſurpare communes illas ſententias: *Maximum eorum, quæ ſcimus, eſt minimum eorum, quæ neſcimus: Sapientiæ humanæ pars eſt, quædam æquo animo neſcire velle: Nos in luce rerum tenui caligamus, in mediocri cæcutimus, in maxima inſanimus*, &c. Unde patet, quod difficilis inventu ſit veritas, & quod *Democritus* non ſine cauſa hanc uſurparit quere-

lam, *veritatem in profundo puteo latere.* Propterea merito quæritur, cur adeo difficilis ſit inveſtigatio veritatis? *Heraclitus* difficultatem hanc *rebus ipſis* tribuit, quia non *idoneas ſpecies* & ad cognitionem *neceſſarias* poſſint intellectui imprimere. Sed verior eſt illa ſententia, quæ *intellectui* ipſi aſcribit cauſam difficultatis, qui *corruptus*, & per *lapſum* lumine ſuo *privatus* eſt. Quædam etiam homo *integer* difficulter cognovit, tum propter objecti *nobilitatem*, ut *Deum*; tum propter ſuam *tenuitatem*, ut *peccatum*, in Diabolis conſpicuum. De reliquis vero, quæ noſtræ cognitioni in ſtatu *innocentiæ* fuiſſent *adæquata*, dico, quod, quando jam ad ea indaganda nos accingimus, nihil difficultatis lateat in ipſis *rebus*, ſed quod totum impedimentum in noſtro *intellectu* ſitum ſit. *Lumen* in intellectu debile eſt, & *tenebrarum* fere nomen meretur: *Organa* ſunt imbecillia & inepta: *Temperamentum* jam *melancholiæ* nebula aciem mentis obfuſcat, obtundit, torpefacit: *Vitia* quoque hominum, ut ſunt *philautia*, *arrogantia*, *ſocordia*, *inconſtantia*, &c. multum faciunt ad hominum *ſtupiditatem*. Quemadmodum ergo non accuſādus *Sol eſt*, cum non poſſumus eum *recta* intueri, ſed *oculorum* imbecillitas: ita cum non omnia poſſumus intelligere, *res ipſæ* non ſunt culpandæ ſed *noſter intellectus*. AXI-

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt *verum*, & omne verum eſt *ens.*

Quicquid *conforme* eſt intellectui *divino*, illud *verum* eſt. Atqui omne ens (ſc. reale) *conforme* eſt intellectui *divino*. E. omne ens eſt *verum*. Rurſus, quicquid habet *eſſentiam*, illud eſt *ens*. Atqui omne verum (proprie dictum) habet *eſſentiam*. Ergo omne verum eſt *ens*.

II. Antiquiſſimum quodque veriſſimum.

Hæc regula aliqua quidem ratione poteſt de veritate *in eſſendo* intelligi, ut *Deus* ipſe, qui *antiquiſſimam* omnino eſſentiam habet, denotetur; Verum in uſu philoſophico de veritate *in cognoſcendo* præſertim uſurpatur, ut *veriſſima* judicentur illa *principia cognoſcendi*, quæ ſunt *antiquiſſima*. Accipiendum tamen eſt *ſubjectum* regulæ cum hac *limitatione*, quod ſc. intelligendum ſit ἁπλῶς ſive *abſolute* antiquiſſimum, non vero *ſecundum quid*. *Veritas* abſolute *antiquior* eſt *falſitate*: ſecundum *quid*, ſcil. in genere *falſitatum*, fraus *Diaboli*, qua decipiebat *Evam*, eſt *antiquiſſima*. Addenda vero eſt ad *prædicatum* quoque *limitatio*, quod ſcilicet antiq. *veriſſimum* ſit, quoad *veritatem ipſam*, quamvis

non ſemper quoad veritatis *manifeſtationem*. Fieri enim poteſt, ut *falſum* citius *divulgetur* quam *verum*. Ex hac limitatione ſolvitur quoque illa objectio ex *jure*: Lex *nova* derogat *veteri*. ergo interdum etiam *noviſſimum* eſt *veriſſimum*. Nam ſi *vera* eſt nova lex, congruit cum lege *naturæ* homini jam prima creatione *implantata*, atque ſic in *ſe* ſatis *antiqua* eſt, licet *noviter* ſit *manifeſtata* & *promulgata*.

CAPUT V.

De Bonitate.

PRÆCEPTA.

Formalis ratio.

I. Bonitas eſt *convenientia* entis.

§. 1. Sunt, qui *formalem* rationem bonitatis ponunt in *conformitate rei & voluntatis*. Verum iſta *conformitas* non dicit naturam *bonitatis* in *abſtractiſſima* natura, *quatenus bonitas* eſt, ſumptæ, ſed talis *bonitatis*, ejus ſc. quæ *reſpective* dicitur. In inquiſitione vero *formalis rationis* non judicandum eſt de *termino*, prout in *hac* vel *illa ſpecie* ſe habet, ſed uti in *abſtractiſſima* natura ab omnibus inferioribus *præciſa* jacet.

§. 2.

§. 2. Alii *formale* bonitatis *in appetibilitate* ſitum eſſe putant, quæ ſententia cum priori ex parte convenit. Verum *appetibilitas* potius eſt *conſequens* bonitatis: ideo enim aliquid *appetitur*, quia *bonum* eſt, non ideo *bonum* eſt, quia *appetitur*, cum *malum* ſæpe etiam, licet ſub *ratione* boni, *appetatur*.

§. 3. Dantur etiam, qui *formalem bonitatis* rationem in *perfectione* collocant; quorſum ſpectant iſtæ definitiones vulgatæ: *Bonitas eſt perfectio rei denotans convenientiam: Bonitas eſt perfectio enti conveniens: Bonitas eſt convenientia perfectionis ad rem ipſam*, &c. Verum idem, quod de prima ſententia diximus, hic repetimus, quod ſcilicet *perfectio* non exprimat naturam bonitatis *abſtractiſſime* ſumptæ, ſed *talis* bonitatis, ejus ſcil. quæ *in ſe* ſpectatur.

§. 4. Noſtra ſententia hæc eſt, quod *formalis* ratio *bonitatis* conſiſtat in *convenientia* rei, & quidem *tali*, quæ *indifferenter* ſe habet ad eam, qua aliquid *ſibi ipſi* eſt conveniens, & eam, qua quid *alteri* convenit.

DIVISIO.

II. Bonitas dividitur in eam, qua aliquid eſt bonum *in ſe*, & eam, qua aliquid eſt bonum in *reſpectu ad aliud*.

Fundamentum diviſionis hujus hoc eſt, quia *convenientia* entis, in qua *formalis* ratio boni-

bonitatis in *genere* ſumptæ conſiſtit, dicitur vel *reſpectu ſui ipſius*, quomodo ens *ſibiipſi* conveniens eſt; vel *reſpectu alterius*, qua ratione ens eſt conveniens *alteri*.

III. Bonitas, qua ens eſt bonum *in ſe*, alias dicitur *perfectio*.

De *perfectione* quidam dicunt, quod non ſit *affectio*, ſed ipſa *eſſentia*: Quidam, quod una cum *imperfectione* conſtituat *disjunctam* affectionem: Alii, quod faciat peculiarem inter *unitas* affectionem. Nos ab hiſce tribus ſententiis diſcedimus, propter rationes ſupra c. 2. adductas, & *perfectionem* ad *bonitatem* referimus, cujus *ſpecies* eſt. Evolvenda vero primum perfectionis *æquivocatio* eſt, antequam *naturam* ejus genuinam explanemus.

Æquivocationis evolutio.

IV. Perfectio eſt vel *eſſentialis* vel *accidentalis*.

V. Perfectio eſſentialis eſt, *qua rei nihil deeſt in eſſentia*.

VI. Perfectio accidentalis eſt, *qua rei non deſunt accidentia, quæ in eam cadere ſolent*.

Hæc pro varietate iſtorum accidentium varia eſt: nempe vel *naturalis*, quia rei *nihil* deeſt

deeſt *eorum*, quæ *naturaliter* (*extraeßentialiter* tamen) ei competunt: vel *acquiſita*, eaque vel *intellectualis* (quam alii *artificialem* vocant) quæ intellectum virtutibus *intellectualibus*; vel *moralis*, quæ voluntatem virtutibus *moralibus* perficit; vel *infuſa*, quæ non *labore*, ſed *Dei* ſingulari operatione producitur, ut *fides*, *ſpes*, & alia bona opera; vel *imputata*, quando *Salvatoris perfectio* per fidem *noſtra* fit.

VII. Perfectio ſumitur vel *abſolute* vel *comparate*.

Abſolute omne ens perfectum eſt, quatenus ipſi in *eſſentia* nihil deeſt. *Comparate* hoc eſt *perfectius* illo (Deus perfectior creaturis, homo planta) quia *inæqualis* eſt participatio perfectionis in *determinata* ratione eſſendi.

VIII. Perfectio eſt vel *partium* vel *graduum*.

Illa nullam *partem* debitam, *hæc* nullum *gradum* debitæ excellentiæ *abeße* dicit.

IX. Perfectio ſumitur vel *affective*, vel *poſſeſſive*.

Illo modo notat *actum* effectivum *perficientis*: *Hoc* vero *ſtatum rei* jam *perfectæ*.

For-

Formalis ratio.

X. Perfectio est convenientia entis, qu dicit *indefectionem in essentia.*

Formale perfectionis consistit in *indef ctione*, quæ *negationem defectus* infert, ej scilicet, qui dicit aliquid *abesse* eorum, qu ad *essentiam* requiruntur; nam licet def aliquid, quod ad statum rei *accidentalem* & conditionem *extraessentialem* spectat, no tamen statim tollitur perfectio *transcen dentalis. Monoculus* homo etiam est perfectus in *essentia* homo.

DIVISIO.

XI. Perfectio est vel *summa* & *absolute* sic dicta, quæ solius *Dei* est; vel *restricta* & in *certo* genere sumpta, quæ *creaturis* competit.

XII. Bonitas, qua ens est bonum in respectu ad *aliud*, dicitur bonitas in *specie.*

Æquivocationis evolutio.

XIII. Bonitas est vel *vera* vel *apparens.*

Illa in se *res est bona*, ut virtus: *Hac* vero à prava *opinione* tantum ita *putatur* esse bona, cum tamen *intrinsece* mala sit. Sic multi putant

putant bonum esse *otium*, bonum esse *vindictam* privatam, &c.

XIV. Bonitas est vel *Metaphysica*, vel *Physica*, vel *Ethica*.

Illa est conformitas rei cum voluntate divino. *Ista* est convenientia rei extraessentialis ad ejus naturam determinata. *Hæc* est convenientia cum lege naturæ, & significat ipsam virtutem moralem.

Formalis ratio.

XV. Bonitas in specie dicta est convenientia entis, quæ dicit *conformitatem* cum *voluntate divina*.

Hujus *formalis* ratio consistit in *relatione*, qua in parte cum *veritate* congruit. *Relatio* illa refertur ad voluntatem, non *humanam*, quæ interdum malum vult pro bono; sed *divinam*.

DIVISIO.

XVI. Bonitas alia est *per essentiam* & est solius *Dei*, alia *per participationem*, quæ est *creaturarum*.

Deus est *summum* illud *bonum*, à quo omnia *dependent*, quæ *boni* rationem habent. Propter istud bonum omnia bona dicuntur, quæ communicationem istam, qua se diffundit, participant. XVII.

XVII. Malum est *privatio boni*, & est vel *culpæ* vel *pœnæ*.

PROBLEMATA.

I. An bonitas sub se comprehendat perfectionem seu speciem?

Aff. Plerique Metaphysici in *definitione* bonitatis *perfectionem* includunt, quod in Exercitationibus Met. deduximus. Patet ergo *perfectionem* aliquo modo ad *bonitatem* pertinere. Sed quomodo istuc pertineat, diversæ inveniuntur sententiæ. Nos missis reliquis statuimus, quod perfectio sit bonitatis *abstractissime* sumptæ *species*, quia divisio bonitatis *in se* & *in respectu ad aliud* est legitima (non æquivoca) & quia *alterum* membrum hujus divisionis, bonum scilicet *in se* est ipsa *perfectio*. Vide Exercitationes p. 162.

II. An formalis ratio bonitatis consistat in convenientia?

Aff. De *formali* ratione bonitatis diversæ inveniuntur sententiæ, quas vide supra Theorem. 1. Nos eam statuimus consistere in *convenientia*. Nam quæ est ratio *appetibilitatis*, ea quoque est ratio formalis *bonitatis* Sed *Convenientia* est ratio *appetibilitatis*.

tatis. Ideo enim *appetimus*, quia nobis *convenit*. E.

III. Quid enti addat perfectio?

Resp. Non addit ipsi novam *essentiam*, quia tantum *modus* est essentiæ. Et si perfectio *abstracte* sumpta esset in se *essentia* aliqua, iterum haberet aliam *perfectionem*, quia omne *ens* est *perfectum*, & nullum patitur in *essentia* defectum. Ita vero fieret progressus in infinitum. 2. Neque addit enti *relationem* aliquam *rationis* Uti enim ex præcedentibus patet, perfectio est bonitas *in se* spectata, quæ non terminatur aliorsum, sed quasi in sinu suo se continet. 3. Sed *negationem* enti superaddit, negationem scil. defectus *entitativi*, quæ *nihil* eorum *abesse* dicit, quæ ad *essentiam* requiruntur, uti supra Theor. X. id fuerit assertum.

IV. Utrum perfectionis formalis ratio sit indefectibilitas?

Neg. Sunt, qui hoc statuunt. Verum nobis placet ab iis dissentire. Ratio est, *indefectibilitas* non tam dicit enti nihil *deesse*, quam ei nihil *posse* deesse; exprimitur enim per modum *potentiæ*, non *actus*. Sicut *unitas* consistit in *indivisione*, non in *indivisibilitate*. Sed potius in *indefectione* consistit, quia

quia mens noſtra, cum rem perfectam e cogitat, non ſollicita eſt, an deficere a quando *poſſit*, ſed hoc intendit, rem i *actu* nullum in eſſentia *pati* defectum. Ac quod entia *corruptibilia* non ſint *indefe bilia*, & tamen *perfecta*.

V. Num detur imperfectio tranſcende talis?

Neg. *Perfectioni* opponitur quidem *im perfectio*, ſed non *omni*. Perfectio *accide talis* habet *contrarium*. Puer non poteſt ge nerare ſibi ſimile, propterea *naturaliter im perfectus* eſt. Qui incipit operam dare vir tutibus, & tamen nondum poteſt plane affe ctus regere, is *imperfectionem* ſentit *mora lem*. Tyro in diſciplinis philoſophicis de *imperfectione intellectuali* conqueritur. *Eſ ſentialis* vero *perfectio*, quæ alias *tranſcen dentalis* vocatur, non habet contrarium; hoc enim eſſet *imperfectio eſſentialis*, & diceret aliquid de *eſſentia* abeſſe. Talis vero *eſſentia* non datur, quæ ex *parte* ſit, & ex *parte* non ſit; aut *tota* abeſt, aut *tota* adeſt. Si eſt *eſſentia*, habet omnia, quæ ad *eſſe* requiruntur: Ergo in *eſſentia* nulla datur *imperfectio*.

VI. Utrum imperfectio negativa ſit proprie imperfectio?

Neg.

Neg. Imperfectio ſolet diſtingui in *privativam* & *negativam*. *Privativam* definiunt, quod ſit carentia perfectionis *debitæ* ineſſe: ut homo eſt *cæcus*, claudus, ſurdus: *Negativam*, quod ſit carentia perfectionis *non debitæ* ineſſe (huic cui denegatur.) Talis imperfectio in *homine* eſt, quod non poteſt *volare*: in *lapide*, quod non poteſt ſe loco *movere*: in *Sole*, quod non poteſt *ſibi ſimile gignere*. Hanc dicimus non *proprie* eſſe imperfectionem. Imperfectio enim ſtricte accepta *notat defectum*, quem perfectio *negat*. Defectus autem *proprie* dicit aliquid *abeſſe*, quod *deberet* adeſſe. Jam vero in lapide non *debet* eſſe facultas *locomotiva*, nec in ſole facultas *procreatrix*, nec in homine potentia *volandi*. Ergo harum potentiarum negatio non infert proprie ſic dictam imperfectionem. Eſt ergo ante citata diſtinctio non *generis* in *ſpecies* vel univocas vel analogas, ſed *æquivoci* in *æquivocata*.

VII. An omne bonum ſit perfectum?

Aff. Species oppoſitæ in *concreto* poſſunt de ſe invicem dici: *Longitudo* & *craſſities* ſunt ſpecies oppoſitæ quantitatis, de quibus quidem non licet dicere: *longitudo* eſt *craſſities*; recte interim dico: hoc corpus *longum* eſt *craſſum*, imo omne corpus longum eſt craſ-

crassum. Recte ergo affirmatur problema cum tam *bonitas*, quam *perfectio* competat *omni* enti, & sic fieri non possit, ut detur aliquod *quod bonum*, quod non *simul* sit *perfectum*, sicut non potest reperiri *unum*, quod non sit *verum*. Notandum vero, quod hic bonitas & perfectio intelligenda sit *essentialis*; Nam de *accidentali* non valet assertum universaliter. Rusticus *male* moratus possidet bonitatem *essentialem*, quia *homo* est: Ut plurimum quoque *naturalem*, quatenus *sanus* & *robustus* est; & tamen est imperfectus *moraliter*.

VIII. Utrum detur malitia transcendentalis.

Neg. Defineretur hæc (si daretur) privatio *conformitatis* cum *Divina* voluntate in ipsa *essentia*. Non datur autem *essentia*, quæ hac *conformitate* sit *privata*. Nam omnis *essentia* est à Deo. Si hoc, utique eam *produxit* ita, uti *voluit*. Si vero ita est *essentia* omnis, uti Deus eam *voluit* esse, nulla sane caret *conformitate* cum *divina* voluntate.

IX. Utrum bonum sit causa mali?

Dist. Si per bonum intelligatur *summum* bonum, *Deus* scilicet, & per malum, *morale* malum, simpliciter negamus quæsitum. Deus enim nequaquam est *author* ullius *peccati*.

Si

Si quæritur de malo *naturali*, ejus *cauſa* ſæpe *Deus* eſt, ſed ſub ratione mali *pœnæ*. Propter peccata noſtra Deus immittit ſterilitatem terræ & animalium, intemperiem aëris, imo monſtra etiam: Quod innuit Deus Deut. 28. dum dicit: *Niſi obſervaveris mandata Dei tui, maledictus erit fructus ventris tui, fructus terræ, fœtus boum & ovium.* Vid. noſtrum Colleg. Phyſic. Diſp. 3. th. 6. Porro ſi quæritur, an *Diabolus* & *homo* (uterque in *eſſentia* bonus) ſint cauſa mali *moralis* ſcil. *peccati*, diſtinguimus inter cauſam per *ſe* & per *accidens*, ut & inter cauſam *efficientem* & *deficientem*, & dicimus, quod ſint cauſa peccati *per accidens* & quidem non *efficiens* (quæ importat *influxum* ad eſſe cauſati *realis*) ſed *deficiens;* quod enim delinquitur, *defectus* eſt. *Naturalis* mali cauſa ſunt quidem *creaturæ* in ſe *bonæ*, ſed itidem per *accidens* & quatenus *deficiunt*.

X. Num ſolus Deus ſit bonus per eſſentiam?

Supra Theor. xvi. aſſertum eſt quod bonitas per *eſſentiam* ſit ſolius *Dei*, ea vero, quæ per *participationem* dicitur, competit *creaturis*. Verum poſſet quis objicere, quod omne ens ſit *tranſcendentaliter* bonum per *eſſentiam*, quia præciſo omni *extraneo* propter *eſſe* ſuum *bonum* eſt; Verum Reſp. quod cog-

cognatum hoc essentiæ *per essentiam*, dupl
citer accipiatur. Dicitur enim aliquid es
per essentiam vel ratione *independentis p*
sessionis, vel ratione *intrinsecæ constitution*
quam distinctionem tradidi supra L. I. C.
n. 2. *Priori* modo solus *Deus*; *posteriori* om
ens per *essentiam* bonum est; quamvis for
mula hæc loquendi de creaturis sit rarior.

AXIOMATA.

I. Omne ens est *perfectum*.

Scilicet *transcendentaliter*. *Accidentali-*
ter quidem potest contingere imperfectio,
cum ens deficit in ornamentis, in gradu *in-*
tensiori, & aliis *extraessentialibus*. Fit quoq;
imperfectio *comparate*, quatenus hoc non
habet tam *sublimem* perfectionem quam il-
lud. Hinc *Scaliger* de creaturis cum Deo
comparatis inquit Exerc. 140. §. I. 'Omnia
'hæc, non dico singula, sed omnia, inquā, atq;
'etiam cuncta & conferta, ita ut ex iis unum
'fiat, si cum Deo conferantur, non solum mu-
'tila & manca, sed etiam nihil, imo, sive li-
'ceat, sive non liceat dicere, minus quam ni-
'hil sunt. *Essentialiter* vero imperfectum
non datur. Sicut enim fieri non potest, ut
ens maneat, sublata *essentia*: ita nec potest
fieri, ut *essentia* maneat, *deficientibus* iis, quæ
ad *essentiam* pertinent. Alias enim *non* esset,

quod

quod *eſt*, & ita idem à ſeipſo *alienum* foret. Quando ergo objicitur, hominem & diabolum *perfectionis* ſtatu *excidiſſe*, reponimus, quod *Ethice* tantum *defecerint*, & *accidentaliter*, non *Metaphyſice* & *tranſcendentaliter*. Diabolus adhuc habet eam eſſentiam, quam Deus creando ipſi dedit. Homo adhuc eſt animal rationale, adhuc animam humanam & corpus humanum habet, uti creatus eſt.

II. Omne perfectum eſt *ens*.

Perfectum enim eſt terminus *complexus*, qui complicat *modum* cum *eſſentia*. Eſſentia autem eſt ens. Nihil aliud ergo dicitur in axiomate, quam hoc: Omnis eſſentia, quæ non patitur defectum in eſſe, eſt ens.

III. Quicquid perfectionis eſt in *creaturis*, illud etiam in *Deo* eſt.

Communis regula eſt: Nihil eſt in *effectu*, quod non fuerit in *cauſa*. Illa & hic valet. Unde enim *effectus* nanciſceretur *perfectiones* niſi eſſent in *cauſa*? Non vero uno modo continet *Deus* omnes perfectiones *creaturarum*, ſed quaſdam *formaliter*, quaſdam *eminenter* & *virtualiter*. *Formaliter* in Deo ſunt iſtæ creaturarum perfectiones, quæ in *abſtracta* ſua natura nullam inferunt *imperfectionem*, ut *ſcientia*, *ſapientia*, *intellectus*,

ctus, voluntas, &c. Nec obſtat, quod hæc *creaturis* ſint *accidentia*, quæ in *Deum* no cadant. Nam non eſt de *terminis* judica dum, prout in *hac* vel *illa* materia ſunt, ſicut in *abſtractiſſima* natura apparent. licet in creaturis quaſdam *imbecillitates* a junctas habeant, illæ tamen, cum de *Deo* di cuntur, omnes *removendæ* ſunt. *Eminent* vero in Deo ſunt iſtæ creaturarum perfecti ones, quæ in *abſtracta* natura implicant ali quam *imperfectionem*, ut *auditus, vis locomo tiva, viſus, &c.* tales enim involvunt *com mercium* cum *materia*; propterea in Deo non ſunt *formaliter* & ſecundum *proprium* conceptum, ſed *loco* earum Deus habet *per fectiones* longe *eminentiores*. Homo *auditu* audit, *viſu* videt: Hæc Deus *nobiliori* modo præſtat per *omniſcientiam*, *Locomotiva* fa cultate homo de loco in locum tranſit: Hac Deus non indiget, quia jam ante *ubique* eſt.

IV. Omne *ens* eſt bonum.

Ens & bonum ſunt *adæquata:* unum tam late patet, quam alterum Nulla datur *eſſen tia*, quæ non *bona* ſit. Nam à *ſummo bono* non poteſt aliquid *non bonum* vel *fieri* vel *conſer vari*, uti *Scaliger* dicit Ex. 249. ſ. 3. Nec ob ſtat, I. Quod Diabolus & homo in bonitate concreata non permanſerint; Nam ſublata

eſt

eſt tantum bonitas *moralis: tranſcendentalem* uterque adhuc habent: Adhuc *Diabolus* ipſe eſt bonus in *eſſentia*, quapropter etiam adhuc Deus ipſum in eſſe *conſervat*, quod non fieret, ſi nihil boni amplius in eo reperiretur. Nec obſtat 2. Quod Chriſtus dicit Luc. 18. v. 19. *Nemo eſt bonus, niſi ſolus Deus.* Intelligitur enim ibi bonitas per eſſentiam *independenter*, quam nemo habet, niſi ſolus *Deus.*

V. Omne *bonum* eſt ens.

Veritas Canonis ſtatim patet, quando cogitamus in *bono* eſſe *duo*, ſcil. eſſentiam, *quæ* dicitur *bona*, & reſpectum ad *voluntatem* Dei, *propter quem* vocatur *bona.* Objicitur vero. 1. quod entia *rationis* quoque dicantur *bona*, ut bonum *figmentum.* Reſp. Sicut in iis eſt *ficta eſſentia*, ita etiam eſt *ficta bonitas.* 2. Quod etiam *non entia* ſint *bona*, cum Chriſtus dicat Matth. 26. v. 24. de *Juda:* καλὸν *bonum* ſ. melius eſſet ei, *non natum eſſe.* Verum reſp. quod hic *bonitas* ſignificet tantum *minus malum:* Eſt enim tantum abuſiva comparatio, in qua tertium comparationis neutri ineſt. Quando ergo dicitur: *melius* eſſet Judæ *non natum* eſſe, quam *Dominum tradere*, ita propoſitio explicanda eſt: *non tam malum* eſſet, non natum eſſe.

VI. Omne bonum eſt *communicativum* ſui.

Notandæ de hac regula ſunt ſequentes limitationes 1. Quoddam bonum *neceſſario* quoddam *libere* ſe communicat. 2. Bonum communicat ſe *quantum poteſt.* (*Limitanda eſt hæc, ut obtineat, Authoris* (*quam vocat*) *Limitatio ad bonum ſcilicet neceſſario ſui Communicativum: Libere enim communicativum ſui bonum communicat ſe quantum vult, non quantum poteſt, ni quando, quantum poſſit, ſe & velit communicare.*) 3. Quantum *aptitudo recipientis* permittit. (*Hic etiam intra boni naturalis terminos ſiſtendum; nam bonum ſupernaturale ſcilicet Deus ubi aptitudinem non invenit, quando vult, facit.*) 4. Quantum *decet.* (*Intelligendo ſcilicet de bono libere ſui communicativo utpote quid deceat, dedeceatve, dijudicandi ſolummodo capace.*) 5. Quoad *uſum*, non ſemper quoad *poſſeſſionem.*

VII. Omnis *malitia* eſt in *bono.*

Malitia enim eſt *privatio* bonitatis, ſcil. *accidentalis.* (Nam non datur *malum*, quod opponatur bonitati *eſſentiali.*) *Privatio* vero ſemper habet *ſubjectum* aliquod, in quo dicit aliquid *abeſſe.* Illud ſubjectum *ens* eſt. Omne autem ens eſt *bonum.* Si ergo omnis *malitia* eſt in *ente*, eſt in *bono.*

CA-

CAPUT VI.

De Duratione.

PRÆCEPTA.

Æquivocationis evolutio.

I. Duratio eſt vel *imaginaria*, vel *realis*.

Imaginaria eſt, quæ tantum à nobis *concipitur*, revera autem *non datur*. Sic Pontificii quoſdam diu, alios vero non diu dicunt in *purgatorio* permanere. Sic filius à *nativitate* patris ſui dicitur fuiſſe in *potentia*. Sic cum durationem *Dei* concipimus per *plura momenta* ſibi invicem *ſuccedentia*, duratio *imaginaria* dicitur in reſpectu ad Deum. *Realis*, quæ vere in *rebus* eſt.

II. Realis eſt vel *extrinſeca* vel *intrinſeca*. *Extrinſeca* eſt comparatio durationis ad aliam rem, per modum *menſuræ*. Sic in Phyſicis *tempus* (duratio in ſe continua) diſtinguitur juxta *motum* corporum cœleſtium in *annos*, *menſes*, *dies*, &c. Hæc *improprie* dicitur duratio. *Intrinſeca* proprie eſt ea duratio, quam hic inveſtigamus, qua omne ens in ſe habet *eſſentiæ permanentiam*.

III. Duratio ſumitur vel *philologice*, vel *philoſophice*.

Isto modo vi vocis latinæ vulgo ea tantum *durare* dicuntur, in quæ cadit *mora* & *tractus* aliquis temporis, ita ut à duratione excludantur *momentanea*, quia *mora* carent. *Hoc modo* vero & accurate durat omne, quod *veram* & *actualem* essentiam habet, sive duratio ejus sit *momentanea* sive *diuturna*.

Formalis ratio.

IV. Duratio est *essentiæ permanentia*.

§. 1. Elaborandum nobis sumimus *realem intrinsecam* & *philosophice* sumptam *durationem* homonymiis remotis.

§. 2. Hujus *formale* dicimus esse *permanentiam essentiæ*. Permanentiam vero hic non accipimus in *speciali* significatione, qua *successioni contradistinguitur*, quam infra in capite de *pemanente* & *successivo* explicabimus; sed *generaliter* & in *media acceptione*, quæ tam *permanenti* quam *successivo* enti indifferenter accommodari possit.

DIVISIO.

V. Duratio dividitur primo in *permanentem* & *successivam*.

VI. Duratio *permanens* est, quæ absq; *fluxu* & *successione* partium sui subjecti *permanet*. Estque *entis permanentis*.

VII.

VII. Duratio *ſucceſſiva* eſt, quæ non niſi per *fluxum* partium ſui ſubjecti *permanet*. Eſtque *entis ſucceſſivi*.

De hac diviſione paucas hic ducimus lineas, quia ejus natura exactius ex capite de *permanente* & *ſucceſſivo* innoteſcit, quorſum, quæ hic dicenda erant reſervamus.

VIII. Secundo dividitur duratio in *indefectibilem* & *defectibilem*.

Indefectibilis (*à parte ante & à parte poſt*) dicitur *æternitas*.

Defectibilis vel deficit à parte *ante* tantum, & dicitur *ævum*; vel à parte *ante* & à parte *poſt*, diciturque *tempus*.

Diviſio hæc fundamentum in re habet, quia *tres* ſunt *modi*, quibus entia in *eſſe* ſuo *permanent*. Nam quicquid eſt, vel plane eſt *infinitum*, & caret *principio* & *fine*, ut ſolus *Deus*; vel plane eſt *finitum*, & habet *principium* & *finem*, ut res corruptibiles, vel partim eſt *finitum*, partim (*ſuo* tamen modo) *infinitum*, & habet *principium*, caret vero *fine*, ut *Angeli* & animæ *noſtræ*.

IX. *Æternitas* eſt duratio, *ſimplicem* in eſſendo *interminabilitatem* cum *ſimplici continuitate* conjunctam inferens.

§. 1. *Dari* æternitatem probatur inde, quia datur ens *infinitum*. Quod infinitum

eſt in *eſſentia*, infinitum etiam in *duratione* ſit, neceſſe eſt. Dari vero ens *infinitum*, ex lumine *rationis* demonſtratur ita: Quodlibet *finitum* finitur ab *alio*. Si hoc, tandem deveniendum eſt ad aliquod, quod omnia *finit*, & à nullo *finitur*.

§. 2. Ne vero *ambiguitas* alicui obſit, notandum eſt, quod interdum *tempus diuturnum* in Scripturis etiam dicatur *Æternum*; *Æternæ* etiam dicuntur *propoſitiones eſſentiales*, ut cum dico: *uva eſt fructus vitis*, dicitur eſſe propoſitio *æternæ* veritatis, quia tempore *brumali* etiam *vera* eſt, licet tum non *dentur* uvæ. Aliquando etiam *æternum* dicitur, quod caret termino *à parte poſteriori*, ut *vita æterna*. Has ambiguitates *æternitatis* removemus, & *æternitatem* hic accipimus pro *tali* duratione, quæ nec à parte *ante*, nec à parte *poſt* terminum unquam *habuit*, vel habere *poteſt*.

§. 3. *Formale* æternitatis exprimitur vocabulo *negativo*, dum dicitur ſimplex in eſſendo *interminabilitas*. Ubi tamen obſervandum (uti hoc occurrit in pleriſque attributis *divinis*) quod, licet *negative* ſe noſtræ *menti* ſiſtat, tamen in ſe dicat abſolutiſſimam *perfectionem*.

§. 4. Ad vocem *interminabilitatis* quod attinet, non negat tantum durationis *termi-*

num

num à parte ante & poſt *actualem*, ſed etiam *poſſibilem*: non dicit tantum *actualem* initii & *finis defectum*, ſed etiam *inhabilitatem* ad incipiendum & deſinendum. Vult ergo hæc vox, quod ens *æternum* per æternitatem non tantum *non deficiat*, ſed quod ipſi etiam *repugnet* aliquando *deficere*.

§. 5. Dicimus porro, quod ſit *interminabilitas in eſſendo*, ut intelligatur non denotari hic permanentiam alicujus *extranei*, ſed ipſius *eſſentiæ*.

§. 6. Addimus etiam quod ſit *ſimplex* interminabilitas. Hic περισσοεισμὸς ideo additur, tum ut uterque *terminus* removeatur tam à parte *ante*, quam à parte *poſt*: tum ut denotetur, non *aliunde* eam fluere, ſed *independenter* plane *Deo* competere.

§. 7. Quia vero quidam (*Greg de Val. Thom.* & alii) etiam ſtatuunt, quod *carere* principio & fine *accidentaliter* tantum æternitatem à tempore *diſcernat* (quod tamen ipſis nequaquam concedimus) addimus *ſimplicem* quoque *continuitatem*, ad conceptum æternitatis adhuc expreſſius ſiſtendum. Continuitas iſta (gr. συνέχεια) negat omnem *ſucceſſionem & fluxum* prioris ad poſterius, & ponit *fixum & ſtabile* νῦν, (quod differt à πῶν νῦν *fluxo* temporis) quod durationem divinæ eſſentiæ *immobili* quaſi *complexu* continet.

V. *Ævum* eſt duratio, in ſe *initialem* tantum *defectibilitatem* importans.

§. 1. Æquivoca vox hæc quoque eſt. Sumitur enim vel *improprie*, pro tempore, quomodo homo dicitur celeriter *ævum ſuum* traducere, aliiſque hominibus eſſe *coævus*; vel *proprie* pro duratione ea, quam in *Th.* deſcripſimus.

§. 2. *Formalem* ævi rationem in *initiali defectibilitate* ponimus. Defectibile eſt aliquid quoad durationem vel *ſimpliciter*, quod *utrinque* terminum admittit, & tam *initium* quam *finem* habet; vel *ſecundum quid*, quod ex *altera* parte tantum *deficit*. Ad modum poſteriorem ſpectat *ævum*, quod quidem *initium* habet, *fine* autem caret. Eſt ergo in eo *defectibilitas* tantum *partialis*, ſcil. quoad partem *ante*. Ideo dicimus, quod conſiſtat in *initiali* defectibilitate, quia ab *initio* terminum admittit.

§. 3. Addimus quoque determinationem *in ſe*, qua ſignificatur, *intrinſece* in ſua natura *ævum* ita ſe habere; nam *extrinſece* in reſpectu ad potentiam Dei *abſolutam* res in *ævo* durantes quoque *finem* habere poſſunt. Conditio creationis, quod Deus produxerit in angelis & animabus noſtris talem naturam, quæ ceſſare *non poſſit*, ad potentiam ejus *ordinariam* ſpectat.

§. 4.

§. 4. De *ſubjecto* ævi communis eſt ſententia, quod *angeli* & animæ *rationales* tantum in eo durent. Verum ſalvo aliorum judicio dico, quod etiam *accidentia* iſta, quæ non habitura ſunt finem, ſint *æviterna*. In angelis & animabus noſtris eſt *intellectus*, *voluntas*, &c. *Hæc* tamdiu durabunt, quamdiu *ipſa*, cui inſunt, *eſſentia*, hoc eſt, in *æternum*.

XI. *Tempus* eſt duratio, *defectibilitatem* ab *initio* & *fine* importans.

§. 1. Tempus ſuum *ſubjectum* dicit *defectibile*, ſimpliciter ſcil. à parte *ante* & à parte *poſt*.

§. 2. Aliter autem (ad tollendum homonymiam) accipitur tempus in *Phyſica*, aliter in *Metaphyſica*. *Ibi* reſpectum involvit ad *corpora cæleſtia*, juxta quorum *motum* temporis *differentiæ* numerantur. *Hic* vero nude denotat durationem, *initium* & *finem* agnoſcentem.

§. 3. Propterea *formalem* rationem poſuimus in *defectibilitate*, quæ eſt *ab initio & fine*. Per hoc enim diſcriminatur *tempus* ab *ævo*, quod *initialem* tantum defectum admittit.

§. 4. *Subjectum* temporis *Metaphyſice* loquendo non eſt tantum *corpus naturale* (cujus *affectionem* tempus eſſe *Phyſici* dicunt)

ſed *omne ens, quod initium & finem habet.* In *tempore* ſunt corporum quoque *qualitates*, eorum *actiones, paſſiones*, &c. omnium corruptibilium *eſſentiæ* & *accidentia* terminabilia: imo ipſæ etiam *operationes* ſpirituum *finitorum*, & ſi quid præterea eſt in ipſis, quod aliquando *deſinit.*

PROBLEMATA.

I. An creaturis quoque competat duratio permanens?

Aff. Hæc duratio *ſpecialiſſime* & κατ' ἐξοχὴν ſoli Deo tribuitur; quorſum ſpectat illud, ex *Pſ.* 102. *Cœli peribunt, tu autem permanes.* Tam *ſtricte* vero h. l. non accipitur, ſed in *genere* notat omnem *durationem*, abſque *fluxu* partium *permanentem.* Vid. *Th.* VI. Talis vero duratio competit etiam *creaturis*, & *pleriſque* quidem. Quamvis enim ſine *Dei* continua conſervatione *durare* non poſſint, non tamen idcirco ſtatim omnes ſunt entia *ſucceſſiva*, quia *totum* ſuum eſſe ſemper *ſimul* habent pleræque, & per *conſervationem* nihil eſſentiæ de *novo* accedit.

II. An detur duratio inſtantanea?

Aff. Exemplum eſto *generatio* corporis naturalis, quæ in *inſtanti* fit, abſque ullo *temporis* tractu. Quæritur an ea *duret?* Affirmamus

mamus. Licet vox *latina* in modo loquendi apud *Latinos* autores uſitato hoc non patiatur, tamen ideo nihil decedit uſui recepto *Philoſophico*. Nam quicquid vere *eſt*, illud etiam vere *durat*, quia *eſſentia* & *duratio* nunquam poſſunt *ſeparari*. Diſtinguendum tamen inter durationem *ſimpliciter dictam* & *continuatam*. De *iſta*, non de *hac* intelligimus aſſertionem.

III. *Quomodo duratio differat ab eſſentia?*

Reſp. Non *realiter* differunt. 1. Quia duratio nec ſuperaddit eſſentiæ novam *rem*, nec ipſam tanquam *modus oppoſitus* vel *ſeparabilis* reſpicit, quibus *notis* cognoſcitur diſtinctio *realis*. 2. Quia, ſi per *additionem* novæ eſſentiæ differret ab *ea*, non jam eſſet *permanentia*, ſed *augmentatio*, cum tamen *durare* nihil aliud ſit, quam *permanenter exiſtere*. Differt ergo duratio ab eſſentia *formaliter* & *modaliter*.

IV. *An æternitas poſſit ex lumine naturæ cognoſci?*

Affirmatur, quia etiam *Gentilibus* ſolo lumine *rationis* inſtructis aliquid de ea *innotuit*, ubi *Thales* interrogatus, quodnā in tota rerum natura eſſet *vetuſtiſſimum*? reſpondit, *Deus*, quia nunquam eſſe *cœpit*. Ariſt.

11. Met. c. 7. ζωὴ ἡ αἰὼν συνεχὴς ἡ αἰδιότης ὑπάρχει πρῶτον τῷ θεῷ. Vita & ævum *continuum* & *æternum* Deo ineſt.

V. *Num in æternitatem cadant temporis differentiæ?*

Neg. *Theoremate* IX. duo vocabula poſuimus, quibus æternitatis natura exprimitur, ſcilicet *interminabilitatem* & *continuitatem.* Utrumque partem *negativam* confirmat. Nam quod per partium *fluxum*, quo parti *abeunti* pars *nova* allabitur, *durat*, uti *tempus*, illud ſimpliciter *interminabile* non eſt, ſed aliquem terminum *initii* vel *finis* intra eſſentiæ complexum admittit. In quocunque etiam datur partium *ſucceſſio*; ita ut non totum *ſimul* ſit, & uno ſtabili τῷ concludatur, illud non eſt συνεχές. *Tempus* vero ita ſe habet. Ergò *ejus* natura non poteſt cadere in *æternitatem.* Deinde *æternitas* eſt duratio *infinita*, tempus verò *finita*, quæ ſanè non ſunt confundenda.

VI. *An ſola æternitas ſit duratio?*

Neg. Dubium quod ſolet opponi hoc eſt, quod *tempus* & *ævum* videantur *per ſe*, non eſſe *durationes*, ſed *partes* durationis, ſcil. *æternitatis*; idque ideo, quia *duæ* durationes non poſſint *ſimul* eſſe, niſi una ſit *pars* alte-

alterius. E g. *dies* & *annus*, dicunt, possunt quidem *simul* esse, quia dies est *pars* anni, non vero duo *dies* & duo *anni* simul possunt existere. Respondetur negando adductam rationem. Possunt omnino *duæ* durationes *simul* esse & sibi invicem *coexistere*. Homo constat ex *anima* & *corpore*. Utrumque principium durationem *specie* ab alterius duratione *distinctam* possidet. *Corpus* durat in *tempore*, quia habuit *initium*, habebit *finem* (quoad statum *naturalem*.) *Anima* vero durat in *ævo*, quia essentia ejus est *incorruptibilis*, ita ut *finis* ipsi non metuendus sit. Rem declaro quodammodo ex hoc simili: sicut *spiritus*, cum intravit *corpus*, *simul* cum corpore est, citra *confusionem* naturarum & absurditatem penetrationis *dimensionum*: *ita ævum* absque absurditate in uno etiam supposito *simul* cum *tempore* est, ita ut utrumq; *suam* retineat *naturam*. Breviter ita pro negativa concludimus: Si æternitas habet partes, etiam Deus habebit partes. Si *æternitatis* pars aliqua est *permanens*, pars alia *successiva*, etiam Deus erit ex parte ens *permanens*, & ex parte *successivum*. Ratio connexionis utriusque est, quia *æternitas* est ipse *Deus*. Sed consequens utriusque est absurdum. Ergo & antecedens.

VII. *An ævum sit duratio successiva?*

Neg.

Neg. Ut rite vero controverſiam decidamus, diſtinguendum primum eſt inter ſucceſſionem *imaginariam* & *realem*. *Imaginaria* eſt, quæ ad modum ſucceſſionis *realis* à nobis *cogitatur* & *fingitur* tantum. *Realis* eſt, in qua *revera* eſt partium ad invicem *fluxus* & *ſucceſſio*. Illo modo poteſt *ſucceſſio* in *ævo* concedi. Verum de eo non eſt ſtatus controverſiæ; Quæritur enim, an revera detur in *ævo* ſucceſſio: & hoc negamus, quia ævi *ſubjectum* (*angelus*, anima *noſtra*, &c.) non eſt ens *ſucceſſivum*.

Duratio autem dicitur *permanens* vel *ſucceſſiva* ab *ente* permanente vel ſucceſſivo, cujus eſt duratio.

VIII. *Utrum tempus & duratio ſucceſſiva æque late pateant, ut tempus nihil aliud ſit, quam duratio ſucceſſiva.*

Neg. *Theor.* XI. §. 2. diſtinximus inter tempus *Phyſice* & *Metaphyſice* ſumptum: iſta diſtinctio hic repetenda eſt. *Phyſice* quando ſumitur tempus, quia ſic judicatur juxta reſpectum ad *motum* corporum *cœleſtium*; quoad *extrinſecam* hanc habitudinem *omne* tempus eſt duratio *ſucceſſiva*. *Motus* enim eſt ens *ſucceſſivum*, & ad eum examinatur *tempus* in *Phyſica*. Hinc communiter ſolent entis *ſucceſſivi* exemplum dare inter alia

alia *tempus*. *Metaphyſice* vero ſi conſideratur *tempus*, & quidem in *abſtracta* ſua natura, non *æque* late patet cum *duratione ſucceſſiva*, ſed *latius* eſt & indifferenter ſe habet ad *permanentem* & *ſucceſſivam*. Qualis enim eſt rei, quæ in tempore eſt, eſſentia; talis etiam eſt ejus duratio: Jam vero non omnium, quæ in *tempore* ſunt, *eſſentia* eſt ſucceſſiva. Corpora naturalia, propter *totalem defectibilitatem* in *tempore* ſunt, non tamen *ſucceſſiva* ſed *permanentia* ſunt entia. Ergo etiam non omnes hæ res *ſucceſſivam* habent *durationem*, ſed ſi *ens* eſt *permanens*, *tempus* etiam ejus erit *duratio permanens*: ſi *ſucceſſivum* *ſucceſſiva* quoque erit tempus *duratio*. Errant ergo, qui *formalem* rationem temporis in *ſucceſſione* collocant.

AXIOMATA.

I. Omne ens *durat*.

Hæc regula patet ex *definitione* durationis, quia dicitur eſſe *eſſentiæ permanentia*. Quia ergo omne ens habet *eſſentiam*, & *illa* eſſentia (ſive *brevi* ſive *diu*) *permanet*, ſequitur, quod omne ens *duret*. In contrarium ſolent opponi *partes motus*, quæ ſunt *entia*, nec tamen *durant*. Nam pars ejus *præterita* non *amplius* eſt, ergo nec *durat*: pars *futura*

futura nondum exiſtit, ergo etiam non *durat*. Reſp. Quævis res *durat*, quando *eſt*. Ergo pars *præterita*, quando *fuit*, *duravit*, & eo tempore potuit dici, jam *durat*; pars *futura* durabit, quando *exiſtet*, & tunc etiam poterit dici: jam *durat*. Deinde, quale *ens* eſt *motus*, talis etiam eſt ejus *duratio*. At eſt ens *ſucceſſivum*, cujus natura requirit, ut quædam partes *effluxerint*, quædam *nondum exiſtant*: Ergo *ſucceſſiva* etiam eſt ejus *duratio*.

II. *Solus* Deus eſt *æternus*.

Quod Deus ſit *æternus*, facile conſtat ex ejus *infinitate*. Quicquid enim in *eſſentia* infinitum eſt, illud quoque infinitum eſt in *duratione*. At Deus eſt *eſſentia* infinitus. Ergo etiam infinitus eſt in *duratione*, & per conſequens eſt æternus. Ne vero quis in dubium vocet minorem, ſulcitur hac ratione, quia neceſſe eſt ut omne *finitum* reducatur ad aliquod *infinitum*, ut evitetur proceſſus in infinitum. *Infinitum* vero illud *Deum* eſſe extra controverſiam eſt. Quod vero præter Deum non ſit aliquid, quod habeat divinam naturam, & æternum ſit, ita probamus: quia *præter* Deum *nullum* ens eſt *infinitum*, *infinitas* autem non poteſt eſſe abſque *æternitate*, nec *æternitas* abſque *infini-*

finitate. Una ergo harum remota ſtatim tollitur & altera. Quod vero præter *Deum* nihil ſit *infinitum* probatur hoc dilemmate: Si præter *Deum* eſt quoddam *infinitum*, atque ita *plura* dantur *infinita*, ſunt vel *coordinata* vel *ſubordinata*. Sed non poſſunt eſſe *coordinata*, quia ſe invicem *finirent*, & ita nullum eſſet *infinitum*. Nam neceſſario (ſi *plura* eſſent) *unum* infinitum *ultimate* diſtingueretur ab *altero*. Illud, per quod diſtingueretur eſſet *infinita* aliqua *perfectio*, quia in *infinitum* nihil *finiti* cadit. Hac *infinita* perfectione *careret* illud *infinitum*, à quo *diſtingueretur*, quia alias *non differret* ab eo. Quod vero caret *infinita* perfectione, illud non eſt *infinitum*, ſed eo ipſo *finitur*. Hunc in modum omnibus *infinitis*, quotquot ſtatuerentur, aliquid *infiniti* deeſſet, & ſic nullum eſſet *infinitum*. Nec poſſunt eſſe *ſubordinata*, quia illud, cui reliqua *ſubordinarentur*, ſubordinata *finiret*. Eſſet enim aliqua *infinita* perfectio in *ſuperiori*, propter quam reliqua ipſi *ſubordinarentur*, quæ non eſſet in *inferioribus*. Cui vero vel *minimum* pefectionis *infinitæ* deeſt, illud non eſt *infinitum*. Ergo non dantur *plura infinita*.

III. Contradictio eſt, potuiſſe *creari* aliquod *æternum*.

Multi

Multi *Scholaſticorum* aſſerunt poſſe dari *participatam æternitatem*, quia poſſit vel potuerit Deus *creare* aliquid, quod careat *initio* & fine. Sic autem deſcribunt *æternitatem*, quam fingunt, participatam: Accipitur, dicunt, pro re, quæ *actu* nec *principium* habet nec *finem*, cui tamen *principium* & *finis* non repuguat, ut ſi Deus *angelum* aliquem ab *æterno* produxiſſet, aut *aliam* creaturam, quæ nunquam eſſet *deſitura*. Sed contradictionem implicat iſta *participata* æternitas.

Nam quicquid *creatur*, illud *incipit* eſſe.

Atqui creatura æterna *creatur* (juxta adverſarios.)

Ergo creatura æterna *incipit* eſſe.

In concluſione eſt contradictio *implicita*. Dum enim dicitur, aliquod *æternum* habere *initium* ſui eſſe, nil aliud dicitur quam *æternum* iſtud *non eſſe* æternum. Nam quod non *ſimpliciter* à parte *ante* & *poſt* eſt *interminabile*, illud non eſt *æternum*. Concluſio ergo cum ſit abſurda, abſurda erit vel major vel minor. Non major.

Quicquid enim *creatur*, illud traducitur à *non eſſe* ad *eſſe*, & ita *incipit* eſſe.

Ergo

Ergo *minor* erit falſa, quæ eſt adverſariorum, quod ſcil. creatura *æterna* poſſit *creari.*

IV. In æternitate non datur *prius*, nec *poſterius.*

Prius vel *poſterius* aliquid eſt vel *origine*, vel *ordine*, vel *ſucceſſione exiſtentiæ ad aliam exiſtentiam* (qui modi hic ſufficiunt.) Axioma non negat prioritatem & poſterioritatem *originis*; nec prioritatem *ordinis*; ſed eam negat, quæ dicit ſucceſſionem exiſtentiæ *unius* ad *aliam* exiſtentiam, quia hæc evertit *indiviſibile* τῶν eſſentiæ *divinæ*. Exiſtentia enim *prior* non eſſet exiſtentia *poſterior* (alias non eſſet *prior*) & ita *ſimul* non eſſent, quod tamen requirit ſimplex æternitatis συνέχεια.

CAPUT VII.

De Ubietate.

PRÆCEPTA.

Ambiguitatis Evolutio.

I. Ubietas ſumitur vel in *contractâ*, vel in *abſtractâ* naturâ.

Contracta ejus natura eſt, quando *ſpecialiter*

liter ſumitur, & ad prædicamentum *ubi* reſtringitur. Olim enim creſcente adhuc Philoſophia omnis *ubietas* in prædicamento *ubi* putabatur locum habere. Quando ergo ſpecialis iſta *ubietas* ſumitur pro *ubietate in genere* & in *præciſione*, improprie ita dicitur, quia non *eſt* quod *dicitur*. Nam idem eſt, ac ſi animal *rationale* ſumerem pro animali in *genere*, quomodo ſane improprie acciperetur. *Abſtracta* natura ubietatis eſt, quando *generaliter* ſumitur, & talem repræſentat conceptum, quia *communis* eſt omni *adeſſentiæ* modo cujuſcunque entis. Ita proprie ſub conſiderationem *tranſcendentalem* cadit.

Formalis ratio.

II. Ubietas eſt *adeſſentia* entis in *ubi*.

Quidam Metaphyſici ubietatem vocant *præſentiam*, ſed non adeo accurate. *Præſentia* enim ſemper involvit aliquem *terminum*. Nihil eſt *præſens*, niſi detur aliquod *cui* ſit *præſens*. *Ubietas* vero iſtuc etiam ſe extendit, ubi *nihil* eſt. *Deus* cum dicitur eſſe *ubique*, non intelligitur tantum eſſe in *omnibus* hujus univerſi *locis*, ſed etiam *extra mundum*. Idcirco retinemus nos terminum *ubietatis*. Hujus formale ponimus in *adeſſentia entis in ubi*. Porro quod ad terminum

ad-

adeſſentiæ in noſtra deſcriptione attinet, illa non concipienda eſt, ac ſi inferat *formaliter coexiſtentiam alterius rei,* cui ens, quod dicitur eſſe in ubi, adſit. Deus enim habuit ſuam adeſſentiam, antequam quicquam factum eſt: adfuit enim & non fuit nuſquam.

DIVISIO.

III. Ubietas eſt vel *finita* vel *infinita.*

IV. Ubietas *infinita* eſt *adeſſentia* in omnibus *ubi* ſimpliciter *interminabilis* quæ uno nomine vocatur *ubiquitas.*

§.1. Hæc ſoli *Deo* competit, & differt ab ubietate *finita,* quæ terminos admittit.

§.2. Sicut autem interminabilitas *æternitatis* non negat tantum *durationis* terminum *actualem,* ſed etiam *poſſibilem* c.6. Th. IX. §.4. ita quoque interminabilitas *ubiquitatis* non negat tantum *adeſſentiæ* terminum actualem, ſed etiam *poſſibilem,* ita ut quod *ubique* eſt *eſſentialiter* non poſſit non eſſe in ſpatiis infinitis.

V. Ubietas *finita* eſt adeſſentia *determinata.*

Hæc ſpectat ad ens *finitum,* & poſſit dici *alicubitas.*

VI. Eſtque duplex: vel *definitiva* vel *circumſcriptiva.*

VII. A li-

VII. Alicubitas *definitiva* eſt, qua aliquid ſine *circumſcriptione* locali ita eſt *alicubi*, ut *alibi* non ſit.

Hæc competit *Spiritibus*, formis *materialibus* & *accidentibus*.

§. 1. *Definitiva* dicitur, quia *definitionem* hanc patitur: *ibi eſt, hic non eſt.*

§. 2. Siſtit ergo ens *alicubi*, qua in parte differt ab *ubiquitate*, quæ occupat omne ubi. Determinatur vero iſtud *alicubi* per carentiam *circumſcriptionis* localis, qua differt ab *alicubitate circumſcriptiva.*

VIII. Alicubitas *circumſcriptiva* eſt, qua aliquid per *circumſcriptionem* localem eſt in *ubi*, quod ſpecialiter dicitur *locus.*

Hæc *ſoli* & *omni* corpori competit.

Locus differt ab *ubi definitivo* per *circumſcriptionem*, quæ datur in *eo*, in *hoc* negatur. Dicitur vero *alicubitas circumſcriptiva*, non *paſſive*, quaſi ad *formale* ejus requiratur, ut neceſſario *alio* corpore ambiente *circumſcribatur*. Sed *circumſcriptiva* dicitur *active*, quod ſcilicet in *tali* ſubjecto ſit, quod *ſpatium* ſuum *occupare*, & occupando *circumſcribere* poſſit.

PROBLEMATA.

I. *An ubietas conſiſtat formaliter in coexiſtentia alterius rei?*

Neg.

Neg. Nam 1. *affectiones* per se non fluunt ab aliquo *extraneo*, sed ex ipsius rei *essentia*. 2. Res in suo *ubi* est, licet omne *coexistens* tollatur. Deus si *absoluta* sua potentia omnes creaturas iterum in *nihilum*, unde *factæ* sunt, *redigeret*, nihilominus obtineret suam *ubietatem*, quia non esset *nullibi*.

II. *An ubietas in formalitate sua includat operationem?*

Neg. Nullum quidem *ens* invenitur, quod, licet non proprie *effectivam*, *aliquam* tamen *operationem* non habeat. Quia vero simul cum *operatione* ens est in suo *ubi*, sequitur quod ubietati *operatio* sit conjuncta. Sed *materiale* non est in *formale* inferendum. Ergo nec *operatio* ad *formale* ubietatis pertinet. Alias quod ad *præsentiam* Dei *modificatam* & *complexam* attinet, ad ejus plenam definitionem stylo *biblico* exprimendam utique *operatio* requiritur.

III. *Utrum Deus etiam sit extra mundum?*

Aff. Quia extra mundum potest *operari*, & plures mundos creare.

AXIOMATA.

Ubietas in omne ens cadit.
Quod *nullibi* est *nihil* est.

TRA-

TRACTATUS POSTERIOR
DE
Affectionibus Disjunctis.

CAPUT. VIII.

De Affectionibus disjunctis in genere.

DEfinitio affectionum *disjuctarum* e L.II. C.I. Th.4. hic repetenda eſt quod ſcil. *ſub disjunctione de ent prædicentur, & ſub complexu utriuſque di ſtinctionis membri cum eo reciprocentur.* Hic tantum diviſionem earum trademus.

PRÆCETA.

I. Affectiones disjunctæ ſunt vel *primariæ* vel *ſecundariæ.*

II. *Primariæ* ſunt, quæ magis *intrinſece* naturæ entis inſunt.

Dantur quædam affectiones entis, ut *unitæ,* ſic etiam *disjunctæ,* quæ magis *intrinſeca* immeatione cum entis *eſſentia* ſunt connexæ: Contra aliæ magis *extrinſece* ipſi competunt. Magis *intrinſecum* ſane homini eſt

eſſ

esse *ens compositum*, quam esse *subjectum accidentium*. Magis *intrinsecum* Deo est, esse *infinitum*, quam esse *mensuram creaturarum*: esse simpliciſſimum, quam habere respectum ad res creatas.

III. Primariæ sunt vel *immediatæ* vel *mediatæ*.

IV. *Immediatæ* sunt, quæ *proxime* ex ente fluunt, & *immediate* in eo fundantur.

V. *Mediatæ* sunt, quæ *mediantibus unitis* ex ente resultant.

Primariæ deprehenduntur esse in duplici differentia. Quædam pro *fundamento* habent *immediate* ipsum ens, (in quod omnino omnes affectiones innituntur, licet non eodem modo.) Hæ sunt *Necessitas & contingentia: Actus & potentia: Incorrupt. & corrupt. Independens & dependens: Increatum & creatum: Finitum & infinitum: Principium & principiatum: Causa & causatum.* Quædam vero *mediate* in ente fundantur, & *immediatum* fundamentum agnoscunt aliam *affectionem unitam*. *Ex unitate* resultant *Simplex & compositum: Totum & pars: Idem & diversum: Communicabile, & incommunicabile:* Ex veritate *naturale & artificiale:* Ex bonitate *completum & incompletum:* Ex duratione *permanens & successivum:*

vum: Ex ubietate *indefinitum & definitum.*

VI. *Secundariæ* ſunt, quæ magis *extrinſece* enti competunt.

Tales ſunt *Subjectum* & *adjunctum: Abſolutum* & *reſpectivum: Menſura* & *menſuratum: Signum* & *ſignatum.*

VII. Ad diviſionem affectionum disjunctarum refertur etiam hæc diſtinctio, quod aliæ tales ſint, ut *unum* membrum conveniat huic, *alterum* alii enti: Aliæ vero tales, ut *utrumque* membrum ſuo modo *uni* enti competat.

Illæ ſunt e. g. *infinitum* & *finitum*, *increatum* & *creatum*, *independens* & *dependens*, &c. *Hæ* vero e. g. *Idem* & *diverſum;* quod enim hoc modo *idem* eſt, ſub diverſa conſideratione eſt *diverſum: Completum* & *incompletum;* Sæpe enim fit, ut aliquod ſit completum in *eſſendo*, ſed incompletum in *ſubſiſtendo*, &c.

PROBLEMATA.

I. *Quomodo differant affectiones disjunctæ à diviſionibus entis in eſſentialiter inferiora?*

Reſp. 1. Affectiones disjunctæ afficiunt ens παρωνύμως & *extraeſſentialiter*, dicuntque aliquid, quod *ex* eſſentia *per ſe* fluit: Diviſiones vero συωνύμως & *eſſentialiter*, & dicunt *ipſam*

ipſam eſſentiam. 2. De membris *diviſionum* in *abſtracto* prædicatur *ens*, ut *accidens* eſt *ens;* De Membris vero *affectionum* disjunct. plerumque in *concreto*, ut *unum* eſt *ens* (non *unitas*) &c. Dantur quidem exempla contraria, ut *cauſa* eſt *ens*, &c. ſed propter defectum terminorum.

II. *An dentur disjunctæ affectiones, quarum membra differant realiter à ſe invicem, non vero ab eſſentia?*

Aff. Non intelligimus hic *realem* diſtinctionem *in rigore* ſumptam, ſed eam, quæ dicitur *ſecundum analogiam*, qualis etiam datur inter *modos oppoſitos*. Univerſaliter quidem non facile poteſt ſtatui, quod in omni *disjuncta affectione* membra *realiter* differant à *ſe invicem*, & non *realiter* ab *eſſentia:* Interim tamen dantur multa exempla, quibus problematis affirmativam ſtabilire poſſumus. Independens & dependens *realiter* differunt à *ſe invicem*, quia *ſubjecta* realiter differunt. *Deus* enim eſt independens: *creatura* dependens. Interim tamen nec *independentia* à *Deo*, nec *dependentia* à *creatura* realiter differt. Sed tantum *formaliter*. Et ſic in aliis. Poteſt hinc quodammodo illuſtrari, quomodo *oppoſitæ relationes* in divinitate à *ſe invicem*, non vero *ab eſſentia* realiter differant.

CAPUT. IX.

De Neceſſitate & Contingentia.

PRÆCEPTA.

Æquivocationis evolutio.

I. Neceſſitas eſt vel *indigentiæ*, vel *coactionis*, vel *violentiæ*, vel *expedientiæ*, vel *immutabilitatis*.

Neceſſitas *indigentiæ*, græcis χρεία dicta eſt, quæ indicat, in rerum *difficultatibus* ſubveniendis non eſſe ceſſandum, ſed *ſuppeditanda* ea, quibus *indigemus*. Neceſſitas *coactionis* eſt, qua entia rationalia *contra voluntatem* ad aliquid *coguntur*. Ut *fur* cogitur ire ad patibulum. Hæc opponitur actionibus *liberis*. Neceſſitas *violentiæ*; græcis ἀνάγκη eſt, quæ rei *naturali* vim infert ab *extra*, contranitente eo, quod patitur. Ut *lapis*, qui ſuæ *naturæ* deorſum tendit, *neceſſario* ſurſum fertur, per *vim* projicientis. Hæc opponitur actionibus *naturalibus*. Neceſſitas *expedientiæ* eſt, quæ propter *utilitatem* hoc vel illud non debere *intermitti* poſtulat; ut lingua *latina* ad eruditionem acquirendam eſt *neceſſaria*. Neceſſitas *immutabilitatis*, uti dicitur (quæ proprie eſt hujus loci) eſt, qua ens non poteſt aliter ſe habere.

II. Ne-

II. Neceſſitas eſt vel *in operando*, vel in *afficiendo*, vel *prædicando*, vel *eſſendo*.

Neceſſitas *in operando* eſt, qua cauſa ad unum *determinata* non poteſt *non* agere, vel *aliter* agere. Sic *Magnes* poſitis omnibus requiſitis *neceſſario* trahit *ferrum*, non aurum vel aliud quid. Sic *Sol* non poteſt *non* illuminare noſtrum hemiſphærium, cum ortus eſt. Neceſſitas *in afficiendo* eſt, qua affectio *inſeparabiliter* cum *ſubjecto* cohæret. Sic *quantitas* neceſſario afficit *corpus*: *ignis* neceſſario eſt *calidus*: homo neceſſario eſt *riſibilis*. Neceſſitas *in prædicando* conſpicitur in *propoſitionibus* neceſſariis, quæ vel ſunt *abſolute* neceſſariæ, ſcil. vel neceſſitate *definitionis*, ut *temperantia* eſt *virtus*; vel neceſſitate *demonſtrationis*, ut omne *rationale* eſt *docile*, vel neceſſitate *oppoſitionis*, ut *corpus* non eſt *ſpiritus*; vel *modaliter*, per modum *neceſſe* expreſſe additum, ut, *neceſſe* eſt omne *riſibile* eſſe *hominem*. Neceſſitas in *eſſendo* eſt, qua res *non* poteſt *aliter eſſe*. Hæc eſt hujus loci.

Formalis ratio.

III. Neceſſitas eſt, qua ens *tale* eſt, ut *non* poſſit *aliter* ſe *habere*.

Formalem rationem *neceſſitatis* non om-

nes uno eodemque modo deſcribunt. Q
dam eam conſtituunt in *defectu reſpectus*
voluntatem noſtram, quando res *non* depe
dent à *noſtro arbitrio*. Verum dantur quoq
contingentia, quæ non à noſtra *voluntate* d
pendent. E. G. Cum naſcitur *monſtru*
iſtud ſane *contingens* eſt, & tamen *præter*
tentionem noſtram fit. Alii formale col
cant in *immutabilitate*. Verum ita form
contingentiæ eſſet ponendum in *mutabilit*
Hoc vero non procedit, quia dantur *cont*
gentia, de quibus non commode dici pot
mutabilitas. *Decreta* Dei ſuo modo ſu
contingentia, non vero *mutabilia*. Sunt qu
que, quibus formalem rationem neceſſita
in *invariabilitate* ponere placet. Sed hi, du
immutabilitatem rejiciunt, eo ipſo quoq
invariabilitatem removent, quia *decreta* D
ſunt *invariabilia*, & tamen *contingentia*. N
ergo retinemus generale *formale* Ariſto
lis 4. Met. c. 5. ubi dicit: Τὸ μὴ ἐνδεχόμε
ἄλλως ἔχειν, ἀναγκαῖον φάμεν, *quod non pot*
aliter ſe habere, neceſſarium dicimus; no
deſcendentes ad determinationem vel i
mutabilitatis, vel invariabilitatis, &c.

DIVISIO.

IV. Neceſſitas eſt *vel abſoluta*, vel *hyp*
thetica.

V. N

V. Neceſſitas *abſoluta* eſt, qua ens in *ſe* & *ſua natura* non poteſt *aliter* eſſe, atque eſt.

Abſoluta dicitur, quia *abſolvitur* quaſi ab *interna* variabilitate, & ab *hypotheſi extrinſecæ* alicujus *circumſtantiæ* vel *conditionis*, quæ neceſſitatem *conditionatam* facit, & ita neceſſitati *contingentiam* admiſcet.

VI. Hæc eſt vel *ſimpliciter* abſoluta, vel *ſecundum quid*.

VII. Neceſſitas *ſimpliciter* abſoluta eſt, quæ *nullo* modo ſinit ens *aliter* ſe habere.

Hæc ſoli enti *independenti*, Deo ſcilicet competit.

VIII. Neceſſitas *ſecundum quid* abſoluta eſt, qua aliquid ex præſcripto *creationis*, & inde fluente *immota* cauſarum cohæſione, non *aliter* ſe habet.

Hæc competit *creaturis*.

§. 1. *Simpliciter abſoluta* neceſſitas poteſt dici abſolutiſſima & plane *independens*, quia quod per hanc *neceſſarium* eſt, (Deus ſc.) non tantum *omnimodam* & *ſummam* obtinet neceſſitatem, ſed illam quoque *à ſe* & *per ſe* independenter habet.

§. 2. Ea vero, quæ *ſecundum quid* dicitur, longe minor eſt, & ens tantum in certo *genere* & *gradu* neceſſarium præſtat. *Creaturæ*

enim, quæ *hac* neceſſitate gaudent, non pla-
ne reſpuunt omnem modum *aliter* ſe haben-
di. Nam potuiſſent vel *non creatæ* vel *non*
generatæ eſſe, ſi Deus *liberum* opus creatio-
nis *intermiſiſſet*, vel cauſas ad generationem
concurrentes *impediviſſet*. Poſſent etiam *non*
amplius eſſe, ſi Deus eas *deſtrueret*, vel *in*
fluxum conſervativum ad unum momentum
ſaltem *retraheret*. Creaturæ etiam neceſſita-
tem, *quam* habent, non *à ſe* habent, ſed
ſimpliciter neceſſario, unde etiam *dependen-*
neceſſitas à nonnullis vocatur.

IX. *Secundum quid* abſoluta neceſſitas e
vel *ſubſtantiarum*, earumque *ſpirituali-*
um, vel *corporearum*; vel *accidentium*.

§. 1. Neceſſitas *ſpirituum* ſcil. finitorum
eſt, e. g. qua *neceſſario* exiſtant *abſque ma-*
teria, ſint *incorruptibiles* & *indefectibiles*
parte *poſt*, &c.

§ 2. Neceſſitas *corporum*, quæ alias *neceſ-*
ſitas Phyſica dicitur, æſtimatur ex neceſſaria
influxu & *cohæſione* cauſarum. Eſtque pro
diverſitate cauſarum vel ratione *efficientis*
vel *materiæ*, vel *formæ*. Nam neceſſitas *finis*
ad *hypotheticam* pertinet.

§. 3. *Neceſſitas* ratione *efficientis* eſt, quan-
do *poſitis* omnibus *requiſitis* efficiens ita ſe
habet, ut *neceſſario* producat *effectum*, ut
ignis

ignis neceſſario urit ſtipulam vel ſtupam: equus neceſſario generat equum, leo leonem, *&c.* Hæc *neceſſitas* vero certa poſtulat *requiſita*, ut ſunt *Habilitas* in patiente: *ſufficiens virtus* in agente: *legitima* agentis ad patiens *approximatio:* abſentia *impedimenti:* conveniens *medii* (ſc. quod interjacet) *diſpoſitio*, &c.

§. 4. Neceſſitas reſpectu *materiæ*, cum aliquid propter *materiam* non *aliter* ſe habet. Ut omne *corpus* neceſſario eſt *quantum* propter *materiam*, quam ſequitur quantitas: Plumbum neceſſario eſt *fuſile* propter *materiam:* Miſta neceſſario *corrumpuntur* propter *materiam.*

§. 5. *Neceſſitas* reſpectu *formæ* eſt, cum aliquid *non variat* propter *formam.* Hæc neceſſitas iterum eſt duplex: vel *conſtitutionis*, quæ etiam *definitionis* dicitur, qua unicuique *corpori* certa ineſt *forma*, quæ illud in *determinato*, & ab aliis *diſtincto* eſſe conſtituit. Sic homo propter *formam* eſt homo: Cœlum propter *formam* eſt cœlum; vel *conſecutionis*, alias etiam *demonſtrationis* dicta, qua neceſſario rem comitantur, quæ *formam* ſequuntur, ut *affectiones*, v. g. Sol *neceſſario* largitur inferioribus influxum, magnes *neceſſario* habet facultatem trahendi ferrum, ignis *neceſſario* eſt calidus, *&c.* propter *for-*

mam. Hæc vero ad neceſſitatem in *eſſendo* non directe ſpectat.

§.6. Neceſſitas *accidentium* eſt, quâ *propriam* & ab aliis *diſtinctam neceſſario* habeant & retineant *eſſentiam*, ut e.g. *quantitas* non degeneret in *qualitatem*, ut *locus* non fiat *tempus*, & quod propriam *neceſſario* ſibi vendicent *formalem rationem*, ut quantitas *extenſionem.*

X. Neceſſitas *hypothetica* eſt, quæ aliquid non ſinit *aliter eſſe*, vel propter *actum exiſtendi*, vel propter *extrinſecam* aliquam *conditionem* ſeu *circumſtantiam.*

§.1. Hæc in *natura* ſua admiſtam quidem habet *contingentiam:* dicitur vero *neceſſaria* tum propter *actum exiſtendi*, quia omne, quod *eſt*, quando *eſt*, *neceſſe* eſt *eſſe*, licet in ſe ſit *contingens.* E.g. Homo *contingenter* fit *doctus:* poſito vero, quod jam *ſit doctus*, *neceſſario* eſt doctus; tum propter *aliam conditionem*, rei in *ſe* contingenti *extrinſecam*, quæ deſumitur vel 1. à cauſa *efficiente*, eaq; vel *morali*, quomodo *bona opera* ſunt *neceſſaria* ob Dei *mandatum*, impii damnantur *neceſſario* ob *incredulitatem;* vel *reali*, non quidem *naturali*, quæ ad *abſolutam* ſpectat, uti ex Th. IX §.3. patet, ſed aut *ſupernaturali*, ut *neceſſario* ſurdi & cœci ſanantur, ferrum natat,

tat, aqua, muri instar, stat erecta, *&c.* quia *Deus* vult, & miraculose ista efficit; aut *præternaturali*, ut fur *necessario* ascendit furcam, quia à lictoribus cogitur: cerevisia in tubulo doliari sursum movetur *necessario* propter extractum aerem & periculum vacui. Vel 2. à causa *finali*, cum aliquid *necessarium* dicitur ob certum *finem* obtinendum, vel *simpliciter*, sine quo non potest obtineri, ut labor *necessarius* est ad eruditionem, vocatur *necessitas exigentiæ;* vel *secundum quid*, quo finis *commodus* obtinetur; ut libri necessarii sunt ad eruditionem: Hæc dicitur *necessitas expedientiæ.*

§. 2. Distinctio inter necessitatem *consequentiæ* & *consequentis* à Metaphysicis in eodem sensu sumitur, quo antecedens, in *absolutam* & *conditionatam:* Sed accurate si eam ponderamus, potius agit de necessitate *complexa*, quapropter ad *Logicam*, unde desumpta, ableganda esset. Sed cum termini per usum valeant, ut nummi, maneat ipsi æquipollens vigor.

Ambiguitas.

XI. Contingentia sumitur, vel nimis *stricte*, vel *adæquate.*

Illo modo omne id dicitur *contingens*, quod fieri *potest*, & non est *impossibile*, quomodo multa

multa *neceſſaria* etiam eſſent *contingentia*. *Iſto* modo ſumitur in reſpectu ad *cauſam* per *accidens*, & eſt vel *fortuitum*, vel *caſuale*. *Hoc* modo vero iſtud dicitur *Contingens* quod poteſt *aliter* ſe habere. In hac acceptione hic opponitur *neceſſario*. Quomodo differant contingentia in *eſſendo*, in *afficiendo*, & in *operando*, ex Th. II. patet.

Formalis ratio.

XII. Contingentia eſt, qua ens *aliter* ſe habere *poteſt*.

Retinemus, ſicut in *neceſſitate* ita & hic Ariſtotelis *formale*, miſſis opinionibus aliorum de *mutabilitate*, *variabilitate* & reſpectu ad *voluntatem* noſtram. *Formale* vero hoc dicit ens in ſua *natura* (non habito reſpectu ad externam circumſtantiam ſæpe rem neceſſitantem) *tale* eſſe, ut, antequam eſt, *poſſit eſſe, & non eſſe; poſſit ita, vel aliter eſſe.*

DIVISIO.

XIII. Contingentia eſt vel *extrinſeca* vel *intrinſeca*.

XIV. *Extrinſeca* eſt, qua aliquid propter *externum* principium *aliter* ſe habere *poteſt*.

Hæc cadit in omnes *creaturas*.

XV.

XV. *Intrinſeca* eſt, qua aliud propter principium *internum* tale eſt, ut *agere*, vel *non* agere, *ita*, vel *aliter* agere poſſit.

Hæc tantum competit agentibus ex arbitrii *libertate*, ſc. Deo, angelis & hominibus, & quidem ex parte *effectus* vel *actus*. Nam *cauſa*, quæ dicitur *libera*, non ſtatim ideò in *eſſendo* eſt *contingens*.

PROBLEMATA.

1. An detur neceſſitas, & contingentia.

Aff. §. 1. Duæ olim fuerunt opiniones contrariæ (quarum ſemina adhuc ſe movent) altera negavit *neceſſitatem*, & omnia *fortuito* accidere putavit, quam tribuunt *Epicuræis*: altera ſuſtulit *contingentiam*, & *fatalem* omnium, quæ fiunt, *neceſſitatem* obtinere contendit, quam *Stoicis* aſcribunt. Utraq; falſa.

§. 2. *Neceſſitatem* probat rerum *uniformis* conditio & *neceſſarius* effecti cum cauſa *nexus*. Sol perpetuo *movetur*, & non niſi miraculo quieſcit: cum *ortus* eſt, *neceſſario* efficit *diem*. Ignis *omni* tempore eſt *calidus*. Folia betulæ, tiliæ, rutæ, pomi, pyri, cariophyllorum, naſturtii, cochleariæ, &c. eandem *quotannis* figuram, eundem colorem, odorem, ſaporem exhibent.

§ 3. *Contingentia* probatur *ex ſenſu*, quia,

qui

qui cruciatur, poſſet non cruciari: ex *libertate voluntatis noſtræ*; poſſumus enim loqui & non loqui, ambulare & quieſcere, ſtudere & non ſtudere: *ex inopinis*; qui in viis ſu occiditur, poſſet non occidi, quia alii inc lumes evaſerunt: *ex conſultatione*; de in vitabilibus enim non conſultamus: *ex leg bus*, quæ otioſæ eſſent, ſi homo *neceſſar* delinqueret.

II. Utrum contingentia detur neceſſario

Diſtinguimus inter contingentiam i actu *ſignato*, & *exercito* ſumptam. In *actu ſig nato*, quatenus exhibet *communem* naturam omnium *particulariter* contingentium in idea, *neceſſario* datur, cum alias omnia ſe cundum *Stoicos* eſſent *neceſſaria*. In actu *exercito*, quatenus *particulariter* eſt in *hac* vel *illa* re contingenter ſe habente, non da tur *neceſſario*.

III. An tria tantum ſint agentia libera, Deus, Angelus & Homo?

Aff. Nam in hæc tria tantum cadit *intellectus*, & *voluntas*, ſine quibus non datur *liberum arbitrium*. Nec obſtat 1. quod *bruta* quoque habeant *indifferentiam* ad agendum, quia e.g. canis jam *prorſum* jam *rurſum*, avis jam *ſurſum* jam *deorſum*, prout placet, *moveatur*; hirundo nidum ſub *hac* ſtruat trabe,

aliam

aliam negligat, &c. Nam talia faciunt beneficio *phantaſiæ*, quæ quia *diſcurſu* caret, *neceſſario* ad unum fertur. Nec obſtant. 2. *inanimata*, quod. e. g. lapis è ſublimi in plateam decidens *indifferens* ſit, ut *hunc* vel *iſtum* lapidem ſtratæ viæ concutiat: Nam ſi plane ſibi relictus ſit, *neceſſario* tangit ipſum, qui inter ipſum & centrum terræ in linea recta interjacet.

IV. Num contingentium nulla ſit ſcientia?

Diſt. Datur eorum ſcientia in actu *ſignato*. Oportet Metaphyſicum de iis agere, ut naturam eorum declaret. Non datur ſcientia de ipſis in actu *exercito*, e. g. de *Alexandri* nuptiis, de *Caſpari* lapſu, de *Margaretæ* amiſſo ſerto.

V. An inter neceſſarium & contingens detur medium?

Neg. Quia *contradictorie* ſibi opponuntur, *poſſe* & *non poſſe* aliter ſe habere. Quidam putant, quod *liberum* ſit medium, quia actus Dei ſunt liberi, & verò nec *neceſſarii*, (quod putant per ſe patere) nec *contingentes*, (quia *contingentia* dicat *imperfectionem*) poſſint vocari. Sed actus Dei *vel terminantur ad Deum.* (ut cum Deus *ſeipſum* cognoſcit, & amat) & ſic *neceſſarii* ſunt, quia ſunt *ipſe* Deus; vel *terminantur ad objectum aliquod*

quod externum, (ut *creatio* mundi) ita ſu
(quatenus terminātur aliorſum) *liberi* & co
tingentes; Contingentia verò, hic non *in*
perfectionem involvit, quia in *ſe* & *ſua* natu
ra ſpectata non ſtatim dicit *caſuale*, ſed quo
poteſt aliter eſſe. *Contingentia eſſendo, n*
operando, imperfectionem dicit.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *neceſſarium*, vel *con*
tingens, & quicquid eſt vel neceſſa
rium vel contingens, illud eſt *ens.*

Intelligitur *verum* & *reale* ens, *vera* etiam
neceſſitas & *contingentia*, ſcil. in *eſſendo.*

II. Nullum datur *neceſſarium*, in quod non
cadat *contingentia.*

Deus, licet ens *neceſſarium ſimpliciter* ab
ſolutum ſit, tamen admittit *contingentiam*
eam quidem *extrinſecam*, quæ eſt ipſa arbi
trii libertas. De *angelis*, *homine* & reliquis
creaturis res clara eſt.

III. Omne *quod* eſt, *quando* eſt, *neceſſe* eſt
eſſe.

Sc. Poſito *actu eſſendi:* non quoad *ſtatum*
antecedentem.

IV. *Indifferentia* ad *bonum* & ad *malum*
non eſt de eſſentia *libertatis.*

Sc.

Sc. ut *utrumque* possit eligere. *Dei* voluntas est *libera*, ad *bonum* tamen est *determinata*.

V. Ab *uno* necessitatis modo ad *alterum* non licet argumentari.

Quod ex *hypothesi* est necessario non statim *absolute* est necessarium.

VI. Dei *præscientia* non infert rebus *necessitatem*.

Quia non est rerum *causa*.

CAPUT X.

De Actu & Potentia.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Potentia est vel *transcendentalis*, vel *prædicamentabilis*.

Illa proprie est hujus loci, & appellationem suam obtinet ex *amplitudine*, quia omnia genera *transcendit*. *Hæc* vero strictior est, & ad *qualitatem* coarctatur, cujus *species* est, ut *potentia* ridendi, generandi, urendi, ferrum trahendi, &c. *Illa* tantum dicit *affectionem* entis: *Hæc* vero *peculiare ens est*.

II.

II. Potentia *transcendentalis* sumitur *negative*, & dicit *non-repugnantiam* existendum: vel *positive*, & sic est aptudo ad aliquid.

Restringimus hanc distinctionem ad *transcendentalem*, secus ac alii; quia *prædimentalis* potentia semper est *ens peculiare* & ita semper *positive* accipienda est, cum omne ens sit *positivum*. Coincidit hæc distinctio fere cum ea, qua aliud est *esse in potentia*, & aliud *potentia ipsa*: Nam quod adhuc *in potentia* est; id nondum est, sed potest aliquando esse, & sic duplex ei competit negatio, scil. *essentiæ*, quam nondum habet, & *repugnantiæ*, quia non repugnat existere E. G. Filius post aliquot annos generandus, est in *potentia*, scil. *negative*, quia *nondum existit* in mundo, interim tamen non *impossibile* est ut *existat*. *Potentia ipsa* vero cum dicitur de aliqua re, jam datur in mundo ea res, quam afficit *potentia*, & per eam potentiam res habet *aptitudinem* ad aliquid. Potentia vero *negative* sumpta *improprie* dicitur potentia, quia non *afficit* ens reale, sed *negat* potius illud, & opponitur illi. Quapropter etiam ens in *potentia*, tanquam ens *æquivoce* tantum sic dictum, removimus ab *objecto* Metaphysicæ. *Propria* acceptio *potentiæ*,

tentiæ, quæ hic valet, eſt cum *poſitive* ſumitur. Ne vero aliquis objiciat, quod *affectiones* enti non addant aliquid *poſitivi*, notetur hæc diſtinctio: Quod poſitivum accipiatur vel *generaliter* vel *ſpecialiter*. *Generaliter* poſitivum dicitur, quod revera datur citra *fictionem* mentis, ſive ſit ens, *proprie* dictum, ſive ſit ens *improprie* dictum, ſive *modus* entis. *Specialiter* poſitivum eſt, quod *realem* habet *eſſentiam*. Ponit ergo poſitivum vel *affectionis* competentiam, vel *eſſentiam*.

III. Potentia eſt vel *objectiva* vel *ſubjectiva*.

Objectiva eſt, ſecundum quam aliquid poteſt produci. Hæc tribuitur rei nondum exiſtenti & ita vocatur, quia res, quæ ita dicitur eſſe in *potentia*, eſt objectum alicujus *potentiæ activæ*, quæ eam *producere* poteſt.

Subjectiva eſt, ſecundum quam res aliquid poteſt. Hæc tribuitur rei *jam exiſtenti*, & id eo dicitur *ſubjectiva*, quia res jam exiſtens eſt *ſubjectum modi ſui*. Hæc eſt hujus loci.

Formalis ratio.

IV. Potentia eſt id, ſecundum quod ens *poteſt* aliquid.

§. 1. Remotâ potentiâ *prædicamentali, negativâ* (in ſuo ſenſu) & *objectivâ*, definimus hic

hic *transcendentalem*, *positivam*, & *subjectivam*. Ejus *formale* ponimus in *posse*, scilicet, ut *præscindat* ab omni eo, quod *posse* dicitur, scil. ab *agere* & *pati*. Tam enim *potentia* dicitur ea, qua ens potest *agere*, cum Deus sua *potentia* conservat mundum quam ista, qua aliquid potest *pati*, ut cum homo *potentiam* habere dicitur ad *eruditionem* ab aliis *addiscendam*.

§. 2. Sunt, qui ita potentiam definiunt: *Potentia est, quæ recipit actum, aut largitur actum:* Verum hæc definitio non potest omnibus *potentiis* applicari. Lumen in aëre habet *potentiam*, ut possit *annihilari* recedente Sole. Hæc potentia nec *recipit* actum, quia ipsa *essentia* perit, cui *affectio* deberet inniti: nec *largitur* actum, & tamen revera potentia est.

DIVISIO.

V. Potentia dividitur in *activam* & *passivam*. Activa est secundum quam aliquid *agere potest*: Passiva, secundum quam aliquid *pati potest*.

§. 1. *Activum* & *passivum* hic non ex *prædicamentis* explicandum est, quasi peculiare ens statim sit *activa* itemque *passiva* potentia, ne confundatur potentia *transc.* cum potentia *naturali*, quæ species *qualitatis* est,

&

& itidem in *activam* & *passivam* dividitur; sed termini sunt in *ampliatione* justa intelligendi, & in natura *abstractissima* accipiendi.

§. 2. Aliqui ita definiunt: Activa est vis agendi *in aliud:* & vocem *aliud* accipiunt tam ample, ut possit quoque *non enti* attribui. Verum hæc acceptio fluit ex ea *hypothesi*, quod ens in *potentia* sit *verum* ens (si *hoc*, potest omnino *aliud* dici,) quam tamen isti non concedunt. Ideoque nos illam vocem in definitione omisimus.

VI. Potentia passiva est vel *naturalis*, vel *obedientialis*.

Quidam hanc divisionem applicant ad potentiam *simpliciter* sumptam, quatenus præscindit ab *activa* & *passiva*. Hi comparant potentiam *obedientialem* ad *actum* istum, qui complet eam; & hunc non tantum *passivum*, sed etiam *activum* sæpe esse concedimus. Sic in asina est potentia obedientialis *activa* ad loquendum. Nos vero comparamus potentiam ad *agens superius*, cui *obeditur*, & sic potentia *obedientialis* non nisi *passiva* est. Ideo hanc divisionem ad *passivam* restringimus.

VII. *Naturalis* est, qua ens à *natura* est *aptum* ad aliquid. Sic in *semine* equi est

po-

potentia Naturalis ad *figuram* equi re cipiendam.

Obedientialis eſt, qua ens citra *naturale* inclinationem *non repugnando* aptu eſt, ut *obediat* agenti ſuperiori ad a quid: ut potentia in *aqua*, ut *vinum* fi

Hæc dicitur vel in ordine ad *Deum*, qu modo omnes res creatæ poſſunt fieri omn quod non implicat *contradictionem* nul modo conciliandam. Sic lapis poteſt fie homo, aqua vinum, &c. vel in ordine ad *ang los*, à quibus *pulvis* poteſt in *corpus* humanu ſimile *transformari*, & ita *moveri*; vel in or dine *ad homines*, quomodo *argilla* poteſt re cipere formam *lateris*, *æs* formam *campan* &c. vel etiam in ordine ad *bruta*, quomod *lutum* habet potentiam, ut exinde hirund *nidum ſemicirculari* figura ſtruat: *cera*, u *apes* inde *ſexangulas* cellulas forment.

VIII. Potentia activa eſt vel *infinita*, v *finita*.

IX. Infinita ſolius *Dei* eſt: & diſtingu tur in *abſolutam*, qua Deus omnia *fim pliciter* poſſibilia *poteſt*: & *ordinatam* qua ex *hypotheſi* ea tantum *poteſt*, qu *vult*.

§. 1. *Objectum* potentiæ *abſolutæ* ſunt om nia *poſſibilia*, quæ enim *non poſſunt* fieri, ne queun

queunt esse *objectum* potentiæ. Addimus vero *simpliciter*, ut intelligatur, non ea tantum posse *Deum*, quæ *nobis* sunt possibilia, sed quæ *absolute* & absque ulla *restrictione* sunt possibilia, licet *nobis* etiam impossibilia videantur. *Simpliciter* vero possibilia sunt omnia, quæ non involvunt *contradictionem*, & talem quidem, quæ in *mente Dei* nullo modo potest *conciliari*. Non enim judicium de vera *contradictione* hac in parte permittendum est *nostræ rationi*.

§. 2. *Ordinata* potentia dicitur vel *respectu ordinis in natura instituti*, & sic Deus aliquando agit juxta *absolutam* quoque *potentiam* in *miraculis* scilicet: vel *respectu reliquorum attributorum*, præsertim *voluntatis;* Sic Deus non agit juxta *absolutam* potentiam, quia alias contra *decreta* sua ageret. Non autem desinit Deus omnia *posse*, quia non vult perficere, sed sicut nos sæpe ideo aliquid *non possumus*, quia ad istud intermittendum *libere* nos *obligavimus*: ita *ex hypothesi* id non *potest* Deus, quod non *decrevit*, interim *absolute & simpliciter* etiam illa, quæ non *decrevit*, potest; quia alias non esset *omnipotens*.

X. Potentia *finita* est *creaturarum*.

XI. Aliter potentia dividitur in *rationalem*

lem & irrationalem. Illa gubernatur
intellectu. Hæc *non.*

§. 1. Divisio hæc de triplici subjecto i
telligitur, sc. vel *specialiter* de potentiis
minis, quarum quædam obediunt *rationi*,
sensus; quædam non ut facultas *auctrix:*
generaliter de potentiis animæ in *commu*
eodem sensu: vel *generalissime* de potent
cujuscunque entis, ut sit sensus: omnis p
tentia est vel *rationalis* vel *irrationalis.* Et h
modo nos eam intelligimus: *Rationalis* p
tentia est, quæ ab *intellectu* dirigitur, & cad
in *Deum*, (si *activa* sit) *Angelos* & *homi*
(quamvis in homine etiam detur *irration*
lis.) De *Dei potentia* dubitant quidam, an
rationalis, quia scil. non cum *discursu* co
juncta sit, quem *ratio* involvit. Sed *ration*
hic sumitur in ordine ad *intellectum* pr
cise, qualiscunque etiam sit: Intellectus a
tem in Deum cadit. *Irrationalis* potenti
intelligenda est sub negatione *infinita*, u
omnis illa dicatur *irrationalis*, quæ est n
rationalis, ut *potentia* ad producendos *deute*
in homine, potentia mundum *illuminan*
in Sole, potentia *nutriendi* in pane, *&c.*

§. 2. Communiter hanc divisionem ap
plicant tantum ad potentiam *activam:* se
non video, cur non possit trahi ad potenti
am *simpliciter*, ita ut dicatur etiam: omni
p

potentia *passiva* est vel *rationalis* vel *irrationalis*. Hominis potentia *discendi* linguas ab *alio*, est *passiva*; & quia ab *intellectu* gubernatur est *rationalis*. Mixta quod possunt *corrumpi*, fit per potentiam *passivam irrationalem*.

Distinct. Nominales.

XII. 1. Actus est vel *transcendentalis* vel *prædicamentalis*.

Transcendentalem, qui hujus loci est, postea definiemus.

Prædicamentalis est ipsa *actio*, quæ *peculiare* prædicamentum constituit.

XIII. 2. Actus est vel *primus* vel *secundus*.

Actus primus est ipsa essentia cujusvis rei, quæ potest agere aut pati. Non vero ipsa essentia *nuda sumpta* est *actus primus*, quasi synonymum entis sit *actus*; sed *modificata*, quatenus sc. respicit *actionem* vel *passionem*.

Actus secundus est actio, vel passio ejus rei, quæ dicitur actus primus. Plerique putant, quod *actio* tantum sit *actus secundus*; verum sine dubio etiam *actus primus* est *posse*, (e.g.) calefieri, & *actus secundus* de facto *calefieri*. Unde sequitur, quod *passio* etiam sit *actus secundus*. Breviter, omnis *potentia* (licet non sola) est *actus primus*, sive sit *activa*

ſive *paſſiva:* Et omnis *actus* potentiæ ta
reſpondens eſt *actus ſecundus.* Hinc no
nemo putat, quod diſtinctiones *ſynonymæ*
ſint *potentia* & actus, item *actus primus*
actus ſecundus. Nos vero ſtatuimus, qu
actus primus latius pateat quam *potenti*
quia id, quod per potentiam *agit* vel *patit*
etiam eſt *actus primus, Formaliter* & *imm*
diate principium *agendi* vel *patiendi* eſt p
tentia: *Suppoſitaliter* vero & *mediate* illu
cujus eſt potentia.

XIV. 3. Actus eſt vel *ſignatus* vel *exe*
citus.

Signatus eſt, cum res in univerſali natu
repræſentatur, & communi definitione ſign
tur. Sic Metaphyſica *ſignat* & *definit* dur
tionem in actu *ſignato* & *abſtracta* natura.

Exercitus eſt, cum natura univerſalis
particulari applicatur, & quaſi exercetur. S
Pneumatica etiam agit de duratione non
ſic, ſed *tali,* ſcil *ævo,* ad quod naturam du
rationis *communem* applicat.

XV. 4. Actus eſt vel *eſſentiæ* vel *ſubſ*
ſtentiæ.

Actus eſſentiæ eſt ipſa eſſentia: Actus ſub
ſiſtentiæ eſt, ſecundum quem res ſubſiſtit.
Hic *ſolis* competit *ſubſtantiis.*

XVI

XVI. 5. Actus eſt vel *entitativus* vel *formalis.*

Entitativus eſt, per quem exiſtunt ea, quæ intrinſece non habent formam.

Formalis eſt, per quem exiſtunt ea, quæ ex materia & forma ſunt compoſita. In diſtinctione hac *actus* ſumitur pro *eſſentia.* Ergo hoc dicit diſtinctio: res alia per *eſſentiam*, alia per *formam* eſt, quod eſt.

Formalis ratio.

XVII. *Actus* eſt id, ſecundum quod ens *(quatenus actuale eſt)* abſolvitur à *potentia.*

Sic ambulatio dicitur *actus*, quatenus non amplius *poteſt fieri*, ſed jam de *facto fit.* Sic Deus eſt *actus*, quatenus non *poteſt eſſe* Deus, ſed *eſt* Deus. Non autem per *actum* de Deo plane negatur *potentia*, ſed tantum in conceptu *reduplicationis.* E. G. Deus *actu* conſervat mundum, ergo quatenus *actu* conſervat, non *poteſt* eum *ſaltem* conſervare, loquendo ſc. de conceptu *reduplicationis:* alias *abſolute* omnino *poteſt.* Sic *ipſa potentia* Dei, quatenus non *poteſt ſaltem* eſſe, ſed *jam* eſt *potentia, actualis* dicitur.

DIVISIO.

XVIII. Actus eſt vel *purus* vel *impurus.*

XIX. Actus *purus* eſt, cui non *conjuncta* eſt potentia *paſſiva*.

Hic *ſoli Deo* competit (in quem nulla cadit potentia *paſſiva*) ſi *ſimpliciter talis* intelligatur. Nam *ſecundum quid*, *purus* iſte quoque dicitur, qui non eſt *conjunctus materiæ* & caret *potentia materiali*, quomodo Angelis & animabus ſeparatis tribuitur *purus actus*.

XX. Actus *impurus* eſt, cui *paſſiva* potentia (*imprimis cum materia*) *juncta* eſt.

Hic omnibus *creaturis* convenit, modo tamen diverſo. *Corporibus* & *corporeis* entibus actus *ſimpliciter* impurus: *Spiritibus* & entibus *ſpiritualibus* actus *ſecundum quid* impurus competit.

PROBLEMATA.

I. An dentur potentiæ, quæ ſimul ſint actus?

Aff. Sed ſub *diverſo* reſpectu. Potentia *Dei* omnino eſt *actus*, quia non *poteſt* ſaltem eſſe potentia, ſed *jam eſt*. Alium vero reſpectum habet, cum *potentia* dicitur, quatenus ſcil. aliquid *agere poteſt*. Obj. Si uni enti competat ſimul *actus* & *potentia*, non erit *disjuncta* affectio. Reſp. *Disjunctæ* vel ſunt tales, ut *una* pars huic, *altera* alii enti tribuatur: vel tales, ut *utraque* pars conve-

niat

niat uni enti, sed sub *diversa* consideratione. Ad *has* spectat *actus* & *potentia*.

II. Num actus & potentia ita faciant disjunctam affectionem, ut ens actu dicatur, quod existit, ens potentia, quod non existit, sed potest existere?

Neg. *Negationis autem hæc est Ratio.* Cujus distinctionis membrum unum tantum *enti*, alterum *non enti* competit, illa non dat *disjunctam* affectionem *entis*. Sed disjunctio *actus* & *potentiæ* dicto modo accepta est talis. E. *Major* probatur, quia disjunctio debet talis esse, ut *vera entitas* sub utroque membro reperiatur. *Minor*, quia *ens* in *potentia* non est *ens reale*, alias esset vel *increatum* vel *creatum*: Non illud, quod patet. Non hoc, quia *creatio* omnis terminatur ad *esse actuale*.

III. An detur potentia objectiva?

Neg. Quoniam quod *nondum est*, non *potest* habere potentiam. Vid. Th. III. Si verò *est ens*, non erit *objectiva*, sed *subjectiva* potentia.

IV. Utrum potentia activa recte definiatur principium transmutandi aliud?

Neg. Quia nimis est *stricta*. Actiones *immanentes* Dei non mutant *aliud*. Ergò po-

tentia *activa* ad istam *actionem* hac definitione non exprimitur. Amplianda ergo est.

V. An potentia obedientialis sit propria dicta potentia?

Aff. Plerique eam *æquivocam* vocant. Sed arg. Quodcunque ens proprie *fit* aliud, illud proprie *potest* illud fieri. Atqui aqua e. g. *proprie fit* vinum *Joh.* 2. 9. E. *Maj.* patet; si enim *improprie solum posset* illud fieri, non *proprie posset* fieri. Aut est *proprie possibile*, aut *proprie impossibile*. Nec Deus nec ulla creatura aliquid *proprie facit*, quod non est *proprie factibile* & *possibile*. Si *proprie* sit *possibile*, habet *potentiam* ad fieri *proprie* sic dictam. Sed dicis, *pot. obed.* est *negativa*, & consistit in *non-repugnando*. R. Non novum est *attributa* entis in *negatione* consistere, & tamen *proprie* de eo dici, quod de *unitate, perfectione*, &c. manifestum est.

VI. An Deus possit contradictoria & impossibilia?

Neg. Intelligenda vero sunt *simpliciter impossibilia*, ita ut Deus etiam nullum modum, quo fieri possint, invenire queat. Quæ *sic* sunt *impossibilia*, ea Deus *non potest*, quia objectum *potentiæ* aliquo modo oportet esse *possibile*. Aliàs, quæ *nos* non possumus, nec

intelligere poſſumus, quomodo à *Deo* præſtari *queant*, ea non temere *Dei* potentiæ deneganda ſunt. *Simpliciter contradictoria* etiam hic ſunt intelligenda, id eſt talia, quæ ipſe Deus omni ſua ſapientia nullo modo *conciliare* valet. *Talia* non poteſt. Ita in *genere* ad problema tuto reſponderi poteſt. In *particulari* autem, præſertim quoad *creaturas*, impoſſibile eſt *humano* intellectui ſemper determinare, *quænam* ſint talia *impoſſibilia* & *contradictoria*; & forſan pauca exempla ſunt (in reſpectu ad reliqua) in quibus tuto licet dicere: *Deus hoc non poteſt.* Ratio prægnans hæc eſt, quia Deus poteſt facere ὑπὲρ πάντα ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ ſuperabundanter ultra omnia, quæ intelligimus *Eph.* 3. 20. *Quæ vero ſimpliciter ſunt impoſſibilia dicendum potius ea non poſſe fieri, quam Deum ea non poſſe facere; maxima in Rebus impoſſibilitas haud minimam arguit in Deo impotentiam.*

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *actuale*, vel *potentiale.*

Non eſt diviſio in *res* diverſas, ſed *rationes* diverſas, ita ut ſub *alia* atque *alia* conſideratione utroque membro poſſit *paronymicè* denominari *unum* ens. Per *Potentiale* autem

tem hic non intelligendum est *ens* in *pote*
tia, quod *nondum* est (illud si ita dicitur, i
proprie & ex falsa hypothesi ita dicitur.
Sed ens *reale*, quatenus *agere* vel *pati* pote

II. Potentia non *excedit* suum objectu
adæquatum.

Hoc est, *Potentia* non potest circa *plu*
exercere suum *actum*, quam quæ sub *objec*
continentur. Hinc nimirum non est, qu
Deus non possit *impossibilia*, & homo no
possit Deo impossibilia *determinare;* talia
nim non sunt *objectum* potentiæ utriusqu
Nec tamen ita *potentiæ* aliquid deced
Non minuitur potentia *audiendi* eo, qu
non possit audire *colorem.*

III. *Quodlibet* potest fieri *ex quolibet.*

Scil. per potentiam *obedientialem.* Se
quousque non involvitur *contradictio* inr
conciliabilis, quam nos non semper scimu

IV. Posito actu *secundo* necessario infer
tur actus *primus*: sed posito *primo* no
continuo infertur *secundus.*

E. G Quicunque *ambulat* necessario ha
bet *animam*; sed non omnis statim *ambula*
qui *animam* habet.

CA

CAPUT XI.

De Corruptibilitate & Incorruptibilitate.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Corruptibilitas dicitur vel *proprie* vel *improprie.*

Proprie dicta est ea, qua id, quod in mundo revera est, *potest* aliquando *non esse. Improprie* dicta ea est, qua *non ens*, quod *antea* aliquod ens *denominavit*, *cessat* istud *denominare.* Sic *morbus* dicitur *corrumpi*, cum homo restituitur *sanitati.*

Formalis ratio.

II. Corruptibilitas est *potentia ad non esse. Potentia* hæc, qua natura *corruptibilitatis* exprimitur, non est *prædicamentalis* species ea *qualitatis*, quæ non ad *omne* corruptibile se extendit, sed *transcendentalis*, eaque non *activa*, sed *passiva*, & hæc quidem in eo sensu, quatenus præscindit à *naturali* & *obedientiali.* Quia ergo ita *corruptibilitatis* natura ex doctrina de *potentia* explicanda venit, immediate ei subjungenda fuit.

DIVISIO.

III. Corruptibilitas alia eſt *ab intra* ratione principii *interni;* alia ab extra ratione principii *externi.*

IV. Corruptibilitas *ab intra* eſt, ſecundum quam ens *in ſe* continet principium interitum minans; quia ſcil. ex pluribus *contrariis* eſt *compoſitum*, in quæ reſolvi poteſt, ut homo *poſt lapſum, equus, arbor.*

V. Corruptibilitas *ab extra* eſt, ſecundum quam ens *in ſe* quidem non habet principium interitum minans, propter *æternum* aliquod tamen deſtrui poteſt, ut *Angelus, cælum.*

§. 1. Quidam aliter efferunt hos *terminos* & corruptibile dicunt eſſe aliquid vel ratione *cauſæ,* vel ratione *ſubjecti.* Sed res eodem recidit. Corruptibilitas ratione *cauſæ* eſt ea, quam vocamus *ab extra:* quæ dicitur ratione *ſubjecti,* illa ipſa eſt, quam nos vocamus *ab intra.*

§. 2. *Corruptibilia ab intra ſunt corpora mixta,* quia conflata ſunt ex inimicis irreconciliabilibus. Aqua ſemper repugnat igni, ignis aquæ, *&c.* Datur vero diſcrimen aliquod inter mixta: ut alia *citius,* alia *ſerius* corrumpantur, prout qualitates *contrariæ*

in temperamento vel *magis*, vel *minus* ſunt ad *æqualitatem redactæ*. *Exactius* temperamentum habet *aurum*, quam *tilia*, propterea etiam *diutius* durat.

§. 3. *Corruptibilia ab extra ſunt ſpiritus creati, corpora ſimplicia & accidentia.* Deus poteſt *angelos* etiam annihilare: deſtruet *cœlum* die noviſſimo, quod alias nunquam interiret. Imo ampliando terminum poſſunt corruptibilia ab extra etiam vocari *corpora mixta*, eo ſcilicet tempore, quo nondum à *principio interno* imminet ipſis fatum *corruptionis*. Omnes enim *creaturæ* habent potentiam *obedientialem* quidvis à *creatore* quocunque tempore *patiendi*. *Accidentia* corrumpuntur, *vel quando ſubjectum perit*; ut quantitas combuſti ligni: *vel, cum cauſa deſinit influere*, ut actiones, quæ ex *continuo influxu* agentis dependent, & illo *ceſſante*, ne ad *momentum* quidem *durare* poſſunt. Sic *lumen* corrumpitur remota *luce* & corpore lucido: *imago* in *ſpeculo* perit, cum *homo* recedit, *&c.*

Formalis ratio.

VI. Incorruptibilitas eſt *inhabilitas* ad *non eſſe*.

D I-

DIVISIO.

VII. Eſt vero vel *ſimpliciter* talis, cui o*nis* corruptibilitas repugnat; Hæc ſ Deo competit; vel talis *ſecundum* qu cui tantum repugnat corruptibilitas *intra*. Sic *angeli* dicuntur *incorruptibi*

PROBLEMATA.

I. An doctrina de corruptibilitate & incorruptibilitate ſpectet ad Metaphyſicam?

Aff. Quidam putant, quod tantum ad *Phyſicam* ſpectet, quia *corruptio* eſt affectio c*poris mixti*. Verum *Phyſicus* tantum ha doctrinam in conſideratione *contracta* n ſtricta & particulari tractat, & docet ſalte de corruptione *corporum: Corpus* aute non eſt *omne ens*. Ergo neceſſe eſt ut ali in natura *abſtracta*, & univerſali evolvatu quod in alia *diſciplina* fieri non debet, quan in *Metaphyſica*. Simile habemus in *qualitate:* ea etiam à *Phyſico* dicitur affectio *corporis naturalis*, ſed in natura *contracta ſumpta*. Quando enim objicitur: Quicquid præter corpus etiam *ſpiritui* competit, illud non poteſt eſſe *corporis* affectio ſc *proprium*. Atqui *qualitas* præter corpus etiam *ſpiritui* competit, quia *angelus* habet *intellectum*, *voluntatem*, &c. quæ omnino *qualitates* ſunt.

E. Re-

E. Respondetur, quod qualitas *abstracte* & *absolute* sumpta non sit affectio *corporis*, sed *talis* scil quæ *formam* sequitur. *Abstracta* consideratio nec *Physicæ*, nec *Pneumaticæ*, nec *aliis* disciplinis, sed soli *Metaphysicæ* convenit.

II. Utrum Adamus ante lapsum fuerit. corruptibilis?

Non fuit corruptibilis *ab intra*, uti nos jam sumus, sed *ab extra*, quomodo omnis *creatura* corruptibilis. Probatur tum ab exactissima & *absolutissima* temperamenti *æqualitate*, tum ex ablentia omnis *causæ*, quæ *ab intra* corruptionem potuisset inducere; *tum* etiam ex *conditione* creationis, qua Adam ita per *spiraculum vitæ* constitutus erat, ut *semper perduraſſet*, & *indissolubiliter* anima corpori unita esset, si non peccasset.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *corruptibile* vel *incorruptibile*.

Quicquid enim *est*, vel *ita* est, ut *non possit* non esse, vel *ita* ut *possit* non esse.

II. Omne *dependens* est *corruptibile*.

Deus enim sicut omnia *creata* ex *nihilo* produxit, ita omnia *in nihilum* potest *redigere*. Omnis creatura habet potentiam *obedien-*

dientialem, qua Deo ita volente vel in *ali*
vel in *nihilum* tranſire poteſt.

III. Quod in *melius* mutatur, non *corru*
pitur, ſed *perficitur*.

Corruptio præſupponit *mutabilitatem*:
hil enim *corrumpitur*, quandiu in eod
ſtatu manet. Mutatio vero ſit in *melius*,
deterius. *Hæc* corruptionem: *iſta* perfe
onem infert.

CAPUT XII.

De Dependentia & Independentia.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Dependentia eſt vel *objectiva*, vel *ſub*
jectiva, vel *fundamentalis*, vel *effectiva*

Objectiva eſt, qua dependet aliquid à ſuo ob
jecto, circa quod verſatur. Sic *Phyſica* depen
det à corpore *naturali*: viſus à *luce* & colore
auditus à *ſono*, &c. *Subjectiva eſt, qua ad*
junctum dependet à ſuo ſubjecto, ut intellectu
ab *anima*. *Fundamentalis ſc. relativa eſt, qua*
relationes dependent à ſuo fundamento proxi
mo. (*Combachius* dicit à termino) ut domi
nium à *poteſtate imperandi*: paternitas à *ge*
nera

neratione. His æquivocis posset addi dependentia *necessitatis, qua aliquid quocunque modo* (qui in reliquis non continetur) *alia re indiget ad suum fieri, esse & operari*. Sic homo dependet ab *aëre*, quia absque eo vivere non potest. *Effectiva*, quæ proprie est hujus loci, *est, qua aliquid est ab alio, per influxum causalem*, ut filius *à patre*, domus ab *architecto*, creatura à Deo.

Formalis ratio.

II. Dependentia est *præexigentia* alicujus, à quo aliquid *effective* suum *esse* habet. Non quivis modus respiciendi *alterum*, tanquam *prius*, statim facit *dependentiam* proprie sic dictam, sed iste, quo aliquid respicit aliud, tanquam *causam*.

Ambiguitas.

III. Independentia etiam est quadruplex: *objectiva, subjectiva, fundamentalis & effectiva*.

Hi modi respondent quatuor modis *dependentiæ* in Th. I. unde facile explicari possunt. Independentia vero *effectiva* proprie est hujus loci.

Formalis ratio.

IV. Independentia est, qua aliquid *non præexigit* aliquod prius, à quo *effective* suum *esse* habeat.

§. 1. Restringitur iterum *formale* inde-

pen-

pendentiæ ad *veram* causalitatem. Reli
enim *modi* independentiæ, (quod sc. om
entia præter *relationes* sint *independentia*
tione *fundamenti*, quod omnes substan
sint *independentes* ratione *subjecti*, &c.) s
improprii.

§. 2. Independens solet etiam divid
simpliciter tale, & *secundum quid*. *Illud*
scribunt quod prorsus *omnem* respuat c
sam, ut *Deus*: *Hoc*, quod *causam* quidem
mittat, sed respectu alicujus *tertii*, à quo
non accipit, recte *independens* dici que
quo sensu *angeli* independentes sunt, quia
materia non constant. Sed hæc independe
tia est *impropria*, alias totus *mundus* esset
dependens, quia non dependet à *Diabolo*.
describitur in respectu ad *subjectum* & *obj*
ctum, æquivocationis arguitur ex Th. 3.

PROBLEMA.

An Filius Dei sit dependens, quia est à pa
tre genitus?

Neg. Quia non habet *essentiam numer*
distinctam à patris *essentia*; Pater enim pe
æternam generationem ipsi communicat suam
(*eandem numero*) *essentiam*, quæ sane *indepen*
dens est *Necessarium* autem requisitum *de*
pendentiæ est, ut id, *quod dependet*, habeat es
sentiam *numero* distinctam ab *alio*, *à quo de*
pendet.

pendet. Obj. est tamen *Filius* Dei ab *alio* sc. à *patre*. Ergo *dependet*. Resp. illud dependens est, quod est ab alio *effective*, quod de *Filio* Dei negatur.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *independens* vel *dependens*: vel *à se*, vel *ab alio*.

II. Omne dependens habet *essentiam numero distinctam* ab *eo*, à *quo* dependet. Dependentia est modus *essentiæ* (non *accidens*). Nulla *essentia* vero à *seipsa* potest *effective* oriri. Ubi una *numero* essentia est, ibi *dependentia* locum non invenit, quia *aliam* oportet esse essentiam, quæ dependet, & aliam, *à qua* dependet.

III. Nihil est à *seipso*.

Sc. *Positive*. Quia nihil *in se* influere potest, ut *sibiipsi* det *essentiam*: *esset* enim *antequam* esset. *Negative* vero Deus est *à seipso*, quatenus *non est* factus *ab alio*.

IV. Æquipollentia fere sunt *independens*, *à se*, *increatum*, *infinitum*: item *dependens*, *ab alio*, *creatum*, *finitum*. In *materiali* enim hi termini *conveniunt*, & se invicem declarant. Quia vero *distinctas* adhuc quoad formale habent *conceptibilitates*, ideo in distinctis quoque capitibus sunt enucleandi.

C A-

ut productio mannæ, productio pedi
rum ex pulvere terræ.

Formale latius.

III. Creatio eſt *productio* entis *qu*
que modo ab ente *increato* fa

§. 1, Secundum *hoc formale* quivis C
ſtianus ex 1 artic. Catechiſmi *Luther*
cit: Credo; quod Deus me *creavit* &c.
cet enim à parentibus *genitus* ſit, nih
minus tamen ipſius *ortus* Deo aſcribe
eſt, qui primis hominibus, quos ſecun
prius formale creavit, virtutem natura
alios homines producendi conceſſit, &
ſpeciei humanæ propagationem (quæ q
continuata creatio eſt) adhuc efficac
concurrit. Huc pertinet quoque dict
Malach. 2. v. 10.

§. 2, Cauſa cur *formale duplex* ponam
hæc eſt, quia alias darentur multa ent
quæ nec *creata* eſſent, nec *increata*, atq
ita caderet aſſertio Metaphyſicorum: O
ne ens eſt vel *creatum* vel *increatum*. Equ
qui jam naſcitur, non certe eſt ex *nih*
vel materia *inhabili* citra concurſum alt
rius agentis à Deo productus, ſed ex *semi*
ad id à *natura* deſtinato, & quidem gen
randis aliis equis utriuſque ſexus. Ide
terminus *creationis* ampliandus fuit,
con

onveniret non tantum iſtis rebus omnibus, quæ cum primordiis mundi productæ ſunt, ed iſtis etiam, quæ adhuc quotidie fiunt: Nam & hæ dicuntur creatæ.

§. 3. Ne vero quis putet, hanc acceptionem *latiorem* eſſe *impropriam*, dicimus, quod in *Metaphyſica* ſit *propria*, quia omne ens *proprie* dicitur vel *creatum* vel *increatum*: An in *Theologia* ſit *propria*? Theologi judicabunt.

§. 4. Juxta hoc ergo formale *latius* affectio hæc *disjuncta* explicanda eſt, ut omne ens dicatur *creatum*, quod ab increato ente *effective* pendet. *Increatum* quod ſecus.

IV. *Creatum* eſt, quod per *creationem* ab alio dependet, ut omnia *finita entia*.

V. *Increatum* eſt, quod *non* per *creationem* ab alio dependet. Hoc eſt ſolus DEUS.

Ne quis hic objiciat, quod ita *creatum* & *increatum* plane non differant à *dependente* & *independente*, ſciendum eſt, quod in *creato* & *increato* ſemper reſpectus habeatur ad *primam creationem* ex *nihilo* factam; In ea enim fundatur omnis productio, quomodocunque fiat. Quando ergo e. g. equus, qui jam vivit, *creatus* dicitur, hoc vult *terminus*, quod ejus *ſpecies* cum *primordiis* mundi à Deo per *creationem* originem

ginem ceperit, & ejus *individuum* per c
curſum Dei cum cauſis *ſecundis* produ
ſit. Per hanc ergo *peculiarem conceptibil*
tem diſtinguitur *creatum* à *dependente.*

PROBLEMA.

An Creatio ex lumine naturæ poſſit cognoſ

Diſt. Inter creationem *late* ſumptam
productione rerum omnium *quocunque*
do, *quocunque* tempore ab aliquo *improd*
cto ſ. *increato* facta: & inter creation
ſtricte acceptam, pro *tali* productione, q
intra ſex dies (hoc die illud, alio die alia
primum materia *inhabilis,* & ex iſta rel
qua entia ſunt producta.) *Creatio poſteri*
modo ſumpta ex ſola *revelatione* cognoſ
poteſt: Et huc ſpectat, quod Hebr. XI.
dicitur: *fide intelligimus, conſtructa eſſe ſ*
cula verbo Dei. Sed creatio *priori* modo
ſumpta etiam ex ipſa *natura* indagari po
teſt. Ex rebus *productis* enim colligit no
ſtra *ratio* aliquod *improductum,* quia alia
progreſſus fieret in infinitum.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *creatũ* vel *increatum*
Opponuntur ſibi invicem *contradictorie.*
II. Omne *creatum* eſt ab *increato.*
Nihil eſt à *ſeipſo,* ſed quicquid eſt, ab *alio*
eſt:

Hoc ſi iterum ab *alio*, & ſic conſequenter, donec deveniamus ad aliquod, quod non ſit *creatum*.

CAPUT XIV.

De Finito & Infinito.

Ambiguitas.

I. *Finitum* opponitur vel *fini*, vel *inchoato*, vel *infinito*.

Cum *fini opponitur*, eſt *cauſatum* finis, ſicut *effectus* eſt *cauſatum* efficientis, & *materiatum* eſt cauſatum materiæ. Cum *inchoato* opponitur ſignificat aliquid ad *finem* perductum. Quando vero *infinito* opponitur, *terminos* rei addit, quibus *infinitum* deſtitutum eſt. In hac oppoſitione conſideratur vel ſecundum rei *quantitatem*; cum res quantæ *finiuntur* ſuis *terminis*, ut arbor ſuis extremitatibus: vel ſecundum ipſam rei *eſſentiam*, dum res habet *fines* eſſentiæ; ita h. l. ſumitur.

Formale.

II. *Finitum* eſt, quod habet *terminos* eſſentiæ.

Quod ſcil. aliquando *incepit* vel *incipit* eſſe,

esse, & aliquando *desinit* esse, vel sal
desinere *potest*. Sic omnis *creatura* est
finitum, tum quia aliquando à *non esse*
esse traducta est, tum etiam, quia aliqua
vel de *facto* non est, vel ad minim
non esse *potest*. Angeli & animæ no
nunquam *habebunt* finem, *possunt* ta
habere, si scil. Deus velit.

Ambiguitas.

III. Infinitum vel est in *se* tale, vel
spectu *nostri* tantum.

Quod *in se* infinitum est, proprie h
pertinet: non id, quod tantum respe
nostri, quomodo stellarum, arenæ, spec
rum, individuorum numerus *infinitus*
quia à nullo homine potest exacte sciri.

IV. Infinitum est vel *actu* vel *potent*
Illud omni *caret* termino; ut Deus. *H*
habet quidem terminos, semper tamen a
geri vel *minui* potest (secundum *Aristo*
lem:) Hoc *improprie* vocatur *infinitum*.

Formale.

V. *Infinitum* est, cui *repugnat* habe
terminos essentiæ.

Hoc est solus Deus.

Quidam ita: quod *caret* terminis esse
tiæ. Sed ita adhuc in dubio manet, an
possit habere terminos, quod quia etia
neg

negatur, penetrantius formale ſiſtitur per *repugnantiam* habendi terminos.

PROBLEMATA.

I. *An plura poſſint eſſe infinita?*

Neg. *Unum* enim ultimate diſtingueretur ab *altero*. Illud per quod diſtingueretur eſſet *infinita* perfectio. Hæc non eſſet in *altero*, quia alias ab eo *non* differret. In omnibus itaque aliquid *infiniti* abeſſet, & ſic nullum eſſet *infinitum*.

II. *An produci poſſit infinitum?*

Neg. Nam ſi poſſet, vel à *ſeipſo*, vel ab *alio* à non eſſe ad eſſe traduceretur. Non *à ſeipſo*, quia eſſet, antequam eſſet, quod abſurdum; Neque *ab alio*; illud enim eo ipſo, dum produceret, *finiret* ejus eſſentiam, quia per productionem *inciperet* eſſe: & ſic *non* eſſet *infinitum*.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *finitum* vel *infinitum*. Medium non datur.

II. Finitum in *eſſentia*, eſt finitum in omnibus *attributis*.

Habet enim terminos in *potentia* & *operatione*, ut non ſit *omnipotens*: in *cognitione*, ut non *omnia ſciat*: in *duratione*, ut non ſit *æternum*: in *adeſſentia*, ut non ſit *ubique*, &c.

III. Infinitum in *essentia* est infinitu
in omnibus *attributis.*

Est enim infinitæ *potentiæ*, infin. *scienti*
infin. *durationis*, infin. *ubietatis*, &c.

IV. *Finiti* ad *infinitum* nulla est *propor*

Valet proprie de *quantis* (quæ hos t
minos juxta primam impositionem sibi v
dicant) & *proportione Mathematica.* Si
omne ens applicatur, ita limitanda: *fi*
ad infinitum nulla est exacta proportio:
tamen proportio *unionis*, *convenientiæ*, a
logici conceptus.

V. *Finitum* non est capax *infiniti.*

Scil. Ut infinitum *comprehendat*, & lo
liter *includat:* vel ut infinita *attributi*
nito, tanquam *proprio* subjecto inhæreant.

CAP. XV.

De Principio, & Principiato.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Principium est vel *complexum*, v
incomplexum.

Complexum est integra *enunciatio*, ex q
tanquam *notiori* dependent *conclusiones.* H
principium non proprie spectat ad *affec*
ones entis, quia *affectiones* competunt en
sub ratione conceptus *incomplexi;* sed

habitum *intelligentiæ*, qualem *Gutkius* conſcripſit. *Incomplexum* eſt, unde aliquid *eſt*, vel *cognoſcitur*. Hoc eſt hujus loci.

Formale.

II. *Principium* eſt, unde aliquid *procedit* quocunque modo.

§. 1. Variæ ſunt definitiones *principii*. Nos hanc eligimus. Ut vero recte intelligatur, notandum eſt, quod vox *unde* notet hic quemcunque reſpectum unius ad alterum, ſecundum quem aliquid ad alterum vere *conſequitur*, ſive fiat per influxum *cauſalem*, ſive *alio* modo.

§. 2. Vox *Aliquid* hic non eſt tamen *ſtricte* accipienda, quaſi illud, quod à principio *procedit*, ſemper *peculiarem* ab eo eſſentiam habeat, ſed in ea *generalitate* eſt intelligenda, ut cuivis modo veræ *conſecutionis* ad alterum poſſit applicari.

§. 3. Vox *proceſſionis* hic non accipitur in ſignificatione *Theologica*, qua *generationi* contradiſtinguitur, quomodo de Filio Dei negatur, quod à patre *procedat*: Sed notat hic uſu *Philoſophico* qualemcunque modum *conſecutionis* unius ad alterum.

§. 4. *Requiſita* principii ſunt vel *ſpuria*, vel *genuina*. *Spuria* ſunt, 1. quod principium debeat *eſſentialiter* à principato *diſtin-*

ctum esse. 2. quod *realiter* debeat ab eo d
ferre. 3. quod debeat esse *prius tempo*
4. Quod per *causalem* influxum debeat c
principiato connecti, &c. Talia vocamus *p*
ria requisita, non quod plane non den
principia ita se ad *principiatum* habeat
sed quia non conveniunt *omni princip*
quapropter in hac doctrina de *principio*
genere non inveniunt locum.

§. 5. *Genuina* principii *requisita* sunt
Respectus ad illud, cujus est *principium.*
Prioritas. Necesse enim est, ut *principi*
sit aliqua ratione *prius principiato*, ita
men, ut intelligatur *prioritas* indifferen
ad *omnia* genera *prioritatis*, quæ in parti
lari pro varietate principiorum varia
Aliud enim prius est *duratione*, quatenus
lius existentia *hujus* existentiam *antecedi*
ut *vapor* nivem, *artifex* opus, *arbor* pomu
Hoc *genus* prioritatis aliàs vocatur prior
tas *temporis.* Quia vero applicatur etia
istis, quæ *non* sunt in *tempore*, ut cum De
dicendus est *tempore* prior mundo, recti
substituitur generalis terminus *duration*
Aliud prius est *naturâ*, quod (sive quoad
rationem posterius sit, sive *simul*) in *natura*
essendi *ordine antecedit* alterum, ita ut, si
non detur, nec *alterum* detur; quomodo *cau*
sa est prior *effectu*; Causa *prima* prior *s*
cun

cunda (si enim illa non *concurreret*, hæc non *causaret*,) *Subjectum* prius *adjuncto*. *Ens* prius *affectionibus* suis. *Universale* prius *inferioribus* (animal prius homine; si enim animal non esset, nec homo esset.) Aliud est prius *enumeratione* & *ordine*, quod *prius numeratur* vel propter rei *fundamentum*, (quomodo *Pater* est *prima* persona *Trinitatis*,) vel propter hominum *arbitrium*, quomodo in numeranda hominum copia vel *hunc* vel *istum* pro arbitrio facimus *primum*; Aliud prius est *dignitate*, quod est *nobilius* & *præstantius*, ut aurum plumbo, eruditio divitiis, dux militibus præstat; Aliud *loco*, cujus locus antecedit locum alterius; Aliud *cognitione*, quod *notius* vel *facilius* est, vel secundum concipiendi modum imbecillioris nostri intellectus *prius apprehenditur*. 3. *Consecutio* sc. connexio. Non statim *principium* alterius est, quod *prius* est eo quocunque modo, sed oportet intercedere *consecutionem*, quia id, quod *principiatum* dicitur, vere à *principio* procedat. Falluntur ergo, qui putant, quod *formalis* ratio *principii* tantum consistat in respectu *prioritatis* ad posterius.

DIVISIO.

III. Principium est vel *essendi*, vel *cognoscendi*.

IV. Principium *eſſendi eſt*, quod dat alteri.

Principium *eſſendi* hic non ſumitur ſ*cialiter*, quatenus principio *fiendi* & *con vandi* opponitur, quomodo *eſſendi* princ ſunt, ex quibus aliquid *intrinſece* conſt *fiendi*, à quibus aliquid *fit* & *producit conſervandi*, a quibus aliquid in eſſe *con vatur*; Sed *generaliter* id dicitur hic p cipium eſſendi, *quod dat eſſe alteri* ſive eſſe det originem, per *generationem*, c *tionem* vel *alio* modo, ſive *intrinſece* il *conſtituat*, ſive *conſervet*. Sic hominis *p cipia eſſendi* ſunt Deus, ſol, parentes, mat & forma, alimentum, &c.

V. Principium eſſendi eſt vel *cauſale non cauſale*.

VI. Cauſale eſt *origo* alterius per *cau lem* influxum.

Tale principium eſt architectus in ſpectu ad ædificium.

VII. Non cauſale eſt *origo* alterius c cauſalem influxum.

Tale principium in *divinis* eſt *Pater* nerans *Filium* ab æterno. Sic *unum* Dei *tributum* eſt principium *alterius*, quod inde *demonſtratur*. Sic *ens* eſt principium *fect*

fectionum ſuarum, & *una* entis affectio principium *alterius*, quæ inde fluit.

VIII. Principium *cognoſcendi* eſt quod dat *cognitionem* alterius.

Sic ex ſtructura mundi inviſibilem creatorem. *Ro.* 1. 20. ex fumo ignem, ex loquela hominem, ex bono artifice bonum opus cognoſcimus.

IX. Eſtque vel *complexum*, vel *incomplexum*.

X. *Complexum* eſt *axioma* ſeu *canon*.

§. 1. Hoc quidem *proprie* eſt principium in *ſuo* loco, ſcil. in *intelligentia*; *improprie* vero huc ſpectat; quia, ſicut *ens* ipſum, ita & *affectio* entis (quam principium refert,) in contemplatione *Metaphyſica* debet eſſe aliquod *incomplexum*. Hic ergo ejus fit mentio tantum propter diſtinctionem.

§. 2. Principia cognoſcendi *complexa* ſunt vel *prima*, quorum veritas tam *manifeſta* eſt, ut quivis, qui *terminos* intelligit, iis *aſſenſum* præbeat, & ita non opus ſit *demonſtratione*, *ut impoſſibile eſt ſimul eſſe & non eſſe*: *Totum eſt majus ſua parte*, &c. De his principiis *primis* agit *intelligentia*. vel *ſecunda*, quæ ex *primis* fluunt, & ex iis *probari* poſſunt, ut, *omne materiatum eſt quantum*; *omne malum eſt in bono*, &c.

§. 2. De omnibus vero principiis *complexis* seu *axiomatibus* notandum est, quod quidem rationem *regulæ* & *normæ* habeant, tum demum, quando *recte* intelliguntur *legitime* applicantur.

XI. *Incomplexum* principium cognoscendi est *aliquod simplex*, quod interius cognitionem nos deducit.

§. 1. Vox *aliquod* hic non præcise *aliquens* denotat, sed *latius* sumenda est, quia *entis* etiam interdum sunt *principia cognoscendi*.

§. 2. Quidam statuunt, quod principia *cognoscendi* tantum sint *axiomata*. Verum hæc sententia fallit; nam 1. ex *causa* sæpe cognoscimus *effectum*. Scimus, quod *poma* non *pyra*, sed *poma* tulerit, licet poma non viderimus. 2. Ex *effectu* cognoscimus *causam*: ex *operationibus* animæ *animam*, ex *abscisione* vim *veneni*. 3. Ex ratione *essendi* consequentia essentiam, *affectiones* scilicet; ut si *ens* est, *unum verum & bonum* est: si *bonum* est, *risibilis* est. 4. Ex *affectionibus* ens ipsum, ut, quod *bonum* est, illud *ens* est: quod *latrare* potest, illud *canis* est. 5. Ex *forma* scil. *formali ratione*, quale sit *formatum*; ut, quod est *extensum*, illud est *quantum*: quod est *indivisum*, illud est *unum*.

XII.

XII. *Principiatum* eſt, quod ab *alio* procedit *quocunque* modo.

Sive ab eo *creetur*, ut mundus à Deo: ſive *generetur*, ut liberi à ſuis parentibus: ſive per *artem* efficiatur, ut calceus à ſutore: ſive ab eo *emanet*, ut affectiones ab ente, propria à ſubjectis: ſive ex eo *cognoſcatur*, uti ex ſermone in tenebris homo.

PROBLEMATA.

I. An omnis prioritas conſiſtat in relatione reali?

Neg. *Realis* hic *intellectuali* opponitur & volvitur inter terminos *realiter diſtinctos*, præter *mentis* operationem. At prioritas debito modo *abſtracta* non tam *arcte* conſtringi poteſt; Nam *genus* eſt prius *ſpecie*, quamvis non *realiter* ab ea *differat*. Ergo collocanda eſt prioritas in *indifferentia* ad *realem* & *intellectualem* relationem.

II. An principium cognoſcendi ſemper ſit axioma vel regula?

Neg. Quia etiam ex *ſimplici* aliquid *cognoſcimus*, ex cauſa effectum, ex effectu cauſam, &c. vide Th. XI. §. 2. Quando ergo interdum Philoſophos per principium complexum in genere principium cognoſcendi intelligere deprehendimus, per *ſynecdochen* illud fieri ſciamus.

III. Num propterea cadat oppositio inte principium essendi, & cognoscendi, quod e sendi pr. interdum simul sit pr. cognoscendi

Neg. Sæpe quidem fit, ut ex *causa*, qu principium essendi est, demonstretur & cog noscatur *effectus*. Verũ ad species oppositi sufficit, si *formaliter* opponantur sibi, lic *materialiter* se invicem contineant. Licet u na eademque anima rationalis sit *pr. essen* hominis, & simul faciat ad *cognitionem* ip sius docilitatis, tamen, *quatenus* largitur *cog nitionem*, non est principium *essendi* & *qua tenus* homini dat *esse*, non est *pr. cognoscendi* Diversus ergo respectus salvat oppositionẽ

V. Utrum quædam principia cognoscendi no biscum nascantur?

Aff. *Nascuntur* nobiscum tam *theorica*; quam *practica* principia, *prima* tamen, non *secunda*. *Theoretica* sunt e. g. *Impossibile est, idem simul esse & non esse: Totum est majus sua parte: Deus est*, &c. *Practica: Deus est colendus: Honeste vivendum est: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Hæc omnia quivis à *natura* scit.

V. Num in divinis Pater sit principium Filii?

Aff. Pater enim Filio per *æternam* generationem suam eandem *numero* essentiam com-

communicavit. Dextre vero *abſtrahendus* & *ampliandus* hic eſt terminus *principii*, ut ab omni influxu *cauſali*, *dependentia*, prioritate *durationis*, *naturæ* & *dignitatis*, adeoque omni *imperfectione* liberetur, & nude ſignificet ordinem *originis* & *naturalis* enumerationis (ut vocant.)

VI. Utrum ideo Filius ſit principiatum Patris?

Reſp. Eſt non nemo inter accuratiores, qui non obſcure innuit affirmativam, quia forſan nullum periculum ſubeſſe videt, ſi terminus ab omni imperfectione liberetur, & ſecundum defin. Th. XII. traditam examinetur. Verum, quia orthodoxa antiquitas ab hac phraſi abſtinuit, (proculdubio, quia terminus principiati arctius imperfectionibus, à quibus liberandus, implicatus eſt) nos etiam, qui cum Eccleſia *ſentimus*, cum Eccleſia *loquimur*, & *Filium* cum ea potius dicimus *principium* à *principio*.

AXIOMATA.

I. Omne ens vel *principium* vel *principiatum*.

II. Principium *prius* eſt principiato.

Non *determinata* prioritas, (vel *temporis* vel

vel *naturæ*, &c.) hic intelligatur, ſed *indiffe-rens* ad omnes ſpeciales *prioritates*. Ut principium, *quatenus principium & uno eo-demque modo & reſpectu* cum *principiato ſumptum*, ſemper eo *prius* eſt.

III. Principium *cognoſcendi* eſt bene *ani-madvertendum*, non leviter prætereundi.

Quia *noſter* intellectus *menſura* rerum jam valde imperfecta principiis *cognoſcendi* probe *perpenſis* indiget.

IV. *Principium* latius patet, quam *cauſa*.

Omnis quidem *cauſa* eſt principium: non vero omne *principium* eſt cauſa, Aurora eſt principium diei, non cauſa.

V. Mutato *principio*, mutantur ea, quæ ex principiis *pendent*.

Si *falſum* pr. mutatur in *verum* cadunt per ſe omnia inconvenientia, ex *falſo* orta: Si *verum* in *falſum* mutatur, parvus error in *initio* magnus fit in *fine*.

VI. Contra negantem *principia* non eſt diſputandum.

Intelligitur de principiis *cognoſcendi complexis*.

Scilicet 1. *ſi ſint principia*: Sæpe enim *pro principio* venditatur, quod nō eſt *principium*.

2. Si ſint *prima*: nam *ſecunda* in reſpectu ad *prima* ſunt *concluſiones*, quæ omnino ob-

jectum

jectum disputationis sunt, quatenus sunt dubitabilia. Sint vero *genuina prima* principia, quæ *verissima* sunt & *notissima*; non *ficta* & *supposititia*.

3. Si *in sensus* incurrant, *& experientiâ* omnibus numeris absolutâ constent: Nam sæpe aliquis, non quod *videt*, sed quod *vult* videre, se videre *putat*; Sæpe etiam experientiæ *titulo* gloriatur, quod nondum secundum omnia requisita examinatum est, & per *contrariam* experientiam eluditur

Qui *talia* principia negat, contra *eum* non est *disputandum à priori*, sed convincendus est ex *concessis*, quæcunque ea sint.

CAPUT XVI.

De Causa & Causato.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. *Causa* aliter sumitur apud JCtos, aliter apud *Rhetores*, aliter apud *Metaphysicos*.

JCti causam dicunt illud, circa quod *occupantur* in *officio*. Germ. *Rechtssache*. *Rhetores* themata causas dicunt, dum certa *genera*

nera Causarum constituunt. *Metaphysici* sumunt hunc terminum vel *nimis late*, pro *principio* in genere, quam significationem intendunt Græci Patres, dum Patrem in SS. Trin. Filii causam dicunt; vel *nimis stricte* pro sola causa *efficiente*, quæ κατ' ἐξοχὴν causa est, ut in illa regula: qualis *causa*, talis *effectus*; vel *adæquate*, pro eo, quod largitur *causalem influxum*. Ita h. l. sumitur.

II. Causa est vel *vere* sic dicta, vel *sine qua non*.

Causa vere sic dicta est, quæ per *veram* causalitatem influit in *esse* causati. *Causa sine qua non* est, quæ non exercet *causalitatem*, sed est tantum *conditio*, sine qua effectus fieri non potest. e. g. Surrectio hominis non est *causa* ambulationis, & tamen ambulatio fieri non potest, nisi primum de sedili surgat: Rectius dicitur *Conditio sine qua non*.

Formalis ratio.

III. Causa est principium *influens* in *esse* causati.

§. 1. Principium est quasi genus in hac descriptione, quia *latius* est, & quia quæ vis *causa* est *origo* processionis alterius, quod *formale* est principii.

§. 2.

§. 2. Influere ad esse *causati* hic non accipitur pro *sola* actione *efficientis*; sed pro omni eo, quod *unaquæque* causa in suo *genere* ad esse *causati* confert, tam ratione *externæ* productionis, quam *internæ* constitutionis.

DIVISIO.

Causa *ordinaria* est, quæ *ordine* in natura *consueto* suam exercet *causalitatem.* Sic per *ordinariam* causam aqua fluit.

Extraordinaria est, quæ non servat *usitatum* naturæ *ordinem*, sed influit *præter* vel *supra* naturam. Sic per causam *extraordinariam* aqua instar muri stat erecta. *Exod.* 14.

V. Causa est vel *universalis* vel *particularis:* Et illa vel *absolute* universalis, vel *secundum quid:*

Universalis est, quæ ad *certum* causatum non est *determinata.* Estque vel *absolute Universalis*, ultra quam non datur *alia* in eo *genere.* Sic efficiens *absolute* universalis est *Deus:* finis *absolute* universalis *gloria* Dei. *Secundum quid* universalis est, quæ quidem *non* est *determinata*, *superiorem* tamen adhuc agnoscit. *Talis efficiens* sunt corpora cœlestia: *finis*, homo. *Particularis* est, quæ ad *certum* causatum *determinata* est.

VI.

VI. Causa est vel *remota* vel *proxima*.

Remota, quæ influit *aliis* causis *interve-nientibus*; sic hominis *materia* constitutionis *remota* sunt 4. *elementa*: *materia* productionis, *sanguis* parentum: *proxima*, quæ *immediate* influit in *causatum*; sic hominis mat. *prox.* constit. est *corpus organicum* product. *semen*. Estque vel *simpliciter* proxima, vel *secundum quid*.

VII. Causa est vel *prima* vel *secunda*.

Prima est, quæ non habet *priorem*, vel *simpliciter*, vel *secundum quid*. Sic materia *elementorum* est materia *prima*, juxta Dn. *Scharffium*, Met. Ex L. II. c. 7. *Secunda*, quæ habet *priorem*, ut materia *hominis*.

VIII. Causa est vel *adæquata* vel *inadæquata*.

Adæquata est, quæ *reciprocari* potest cum *causato*, ita ut *causa* positâ ponatur quoque *causatum*, & posito *causato* ponatur *causa*. Sic *materia* est causa adæquata *quantitatis*, posita *materia* ponitur *quantitas*: Sic anima *leonina* leonis, posita enim anima *hac* ponitur *leo*, & posito *leone* ponitur *ejus* anima. *Inadæquata* est, quæ *non reciprocari* potest cum suo *causato*, & qua *posita* non necessario ponitur *causatum*. Sic posito *architecto* non statim ponitur *domus*. Posito

corpore

corpore organico non ſtatim ponitur *homo*: poſſitis *libris* non ſtatim ponitur *eruditus*, quapropter talia ſunt cauſæ *inadæquatæ*.

IX. Cauſa eſt vel *interna*, quæ eſſentiam cauſati *ingreditur*; & eſt duplex: *Materia* & *Forma*: vel *externa*, quæ ita influit, ut cauſati eſſentiam *non ingrediatur*; eſtq; duplex: *Efficiens* & *Finis*.

Internum & *externum* hic non ſumuntur ratione *ſubjecti* tantum, quomodo etiam *accidentia* quædam ſunt *interna*, ut calor in igne, ſed plane ratione *eſſentiæ*, ut eſt in *definitionibus*. Hæc de cauſa in *genere*: nunc ordine de ejus quaſi *ſpeciebus* agemus.

DE EFFICIENTE.

Formale.

X. Efficiens eſt cauſa externa, *à qua* res eſt per *veram actionem*.

§. 1. Cauſalitas *efficientis*, per quam ultimato concipitur, eſt *vera actio* ſive ſit *tranſiens*, ſive *immanens*; ſive *inſtantanea* ſive *ſucceſſiva*; ſive *realis* ſive *intentionalis*; ſive per *tranſmutationem* ſive per *emanationem*.

§. 2. Characteriſtica efficientis nota eſt par-

particula A. vel AB. Hæc licet interdu
usurpetur ad *quemcunque* respectum uni
ad alterum denotandum, in *nobiliori* tame
significatione causam *efficientem* significat

Distinct. nominales.

XI. Efficiens est 1. vel *privativa* vel
sitiva. 2. vel *physica* vel *moralis*

Quidam huc referunt quoque distinct
nem efficientis in *veram* & sine *qua non*, s
ea spectat ad causam in genere. *Privativa*
dicunt esse *defectum*, cui aliquid, tanqua
causæ ascribitur; ut, quando defectus i
pedibus *claudicationis* causa dicitur, (qui t
men *verum* influxum non largitur.) *Positiv*
Th.X. definita est. *Physica* (alias realis) it
dem eadem Th.X. definitur. *Moralis* (alia
dispositiva, imputativa, excitativa, consiliar
est, quæ quidem *vere* in effectum non influ
it, & tamen *causam* ad *operandum* move
precibus, consilio, monendo, non impediendo
imperio, vocatione, instinctu, applicatione &
aliis modis. Sic *ignis* est causa *combustioni*
domus *physica*: incendiarius est *moralis*
causa.

DIVISIONES.

XII. Efficiens alia 1. est *principalis*, alia
instrumentalis.

Princi-

Principalis est, quæ instrumentalem *dirigit*, ita ut hac *non agente* instrumentalis causa *nihil producat*; ut faber respectu operis.

Instrumentalis est, quæ *propria* causalitate *principali* ad actionem *inservit*, & ab ea *dirigitur*; ut malleus.

XIII. 2. Alia est *primaria*, alia *secundaria*.

Primaria est, à qua tanquam prædominante *primario* dependet *effectus*. *Secundaria* (quæ etiam *adjuvans* & *minus principalis* vocari solet) est, quæ primariæ *cooperatur*, sed ita, ut ab eo *secundario* dependeat effectus. *NB.* Hæc distinctio cum priori non coincidit, sed in ipsis *principalibus* agentibus alia est *primaria*, alia *secundaria*. Sic e. g. multi helciarii adverso amne funem ductorio (instr.) navem trahunt, sed *primus* est agens *primarium*, reliqui *secundaria*.

XIV. 3. Alia *prima*, alia *secunda*.

Prima est, à qua *primo* oritur *influxus* ad esse effectus: Estque *vel suprema*, quando à causis *descendimus* ad effecta, quæ virtutem *independentem habet*; quomodo *Deus* semper est *prima* causa: vel *proxima*, quando ab effectu ad causas *ascendimus*. Sic *parentes* sunt prima causa *filii*. Hoc duplici modo posset etiam *secunda* dici, & in genere describi

ſcribi *talis*, quæ ſupponat influxum *præcedentis*, ſed in uſu tantum eſt acceptio juxta primum modum, unde definitur *talis*, quæ ſubordinatur *ſuperiori*, & in cauſando ab eo *dependet*; ut omnis *creatura* à Deo.

XV. 4. Alia *per ſe*, alia *per accidens*.

Efficiens per ſe eſt, quæ in iſtud fluit, ad quod influxus *naturâ ſuâ* ordinatur. Sic præceptor informans puerum in latina lingua ejus cognitionis cauſa per ſe eſt. *Eff. per accidens* eſt, quæ in iſtud influit, ad quod influxus *ſua natura* non ordinatur; ut ſi puella ſimul diſcat latinam linguam, præc. ejus cognitionis cauſa per acc. eſt.

XVI. 5. Alia *naturalis*, alia *voluntaria*.

Naturalis eſt, quæ ſolo *inſtinctu naturæ* ſine *deliberatione* agit; ut ſtellæ, elementa, bruta, &c. *Voluntaria* eſt, quæ *libere* & cum *deliberatione* agit. NB. *Eadem* res *diverſo* reſpectu eſt *voluntaria* & *naturalis* cauſa. E.g. Noſtra anima reſpectu *virtutum* eſt *volunt.* reſpectu *augmentationis* eſt *nat.* cauſa.

XVII. 6. Alia per *tranſmutationem*, alia per *emanationem*.

Eff. per tranſmut. eſt, quæ cum *conatu* agit; ut cum homo generat hominem. *Per emanationem*, quæ *per naturalem reſultanti-*

am

am citra conatum agit. Sic anima producit intellectum, vol. risib. *&c.*

XVIII. 7. Alia *solitaria*, alia *socia*.

Solitaria est, quæ *sine concursu* alterius similis influit; ut planta, cum generat. *Socia* est, quæ *concursum* similis & quidem *coordinatæ* causæ requirit, ut mas vel fœmina in generatione.

XIX. 8. Alia *univoca*, alia *æquivoca*.

Univoca est *ejusdem* essentiæ cum *effectu*; ut cum leo gignit leonem. *Æquivoca* habet essentiam ab effectu *diversam*; ut cum homo facit calceum, Deus mundum.

XX. 9. Alia *procreans*, alia *conservans*.

Procreans est, quæ rem facit *esse*. *Conservans*, quæ rem facit *porro* esse. Sic Deus est causa mundi procreans & conservans.

XXI. 10. Alia *externa*, alia *interna*.

Externa (in respectu ad *subjectum*) est, quæ agit per actionem *transeuntem*, & effectum *extra se* ponit; ut sutor, cum calceum fabricat. *Interna*, quæ agit per actionem *immanentem*, & effectum *in se* recipit; ut cum anima est causa Intellectionis.

D E.

DE FINE.

Formale.

XXII. Finis est causa externa, *propter quam* agit efficiens.

§. 1. Finis hic non sumitur pro *termino* quomodo mors dicitur finis; sed *pro causa* finali.

§. 2. Characteristica nota *finis* est *propter* vel *cujus gratia*, si *specialiter* accipitur; nam *generaliter* omni causæ tribuitur.

DIVISIO.

XXIII. 1. Finis est vel *principalis* vel *minus principalis* s. *secundarius*.

Principalis est, qui *primario* ab agente intenditur. *Minus principalis*, qui *secundario*. Sic finis conjugii *principalis* est procreatio sobolis: *minus princ.* mutuum adjutorium.

XXIV. 2. Vel *ultimus*, vel *intermedius*.

Ultimus est, qui ad nullum *alium* finem *ordinatur*; idque vel *simpliciter*, ut sola gloria Dei: vel in *suo genere*, quomodo summum bonum in *Ethicis* dicitur *ultimus* finis. *Intermedius* est, qui ad *alium* superiorem finem *ordinatur*, ut virtus. *Hic* sub se *proximum*

mum finem comprehendit. Ex hac divisione fines dicuntur *subordinati.*

Distinctiones Nominales.

XXV. 1. Finis est vel *cui*, vel *cujus.*

Finis cui est ipsum *subjectum*, cui finis *cujus* acquiritur; ut homo, cui domus ædificatur. *Finis cujus* est, cujus *acquirendi* gratia efficiens agit; ut domus. De hoc pleræque distinctiones finis intelliguntur.

XXVI. 2. Vel *objectivus*, vel *formalis.*

Objectivus (alias finis *qui*) est *objectum* illud, ad *quod* tendit efficiens; ut liberi (resp. conjugii.) *Formalis* (alias finis *quo*) est ipsa objecti *acquisitio* seu *habitio;* ut generatio liberorum.

XXVII. 3. Vel *efficiendus* vel *obtinendus.*

Efficiendus s. *producendus* est, qui *nondum* existit, sed per *actionem* efficientis *producitur;* ut annulus (fabricandus.) *Obtinendus* est, qui jam *ante* existit, & ad quem efficiens tantum tendit, ut obtineatur, ut aurum.

XXVIII. 4. Disciplinarum *practicarum* finis est vel *internus* vel *externus.*

Internus est de disciplinæ *essentia*, ita ut ex eo *excidere* non possit. *Externus* est *extra* disciplinæ *constitutionem*, ita ut eo sæpe *excidat.*

cidat. Sic Logicæ finis *internus* (princi-
lis) est syllogismus, *externus* veritas.

DE FORMA.

Formale.

XXIX. Forma est causa interna, *per qu*
res *materialis* est id, quod est.

Characteristica ejus nota est partic
per, quæ in significatione *famosiori* for
appropriatur, licet aliquando etiam ef
principali & *instrumentali tribuatur.* R
stringimus autem *formam* ad res *materia*
quia quod non *proprie* habet *materiam*, ill
nec *proprie* habet *formam.*

Distinctiones nominales.

XXX. 1. Forma est vel *informans* vel
sistens.

Informans th. 29. definitur. *Assistens*
quæ *operationes* rei dirigit, ipsam vero *ess*
tiam ejus non ingreditur, ut nauclerus
spectu navis.

XXXI. 2. Vel *Metaphysica* vel *Physica.*

Metaphysica est ipsa rei *essentia*, ut h
manitas: *Physica* est altera *pars* composit
ut anima rationis.

XXXII

XXXII. 3. Vel *totius* vel *partis.*

Forma totius eſt forma *totius compoſiti*, ut forma animalis. Forma *partis* eſt, quæ *alicui parti* in toto competit, ut forma terræ in animali. Alio in ſenſu forma *totius* eſt *Metaphyſica*, forma *partis Phyſica.*

XXXIII. 4. Vel *eſſentialis* vel *accidentalis.*

Eſſentialis eſt, quæ rem in *eſſe conſtituit*: *Accidentalis*, quæ non pertinet ad *conſtitutem* rei, ſed *accidentaliter rem denominat*; ut virtus in homine.

XXXIV. 5. Vel *generica*, vel *ſpecifica*, vel *numerica.*

Generica dat eſſe *genericum*, ut forma *animati* in homine. *Specifica* dat eſſe *ſpecificum*; ut anima *rationalis* in homine. *Numerica* dat eſſe *ſingulare*, ut *hæc* anima Johannis.

DIVISIO.

XXXV. Forma eſt *materialis* vel *immaterialis.*

Materialis eſt, quæ *extra materiam* exiſtere *non* poteſt: ut omnes formæ, excepta humana. *Immaterialis* eſt, quæ *extra materiam* exiſtere poteſt: ut anima rationalis.

DE MATERIA.

Formale.

XXXVI. Materia est causa interna, *qua* aliquid *constituitur*, ita ut hæc *insit*, & actum *formalem* recipiat.

§. 1. Non sumitur hic materia pro *subjecto*, quod *materia in qua* dici solet; quomodo *charta* est materia *albedinis*: Nec pro *objecto*, quod alias etiam dicitur materia *circa quam*, quomodo *sonus* est materia *auditus*, sed pro *causa interna* rem per modum *potentiæ passivæ* intrinsece *constituente*, quæ alias materia *ex qua* vocari solet.

§. 2. Characteristica materiæ nota ejus est *E.* vel *EX.* Licet enim nonnunquam causam *formalem* & *efficientem*, item principium *non causale* significet, in significatu tamen *strictiori* materiæ à Philosophis propriatur.

DIVISIO.

XXXVII. Materia est vel *permanens* vel *transiens*.

Transiens est, quæ ita ineſt *composito*, ut ab ea ex *suo esse transierit* in *aliud* esse; ut ovum respectu *Evæ*, ovum respectu pulli. *Perma-*

nens eſt, quæ *non tranſiit* in *aliud* eſſe, ſed ſecundum eandem rationem *manet* in compoſito; ut *ſtannum* reſpectu *canthari.*

DE CAUSATO.

XXXVIII. Cauſatum eſt *principiatum*, quod à *cauſis* ſuum *eſſe* habet.

Hactenus egimus de *cauſis* in *genere* & in *ſpecie.* Cauſæ vero contradiſtinguitur *cauſatum*, quod, prout ab *efficiente*, *fine*, *forma*, vel *materia* dependet, eſt *effectum*, *finitum*, *formatum*, vel *materiatum.*

PROBLEMATA.

I. An in Metaphyſica de cauſis ſit agendum, ut cauſis objecti?

Neg. Quia ita Metaphyſica non eſſet *univerſalis* diſciplina; ageret enim de ente *cauſato* tantum, non de omni ente, quia ens cauſans etiam eſt ens.

II. An efficiens per accidens ſit vera cauſa?

Aff. Quia vere *influit* in eſſe *cauſati.* Non enim *per accidens* cauſare idem eſt, *ac non cauſare:* per accidens duplicem literam pingere idem, ac non pingere; ſed utraque, tam cauſa *per ſe*, quam *per acc.* habet *verum* influxum: differunt tantum in *ordinatione* influxus.

fluxus. *Vere* ergo licet ἀναλόγως causa est

III. Num efficiens per emanationem vere efficiens?

Aff. Quia alias multa *fierent, quæ* causa *ficiente* carerent, quæ scilicet per *emanationem* producuntur, ut calor ab igne, lux Sole, odor à moscho.

IV. Utrum causa conservans proprie sit ficiens?

Aff. Quia *proprie* ipsi convenit *actio*, cujus est efficientis *causalitas*. Medicamenta alimenta omnino in corpus nostrum agu dum conservant illud.

V. An actio sit vera causalitas efficient

Aff. Quia actio *potentiam* causandi *pro me* deducit in *actum*. Sed objicitur: Ac est *effectus*; ergo non est *causalitas* efficientis. Resp. *Effectus* dicitur quandoque quod per actionem *producitur*, & est quasi ctionis *terminus*, quomodo annulus est ctus aurifabri. *Hoc* modo *actio* non est *ctus*. Aliquando vero effectus *generalius* mitur pro omni eo, quod à causa *effect* pendet; sic autem Actio, licet sit ipsa cau litas, est effectus etiam efficientis; non men per aliam à se distinctam actione quia sic fieret progressus in infinitum;

ipſa immediate ab efficiente prodit, pendetque. In *reliquis* cauſis etiam *cauſalitates* primo ſunt ab *ipſis*, & poſtea ſunt *via* ad *cauſata*.

VI. Num exemplar ſit peculiaris cauſa?

Neg. Plane non eſt *cauſa*, quia non importat *influxum*. Ad *efficientem* quidem pertinet, ſed non ut *ſpecies* ejus, verum ut *conditio* ipſi ad agendum neceſſaria. Eſt ergo *principium*, ſcil. quatenus illud præſcindit à *cauſali* & *non-cauſali*.

VII. An cauſa corrumpens in reſpectu ad terminum corruptionis proprie ſit cauſa?

Neg. Quia non influit in *eſſe* rei, ſed in *non eſſe*. *Non eſſe* vero non poteſt eſſe *effectus*, cum utrumque membrum affectionis (*cauſ. cauſat.*) *reali enti* competat. In reſpectu quidem ad *actum* corruptivum aliquando *proprie* eſt cauſa, ad *terminum* corruptionis nunquam.

VIII. An omnia media ſint inſtrumentales cauſæ.

Neg. Quia non omnia *media* habent proprias *cauſalitates* in ordine ad *effectum*. Sudaria & collaria *Pauli* ad morbos & Dæmones arcendos adhibita Act. 19. *v.* 20. *media* quidem, non vero *inſtrumenta* fuerunt.

IX. An inſtrumentalis cauſa in omni actione inſtrumentalis ſit?

Neg. Sæpe *duplex* conſpicitur in inſtrumentis *actio:* una, quam abſque *principali* cauſa poteſt exercere: *altera,* quæ ex *actione principalis* dependet. E.g. Malleus *ſe* deorſum tendit propter *gravitatem,* propter *duritiem* minus dura (vitrum, oſſa *&c.*) confringit. Hoc ſi præſtet abſque *actione,* non *inſtrumentalis* cauſa dicitur, tum demum, quando *directio ſuperioris* agentis accedit.

X. Utrum finis ſit vera cauſa?

Aff. Quia habet *influxum* ad *cauſatum* dum influit in *efficientem,* eamque *movet* agendum. Obj. 1. *Finis* agit *Metaphorice* ergo non *vere.* Reſp. *Agere* ſumitur vel *goroſe,* & ſic efficienti tantum competit: *generaliter* pro omni *influxu,* quomodo omnem *cauſam* pertinet. *Finis* cum dicit agere *Metaphorice,* non poſteriori, ſed primodo intelligitur, id eſt non per metaphoram *cauſat,* ſed per metaphoram *efficit,* q influxus *finis ſimilis* eſt influxui *efficient* Obj. 2. Finis *quatenus finis* non exiſtit, go non eſt *vera* cauſa. Quicquid enim nondum *eſt,* quomodo *cauſare* poteſt. Reſp. (1 Poſſet dici, quod quidam *finis* etiam *exiſt*

qui ſcil. dicitur finis *obtinendus*, ut cùm hoſtis invadit urbem, ut eam occupet. Verum *accurate* loquendo res ea, quæ *obtinetur*, non eſt *finis*, ſed poſſeſſio, fruitio ſc. *habitio* iſtius rei, nam *cauſalitas* finis non eſt in *terminando*, ſed in *movendo*. Quapropter etiam *finem obtinendum* ad diſt. *nominales* retulimus. Ergo. (2.) dicimus, quod *finis* habeat hoc peculiare præ reliquis *cauſis*, ut poſſit *cauſalitatem ſuam* exercere, quando *nondum* eſt in *eſſe reali*. Cauſalitas enim ejus præcipue eſt, ut *excitet* deſiderium ſui in *efficiente*. *Deſiderari* autem *vere* poteſt, quod *nondum eſt*, ſi modo *cognitum ſit*; quomodo pii in veteri Teſtamento *deſiderarunt* adventum *Meſſiæ*, antequam *factus eſt*. Ne vero quis putet, nos ita *affectionem* tribuere *non-enti*, vel *enti in potentiâ*, notandum eſt quod circa *cauſalitatem* finis diſtinguendus ſit terminus *à quo* à termino *ad quem*. Quoad terminum *à quo* finis tribuitur non enti; ſed ita non exercet *cauſalitatem*, verum eam exerit quoad terminum *ad quem*, qui eſt *efficiens*, quam *excitat* finis. *Efficiens* vero *ens* eſt. Ergo finis *formaliter* tribuitur *enti* non vero *non enti*.

XI. Utrum omnis efficiens agat propter finem?

Aff. Niſi enim excitaretur à *fine* non a
ret *efficiens*. Sed objicitur: Quicquid a
propter finem, illud *cognoſcit* finem. (*Ig*
nulla cupido.) Quædam agentia non *cog*
ſcunt finem. E. Quædam agentia non ag
propter finem. Minor probatur multis e
emplis. Potentia activa agit, non tamen c
noſcit ſemper finem. Potentia purgandi
rhabarbaro, potẽtia aperiendi venas in al
pot. ſulphuris in confortandis pulmonib
&c. *agunt* certe, ſed fines non *cognoſcu*
Globus è bombarda miſſus transfodit l
num,& ſic *agit*: Radius Solis illuminat m
ſæum: Lux Solis illuminat mundum, &c
nem vero non *cognoſcunt*. Reſp. Negam
majorem. *Cognitio* finis non eſt neceſſa
ex parte *cujuſvis concurrentis*, ſed ſatis eſt,
ad omnem actionem *concurrat* aliquid, qu
cognoſcat finem, alias etiam neceſſario m
leus *cognoſceret* finem fabri, quem *intend*
dum cudit.

XII. In quo conſiſtat cauſalitas finis?

Reſp. Præcipue conſiſtit in *excitatione* c
ficientis ad agendum, dum *amorem* ſui in
movet. Deinde vero etiam conſiſtit in *ord*
natione & *menſuratione* mediorum, quib
efficiens ad acquiſitionem finis utitur.

AXIO

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *causa* vel *causatum*. Sed observandum hic est, quod membra affectionum *disjunctarum* non nisi ad *præsens* objectum restringantur. Valet ergo regula tantum de *statu* mundi post *creationem*.

II. Omnis causa *agit*.

Agere sumitur vel *generaliter* vel *specialiter*. *Generaliter* significat *influere* in *causatum*, sive hoc fiat *actione*, sive passione, sive alio modo. Ita accipitur *agere* in regula. *Specialiter* sumptum competit *soli efficienti*, & fit per *veram actionem*, quæ est *causalitas efficientis*. Sic regula non valet, sed particulariter est vera de *sola efficiente*.

III. Nihil est causa *sui ipsius*.

Esset enim, *antequam* esset, quod absurdum. *Esset*, quia *in se influeret*: *Nō esset*, quia *producendum* esset. Intelligitur vero regula 1. *positive*, ut sit sensus: Nihil *positive* influit in suum esse. Deus est à seipso, sed *negative*, id est, non est ab aliqua causa. 2. *Simpliciter*, ut sit sensus: Nihil est sui ipsius causa *simpliciter*, licet possit esse sua causa *secundum quid*, ut cum quis se facit *virtuosum*, non dat sibi esse *simpliciter*, quia illud jam ante habet. 3. *Secundum idem esse* sc. vel *reale* vel

intentionale. Nam alias finis, quatenus eſt *eſſe intentionali*, eſt ſuiipſius cauſa, ut ſit inde in *eſſe reali*, quia movet *efficientem*, qua producitur *effectus*, qui antea erat *fu*

IV. Cauſa eſt prior *cauſato.*

Prioritate ſcil. *naturæ.* Nam de priorit *temporis* non ſemper vera eſt regula. A ma noſtra & ejus intellectus *tempore* ſim ſunt, & tamen *anima* intellectus *cauſa* e Intelligitur vero in Axiomate res, quæ ca ſa eſt, in *particulari;* non cauſa in natu *abſtractiſſima:* Nam hoc modo *cauſa* & ca *ſatum* ſunt *ſimul natura*, quia neutrum abſ mentione alterius poteſt definiri, & de utr que valet reciproca eſſendi conſequenti Si cauſa non eſſet, nec cauſatum eſſet: cauſatum non eſſet, nec cauſa eſſet.

V. Poſita *cauſa*, ponitur *cauſatum.*

De cauſa *efficiente* ita valet: *Poſita eſſ ciente adæquata in eſſe cauſæ*, id eſt in act cauſandi & *non impedita, ponitur effectus i eſſe effectus*, hoc eſt, in *fieri.* (Nam in eſſe a *ſoluto* tum demum ponitur *effectus*, quand *abſoluta* eſt actio efficientis.) Dico *adæquata* quia e. g. fœmina ſola non poteſt gignere nec malleus cudere.

De cauſis *internis* valet regula, *ſi ponatur*

in unione. Sic non valet anima eſt in *cœlo*, & corpus in *terra*, Ergo eſt homo.

VI. Negata *cauſa*, negatur *cauſatum.*

De cauſa *efficiente*, ſi effectus tantum ab ea dependet in *fieri*, ita valet regula : *Si efficiens non datur, vel non influit, nullus ſequitur effectus illius cauſæ in fieri.* Si non *datur* architectus, vel ſi non *operatur*, nulla datur *ædificatio.* Si vero *effectus* continuo à cauſa in *eſſe* etiam dependet, ita valet regula: *Sublatâ cauſa neceſſe eſt perire effectum.* Sic, ſi Deus deſtrueret *Solem*, periret *lux* ejus. De cauſis *internis* ita valet: *Negatis vel ſublatis materia & forma, & harum unione, negatur vel tollitur earum cauſatum.* Sic, ſi non *eſt* anima & corpus, vel, ſi non amplius ſunt in *unione*, *tollitur* homo. Valet etiam de *fine*, ita ſcilicet: Si *nullus finis excitat efficientem, vel ſi finis deſinit movere efficientem, nullus ab ea procedit* ἐνέργεια propter finem ſuſcepta.

VII. Cauſa eſt *nobilior* cauſato.

Valet in duplici ſenſu : 1. Si per cauſam *complexe* omnes omnium generum cauſæ ſimul ſumptæ intelliguntur. 2. Si cauſa ſumatur in *eſſe cauſæ*, id eſt, in *influendo*, & cauſatum *in eſſe cauſati*, id eſt, *in fieri.*

VIII. Cauſa *cauſæ* eſt etiam cauſa *cauſati.*

Sunt,

Sunt, qui hanc regulam uſurpant de
etiam & *materiali* cauſa, ut & de cauſ
verſi generis. Verum quia ita premitur
tis difficultatibus, nos eam ad cauſam e
entem reſtringimus, & de cauſis *ejuſde*
neris (ut *utraque* ſit efficiens) intelligi
Ita intellecta hunc habet ſenſum: *Cum*
ſa efficiens producit effectum, & ille eff
iterum producit alium effectum, tum pri
ficiens eſt etiã cauſa poſterioris effectus. V
autem regula tantum in efficientibus p
& eſſentialiter ſubordinatis (non vero in
ordinatis accidentaliter.) Sunt vero effi
tes *eſſentialiter ſubord.* ita comparatæ, u
tera ex *natura ſua* dependeat ab alte
cauſando. Comparantur enim inter ſe
cauſæ ſubordinatæ, quatenus ab iis u
cauſatum dependet.

IX. *Qualis* cauſa, *talis* effectus.

Hanc regulam etiam reſtringimus ad
cientem, eamq; *univocam*, & ſecundum a
buta eſſentialia (tam *conſtitutiva* quam c
cutiva) conſiderata, ut ſit ſenſus: *Quali*
tributa eſſentialia habet cauſa univoca,
etiam habet effectus illius cauſæ. Pate
riſibilis, ergo & *filius.* Non valet ergo in
tributis *perſonalibus notionalibus*, &c. ne
cauſa *æquivoca, morali*, &c. In talib

quandoque detur, ex hac regula conſequens illa *contingens* tantum eſt, & per *accidens* infert.

X. *Poſito* effectu *ponitur* cauſa.

Valet de efficiente *adæquata*, hoc ſenſu: *Poſito effectu, neceſſe eſt efficientem ejus adæquatam eſſe, vel fuiſſe.* Ut, *Petrus* homo eſt: ergo Parentes habuit.

XI. *Nullum* efficiens agit in *ſeipſum.*

Scilicet *eodem* reſpectu. Nam *diverſo* reſpectu unum idemque *ſuppoſitum*, imo una eademque *pars* ſuppoſiti in *ſeipſam* agit. E. G. *Anima* movet *corpus* in eodem ſuppoſito: Una eademque anima rationalis ſecundum potentiam *activam producit* intellectum, & ſecundum potentiam *paſſivam* eundem in ſe *recipit.*

XII. Quod efficiens non *habet*, non poteſt effectui *dare.*

Habere dicitur efficiens aliquid vel *formaliter*, ut ignis calorem habet; vel *eminenter* ſ. *virtualiter*, quomodo Sol habet calorem; vel *ſecundum naturalem convenientiam*, quomodo pater pedibus carens gignit filium pedes habentem. Hic ergo eſt ſenſus regulæ: *quod efficiens nec formaliter, nec virtualiter, nec ſecundum naturalem convenientiam habet, illud effectui dare non poteſt.*

XIII.

XIII. Efficiens dans *formam*, dat e *consequentia* formæ.

Intellige *propria*, non vero *actiones* & *ctus*. Pater dat filio *risibil.* non vero *actualem.*

XIV. Efficiens *naturale* manens *idem* per agit *idem.*

Id est, agit semper *uno eodemq; modo.* liquefacit & indurat, *uno* tamē *modo* age

XV. Actiones sunt suppositorum.

Lim. Vera est regula 1° de principio a onis *quod*, non de principio *quo.* Nam & *nis* calefacit, & *calor* calefacit, atque ita ute que *agit*; calor vero non est *suppositum.* Si principium actionis *quo* sit in suppos Anima à corpore *separata* intellectu suo *telligit*, & ita *agit.* De hac actione non v let regula; quia intellectus iste (princ. *q* non est in supposito.) Anima enim non e suppositum.

XVI. Omne *actio* est *propter finem.*

Excipiuntur 1. *actiones Dei immanentes* quia sunt ipsa *essentia divina*, quæ non habe *causas.* 2. Istæ actiones (secundum *Aristotelem*, in quibus est *summum bonum.* 3. Actiones efficientis *per accidens*, quatenus fiunt *per accidens.* Nam *una eademq;* actio diverso respe.

respectu interdum fit *per se* & *per accidens.*

XVII. *Propter quod* unumquodque *tale* est, *illud* magis est tale.

Valet hæc regula de *fine* & *efficiente.* In *causa finali,* hunc habet sensum: *Propter quod aliud* intenditur, *illud magis intenditur.* E. G. Studiosus *intendit* proficisci *Wittenbergam propter eruditionem,* ergo eruditionem *magis* intendit. *In causa efficiente* hunc sensum infert: *propter quod attributum alteri idem attributum formaliter inest, tanquam effectus per se & adæquatus, illud est præstantius, si admittat magis & minus.* E. g. Luna est lucida *propter* Solem; Ergo Sol *magis* est lucidus. Creatura est *bona* propter *Deum:* Ergo Deus *magis* est *bonus.* Requiritur ergo 1. ut unum attributum *utrique insit.* 2. ut *formaliter* insit. 3. ut, quod *huic* inest, sit *numero* diversum ab eo quod *illis* inest. 4. ut unum sit *causa* alterius. 5. ut recipiat *magis* & *minus.*

XVIII. *Finis* & *bonum* sunt *idem.*

Non *Formaliter,* sed *materialiter;* hoc est, ea *res,* quæ rationem *finis* habet, etiam est *bona* vel *vere* vel *apparenter.* Nihil enim desideratur, nisi sub ratione boni.

XIX. Qui vult *finem,* vult etiam *media* ad finem.

Lo-

Loquitur regula 1. *de jure,* non *de*
2 *De mediis necessario cum fine connexis*
per se, (non per *accidens*) ad *finem* duc
bus. Hunc ergo habet sensum: Qui vu
nem (*serio,*) ille *merito* etiam vult *medi*
cessaria, & *per se* ad *finem* ducentia.

CAPUT XVII.

De Simplicitate & Compositione.

Hactenus ex primariis disjunctis affe
onibus consideravimus *immediatas,*
quuntur *mediatæ,* quarum prima est *sim*
citas & *compositio.*

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. *Simplex* opponitur 1. *doloso.* 2. *pru*
ti: 3. *ornato:* 4. *mixto:* 5. *compo*

Ultima acceptio est hujus loci, & dicit
esse quasi *sine plica* plurium, s. non *com*
catum ex pluribus.

II. Simplicitas est *unitas indivisibilis.*

Simplicitas & compositio constituunt *a*
Etion

tionem entis *disjunctam mediatam*, quæ ex *unitate* resultat. Unitas ergo ejus *fundamentum* est, & *indivisione* sua ejus naturam exprimit, ita ut membra *unitatis* in *re* sint ipsa membra *hujus disjunctæ affectionis*. Quapropter etiam in definitione simplic. *unitatem* facimus quasi *genus*, & *indivisibile* quasi *differentiam*.

DIVISIO.

III. Estque vel *absoluta*, vel *restricta*.

Absoluta simplicitas est, qua ens *independenter* est indivisibile. Hæc solius Dei est. Simplicitas *restricta* (in certo genere, *entis* scilicet, non *corporum*) est, qua ens ita est *indivisibile*, ut indivisibilitas *aliunde dependeat*. Hæc competit *spiritibus creatis* & *essentiæ accidentium*.

Ambiguitas.

IV. Compositio notat vel *actum componentis*, vel *statum compositi*.

Illo modo significat *influxum* illius, quod per *actum effectivum externum* aliud *componit*; ut cum architectus componit domum. *Hoc* modo designat *internam* rei *conditionem*, qua Res ipsa intrinsece est *compositum*. Ita h. l. accipitur.

V. Compositio est vel *essentialis*, vel *accidentalis*.

Essen-

Eſſentialis eſt, qua *plura entia* compo
tur in *una eſſentia*, & dant unum *per ſe*.
eſt hujus loci. *Accidentalis* eſt, qua plur
tia componuntur *extra eſſentialiter*, & u
per accidens exhibent. Hæc quidem in ſe
ctata *proprie* eſt *compoſitio*: Quando
plures eſſentiæ vere *uniuntur*, propri
compoſitio. Hoc in loco tamen *impropr*
citur; quia hic quærimus affectiones,
entis *per accidens*, ſed entis *per ſe*.

Modi *compoſitionis accidentalis* ſunt
1. *Inter ſubſtantiam & ſubſtantiam*, q
eſt in aqua ſalſa, ferro ignito, &c. 2.
ſubſtantiam & accidens, ut compoſitio e
mine & juſtitia, Sole & luce, igne & ca
3. *Inter accidens & accidens*, ut compo
ex colore & ſapore in pomo.

VI. Compoſitio eſt vel *realis*, vel
nalis.

Realis eſt, in qua termini componente
aliter differunt. Ad hanc per *analogiam*
ctat *compoſitio* ex *natura & ſuppoſito* in
finito. Hi enī termini *realiter* differunt,
poſſunt ſeparari; *Rationalis* eſt, in qua
mini componentes non niſi *ratione* di
guuntur. Talis eſt 1. compoſ. ex *natura &*
poſito in ente *infinito* (NB. Hæc compoſ. d
conjunctionem *eſſentiæ* & *modi ſubſiſt*

altimati, qui *ſuppoſitalitas* dicitur, uti hoc in parte *ſpeciali* fuſius declarabitur. *Suppoſitalitas* vero, quia à Deo plane *inſeparabilis*, & cum eſſentia ſimpliciſſima plane *idem* eſt, compoſitionem *rationis* tantum parit.) 2. Compoſitio *ex genere & differentia, vel differentia & differentia.* Hæc ideo pertinet ad compoſitionem *rationis*, quia *genus* non datur, niſi per *intellectus* operationem. Nam à *parte rei* genus & differentia ſunt *unum* & idem. 3. Compoſitio *ex eſſe & eſſentia.* Hæc etiam non niſi *rationalis* eſt. Nam ſi per *eſſe* intelligitur id, *quod* eſt (e.g. canis) per *eſſentiam* vero *quidditas*, ſeu totum illud, *quo* res eſt (e.g. canitas) quoad rem ſane *illud* ab hoc non differt: Si vero per *eſſe* intelligitur *eſſentia actualis*, per *eſſentiam* vero *talis entitas*, quæ enti in *potentia* etiam competere poſſit, nec ſic fit compoſitio *realis*, quia eſſentia in potentia *nihil* eſt; illa eſſentia, quæ eſt *aliquid*, ab *actuali exiſtentia* plane non *differt*.

Formale.

VII. Compoſitio eſt *unitas diviſibilis.*

Quod ſit unitas diviſibilis, patet ex c. 3. Unde fluit, quod 2. ſint *propriæ compoſitionis* (de qua hic agimus) requiſita. 1. Ut *plura* adſint entia *partialia realiter* diſtincta, &

à ſe invicem *ſeparabilia.* 2. ut ex iſtis un ens *per ſe* conſtet.

DIVISIO.

VIII. Compoſitio eſt vel ex *materia forma,* vel ex *partibus quantitativis.*

Utraque competit omnibus & ſolis co ribus, ſi rigoroſe loquimur: *Illa* conſtit *totum corpus: Hæc* partem corporis, teriam ſcilicet, quam partes *quantitat* integrant. Huc quidam propter cognat nem reducunt Compoſitionem *ex parti integrantibus analogis,* quo ſenſu *Metaph ca* compoſita eſt ex parte *generali* & *ſpeci* Sed hic *aliquid per accidens* involvitur.

DE TOTO ET PARTE.

Doctrinæ de ſimplici & compoſito ſu jungimus doctrinam de *toto* & *parte,* & qu dem ita, ut peculiare caput non conſtitua quia in ſua *disjunctione* non exhaurit *tota latitudinem* entis: *Deus* enim *proprie* ne *totum,* nec *pars* eſt. Refertur ergo huc pr pter *cognationem.* Compoſitum enim, qua do opponitur *terminis componentibus,* ta quam *partibus,* vocatur *totum.*

Ami

Ambiguitas.

IX. Totum est vel *perfectionale*, vel *potestativum*, vel *universale*, vel *numerale*, vel *essentiale*, vel *integrale*.

Perfectionale est, quod habet *totalitatem* omnium *perfectionum*, ut Deus. *Potestativum* est, quod continet *plures potentias* s. facultates instar partium *unitas*. Sic *anima* nostra continet *intellectum*, *voluntatem*, pot. *videndi*, *audiendi*, &c. *Universale* est *conceptus*, qui plura *essentialiter inferiora* sub se continet; Sic animal sub se continet brutum & hominem tanquam partes. *Numerale* est, quod ex *pluribus unitatibus* constat. Hoc est numerus. *Essentiale & Integrale* paulo post describemus.

Formale.

X. Totum est, quod ex *partibus debito modo unitis constituitur.*

DIVISIO.

XI. Totum est *vulgare* vel *singulare*. Vulgare est vel *essentiale*, vel *integrale*. Integrale vel *homogeneum* vel *heterogeneum*. *Vulgare* appellamus ideo, quia multa ejus in natura exempla occurrunt. *Essentiale est, quod constat ex partibus, essentiam totam*

tam constituentibus; ut homo, quatenus constat capite, ventre, pedibus, &c. *Integrale homogeneum est quod eandem cum partibus habet naturam* (licet non semper eandem appellationem;) ut aqua, quia quævis aquæ est aqua. *Heterogeneum est, quod diversam à partibus habet naturam.* Sic hominis non est homo. *Singulare totum* (*quod liquibus* etiam *Personale dictum*) διάνοιαν qui persona σύνθετον à Theologis vocatur.

XII. Partes sunt, quæ *totum constituunt.*

Partes *proprie* dictæ sunt tantum in toto *essentiali* & *integrali*, & dicuntur partes *essentiales* & *integrales. Illæ* constituunt essentiam rei per *unionem essentialem:* per *cohæsionem continui.* Reliquarum æquivoce ita dictarum partium definitiones ex descriptionibus totius facile cognoscuntur.

PROBLEMATA.

I. An personæ SS. Trinitatis faciant compositionem in divina essentia?

Neg. Ad *compositionem* enim requiruntur *plura* entia à se invicem *separabilia,* Th. V. quæ de *Deitate* dici non possunt.

II. An omnis compositio realis proprie, hujus loci?

Neg. Accidentalis etiam est *realis,* quamvis

mente non fingitur; huc tamen non ſpectat. Realis etiam ſuo modo eſt Comp. ex *natura & ſuppoſito* in creatis; hic tamen eam ſpeciem *propriæ* compoſitionis non facit, quia *ſuppoſitalitas* non eſt *ens*, ſed *modus*: Modus vero non *componit*.

III. *Num Deo repugnet compoſito rationis?*

Neg. Illa enim non *Dei*, ſed *Intellectus* noſtri *imperfectionem* arguit. Non ergo impium eſt, *Deum* & ejus *attributa* ſibi in *diverſis conceptibus* repræſentare.

An totum perfectionale, poteſtativum, univerſale & numerale proprie ad totum h. l. ſpectent?

Neg. Perfectionale non habet *partes* quoad *rem*; Perfectiones enim *Dei* ſunt *ipſa* Dei *eſſentia*. Ergo *proprie* non eſt *totum*. Poteſtates *ſpiritus finiti* ſunt ejus *accidentia*; Ergo ejus *partes* eſſe non poſſunt. *Partes* enim conſtituunt *totum*. At *accidentia* non conſtituunt *ſubſtantiam*. Ergo *poteſtativum* etiam non eſt *proprie* ſic dictum *totum*. *Univerſale* ideo non eſt *totum*, quia *inferiora*, quæ debent eſſe *partes*, non ſunt *in ipſo*; nam *ab inferioribus* univerſale *præſcinditur*. Partes autem debent eſſe *in toto* & illud conſtituere. *Numerale* eſt totum per *accidens*, idcirco non eſt h. l. *proprie* totum.

V. *An*

V. An totum ſit definiendum ſine m
one partium?

Neg. Sunt qui affirmant, ut definitio
neralis ſit, cum totum *perfectionale* non
beat *partes*, & tamen ſit *totum*. Sed hoc
tum *æquivoce* dicitur *totum*, non *propri*

AXIOMATA.

I. *Omne* ens eſt vel *ſimplex*, vel c
ſitum.

II. Simplex eſt *prius* compoſito.

Sc. iſto, quod ex illo *ſimplici* conſtat.
autem prius non *tempore* ſemper, ſed n
ra. Intelligitur autem non tantum ſim
abſolute, ſed *reſpective* ſic dictum, quod
minus compoſitum. Materia arboris
compoſita ex 4. elementis, ſimplex tam
dicitur reſpectu totius arboris, & ſic
quoque natura prior eſt.

III. Totum eſt *majus* qualibet ſua pa

Hoc *principium primum* quidam rep
nare putant miraculis de 5. & 7. panib
quia *plus* remanſerit, quam ab *initio* adh
rat. Sed *fragmenta* relicta, non fuer
ſimpliciter partes iſtorum panum, ſed
num jam *miraculoſe* benedictorum. Q
vis ergo *pars* cum *ſuo toto*, & non cum
conferatur, & regula ſemper vera erit.

IV. U

IV. Ubi *totum eſt*, ibi neceſſario *omnes partes ſunt.*

Valet regula de omni toto *proprie* ſic dicto, ſcil. de *eſſentiali, integrali, & ſingulari*, ita tamen, ut in *integrali* intelligantur *partes principales*, non *minus principales.*

V. Quicquid *toti* tribuitur, (*materialiter, non formaliter,*) illud ei ſecundum aliquam *partem* ad minimum conveniat, neceſſe eſt.

Homo dicitur procerus. Non ſecundum *animam* ſed *corpus.*

VI. Pars *partis* eſt quoque pars *totius.*

Digitus eſt pars *pedis.* Ergo eſt quoque pars *hominis.*

VII. Quicquid prædicatur de *parte*, prædicatur etiam de *toto.*

Valet regula 1. de *entitate* partis *abſoluta*, non de *eſſe formali.* 2. De iſtis, quæ non ſunt peculiariter ad partem *determinata.* Sic non licet dicere; *anima* eſt ſpiritus, ergo & *homo* eſt ſpiritus. 3. De partibus *homogeneis.* De *Heterogeneis* tum tantum valet, quando non eſt *diverſa ratio* in toto, cur ipſi *prædicatum* non competat. 4. De iſtis *prædicatis*, quæ toti non *repugnant*,

nant, ut anima *intelligit*; Ergo & hom

VIII. Quæ est ratio *totius*, ea etiam *partis*. Limitatur ex præcedenti none.

CAPUT XVIII.

De Identitate & Diversitate.

Ambiguitas.

I. Identitas est vel *rei*, vel *rationis*.

Identitas *rei* hujus loci est, & postea finietur. Identitas *rationis* est, quando tio *fingit* convenientiam aliquam, qu re non datur. Estque vel rationis *rat nantis*, cum *unum* tantum datur *extrem* quod ad *seipsum* refertur: ut, *Petrus* ipsi idem est, vel rationis *ratiocinatæ*, ratio *fingit* conceptum, in quo *plura* *extrema* conveniunt; ita tamen, ut bus ansam fingendi accipiat. Huc pert identitas *generica* & *specifica*. Homo quus sunt *idem genere*, conveniunt in *animali*: *Petrus* & *Joannes* sunt *specie*, quia uterque est *homo*.

Formale.

II. Identitas est *plurium* in *aliquo* convenientia.

Quæ ergo in aliquo tertio conveniunt, illa reſpectu ejus dicuntur eadem.

DIVISIO.

III. Identitas eſt vel *eſſentialis*, vel *extra-eſſentialis*. Hæc eſt vel *ſuppoſitalis*, vel *cauſalis*, vel *effectiva*, vel *ſubjectiva*, vel *accidentalis*.

Identitas *eſſentialis* eſt, quando *plura* conveniunt in aliquo *tertio eſſentiali*, ut, quando materia & forma conveniunt ad conſtituendam intrinſece eſſentiam corporis.

Extra-eſſentialis eſt, qua *plura* conveniunt in uno *tertio extra-eſſentiali*. Hæc vero quintuplex præcipue eſt.

Suppoſitalis eſt, qua plures *naturæ* conveniunt in uno *ſuppoſito* vel *perſona*. Sic *ſuppoſitaliter* idem ſunt aqua & ſal ei permiſtus.

Cauſalis (ſecundum *cauſas* ſcil. *externas*) eſt, qua *plura* conveniunt reſpectu *efficientis* & *finis*. Sic duo automata reſpectu ejuſdem automatarii tanquam efficientis, duo competitores reſpectu ejuſdem officii tanquam *finis* habent identitatem.

Effectiva eſt, qua *plura* conveniunt reſpectu *ejuſdem effecti*. Hanc identitatem habent pater & mater reſpectu filii, multi Architecti reſpectu ejuſdem domus.

Subjectiva eſt, qua plura conveniun *eodem ſubjecto*, ut juſtitia & temperanti uno homine.

Accidentalis eſt, cum *plura* conveniu *eodem accidente*. Sic Metaphyſica & in tellectu eſt, & in anima.

Formale.

IV. Diverſitas eſt *plurium in aliquo te diſconvenientia.*

Quæ ergo in aliquo tertio *non conveni* ea reſpectu illius tertii *diverſa* dicun Ferrum & ignis (cum ferrum eſt ignitu ſunt *diverſa* ratione *formæ:* ſunt eadem tione *ſuppoſiti.*

Diſtinctiones nominales.

V. Diverſa ſunt vel *primo diverſa*, vel *verſa differentia.*

Primo diverſa ſunt, quæ in nullo *gen* conveniunt; ut decem ſumma genera, D & creaturæ.

Diverſa differentia ſunt, quæ habent *una* commune *genus*, ſub quo differunt ab al Sic equus & canis conveniunt in anim differunt per differentias ſuas ſpecificas.

VI. Diverſitas eſt vel *realis*, vel *rationis*.

§. 1. *Realis* eſt eorum, quæ citra oper tione

tionem *intellectus* distinguuntur. Hæc est hujus loci.

§. 2. *Rationis* est eorum, quæ citra operationem *intellectus* non distinguuntur. Hæc vocatur distinctio *rationis ratiocinatæ*, quando ratio nostra occasionem & ansam distinguendi à rebus accipit. (Hæc ipsa est, quæ alias distinctio *formalis* dicitur) *Ratiocinantis*, quando occasione tali destituitur. Sic quia aliæ hominis actiones ipsi soli competunt, ut loqui, ridere, &c. aliæ etiam bestiis cum eo communes sunt, ut ambulare, audire, videre, &c. ratio nostra ansam inde sumit & fundamentum, ut *distinguat* inter esse *hominis* & *animalis*, cum tamen *una eademque* sit *essentia*, & nulla multitudo essentiarum nobis exhibeatur. Sed quando in hac propositione identica, *Homo est homo*, distinctio fit inter hominem & hominem, quia mox ut subjectum, mox ut prædicatum propositionis consideratur, nullam ex re mens nostra accipit ansam, ideo dicitur distinctio rationis *puræ s. ratiocinantis*.

VII. Diversitas sc. distinctio rationis *rationatæ* solet statui triplex: *Virtualis*, *formalis* & *modalis*.

§. 1. *Virtualis* est, quando aliquod quoad rem plane *indistinctum* in *efficacia* sua se va-

rie exerit, ac ſi contineat *virtutum* di
ſitatem. Sic vis *indurativa* & *liquefa*
in Sole eſt plane *una eademque*, & di
guitur tantum ex *objectis*.

§. 2. *Formalis* eſt, quando *unum, idem*
ſub *diſtinctis formis* ſ. rationibus co
piendi in noſtra mente repræſentatur.
alius conceptus *formalis* formatur de *h*
ne, quatenus *homo*, & *alius*, quatenus
mal eſt. Nota: aliquando omnis diſtin
rationis *ratiocinatæ* vocatur diſtinctio
malis Th. VI. aliquando vero eſt ejus q
ſi ſpecies.

§. 3. *Modalis* eſt, quæ verſatur in
rem & *modum* ejus *inſeparabilem*, vel in
modum & *modum* minime ſibi *oppoſitos*,
inter *ens* & *ubietatem*: item inter *ubie*
tem & *durationem*.

DIVISIO.

VIII. Diverſitas *(realis ſc.)* eſt vel
ſtinctionis vel *oppoſitionis*.

IX. *Diſtinctio* eſt diverſitas *(realis)* ſi
repugnantia.

Diverſitas eſt vel *cum pugna*, vel *ſine pu*
na, Quando eſt cum *pugna* ſimul infe
oppoſitionem, & quæ ſic *diverſa* dicuntu
oppoſita. Quando vero *ſine pugna* eſt, tantum
pari

parit *distinctionem* aliquam, & quæ sic *diversa* sunt, *distincta* vocari solent.

X. Distinctio (*realis*) est 1. vel *stricte* vel *analogice* dicta.

XI. *Stricte* dicta *distinctio* est inter *rem* & *rem*, & consistit in hoc, ut una res non sit alia res. Dicitur etiam distinctio realitatis *majoris*.

XII. Distinctio *analogice* dicta est inter *rem* & *modum* ejus *separabilem*, vel inter *modum* & *modum*, qui sibi invicem sunt oppositi.

Dicitur etiam dist. realitatis *minoris*.

§. 1. Affectiones *enti* competunt, non entis *modis*, nisi *secundario*, & secundum *analogiam*. Sicut hoc valet de omnibus affectionibus, ita etiam de *distinctione*. Hæc ergo si *modis* applicatur, fit hoc secundum *analogiam*. Non vero potest omnibus modis applicari distinctio (*realis* sc. quæ *proprie* est distinctio) sunt enim modi vel *separabiles*, vel *inseparabiles* ab essentia: vel tantum *distincti*, vel simul *oppositi*. Istis tantum potest aptari distinctio (*realis*,) qui possunt separari ab essentia, ut compositio à corpore & anima: ratio causæ ab architecto. Vel qui sunt *oppositi* sibi invicem, ut *causa* & *causatum*.

Nihil enim *eodem* reſpectu poteſt eſſe & *cauſatum*. Si vero modi ſint ab eſſe *inſeparabiles*, vel *diſtincti* à ſe invicem tum, competit ipſis ſaltem diſtinctio *nis*, Th. VII.

§. 2. Ad diſtinctionem *(realem)* ad dictam pertinet diſtinctio Perſonarum Trinitatis, qua *realiter* à ſe invicem di cum orthodoxa antiquitate credimus, propter *oppoſitionem relativam* modo ſubſiſtendi.

XIII. 2. Diſtinctio *(realis)* eſt vel *tantum*, vel *ſimul eſſentialis*.

XIV. *Realis tantum* eſt, quæ in una e tia *numerica* reperitur.

Sic Perſonæ SS. Trinitatis diſtinguun *tantum realiter*, quia ſunt ejuſdem *numer* eſſentiæ, & tamen quoad *modum* ſubſiſte ſibi mutuo ſunt *incommunicabiles*.

XV. *Eſſentialis* eſt, quæ inter *diverſas mero eſſentias* reperitur.

Talis diſtinctio eſt inter hominem, tutem, intellectum, ſcientiam: inter ig & calorem, *&c.*

XVI. Oppoſitio eſt diverſitas *(realis)* c aliqua *repugnantia.*

§. 1. Non intelligimus hic oppoſitione

complexam, qua *propoſitiones* ſibi invicem *repugnant*, quæ à Logicis traditur; ſed *incomplexam*, qua *res* ſeorſim ſpectatæ, *pugnam* exercent inter ſe.

§. 2. Quia tam in definitione *diſtinctionis* quam *oppoſitionis* mentio fit *repugnantiæ*, explicanda ea eſt. Non intelligimus autem hic directe *logicam* repugnantiam, qua *termini* ſic de ſe *negantur*, ut non poſſint de ſe *affirmari*: Sed talem, qua *res* ita *diſſentiunt*, ut communi naturæ curſu non *coëant* ad *unum*.

§. 3. *Veræ* autem *repugnantiæ* conditiones ſunt 5. quod ſc. propter eam oppoſita non poſſint tribui 1. *eidem* ſc. *ſubjecto*, vel *rei*, (non op. calor in *igne*, & frigus in *aqua*,) 2. *ſecundum idem*, i. e. ſecundum *eandem* ſubjecti *partem*. (Non opp. albedo *dentium*, & nigredo *cutis* in Æthiope) 3. *ad idem* i. e. ad eundem *reſpectum*. (Non opp. Pius & juſtus coram *hominibus*, non juſtus coram *Deo*.) 4. *eodem tempore* & *momento* temporis. 5. *in excellenti gradu*.

XVII. Oppoſitio ſumitur vel *generaliter*, vel *ſpecialiter*.

Hoc modo reſtringitur ad 4. vulgares modos: *Illo* modo latius patet, & complectitur etiam iſtam repugnantiam, qua extra illos

4. modos res inter ſe *pugnant.* Omnino *ponuntur* ſibi homo, aurum, cœlum, &c. qu non poſſunt *conjungi* ad *unum*, & tamen *relative*, nec *contrarie*, nec *privative*, *contradictorie* opponuntur. Ergo amplia dus eſt terminus *oppoſitionis*, ut hæc & *pugnantia* etiam comprehendat. Quæ er revera pugnant, & ad quatuor vulgares m dos non poſſunt referri, ea ſpectant ad oppoſitionem *generaliter* dictam.

XVIII. Oppoſitio *ſpecialiter* dicta vul eſt quadruplex: *Relativa, Contrar Privativa, & Contradictoria.*

§. 1. Hujus diviſionis rotunditas ita pro batur: *Oppoſitorum* vel utrumque mem brum eſt *poſitivum*, vel alterutrum *negat vum.* Si membra ſunt poſitiva, ſunt vel *abſ luta*, vel *reſpectiva.* Si ſunt abſoluta, fit oppoſitio *contraria:* Si reſpectiva oritur *rel tiva.* Si alterum eſt *negativum*, negat & to lit aliquid vel *abſolute*, vel in determina & capaci ſubjecto. Si *illud*, eſt *contradictor* opp. Si *hoc*, *privativa* ſalutatur.

§. 2. Oppoſitio *relativa* eſt pugna inter *lata*, quorum unum *eodem* reſpectu non *alterum*, ut pater non eſt filius. Hæc eſt o poſitio debiliſſima.

§. 3. *Contraria* eſt pugna entium *poſitiv*

rum absolutorum, quæ è regione & sub *eodem genere* sive *proximo* sive *remoto* distant. Sic opponuntur virtus & vitium, albedo & nigredo, homo & brutum, *&c.* Contraria sunt vel *mediata*, vel *immediata*.

§ 4. *Privativa* est pugna inter *habitum & privationem* ejus, ut inter *sanitatem* & *morbum*: aptitudinem *videndi* in oculo, & *cæcitatem*.

§ 5. *Contradictoria* est pugna inter ea, quæ se habent ut *ens* & *non ens negativum*, ut inter *hominem* & *non hominem*, canem & non canem, *&c.* Est vero Contradictio vel *explicita*, vel *implicita*. *Illa*, cum *opposito* termino *expressa negatio* præfigitur, ut cœlum, *non cœlum*. *Hæc*, cum primo intuitu uterq; terminus videtur esse *positivus* absq; *pugna*, alter tamen *negationem* involvit; ut, stramen marmoreum, cerevisia lignea, *&c.* Dicitur alias *contradictio* in *adjecto*.

PROBLEMA.

I. An unum & idem differant?

Aff. Quia unitas est aliquod *absolutum*, identitas *respectivum*.

II. An distinctio rationis sit proprie sic dicta diversitas?

Resp. In *Metaphysica* non est *proprie diversitas*

verſitas, quia *affectiones* competunt *enti* pr
ter *mentis* noſtræ operationem, unde et
eam Th. VI. ad diſtinctiones *nominales* ſc
æquivocas retulimus. In *Gnoſtologia* ve
quin propria dicatur diverſitas, nil impe

*III. Quænam ſint genuinæ notæ diverſi
tis ſeu diſtinctionis realis.*

R. Realiter differunt 1. quæ habent
verſas eſſentias 2. quæ *ſeparari poſſunt* ab
vicem (ſive *ordinarie*, ſive *extraordinar*
ſive *mutua*, ſive *non mutua* ſeparatione.)
quæ ſunt *oppoſita*. 4. quæ ſe habent, ut *pr
ducens* & *productum*. 5. quorum *ſubjec*
ſunt *realiter* diſtincta. Hæc ſunt certiſſim
indicia.

*IV. An modalis diſtinctio ſit contradiſtin
cta reali & rationali?*

Neg. Quia omnis *modalis* commode re
ferri poteſt vel ad *realem*, vel ad *rationalem*
Th. vii. & xii.

*V. An ex natura extremorum, an vero ex
eorum latitudine ad ſe invicem diſtinctio
realis & rationis judicanda ſit?*

Aff. Poſterius. Nam diſtinctio *rationis*
datur etiam in ente *reali*, e. g. inter omni-
potentiam & omniſcientiam Dei. Diſtin-
ctio *realis* datur etiam inter *rem* & *modum*,
modum & *modum*. Th. xii.

VI. Num

VI. Num individua unius ſpeciei differant realiter tantum?

Ita non nemo ſentit. Sed nos negamus. Nam quæ habent *diver. eſſen.* inter ea datur diſtinctio *eſſentialis.* Sed individua, *&c.* E.

VII. An, quæ eſſentialiter idem ſunt, ſtatim ſemper idem ſint realiter?

Neg. Realis diſtinctio poteſt dari in eſſentiali identitate Th. xiv. Perſonæ SS. Trin. ſunt eſſentialiter idem, realiter tamen diſtinguuntur.

VIII. An in creatis ſuppoſitalitas realiter à natura differat?

Aff. Quia *ſeparari* poteſt ab ea ſi non ſemper *ordinarie,* ſaltem potentia Dei extraordinaria. Ut humana Chriſti natura non humana ſuppoſitalitate, ſed divina ſubſiſtit.

IX. Num ſubſtantiæ, ut tales, ſibi invicem poſſint contrarie opponi?

Reſp. Re accurate penſitata affirmo quæſitum, quia omnes *genuinæ* notæ *contrarietatis* iis poſſunt applicari e. g. Homo & beſtia ſunt *contraria,* quia 1. *unum* uni *opponitur,* 2. ſunt ſub *eodem genere* ſ. animali 3. *maxime* à ſe *diſtant,* quatenus talia 4. uterque terminus eſt *poſitivus abſolutus.* 5. *Expellunt* ſe è *communi ſubjecto,* non quidem per expulſionem

ſionem *effectivam*, quaſi *antea inſint* in ſu
jecto, & poſtea per vim ſe *ejiciant*, (quæ
tiam in notis contrarietatis non intellig
tur) ſed per *formalem*, quæ non permitt
duo conjungi ad *unum* ſubjectum; vel, qu
unum in ſubjecto ponit *impoſsibilitatem*,
ibi ſit *alterum*; Breviter, quia *termini*
unum ſuſceptivum ſunt *incompoſsibiles*.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *idem*, vel *diverſum*.

II. Quorum *unum* poteſt eſſe ſine *alter*
ea non ſunt *ſimpliciter idem*.

Separabilitas enim eſt nota diſtinctioni
realis.

III. Quæ in uno *tertio* ſunt *eadem*, inter ſe
ſunt *eadem*.

Sc. reſpectu illius tertii, in quo conveniunt.

IV. *Simile* vel *æquale* non eſt *idem*.

Sc. Identitate *rationis*. De identitate *re*
non valet. Nam pater & mater quoad virtu-
tem procreatricē ſunt ſimiles, & tamen quo-
ad filium ſunt idem, identitate *effectiva*.

V. Diſtinctio, quæ non habet *fundamen-*
tum in re, *nulla* eſt.

Valet tantum de diſtinctione *reali*, hoc
ſenſu: nulla eſt, niſi præter *mentis* operati-
onem ejus termini diſtinguantur.

VI. Quot

VI. Quot modis ſumitur *unum* oppoſitorum tot modis & *alterum* (ſ. plerumque.)

Valet regula præcipue de vocibus *plura* ſignificantibus, & quidem hoc ſenſu: Cum ſcire volumus, quot ſignificationes *termini* aliquis habeat, colligere plerumque illud poſſumus ex ſignificationibus *oppoſiti* termini. e. g. *Pater* dicitur vel ratione *generationis*, vel ratione *adoptionis*. Tot modis etiam dicitur *filius*.

VII. Oppoſitorum *eadem* eſt ratio & *diſciplina*.

Eadem ratio, quatenus ſc. 1. habent in uno atque altero *eandem* rationem ſcil. *convenientiam*, ut *brutum* ſentit; E. & homo; vel quatenus 2. ex cognitione *unius* oppoſiti *alterum* intelligitur, ut *morbus* conſiſtit in humorum *intemperie*. Ergo ſanitas in *temperie*. *Eadem diſciplina*, quatenus aliunde non eſt impedimentum, quod *duo* oppoſ. in eadem diſc. conſiderare prohibeat. Sic *Phyſica* quidem agit de corpore *ſimplici* & *miſto*, non vero de *ſpiritu*, qui eſt objectum *Pneumaticæ*.

VIII. Oppoſitorum *oppoſita* eſt *ratio*, ſeu *conſequentia*.

Ratio enim hic ſumitur pro *conſequentia*.

tia. Valet regula 1. quando *attributa* ſu *convertibilia* cum *ſubjecto*, & *neceſſario* c ipſo *cohærent*, 2. Quando *oppoſita*, ad q ſequantur *alia* oppoſita, ſunt *paria*. 3 iſtis *attributis*, quorum reſpectu *oppoſita* v cantur & in quibus ſit *oppoſitio*. 4. De *ju* non ſemper de *facto*.

IX. *Poſito uno* oppoſitorum, *negatur* a *terum.*

Valet 1. de *immediate* oppoſitis 2. I *ſummo gradu.*

X. Negato *uno* oppoſitorum, non ſtati ponitur *alterum.*

Niſi in *contradictoriis* & *immediatis.*

CAPUT XIX.

De Communicabilitate & Incommunicabilitate.

PRÆCEPTA.

I. *Communicabilitas* eſt, qua ens *partici pare* poteſt.

Formalis ratio conſiſtit in *participatione.* Hæc tam *active* quam *paſſive* poteſt explicari vi *thematis* ſui. Nam *participare* eſt vel *participem fieri*, vel *participem facere. Com-*

muni-

municabilitatis natura vero ut planior fiat, *communicatio*, ejuſque varii modi excutiendi ſunt. Notetur ergo primum ejus

Ambiguitas.

II. Communicatio eſt vel *realis*, vel *non realis*.

Et hæc vel *verbalis*, vel *intellectualis*.

§. 1. *Realis* proprie huc pertinet, & Th. IV. definietur.

§. 2. *Verbalis* eſt, quæ *nomine tenus* tantum *communicat*, & *nudum ſignum* oralis vel ſcripti *vocabuli commune* facit. Fit autem vel per *æquivocationem*, ut cum vox *cancri* ſignificat jam *animal* terreſtre, jam *ſidus* cœleſte, jam *morbum*; vel 2. *per tropum*, ut cum *cognitio* in mente dicitur *generari*; vel 3. *honoris cauſa*, ut cum *Uxor* Imperatoris dicitur *imperatrix* ab officio *mariti*; vel 4. *per fictionem*, ut cum *purgatorium* dicitur à Pontificiis *articulus fidei*.

§. 3. *Intellectualis* eſt, quam *intellectus* ſibi format inter *illa* extrema, quæ non *realiter*, ſed *ratione* tantum *differunt*, ut quando genus ſpeciei, *ſpecies* individuo omnia ſua *prædicata eſſentialia* communicat.

Formale.

III. Communicatio eſt *participatio*, quæ infert *communitatem* unius ad aliud.

Cir-

Circa hanc descriptionem notentur.

1. *Extrema communicationis*; Hæc n
semper sunt entia *realia*, sed interdum
tiam *modi*.

2. *Natura communicationis.* Illam di
mus in *paticipatione* consistere, quæ in
bita *ampliatione* spectata tam *activam* qu
passivam significationem *communicati*
tribuit.

3. *Fundamentum ejus.* Istud est
Nam nihil est capax *communicationis*,
accedat *unio*.

4. *Modus.* Communicatio fit vel quo
possessionem, vel quoad *usurpationem* tantu
qui duo *modi* sunt quasi *summa* communi
tionis *genera*.

5. *Objectum.* s. id *quod* communicatur.

DIVISIO.

IV. Communicatio (*realis*) alia est
istenti: alia alicui *ut sit*.

Hanc distinctionem habet *Scotus* in li
1. dist. 5. q. 2. p. 27. Sed dicat quis: quo
nondum est. quomodo potest ipsi aliqu
communicari? R. Quidni? Causa *efficie*
influit omnino in illud, quod *nondum* e
ut sit, & sic *communicat* ipsi *existentiam*
unde *communicatio*, quæ fit alicui, *ut sit*,

lio nomine etiam dicitur *effectiva*, procul dubio eam ob causam, quia causa efficiens *proxime* & *præcipue* talem largitur *communicationem*.

V. Communicatio, quæ fit *existenti*, est vel *primaria* vel *secundaria*.

VI. Primaria est vel 1. inter *accidens* & *accidens*; vel 2. inter *substantiam* & *accidens*; vel 3. inter *substantiam* & *substantiam*.

VII. Communicatio inter *accidens* & *accidens* fit.

1. Quando *plura* accidentia in *uno* subjecto *uniuntur*, ut in *uno* homine *Philosophia* & *Theologia*: in *una* anima *intellectus* & *voluntas*.

2. Quando *unum* accidens fit subjectum *quo* alterius accidentis, ut, cum *scientia* est in *intellectu*, *virtus* in *voluntate*.

3. Quando *accidens* ab *accidente* perficitur. E. g. In homine est *naturalis potentia* ad poësin, *habitu* vero illi superaddito *perficitur*.

4. Quando *accidens* accidentis *fundamentum* est, ut *quantitas*, *qualitas*, &c. *relationis*.

VIII. Communicatio inter *substantiam* & *accidens* fit, quando illud, quod *accidenti*

denti per se ineſt, *participat* quoque *ſubſtantia*, cui inhæret *accidens*.

Sic quantitas ſuam *formalem* rationem *extenſionem* ſcilicet, communicat *materiæ*, ut ex *iſta* ſit *extenſa*.

IX. Communicatio inter *ſubſtantiam & ſubſtantiam* (conjunctas) contingit vel inter ſubſtantias *incompletas*, vel *completas*.

§. 1. *Illa* conſpicitur inter partes *eſſentiales*, v.g. *animam* & *corpus*; quia anima corpori *ſenſum*, *motum*, *vitam*, &c. communicat. Et *integrales*. e. g. cum *cerebrum* communicat *oculo* ſpiritus *animales*.

§. 2. In communicatione, quæ fit inter ſubſtantias *completas*, ſubſtantiæ vel *leviter cohærent*. ſc. per *nudum* contactum, ut cum res *odoratæ* *inodoratis* junctæ, *odorem* ipſis communicant; item cum, vinum *vitro*, quo continetur, *humiditatem* communicat: vel *intime ſe permeant*; ut *ignis* & *ferrum* in ferro ignito.

§. 3. Ex ſubſtantiis *incompletis* partes *eſſentiales*, & quædam *integrales*: Ex *completis* iſtæ, quæ *intime* ſe *permeant*, celebrem illam ſibi vendicant *communicationem*, quæ κατ' ἐξοχὴν dicitur fieri κατ' ἕνωσιν vel κατ' ἀνάκρασιν. Hæc quia præ reliquis *commu-*

municationum ſpeciebus *eminet*, aliquanto altius ejus naturam examinabimus. Definitur autem ita.

X. Communicatio κατ' ουσιαν eſt, qua propter *intimam* unionem proprium *unius* ſubſtantiæ *alteri* ſubſtantiæ, *eſſentialiter* quidem *diſtinctæ*, realiter tamen *conjunctæ*, vere & realiter communicatur, ad communem *poſſeſſionem*, *uſurpationem* & *denominationem*, abſque tamen ſui *multiplicatione* aut *transfuſione*.

In hac definitione quinque ſunt ponderanda.

§. I. *Extrema* communicationis, inter quæ communicatio verſatur, ſunt *duæ ſubſtantiæ*, cum hac conditione, ut ſint.

1. *Eſſentialiter diſtinctæ*, id eſt, ſint *diverſæ* eſſentiæ, ſive *completæ*, ſive *incompletæ*, ut *ſal* & *aqua*, *ferrum* & *ignis*, *corpus* & *anima*. Hac conditione *hæc* communicatio differt ab *intellectuali* (quæ alias communicatio κατ' ιδιωμαν dicitur.) In *hac* enim extrema ne *realiter* quidem, nedum *eſſentialiter* differunt; exempli gratia, *corpus* communicat *animali* totam ſuam naturam; *hoc* tamen ab *illo* non *re*, ſed ſola *ratione* differt, in *majori* ſc. & *minori* abſtractione.

2. Sint realiter *conjunctæ*. Hac conditione differt

differt ab omni communicatione, quæ inter *ſeparata.*

§. II. *Fundamentum* ergo hujus communicationis eſt *intima* extremorum *unio.* Unio autem ſumitur vel in *ſtatu*, vel in *actu* (unitivo ſc. qui *unitionem* ſignificat.) *Habitus* reſpicit *unibilia: illa* vero *unita. Fundamentum* hujus commun. eſt quidem *unio* quoad in *actu* ſumpta, ſed *remotum. Proximum* hujus fundamentum eſt unio in *ſtatu*, quæ unitionem ptæſupponit.

§. III. *Objectum*, ſc. id, *quod* communicatur, *proprium* eſt. Proprium autem, uti doctrina prædicabilium oſtendit, juxta *Porphyrium* quatuor modis dicitur, ergo porro determinandum eſt. Nos præcipue hic intelligimus proprium *quarti modi*, in quo omnia reliquorum modorum κειτήεια concurrunt, ut *uni, ſoli, & ſemper* conveniat, & cum ſubjecto *reciprocetur.*

§. IV. *Modus* deſcribitur in definitione cum dicitur, quod fiat.

1. *Vere & realiter.* Hac particula opponitur hæc communicatio *verbali* & omnibus ejus *quaſi ſpeciebus*, de quibus Th. II. egimus. Non enim communicatur proprium *verbaliter, nomine, tenus*, & ſecundum *prædicationem tantum*, ſed *realiter*, quia *vere & realiter* ipſa ſubſtantia, *cujus* eſt proprium,

com-

communicatur, dum cum altera *unitur*.

2. *Absque sui multiplicatione.* Hac particula opponitur ei, quæ fit κατ' ἀλλοίωσιν. Non enim *geminatur* statim *proprium*, quia *geminum* adest *subjectum* certo modo; nam in *uno* subjecto, quod est πρῶτον δεκτικὸν, est *per se*; in altero vero *per aliud*.

3. *Sine transfusione.* Hac particulâ opponitur ei, quæ fit κατὰ μετάκρασιν Th. III. Non enim proprium in *hac comm.* deserit *suum subjectum*, & excurrit ad *aliud*; sed *inhæsive* manet semper in *suo subjecto*, uti hoc propriorum *natura* requirit: in altero tantum est *communicative*, cui una cum *suo* subjecto *communicatur*.

§. V. *Finis* communicationis exprimitur in definitione, cum dicitur, quo fiat.

1. *Ad communem possessionem.* Hic notandum est, quod alia sit possessio *communis*, qua e. g. totus homo possidet suum calorem, alia *propria*, qua v. g. ignis in corpore humano calorem possidet. Cum ergo proprium *communicatur*, istud *cui* communicatur *communi possessione* etiam illud *habet* ac *possidet*. Quicquid enim alterius *totam essentiam* habet, illud *omnia essentialia consecutiva* simul habet. Ad *propriam* vero *possessionem* nulla propria communicantur, sed manent in *suo subjecto*.

2. *Ad*

2. *Ad uſurpationem. Poſſeſſio* commun*i uſurpatio* differunt in eo, quod *poſſeſſu univerſalis*, omnia *alterius* ſubſtantiæ *pria* comprehendens. Dum enim *ipſum* ſ*jectum* propriorum *poſſidetur*, neceſſa etiam *mediante* hoc *ſubjecto* ea poſſiden*t omnia*, quæ ab *eſſentia* ejus non poſſunt ſe*rari. Uſurpatio* vero eſt *particularis*, & ſtringitur ad *propria* (1) *receptibilia*, quæ tera ſubſt. *immediate* recipere poteſt, abſ periculo veræ *contradictionis*. Hinc non co*municatur* corpori *ſpiritualitas* animæ. (2 *Operativa*, per quæ alterum ſubjectum o*rari* poteſt: non *quieſcentia*, quæ quaſi *ſinu* ſui ſubjecti *manent*. Hic *ferro* non com municatur *levitas* & *raritas* ab *igne*. (3) *finem unionis facienda*, id eſt, quæ ad *ſcopu* iſtum *conducunt*, propter quem *duæ* iſtæ *ſu ſtantiæ* ſunt *conjunctæ*. Hic *corpori* ab *anim* non communicatur *inviſibilitas*; anima e nim ideo corpori juncta eſt, ut *mutua* ſibi invicem præſtent *officia* ad *communes* ope rationes obeundas, utpote auditionem, viſi onem, generationem, & ejuſmodi plures, a quas *inviſibilitas* nihil conſert.

3. *Ad denominationem.* Hæc ſequitur *uſur patione*m, non vero *poſſeſſionem*. E. g. Qui corpus *uſurpare* poteſt facultatem *ſentien* ab *anima* communicatam, propterea ab *ea*

etiam

etiam denominatur in definitione animalis, Animal est corpus vivum sentiens. Non vero denominatur ab *immaterialitate* animæ, *immateriale*, (licet *communi possessione* etiam illam habeat) quia eam *usurpare* nullo modo potest.

XI. *Secundaria* communicatio est vel 1. inter *rem* & *modum*, vel 2. inter *modum* & *modum*.

XII. Communicatio inter *rem* & *modum* est, qua *modus separabilis* determinat & *modificat* rem præexistentem. Sic *unitas* communicat formæ *individuationem* a materia, quamdiu ei *conjuncta* est.

XIII. Communicatio inter *modum* & *modum* est, quando *modi oppositi* unum *numero* ens *afficiunt*.

XIV. *Incommunicabilitas* est, qua ens *participare non potest*.

Hæc quot modis contingat, ex divisione communicationis facile intelligitur.

PROBLEMATA.

I. An propria verè communicari possint?

Aff. Quia communicatâ *essentiâ* communicantur *essentialia consequentia*, quæ ab *essentia* non possunt *separari*. Quamvis *quædam*

dum essentialia consequentia communicen tantum ad *communem possessionem*, unde fit *denominatio*.

II. An communicato uno proprio com nicentur omnia?

Dist. Omnia *communicantur* ad com nem *possessionem*. Non *communicantur* o nia ad *usurpationem* & *denominationem*.

III. An singulare nullo modo sit comm cabile?

Neg. Communicabile enim est *effec* κ᾽ συνδύασιν, &c. κ᾽ μέθεξιν quidem non co municatur, ad modum *universalium*; Sed communicatio est tantum *intellectualis*.

IV. An existentia & subsistentia sine e tia communicari possint?

Neg. *Existentia* enim est *ipsa essentia*. S sistentia vero est *modus*, qui ne ad mom tum quidem potest *permanere*, si à suâ e tia separetur.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *communicabile* *incommunicabile*.

II. *Proprium* cum *communicatur*, non finit esse *proprium*.

Fit quidem κοινωνητὸν, non vero κοινὸν. C mu

municatur quidem, non tamen per modum *accidentis communis.*

III. Quæcunque *realiter idem* ſunt, eorum *uno* communicato, communicatur & *alterum.*

§. 1. Senſus hujus regulæ limitatus hic eſt: Quando *duo* ſunt *ſimpliciter idem*, & nulla plane adeſt *diſpar* ratio, quam *mens* non *fingat*, tum communicato *uno* eorum communicatur & *alterum.*

CAPUT XX.

De Naturali & Artificiali.

Fuerunt hactenus *mediatæ* affectiones, quæ ex unitate reſultant, ſequitur jam ea, quæ ex *veritate* provenit, qua omne ens eſt vel *naturale*, vel *artificiale.*

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. *Naturale* opponitur 1. *ſupernaturali.* 2. *fortuito.* 3. *violento.* 4. *voluntario.* 5. *artificiali.*

Primo modo ſignificat illud, quod eſt ſecundum communem *naturæ* curſum à cauſis

naturalibus. *Secundo* quod frequenter
causa *per se fit*. *Tertio* respicit *princip*
motus *ab intra*, vel *ab extra* tale quid, q
naturæ conveniens est, eique vim non in
Quarto innuit, aliquid non procedere ex
bero arbitrio, sed inclinatione *solius natu*
Quinto notat tale, cujus *veritas* non ab
mano, sed *divino* intellectu judicatur. In h
oppositione h. l. sumitur, licet reliquæ
ceptiones hic etiam non simpliciter re
veantur.

II. Aliter naturale sumitur 1. *Consti*
tive. 2. *Consecutive*. 3. *Subjective*. 4. *P*
fective. 5. *Transitive*.

Constitutive sumptum significat illud, qu
naturæ *dat esse*, ut *forma* & *materia*: *Co*
cutive, quod ab essentia *per se fluit*, ut r
bilitas: *Subjective*, quod naturæ *arctiss*
est *infixum*, ut nonnullis *aversatio* feli
casei: *Perfective*, quod naturam *perfi*
ευρύια: *Transitive*, quod cum natura in al
propagatur, ut *generositas* in *liberos*. Ex
nulla acceptio h. l. est *adæquata*. Prima &
cunda sunt *nimis strictæ*. Nam *spiritus* &
cidentia *com.* etiam hic ad *naturale* spect
Reliquæ sunt nimis *laxæ*. Nam *subjecti*
etiam in *corpore* est *morbus*, qui *ens* non
& propterea nec *naturale ens*. *Perfecti*
fa

sæpe *artificiale* etiam afficit *naturam*. Sic multi à *natura inclinantur* ad poesin, *arte* tamen *perficiuntur*. *Transitive* jam *propagatur* etiam peccatum *originis*, quod itidem non est *ens*.

III. Prodest sic evolvere etiam ambiguitatem *naturæ*.

Natura sumitur 1. pro *ente*, quatenus est *synonymum* ejus. 2. pro *Deo*, & dicitur *natura naturans*, quia Deus omnia *naturavit*, i. e. fecit. 3. Pro omni *creatura*, & dicitur *natura naturata*. 4. Pro omni eo, quod *describi* potest, ut cum explicamus etiam naturam *privationis*, *morbi*, *entis rationis*, &c. 5. Pro *proprietate* & *inclinatione*. 6. Pro *temperamento*. 7. Pro *substantia*. 8. Pro *essentia* ex *materia* & *forma* composita. 9. Pro eo, quod *à nativitate inest*. 10. Pro *ultima differentia*. 11. Pro *essentia* personalitati *contradistincta*; quomodo credimus in Christo esse *duas naturas*, & *unam personam*. Ex his acceptionibus etiam nulla hic ad nostrum scopum est *adæquata*.

IV. Distinguendi hic quoque sunt *termini* à *natura* derivati: *A*, *secundum*, *præter*, *contra* & *supra* naturam esse.

A natura esse dicitur, quod *natura* vel statim *cum ortu*, vel *successu temporis* dat, vel ad

quod *potentiam* aut *inclinationem* largi

Secundum naturam eſt, quod ſecund *ſeriem* cauſarum *naturalium*, & *commun* naturæ *curſum* ſe habet, vel in quo ſerva iſte *modus*, qui naturæ *conveniens* eſt.

Præter naturam eſt, quod quidem *alio m do* ſe habet, quam *natura* requirit, non men *ſimpliciter* cum natura *pugnat.*

Contra naturam eſt, quod naturæ *repu nat.*

Supra naturam eſt, quod *Deus* efficit *creaturis*, præter *conſuetum* naturæ *ordine* abſque creaturarum tamen *repugnanti* Harum acceptionum etiam nulla noſtro i ſtituto eſt *adæquata.*

Formale.

V. *Naturale* eſt, cujus veritas *immedia* æſtimatur ex intellectu *Dei.*

Veritatis hîc ideo fit mentio, quia h *affectio* ex *veritate* reſultat. Ex hac deſcr ptione patet, quod h. l. non tantum *corpo* ſint entia *naturalia*, ſed etiam *ſpiritus* & *a cidentia*, quia & eorum *veritas* judicatur *congruentia* cum intellectu *divino.* Imo ipſ *Deus* hic eſt ens *naturale*, quia omnino ſua veram eſſentiam *intelligit.*

Ambiguitas.

VI. *Artificiale* ſumitur variis modis.

1. *Concrete*, quatenus notat tam *formam* artificialem, quam *subjectum*, in quod *forma* ea introducta est. Hoc modo est ens *per accidens*. 2. *Abstracte*, pro *sola forma* artificiali. 3. *Materialiter*, pro *solo subjecto* in quo agit *ars*, vel cui aliquid ab *arte* inductum est. 4. *Abusive*, pro testimonio, quod in Logicis dicitur *argumentum inartificiale*. Secunda acceptio est hujus loci.

Formale.

VII. *Artificiale* est, cujus veritas immediate æstimatur ex intellectu *artificis*.

Artificiale refertur ad intellectum *artificis*, non quod non judicanda sit veritas ejus secundum *Dei* intellectum, qui solus est infallibilis, sed quia *proxime* respicit ideam in mente artificis existentem, licet *ultimo* ad intellectum *Dei* referatur. *Mediatum* ergo & *immediatum* in hac materia hoc vult, ut 1. *idea artificis* ad divinum intellectum examinata, vera sit, & 2. res *artificialis* huic ideæ exacte congruat.

PROBLEMA.

Quo sensu notitia Dei naturalis dicatur naturalis?

Resp. Non *constitutive*, nec *consecutive*, sed *subjective*, *perfective*, & præcipue *transitive*,

quia cum natura à parentibus in libe propagatur.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *naturale*, vel *artificia*

II. *Ars* imitatur naturam.

Intellectus enim *humanus* ſimilis cu eſſe quodammodo *diuino*, propterea homi res artificiales efficiunt ad imitationem liarum rerum à Deo productarum, & q magis ars *naturam* habet pro fundamen eo felicius operatur.

CAPUT XXI.

De Completo & Incompleto.

Hoc attributum disjunctum ex *bonita* derivatur.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Completum ſumitur vel *nominaliter*, vel *participialiter*.

Hoc modo ſignificat illud, quod a com plente aliquo *completur*: *illo* notat omne quod habet eſſentiam in ſe terminatam, ita h. l. ſumitur.

II.

II Completi ſynonyma interdum habentur *conſummatum, perfectum,* & *totum.* Sed iſtæ acceptiones hîc ſunt impropriæ. Nam Deus eſt ens *completum,* non vero *conſummatum,* nec *totum;* Forma eſt ens *perfectum,* non vere *completum.*

Formale.

III. Completum eſt, quod habet eſſentiam *in ſe terminatam,* & per ſe non ordinatur ad alterius *perfectionem.*

Deſcriptio duo habet membra: illa ipſa ſunt duo *completi* requiſita, unum *affirmativum,* alterum *negativum.* Eſſe *in ſe terminatum* non idem hic eſt, ut eſſe *finitum:* nam Dei eſſentia etiam eſt in ſe terminata, non tamen finita; ſed ſignificat eſſe abſolutum à neceſſaria *eſſentiæ deſtinatione,* qua ordinatur ad aliud perficiendum.

IV. *Incompletum* eſt, quod non habet eſſentiam *in ſe terminatam,* & quod per ſe ordinatur ad alterius *perfectionem.*

Sic incompletum ens eſt omnis pars integralis in toto, & omnis pars eſſentialis ſive in, ſive extra totum.

PROBLEMATA.

I. An λόγος ſit ens incompletum.

Neg. Quia non *per ſe & eſſentialiter* o dinatur ad humanam naturam.

II. An Deus ſit ens completum?

Aff. Quia Deus habet eſſentiam in ſe te minatam, & eſſentialiter non deſtinatur perfectionem alterius.

III. An anima ſeparata ſit ens completum

Neg. Quia naturali deſtinatione ordi tur ad eſſe corporis.

AXIOMA.

Ex duobus completis non fit *unum per*

Lim. 1. Si ſint *diverſæ naturæ.* 2. Si ſi completa etiam *in ſubſiſtendo.* 3. Si manea in ſtatu *completo*, nec induant habitum *completi.*

CAPUT. XXII.

De Permanente & Succeſſivo.

Ambiguitas.

I. Permanens ſumitur vel *generaliter*, v *ſpecialiter*, vel *ſpecialiſſime.*

Generaliter ſumptum formalem ration *durationis* inſinuat, & omni enti compet (tam *ſucceſſivo* quam *permanenti*) quia om ens durat; *Specialiter* acceptum notat iſtu

quo

quod totum ſuum eſſe *ſimul* habet, & ſic ſucceſſivo opponitur. Ita hoc loco ſumitur. *Specialiſſime* accipitur pro prorſus *immutabili*; & καθ' ἐξοχὴν ſoli Deo tribuitur, quo ſenſu Pſal. 102. v. 27. de ipſo dicitur: Cœli peribunt, tu autem permanes.

Formale.

II. *Permanens* eſt, quod non habet partes ſui eſſe *fluentes*.

§. 1. Alii definiunt *affirmative*: quod habet totum ſuum eſſe, vel omnes partes ſui eſſe, vel omnia, quæ ad eſſe requiruntur, *ſimul*. Verum ſelicius *negative* (uti etiam explicant) deſcribitur, quia e. g. Deus etiam eſt ens permanens ſenſu *Metaphyſico*, ipſi vero nec *totum*, nec *pars*, proprie competunt, nec poſſunt plura de eo ſtatui, quæ ad eſſe ipſius requirantur.

Ambiguitas.

III. *Succeſſio* eſt. 1. vel *imaginaria*, vel *realis*. 2. vel in *ordine naturæ*, vel in *ordine temporis*. 3. *poſitiva*, vel *privativa*. *Poſitiva*, vel *diſcretiva*, vel *continua* eſt.

Imaginaria concipitur per coexiſtentiam ad tempus. *Realis*, quæ non mente fingitur, ſed revera datur. Quæ in *ordine naturæ* eſt, dicit prius & poſterius naturâ. Quæ in *ordine*

dine temporis eſt, dicit prius & poſteri tempore. Fit autem ſæpe, ut, quæ tempo *ſimul ſunt*, ſuccedant ſibi invicem *ordine n turæ*, ut homo & riſibilitas. *Poſitiva*, in qu omnia ea, intra quæ volvitur ſucceſſio, ſun poſitiva. *Privativa* (rectius *negativa*) in qu ſequuntur ſe invicem & non eſſe. *Diſcret* in qua ea, quæ ſuccedunt ſibi invicem, ſun entia totalia; ut cum homines in deductio ne funeris ordine *ſuccedunt*. *Continua*, qu datur inter partes ejuſdem entis continu cohærentes. In hac ambiguitate ad hoc ca put proprie pertinet ſucceſſio *realis* (licet non omnis) ea, quæ eſt in *ordine temporis*; & *poſitiva continua*.

Formale.

IV. Succeſſivum eſt, quod habet partes ſui eſſe in *fluxu*.

§ 1. Intelligitur hic talis *fluxus*, qui dicit aliquid rei jam *eſſe*, aliquid *fuiſſe*, & aliquid *futurum eſſe*: item, qui ad eſſe rei fluentis ſpectat, ut ceſſante fluxu ens etiam eſſe ceſſet, qualis eſt fluxus *temporis* & *motus*. Aqua fluit intra ripas, ſanguis fluit in venis vinum effluit ex dolio, &c. Sed hic *fluxus* ad eſſe rerum harum non ſpectat, quia aqua, ſanguis, vinum manent, quod ſunt etiam ceſſante fluxu. Sunt ergo entia *permanen-*

tia,

tia, quia totum ſuum eſſe quovis momento *ſimul* habent,& *fluxus* ipſorum ad eſſentiam non ſpectat.

§. 2. Genuina requiſita *entis ſucceſſivi*, ſunt 1. ut habeant *partes*, quæ certo modo partes *eſſentiales* poſſunt vocari. Sic temporis partes ſunt momenta. 2. ut partes omnes *continue* ſibi invicem ſuccedant, non contigue. 3. ut partes omnes non exiſtant *ſimul eodem momento*. 4. ut *ſuccedant* ſibi invicem *prioritate* & *poſterioritate* temporis.

PROBLEMATA.

I. An permanens ſit deſcribendum ex diuturnitate?

Neg. Nam multa non diu *durant*, & tamen *permanentia* ſunt, ſenſu Philoſophico. Dicimus ergo, quod termini philoſophici non ſunt definiendi ex uſu philologico & vulgari.

II. An ens ſucceſſivum coexiſtat ſolum præſenti?

Aff. Sed non quoad omnes partes *ſimul*. Quædam enim *fuerunt*, quædam *ſunt*, quædam *futuræ ſunt*. Ens ſucceſſivum exiſtit quoad *partes*, quæ *præſentes* ſunt, ita tamen, ut hæ indiviſim copulentur à priori & poſteriori cum reliquis partibus, quæ etiam ali-

aliquando præſentes fuerunt vel erun
Sed dixerit aliquis: *Ens actu* eſt obje&
Metaphyſicæ. Aſt, quod fuit vel erit, no
eſt *actu*. R. *Ens ſucceſſivum* eſt *ens actu*, lice
non quoad partes præteritas & futuras,
modo pars *præſens* ſemper adſit, quæ eſt pa
quaſi *formalis*, quia *priores* cum *poſterioribu*
copulat. Poſſet hæc res quodammodo adum
brari in rota, juxta quam auriga ambula
Æquali motu *præſens* ſemper eſt rota pedi
bus aurigæ, ſed non quoad omnes partes ſi
mul. Quoties pes terram calcat, toties rot
illam quoque premit, ſed jam hac, jam illa
abſide, ita ut ſemper quædam receſſerint,
quædam immineant, quæ per *vices* tamen &
ſucceſſive omnes aliquando pedibus præſen-
tes ſunt: ita ens *ſucceſſivum* ſemper coexi-
ſtit *præſenti*, ſed non quoad omnes partes
ſimul, licet omnes partes *diſtinctis vicibus*
præſenti reſpondeant.

III. An motus ſit ens ſucceſſivum?

Aff. Sed non omnis. Communiter ſex ſpe-
cies *motus* ſtatuuntur: *Generatio, Corruptio,*
Augmentatio, Diminutio, Alteratio, & *Latio*
ſeu motus localis. Ex his 4. ultimi motus
ſunt *ſucceſſivi*, (ſi ſc. *alteratio* ad qualitates
reales reſtringatur.) *Generatio* & *corruptio*
enim fiunt in *inſtanti*, nec proprie motus
dicuntur.

IV.

IV. Utrum tempus sit ens successivum?

Resp. Sunt duæ quæstiones. Primo quæritur, an *tempus* sit ens? Neg. Est tantum entis *affectio* & *modus*, à quo jam *extrinsece* (uti in Physica,) jam *intrinsece*, (ut in Metaphysica) denominatur. Secundo: an modus hic sit *successivus?* Aff. Si sc. intelligatur tempus *physicum*, quod judicatur ex coexistentia ad motum cœlestium corporum. Quia enim iste motus est ens *successivum*, ideo etiam duratio istius motus, à qua extrinsece res naturales *mensurantur* & *denominantur*, est successiva. *Metaphysicum* vero tempus (quod est talis duratio, quæ *initium* & *finem* importat) præscindit à *permanente* & *successivo*, & ad utrumque indifferenter se habet. Quoddam ergo *tempus Metaphysicum* est *permanens*, ut duratio essentiæ hominis, leonis, solis, &c. Quoddam vero est *successivum*, ut duratio motus hominis, leonis, & solis, &c.

V. Num actio & passio sint entia successiva?

Aff. Sed *particulariter*. Generatio est actio, fit tamen in instanti: illuminatio respectu ejus quod illuminatur, est passio, absq; successione tamen fit. Proinde distinguendum est inter *actiones* & *passiones*, quæ fiunt cum

motu,

motu, & quidem *successivo*; & quæ fiunt *motu*. Omnes istæ actiones & passiones *successivæ*, quæ fiunt cum motu *successivo*.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *permanens*, vel *successivum*.

II. Ens *successivum* reperitur tantum in prædicamento *actionis* & *passionis*.

Reliqua prædicamenta mera continent *permanentia*. Non putandū autem, quod omne, quod in prædicamento *actionis* & *passionis* locum habet, sit ens successivum, nam dantur etiam actiones & passiones *permanentes*, uti ex præcedentibus patet.

III. Ad actualem existentiam entis successivi satis est, si pars præsens *actu* existat.

Reliquæ partes non debent *actu* simul adesse, quia alias esset ens *permanens*.

CAPUT XXIII.

De Indefinito & Definito.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Definitum vel respicit *definitionem*, vel *ubietatem*.

Illo modo ens dicitur *definitum*, cujus essentia *oratione definita explicatur*. Sed hæc acceptio est Logica. *Hoc* modo definitum est, quod non est ubique.

II. Definitum (*quatenus respicit ubietatem*) sumitur vel *generaliter* vel *specialiter*

Generaliter definitum esse dicitur, quicquid ita est alicubi, ut non sit *alibi*, quomodocunque etiam hoc fiat, sive per *localem circumscriptionem*, sive sine ea. Hæc acceptio est hujus loci. *Specialiter* definitum si sumitur, opponitur *circumscripto*, & sic excludit localem *circumscriptionem*.

Formale.

III. Definitum est, quod habet ubietatem *finitam*.

Quid sit *ubietas finita* explicatur supra, ubi describitur per adessentiam *determinatam*. Quicquid ergo ita est alicubi, ut *alibi* per naturam suam non sit, (uti omnis creatura) illud h. l. est *definitum*.

DIVISIO.

IV. Definitum est vel definitum *in specie*, vel *circumscriptum*.

Hi termini explicantur in capite de *Ubietate*, in quo per enumerationem specierum via præparatur ad hanc affectionem disjunctam.

ctam. *Nota*, quidam Metaphyſici disjunct affectiones *mediatas* ſtatim addunt *uni* iſtis, unde originem trahunt: e. g. *Unit* ſtatim ſubjungunt doctrinam de *ſimplici* *compoſito*, *eodem* & *diverſo*, *toto* & *parte*, & Nos vero melioris doctrinæ ergo disjunct peculiari tractatu tradimus, ad memoria juvandam & confuſionem evitandam.

Ambiguitas.

V. Indefinitum ſumitur vel *complexe* v *incomplexe.*

Complexe ſumptum notat propoſitionem cui non eſt additum *ſignum quantitatis*, d qua Logici. *Incomplexe* notat ens, quod no ad *certum ubi* eſt determinatum.

Formale.

VI. Indefinitum eſt, quod habet ubieta tem *infinitam.*

Tale ens eſt ſolus Deus. Hujus enim ad eſſentia eſt *interminabilis*, non tantum quo ad *terminum actualem*, quod non ſit termi nata, ſed etiam *potentialem*, qui nullo modo poteſt terminari.

PROBLEMATA.

I. An humana Chriſti natura ſit ens indefinitum.

Negat

Neg. Ens enim vere indefinitum ita eſt *ubique*, ut non poſſit non eſſe ubique, & quidem *naturâ* ſuâ & *eſſentialiter*. Humanitas Chriſti vero natura ſua & eſſentialiter non eſt ubique.

II. An ens definitum poſſit fieri indefinitum?

Neg. Nam *indefinitum* notat ſolum Deum. Nulla autem *creatura* poteſt eſſentialiter fieri *Deus*.

AXIOMA.

Omne ens eſt vel *definitum* vel *indefinitum*.

Immediate enim ſibi opponuntur adeſſentia in *ubi* determinabilis & indeterminabilis (ſeu non determinabilis.)

CAPUT XXIV.

De Subjecto & Adjuncto.

Abſolutæ hactenus ſunt affectiones entis disjunctæ *primariæ*, tum *immediatæ*, tum *mediatæ*; Sequuntur jam *ſecundariæ*, utpote *Subjectum* & *Adjunctum*, *Abſolutum* & *Reſpectivum*, *Menſura* & *Menſuratum*, *Signum* & *Signatum*. Sint ergo de *Subjecto* & *Adjuncto*.

PRÆ-

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Subjectum ſumitur vel *philologice* v *philoſophice*, & hoc modo ſumptum o ponitur vel *prædicato*, vel *adjuncto*, vel e quod *circa aliquid occupatur*.

Philologice ſumptum notat *ſubditum*, qu modo Oratores & Poetæ hunc terminum u ſurpant. Quando *prædicato* opponitur, e juxta ordinem Logicorum *pars propoſitio prior*, & dicitur ſubjectum *prædicationi* Cum *adjuncto* opponitur, denotat ens, quo præter ſuam eſſentiam aliquid in ſe recipi & dicitur ſubjectum *attributionis*. Ita acci pitur h. l. Cum vero opponitur ei, quod cir ca aliquid *occupatur*, notat objectum, quo alio nomine dicitur ſubjectum *occupationis conſiderationis*, vel *tranſactionis*.

II. Subjectum occupationis ſeu objectum eſt, circa quod *occupatur* aliquid.

Objectum quidem æquivoce tantum huc ſpectat; attamen, ut paucis ejus doctrinam hic explicemus, ratio hæc eſt: Quia commodior locus in receptis hactenus affectionibus non occurrit. Neceſſarium omnino eſt *objecti* naturam ſcire, quia multoties in philoſophia ejus fit mentio: Ergo in aliqua diſciplina

plina de eo ex professo agendum est. Di-
: agit de eo Intelligentia & Gnostologia.
sp. Ibi agitur tantum de *objecto* disciplia-
rum & nostræ cognitionis; Dantur vero
a adhuc *objecta: lux* & *calor* sunt obje-
m visus, etiam in brutis: *ferrum* est ob-
tum magnetis: *terra* est objectum Solis il-
minantis: *succus* certus est objectum plan-
attrahentis, *centrum* terræ est objectum
avium, *&c.* Ergo generalior tractatio ali-
bi instituenda est. Dices: Esset introdu-
nda peculiaris *affectio disjuncta*, qua omne
s diceretur aliquo modo *occupabile*, alio
odo *inoccupabile*, vel aliter. Resp. Hoc non
t de nihilo. Quia alii vero Metaphysici
hoc capite de *objecto* agunt, & de inno-
tione, licet proficua, non æque omnes ju-
cent, nos hic etiam naturam *objecti* pau-
s explicamus. Definitio jam data est: se-
uitur divisio.

III. objectum est vel *adæquatum* vel *in-adæquatum.*

Illud est, quod *æque* late patet cum occu-
pante: Hoc, quod *angustius* vel *latius* est suo
ccupante: *i. e.* eo, quod circa illud versa-
ur.

Adæquatum objectum solet etiam dici
otale & *proprium: Inadæquatum partiale*
& com-

& commune. Sic *totale* & *adæqu.* objectum physicæ est corpus naturale, *partiale* co lum, homo, aer, *&c.* Huc pertinet distinct objecti in objectum *adæquationis* & *perf ctionis.* *Adæquationis* jam descriptum e *Perfectionis* est nobilissimum in objecto to tali. Sic homo est objectum *physicæ perf ctionis*, quia inter corpora summam obtin nobilitatem. Sic Deus est objectum *perf ctionis Pneumaticæ*, quia inter spiritus inf nitis modis eminet.

IV. Objectum est vel *per se*, vel *per acc dens.*

Illud est, circa quod occupans *per se* ver satur. Hoc, circa quod *per accidens* aliqui occupatur. Sic objectum voluntatis *per s* est bonum, *per accidens* malum. Objectum plantæ *per se* est succus naturæ ipsius con veniens, *per accidens* disconveniens. Cum enim non invenit idoneum nutrimentum attrahit interim nocivum, licet tandem ex inde arescat.

Formale subjecti.

V. Subjectum est ens, cui aliquid junctum est, quod non ingreditur ejus essentiam.

§. 1. *Subjectum est ens.* Non ens, sicut fingitur esse, ita etiam aliquando fingitur esse *subjectum;* In re vero non est *subjectum.*

§. 2. Non

§. 2. Non restringimus *subjectum* ad *substantiam*, quia *accidens* etiam interdum est *subjectum*; ut, *Intellectus* est *accidens* animæ, est autem *subjectum* scientiæ. *Subjectum* ergo potest esse tam *substantia*, quam *accidens*.

§. 3. Per *aliquid* hic non stricte *peculiare* ens intelligitur, sed *latior conceptus*, qui tam enti, quam entis modis competere potest. Sive ergo sit *substantia*, (ut concionator respectu cathedræ) sive *accidens*, tam extrinsecus quam intrinsecus *subjectum* afficiens, (ut intellectus & habitus respectu hominis) sive *modus* (ut unitas respectu entis) *adjuncti* nomine venire potest. Sed dices: hæc ampla acceptio τῶ *aliquid* est impropria, quia *aliquid* est Synonymum entis p. 34, 35. *Modus* autem non est ens. R. Sicut *ens* improprie ampliatur, ut denotet ens *reale* & *modale* p. 9, 10. ita etiam ejus synonymum *aliquid*, idque propter defectum vocabulorum.

DIVISIO.

VI. 1. Subjectum est vel *quo*, vel *quod*.

VII. *Subjectum quo*, est, quo interveniente *adjunctum* jungitur *subjecto Quod* s. *fundamentali*. Et est interdum vel *mediatum* vel *immediatum*.

Di-

Dicitur alias Subjectum *partiale*, & i… perisq; exemplis ſubjectum *informationis*.

VIII. Subjectum *quod* eſt, quod *ultimat*… & *fundamentaliter* ſuſtinet adjunctum.

Dicitur alias ſubjectum *totale*: item *deno*… *minationis*, quia hoc præcipue ab adjunct… *denominatur*. Exempla: Johannes eſt ſubje… ctum *quod* veſtimenti: ſuperficies corpori… eſt ſub. *Quo*. Socrates eſt ſubjectum *Quod* ſa… pientiæ, iſte enim à ſapientia ſua denomi… natur ſapiens: anima ejus eſt ſubjectum *quo*… *mediatum*: intellectus ſubjectum *quo*, *imme*… *diatum*.

IX. 2. Subjectum eſt vel *adæquatum* vel *inadæquatum*.

§. 1. *Adæquatum* eſt, quod cum adjuncto *reciprocatur*, & æque late patet. Dicitur etiam ſubj. *proprium univerſale*, ἴδιον κα… τικὸν; ut homo reſpectu riſibilitatis, ens reſpectu unitatis, ver. bon. *&c.* Corpus ratione quantitatis.

§. 2. *Inadæquatum* eſt, quod non æque late patet, ſed eſt *anguſtius* adjuncto. Dicitur etiam *commune*, *particulare*, ut cœlum reſpectu quantitatis: homo reſpectu ſenſus.

§. 3. Porro inadæquatum eſt vel *primarium*, cui primario & καθ' ἐξοχὴν adjunctum convenit; Vel ſecundarium. Sic Deus eſt prima-

rimarium ſubjectum veritatis, ſapientiæ, onitatis, *&c.* Creatura ſecundarium.

X. 3. Subjectum eſt vel *abſolutum*, vel *limitatum.*

Abſolutum, quod *ſimpliciter* abſque ulla eſtrictione à ſuo adjuncto denominatur; t corpus reſpectu quantitatis. *Limitatum*, uod cum *reſtrictione* ab adjuncto appella- ur, ut homo reſpectu immortalitatis, quæ i poſt lapſum tantum *ſecundum animam* ompetit.

XI. 4. Subjectum eſt vel *per ſe*, vel *per accidens.*

Sic homo *per ſe* eſt ſubjectum virtutum, *er accidens* vero vitiorum.

Formale adjuncti.

XII. *Adjunctum* eſt, quod alicui ita additum eſt, ut non ingrediatur ejus eſſentiam.

Hæc definitio intelligitur ſatis ex iis, quæ circa def. Subjecti dicta ſunt.

DIVISIO.

XIII. 1. Adjunctum eſt vel ex *ſubſtantiarum*, vel *accidentium*, vel *modorum* genere. Th. 5. §. 3.

Ex genere ſubſtantiarum etiam dantur

adjuncta. Talia sunt, e. g. aurum in pocu deaurato: ligna respectu portantis, &c.

XIV. Adjuncta ex accidentium & mod rum genere sunt vel *propria*, vel *comm nia*. Et illa vel *simplicia*, vel *conjuncta*

§. 1. *Proprium* adj. est, quod ordinar *omni* (individuo) *soli* (speciei) & *semper* a ditum est, & ita quidem, ut conveniat i *primo*, (non secundario, uti calor aquæ) *p se* & *necessario*, (non per aliud, nec per acc dens & contingenter) & *adæquate* (ut cu subjecto reciprocari possit) e. g. calor est pr prium ignis, risibilitas hominis, (actus r dendi potius est effectus quam prop. adj. h minis) æternitas Dei, duratio entis, qua titas corporis, &c.

§. 2. Particulæ illæ *omni individuo & s speciei*, intelligendæ sunt de istis subject quorum plura individua dant *speciem*, v quasi *speciem*. Nam Deus etiam est subj ctum suorum *propriorum*, non tamen plur Dii dant unam speciem.

§. 3. Proprium est vel *simplex*, quod *sim pliciter* subjecto competit; ut calor in igne vel *conjunctum*, quod *conjunctim* subject universali adjungitur, & disjunctim ad i feriora distribuitur, quomodo ens est vel f nitum vel infinitum.

§. 4. Com

§. 4. *Commune* eſt, quod cum ſubjecto non eciprocatur, & quod *pluribus* ſubjectis ſpe-e, vel quaſi ſpecie, diverſis *æqualiter* jun-um eſt, ita ſcilicet, ut non uni *primo & r ſe*, alteri *ſecundario* & *per aliud* afficit. ic adjuncta communia ſunt, albedo, eru-itio, nobilitas, *&c.* ex accidentium genere: ontractio, exporrectio (manus, pedis, fron-s, cervicis, *&c.*) ex modorum genere.

XV. 2. Adjunctum (in genere) eſt vel *ſe-parabile*, quod naturaliter re ipſa à ſub-jecto *ſeparari* poteſt: Vel *inſeparabile*, quod naturaliter reipſa à ſubjecto *non poteſt ſeparari.*

§. 1. Porphyrius Inſtit. c. 5. tantum ac-idens commune diſtinguit in *ſeparabile*, & *ſeparabile*. Nos vero hanc diſtinctionem ribuimus omni adjuncto in genere, ſive ſit *ubſtantia*, ſive *accidens*, ſive *modus*, ſive adj. *roprium* ſive *commune*: Quia Philoſophia oſtra à Porphyrii tempore crevit & ampli-ta eſt ab exemplorum ampliatione. Varia-a habitudine exemplorum varianda quoq; ræcepta ſunt, quæ ex exemplis fiunt.

§. 2. Hæc divitio vero non reſtringenda n ſuis membris eſt ad priorum diviſionum embra, quaſi e.g. *proprium* ſit *inſeparabile*, *ommune* vero *ſeparabile*, nam dantur etiam

communia inseparabilia, ut cavitas venarum & intestinorum, quantitas hominis, &c. Se à summo iterum incipiendum, & adjunctum *in genere spectatum* de novo ad inferiora *confuse jacentia* est distribuendum: Sic omne adj. est vel *separ.* vel *inseparabile*. Simili modum habemus in divisione *potentiæ* quæ primum dividitur in *activam* & *passivam*, & deinde de novo ab activa & passiva præcisa, in *rationalem* & *irrationalem*.

§. 3. Restringimus autem *separabile* & *inseparabile* ad *naturalem* rerum habitudinem, partim, quia *usus* hos terminos ita limitat, partim etiam, quia *recepta definitio* proprii hoc postulat. Licet enim propria quædam *potentia Dei absoluta* possint, à subjectis suis separari, tamen definitur proprium quod semper adsit, hoc est *inseparabiliter*, secundum *naturalem constitutionem* scilicet. Quamvis ergo quædam *extraordinarie* separari possint, *ordinarie* tamen nihilominus dicuntur *inseparabilia*.

§. 4. Dicuntur etiam, quod *reipsa* debeant separari, vel non separari posse. Hac voce removemus *mentalem* separationem, quæ alias vocatur *abstractio*, & est consideratio unius relicto alio, quod ipsi de facto est conjunctum. Nam propterea res non statim separabilis dicenda est, quia *mens* separationem fingere potest.

PRO-

PROBLEMATA.

I. An ſubjectum & adjunctum ſemper diſtinguantur realiter?

Neg. Dantur enim adjuncta, quæ non diſerunt à ſubj. ſuis, ut *res* à *re*, vel *modus* ſeparabilis à *re*, unde ſequitur, quod non ſemper ifferant *realiter*. Talia ſunt affectiones entis bſolute inſeparabiles, unitas, ver. bon. &c. Talia etiam ſunt attributa Dei, quæ in re ſa ſunt ipſe Deus. Non enim concedimus *Photinianis*, quod in *Deo* revera ſint *accientia*, ab eſſentia ejus *realiter* diſtincta. Illa ttributa vero ſunt *adjuncta* Dei ſecundum hraſin *Scripturæ*, non quidem *realiter*, quaſi eipſa Dei eſſentiæ aliquid aditum ſit, *conceptibiliter* tamen, & *formaliter*. Dicitur tamen à Juſtitia *juſtus*, à Miſericordia *miſericors*, à Potentia *potens*, &c. Scriptura autem ta loquitur eam ob cauſam, ut ſuccurrat mbecillitati noſtri intellectus, qui non omnia, quæ alias ſunt ipſa ſimpliciſſima Dei eſſentia, poteſt uno conceptu adæquate & diſtincte apprehendere, ſed diſtinguit more in creaturis uſitato eſſentiam quaſi ab iſtis, quæ ſecundum noſtrum concipiendi modum *conſequuntur* eſſentiam. Idcirco diſtinctum format conceptum de *ſubjecto*, & diſtinctum de *adjuncto*. Sed dicis: Ita peccatur

tur in naturam affectionum entis, quæ ſu
reales, & competunt enti præter mentis n
ſtræ operationem. Reſp. 1. In genere, qu
ſubjectum & adjunctum conſtituant aff
ctionem disjunctam *ſecundariam.* Secund
riæ vero non ſunt ita puræ ab ope menti
uti primariæ, ſed interdum *denominatio*
iis magis fit à diſpoſitione intellectus. 2.
ſpecie, quod mens non plane *fingat* hic d
ſtinctionem inter ſubjectum & adjunctu
ſed quod *ſcriptura* ei *fundamentum* præbea
dum attributa varia per modum *adjunct*
rum de Deo enunciat. Licet ergo non ſubſ
fundamentum *rei,* quia in Deo nil eſt, quo
non ſit Deus ipſe; ſubeſt tamen fundame
tum *revelationis* ad captum noſtrum dir
ctæ, quod tantum realitatis omnino habet,
poſſit dare affectionem realem *ſecundaria*

II. An propria poſſint à ſuis ſubjectis ſepa-
rari?

Status controverſiæ hic eſt: *An adjun*
ctum proprium (ſive ſit ex accidentium ſiv
ex modorum genere) *ad modum actus prim*
conſideratum, (nam actus *ſecundus* effecti po
tius, quam adjuncti rationem habet) *real*
(non mentali) *ſeparatione* (ſive ſit mutua ſi
ve non mutua) *poſſit à ſuo ſubjecto ſeparari*
Reſp. per diſtinctiones. 1. Diſtinguendum
eſt

t inter *propria* ea, quæ *realiter* à ſubjecto fferunt, & ea, quæ *non realiter ab illo diſtinguntur*. 2. Diſtinguendum eſt inter id, quod eri poteſt per potentiam Dei *abſolutam*, & lud, quod poteſt fieri juxta ordinem *in natura inſtitutum*. His diſtinctionibus præppoſitis, dicimus, (1) quod *propria, quæ non realiter à ſubjectis diſtinguuntur nullo modo ſſunt à ſubjectis ſeparari*. Ratio hæc eſt, uia talia propria in re ſunt ipſum *ſubjectum*, quod ſub inadæquato conceptu menti epræſentant. Nihil vero poteſt à ſeipſo *ſeparari*, & ſi poſſet aliquid à ſeipſo *ſeparari*, on eſſet ſane idem ipſum, ſed realiter differret à ſeipſo, quod plane contradictorium ſt, quia idem eſſet ſimul & non eſſet. (2) Ea ero *propria, quæ realiter à ſubjectis differunt, potentiâ Dei abſolutâ ab iſtis poſſunt ſeparari*, licet per *naturam* ſe jungi non poſſint, ed *neceſſario* & *ſemper* ipſis juncta ſint. Quidni enim Deus poſſit influxum conſervativum eſſentiæ *ſubjecti* largiri, eum vero retrahere & ſuſpendere in ordine ad emanationem *proprii*? Sicut copulavit in creatione rerum adjuncta propria cum ſubjectis, ita nexum hunc iterum poteſt diſſolvere.

III. An ſubſtantiæ poſſint eſſe adjuncta?

Aff. Tinctus ligni, Gypſum parietis, aurum poculi deaurati, materia veſtimenti,

hominis *adjunctum* eſt. Talia autem ſu
ſtantiæ ſunt. Propterea Th. V. dictum e
quod adjunctum in debita ſua amplitudi
etiam *ſubſtantias* complectatur.

IV. Num accidentia poſſint eſſe ſubjecta

Aff. Subjectum *quod* quidem juxta ord
nem naturæ eſſe non poſſunt, (abſolutâ D
potentiâ fortaſſe poſſunt) ſed ſubjectum *qu*
frequenter ſunt. Phyſica, Metaphyſica, &c.
non ſunt in anima noſtra *immediate*, ſe
mediante intellectu, qui in hoc negotio ſub
jectum *quo* eſt.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *ſubjectum*, vel *adjun
ctum*.

II. Subjectum & adjunctum non *neceſſari*
differunt *realiter*.

Deus e.g. eſt *ſubjectum* ſuorum attributo
rum, à quibus realiter non differt. Vid. Q. 1.

III. *Proprium* unius non poteſt eſſe *pro
prium* alterius.

Nam proprium *uni ſoli* competit; Ergo
non competit pluribus, hoc eſt, non *uni ſoli*.

IV. *Receptivum* non recipit ad modum
imprimentis, ſed ad modum *recep
tivitatis ſuæ*.

Sunt verba *Scaligeri* Exerc. 36. ſ. 2. Hoc

autem

utem volunt: Cum ſubjectum aliquid *reci-*
it, ſecundum ſuam *aptitudinem* recipiendi
ecipit, adeo ut, licet agens omni conatu
mprimit, non fiat *receptio*, niſi ſubjectum
it aptum recipere. Sic brutum non poteſt
ieri eruditum, licet diligentiſſime inſtitu-
tur, quia non eſt docile.

V. Unum numero *accidens* non poteſt eſſe in diverſis numero ſubjectis.

Regulæ ſenſus limitatus hic eſt: Unum
ccidens ſingulare *ſimplex* non poteſt eſſe *ſi-*
mul in realiter diverſis ſubjectis *non ſubor-*
dinatis. Dico 1. *ſimplex*; nam ſi accidens ſit
ggregatum aliquod, vel *compoſitum* ex di-
verſis partibus, poteſt ſecundum aliquid ſui
in hoc, ſecundum aliquid in alio ſubjecto,
conjuncto tamen, eſſe. Sic *fides* quoad no-
titiam & aſſenſum eſt in *intellectu*, quoad
fiduciam in *voluntate*. Dico 2. *ſimul*; nam
ſucceſſive unum numero accidens poteſt eſſe
in diverſis ſubjectis non ſubordinatis. E.g.
Cum in literato per lucubrationes ſpiritus
ſubinde abſumuntur, & cibis ſomnoque re-
ficiuntur, ſpecies in mente non toties de-
lentur, ſed propagantur de ſpiritu in ſpiri-
tum. Dico 3. *non ſubordinatis*; nam cum
ſunt ſubjecta *ſubordinata*, ita ut unum ſit
ſubj *Quod*, alterum *quo*; unum *mediatum*

alterum *immediatum*, potest unum numero accidens in diversis subj. esse simul, ut cum dicitur scientia est in homine, in anima, & in intellectu.

CAPUT XXV.

De Absoluto & Respectivo.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Absolutum opponitur vel *inchoato*, vel τῷ *secundum quid*, vel *respectivo*.

Quatenus *inchoato* opponitur significat *consummatum*, & ad finem ductum, ut cum domus tandem quoad exstructionem absolvitur. Quando τῷ *secundum quid* opponitur, idem est, quod *simpliciter* tale & cui nihil de oppositio admistum est, quomodo Deus dicitur *absolute* & simpliciter incorruptibilis, angelus *secundum quid* incorruptibilis. Quando vero *respectivo* opponitur, denotat ens, quod non habet *respectum* aliorsum. Ita h. l. accipitur.

II. Absolutum (*quatenus opponitur respectivo*) est vel *positive*, vel *negative* tale.

Positive sumptum contradistinguitur ei, quod

quod positive est *respectivum*. Ita hoc loco sumitur, & denotat ens cum affectione scil. modo in expressiori statu. *Negative* absolutum dicitur ens in præcisione & summa abstractione, antequam distinguatur in absolutum (positive) & respectivum; ita enim se indifferenter ad utrumque habet, & *ab* hac disjunctione quasi *solutum* est.

Formale.

III. Absolutum est aliquid, quatenus non habet *respectum* ad aliud.

Absolutum dicitur quasi *ab* alio *solutum*, quia liberum est respectu ad aliud, si non omnimodo, saltem aliqua ratione; quapropter etiam in descriptione addimus restrictivam particulam *quatenus*. Removetur autem per *absolutum* quivis respectus, sive sit prædicamentalis, sive transcendentalis, quia uterque rem aliorsum trahit. Sic Deus est absolutus à causa, quia nihil ad ejus esse dedit influxum.

DIVISIO.

IV. Absolutum aliquid est vel *primario*, vel *secundario*.

Primario absolutum est aliquid, quatenus non habet respectum *prædicamentalem* ad aliud. Sic potentia audiendi est ens absolutum

tum *primario*, non, quod plane nullum admittat respectum; respicit enim relatione transcendentali actum audiendi, ut & sonum, tanquam suum objectum, unde etiam non est *secundario* absolutum; Sed quia non habet respectum *prædicamentalem*, tanquam famosiorem, cujus naturam in parte speciali declarabimus.

Secundario absolutum aliquid est, quatenus non habet aliquem respectum *transcendentalem*. Sic quantitas est absoluta à respectu ad objectum. Deus (qui etiam primario absolutus est) non admittit respectum ad causam, nec respectum totius & partis.

V. *Respectivum* aliquid est, quatenus habet respectum ad aliud.

Hæc definitio ut recte intelligatur, evolvenda est natura respectus in abstracto.

Formale.

VI. *Respectus* est modus, quo res aliorsum terminatur.

Synonyma sunt: *respectus*, *relatio*, & πρός τι, seu *ad aliquid*, si sc. πρός τι abstracte sumatur, nam alias etiam concrete pro respectivo accipitur. Quocunque autem nomine respectus dicatur, semper terminum infert, quod clare ostendit vox *ad aliquid*: nam *ad* respectum

um denotat, unde relatorum natura dici-
r ESSE AD; *aliquid* vero *respectum* ter-
inat. Sive autem illud, ad quod *respectus*
rminatur, jam detur in rerum natura, sive
ondum detur, perinde est; nam e. g. causa
spicit etiam causatum futurum, potentia
idendi respicit actum visionis, licet eo ipso
on fiat: Mathematicus habet respectum ad
clipsin post 10. annos demum futuram.

Distinctiones Nominales.

VII. Respectus seu relatio est vel *realis*, vel *rationis*. Item vel *secundum dici*, vel *secundum esse*.

Realis est, quando præter mentis *fictionem* revera inter quædam datur habitudo, quomodo potentia ad actum, adjunctum ad subj. refertur. Respectus *rationis* est, quando habitudo ad terminum per *fictionem* mentis exsurgit; ut cum idem eodem plane modo ad seipsum refertur, ut cum genus ad speciem, species ad individuum respectum habet, &c.

Relatio *secundum dici* est, quæ nec *realis* habitudo est, imo nec *realis* habitudinis similitudinem, sed ejus solum nomen habet, ut si dicatur rem cognitam habere respectum ad cognoscentem. Relatio *secundum esse* est, quæ est, quod dicitur.

D I-

DIVISIO.

VIII. Respectus (*realis & secundum esse*) est vel *Subsistens*, vel *Transcendentalis*, vel *Prædicamentalis*.

Respectus s. relatio subsistens est inter *Personas* SS. *Trinitatis*, quæ modo plane singulari realem respectum ad se invicem habent. Dicitur alias *relatio substantialis; personalis*, & *infinita*. *Respectus s. relatio transcendentalis & prædicamentalis*, quomodo differant, & quid utraque formaliter sit, in parte speciali, cap. de relatione explicabo.

PROBLEMATA.

I. An sit relatio rationis, cum ratio per cognitionem ad aliquod ens respectum habet?

Neg. Sicut enim istud non statim est ens *rationis*, quod *ratio* habet, & cujus subjectum est (quia ita disciplinæ etiam essent entia rationis) ita etiam *relatio* non statim in usu loquendi Philosophico est *rationis*, quam *ratio* ad aliquid habet; sed requiritur, ut habitudo ad terminum plane à *ratione* ficta sit. Mentis autem relatio ad ens cognitum non est *ficta*, sed *vera*; vera enim in cognoscendo (dummodo recte cognoscat) à re cognata *mensuratur*, ejusque *speciem* in se recipit.

II. Num

II. Num ens reſpectivum indifferenter ſe habeat ad relata prædicamentalia & tranſcendentalia?

Aff. Quia reſpectus prædicamentalis & tranſcendentalis conveniunt (non *quoad nomen* tantum, ſed etiam *quoad rem*) in præciſo conceptu reſpectus ut ſic ſumpti. Reſpectus enim in abſtracta natura conſideratus eſt *modus*, quo res aliorſum terminatur, Th. VI. Hoc *formale* poteſt tam prædicamentali quam tranſcendentali applicari, quia ſecundum utrumque ens aliorſum refertur.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *abſolutum*, vel *reſpectivum*.

II. Nullum ens datur, quod non aliquo modo ſit *reſpectivum*.

Regulæ veritas ſtatim eluceſcit, ſi modo unicam iſtam disjunctionem entium conſideramus, quâ ſegregantur in *creata* & *increata*. Omne creatum ad minimum habet reſpectum *effectus* ad ſuam *cauſam*, quia ab ente increato certo modo productum eſt. Ens increatum, Deus ſ. ad omnes ſuas creaturas habet reſpectum *cauſæ* ad *effectum*.

III. Reſpectus, qua talis, *non componit*.

Quia

Quia non est ens, sed tantum *modus* entis. Ad compositionem autem requiruntur plura entia. Hinc regula: Modus non *componit*, sed *distinguit*.

CAPUT XXVI.

De Signo & Signato.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. *Signum* notat vel *constellationem*, vel *prodigium*, vel *vexillum militare*, vel *rem ipsam intransitive*, vel *indicium cognoscendi*.

Constellationes in Astronomia dicuntur signa, unde Zodiacus *signifer* dicitur, quia 12 *signa* obliquo suo ambitu complectitur. In sacra Scriptura *prodigia* quandoq; dicuntur *signa*, ut Luc. xxi. 25. Act. ii. 19. vi. 8. Joh. iv. 54. *&c.* Signa militaria sunt *vexilla*, à quibus *signifer* dicitur persona, quæ ea portat. Aliquando per constructionem intransitivam signum *ipsam rem* notat (non rei *notam*) Sic Rom. iv. 11. signum circumcisionis denotat ipsam *circumcisionem*: Mat. xii. signum Jonæ ipsum Jonam. Præcipua vero significatio *signi* est, quando accipitur pro

ro eo, quod principio cognitionis aliquid *repræsentat*. Ita h. l. sumitur.

Formale.

II. Signum est, quod potentiæ cognoscendi aliquid *repræsentat*.

§. 1. Per *potentiam cognoscentem* intelligimus non tantum sensum, sed intellectum. Primitus proculdubio vox *signi* imposita est notis istis tantum, quæ *sub sensum* cadunt; crescente Philosophia ampliatus est terminus, ut competat istis etiam *signis*, quæ non nisi ab intellectu cognosci possunt.

§. 2. Importat autem *signum* duplicem respectum: unum ad *facultatem cognoscentem*, cujus cognitionem ad rem signatam quasi *dirigit*: alterum ad *rem signatam*, quam facultati cognoscenti idealiter præsentem sistit.

§. 3. Accidit vero sæpe, ut *signum* fiat *signatum*, & contra. E. g. Quando ex *fumo* ignem adesse colligimus fumus *signum* est; *Signatum* autem fit, si incipimus ipsius fumi naturam, materiam, &c. contemplari, quod facimus beneficio specierum sensibilium & intelligibilium, quæ fumi *signa* sunt, eumque menti nostræ præpræsentant, etiamsi non amplius adsit.

§. 4. Vox *repræsentat* in definitione non restrin-

restringenda est ad solum *actum* repræsentandi, quasi ad formale *signi* pertineat actu repræsentare *signatum* potentiæ cognoscenti. Nam limites, arbores, pali, *&c.* quibus agri & prata discernuntur, postquam in *signum* posita sunt, vel ratio *signi* ipsis addita est, semper sunt *signa* finium, licet interdum per multos dies & menses nemo accedit, qui *actu* exinde terminos cognoscat. Proinde indifferenter se habet signum ad *potentiam & actum*, ut signum sit, quod aliquid vel actu *repræsentat*, vel *repræsentare potest*.

DIVISIO.

III. 1. Signum est vel *notificans*, vel *commonefaciens*, vel *obsignans*. Notificans est *necessarium* vel *contingens*.

Notificans alio nomine *nota* dictum est, quod rem ignotam indicat & *notam facit*, ut hedera venale vinum. Est vero duplex: *Necessarium*, Græcis præcipue τεκμήριον dictum, est, quod rem *infallibiliter* notificat. Hujus *nota infallibilis* requisitum hoc est: ut *uni & soli notato semper conveniat;* est enim signum *proprium*, non *commune*. Quod pluribus *commune est*, illud non potest unum quid infallibiliter indicare. Sic infallibiles notæ veræ Ecclesiæ sunt pura verbi prædicatio & legitimus usus sacramentorum.

Con-

Contingens est, quod *contingenter*, *probabiliter* & *per verisimilitudinem* tantum aliquid indicat, ut cum pallor dicitur signum studii; ac signum partus: Græcis dicitur εἰκὸς i. e. verisimile, probabile.

Commonefaciens est, quod notitiam rei cognitæ *conservat* & *renovat*. Gr. μνημόσυνον; ut literæ commonefactoriæ.

Obsignans signum est, quod rem cognitam *obsignat* & *confirmat*. Gr. σφραγὶς i. e. sigillum. Sic circumcisio Abrahamo erat sigillum justitiæ fidei, *Rom.* 4. 11.

IV. 2. Signum est vel *significativum* vel *exhibitivum*; Gr. σημαντικὸν vel μεταδοτικὸν. Sunt, qui hanc distinctionem rejiciunt, ideo, quia omne *exhibitivum* sit σημαντικὸν. Verum sufficit, si *formaliter* membra sibi opponantur, licet *materialiter* se invicem contineant.

Σημαντικὸν s. *significativum* signum est, quod tantum *significat*, non autem exhibet signatum, ut hedera. Dicitur alias *nudum*, non propter defectum significandi (alias enim non signum esset) sed propter *defectum exhibitionis*.

Μεταδοτικὸν s. exhibitivum est; quod una *exhibet* id, quod significat. Talia signa sunt Sacramenta.

V. 3. Sig-

V. 3. Signum est vel *formale s. immediatum,* vel *instrumentale s. mediatum.*

Formale est, quod *immediate* sine sui cognitione rem repræsentat, ut species sensibilis, intelligibilis. Dicitur *formale,* tum quia semper est *imago,* sc. *formæ* signati, tum quia semper est *qualitas,* spiritualis scil. *qualitas* autem à quibusdam definitur accidens *formæ* modum subjectum afficiens.

Instrumentale est, quod *mediate* rem significat, & ante cognitionem signati prærequirit sui *cognitionem.* Sic limes primum cognitus in notitiam terminorum agri nos deducit. Vocatur *instrumentale* specialiter per synecdochen. Nam in genere loquendo omne signum est instrumentum ad cognoscendum signatum.

VI. 4. Signum est vel *naturale,* vel *arbitrarium.*

Naturale est, quod *naturalem connexionem* habet cum signato, ut hinnitus, rugitus, latratus, fumus, species intelligibilis.

Arbitrarium, est, quod *ex extrinseco instituto* (divino vel humano) aliquid significat, ut Iris *Gen.* 9. 17. literæ, hedera, *&c.*

VII. 5. Signum est vel *doctrinale,* vel *non doctrinale.*

Doctrinale, quo in modo discendi & docendi

ndi utimur. Eſt vero ſignum doctrinale, el *internum*, vel *externum*.

Internum eſt *Conceptus mentis*, qui eſt *no-na*, quo aliquid intellectui repræſentatur.

Conceptus vero eſt varius:

(1.) *Vel objectivus, vel formalis.*

Utriuſque natura ex L. I. C. I. ſeq. facile ercipi poteſt.

(2.) *Vel rerum, vel verborum, vel notionum ecundarum.*

Conceptus rerum (qui etiam *Conceptus re-lis* vocatur) eſt quo res ipſæ in ſtatu *funda-mentali* vel *ideali*, vel *univerſali*, vel *formali* mente concipiuntur.

Conceptus verborum (alias *verbalis*) eſt, uo voces ſecundum *materiale*, i. e. ſecun-dum *literas & ſyllabas* concipimus, quod fit, uando *vocabula* linguarum memoriæ man-damus. Conceptus rerum & verborum com-muni nomine dicuntur *notiones primæ*.

Conceptus notionum ſecundarum (alias *in-tentionalis*) eſt, quo notiones ſecundas con-cipimus.

Eſt vero *notio ſecunda* (alias etiam *inten-tio ſecunda*, vel *conceptus ſecundus*) *concep-tus mentis ad ſeipſam reflexæ, qui à mente in modo verſandi circa res tanquam ens ra-tionis primis conceptibus* (rerum ſ. & verbo-rum) *non repugnantibus arte ſuperimponitur,*

ut

ut facilius & felicius circa res versetur, difficultas tollatur, quæ se in veri cognitio & boni introductione offert.

§. 1. Dicimus, quod *mens* in negotio n tionum secundarum *ad se ipsam reflectat* Ut hoc intelligatur, sciendum est, qu actus intellectus in cognitione rerum sit v *directus* vel *reflexus*.

§. 2. *Directus* est, quo intellectus cogn scens non per compositionem, divisione & ratiocinationem, sed per *simplicem appr hensionem* & *intuitum* objectum cognosci Ita Deus cognoscit.

§. 3. *Reflexus* vel reflectitur *ad res* v ad ipsum *intellectum*. Actus intellectus *res reflexus* est, quo intellectus *distincta diversa notitia* confert conceptum reale cum alio conceptu reali, & *per medium se tertium aliquod* ex ipsis rebus desumptu animadvertit, an recte duos conceptus co *junxerit* vel *diviserit*. E. g. Noster intelle ctus disjungit conceptum cœli & leonis, i tali propositione: leo non est cœlum. Ut au tem sciat, an recte divisio sit facta, iterum ad res *reflectit*, & quærit *tertium aliquod*, ex quo certus esse possit. Invenit illud in leo ne, qui animam habet, quam cœlum non ha bet; Unde ita concludit: Quodcunque es corpus animatũ, illud, non est cœlum. Leo. E.

§ 4. Actus

§. 4. Actus *ad ipſum intellectum reflexus* t animadverſio certitudinis & facilita- s facta per rationem conceptibilem ſcil. r *tertium aliquod, anſa à rebus data, à ra- one fictum,* (non ex ipſis rebus deſum- tum) E. g. Qui diſcit linguam latinam, ille eprehendit, quod facilius poſſit voces apte onjungere, ſi regulas de terminatione te- eat, & genus maſculinum à fœminino, *&c.* aſum à caſu diſtincte ſciat dignoſcere, uam ſi ex *latinis* ſcriptoribus abſque ulla rammaticorum noematum cognitione ſolo ſu legitimam omnium vocum coordina- onem & inflexionem cupiat addiſcere. Et uando tyro hanc linguam incipit loqui, um voces coordinatas profert, ſubinde in- llectus ipſius *ſuper ſeipſum reflectitur & ttendit,* an juxta præcepta Grammaticæ ecte loquatur.

§. 5. Dicimus porro, quod intellectus oc- upetur circa notiones ſecundas in *modo erſandi circa res.* Non enim *notiones ſecun- dæ* ſunt ipſi conceptus rerum, ſed tantum acilem reddunt *modum* concipiendi res.

§. 6. Porro, cum dicitur *primis concepti- bus ſuperimponi* ſecundas notiones, hoc non ita intelligendum eſt, quaſi non plures, quam *duas notiones* vel *noemata* de unaquaq; re concipere poſſit intellectus, ita ut ſemper

notio

notio secunda sit in ordine secunda, cum co- odun
stet *plures*, tam primas, quam secundas n at. (
tiones de una re sæpe formari, quæ utrin mitu
per primam, secundam, tertiam, &c. num nere
rari possent. E. g. Alia notio est, cum *hu* rimæ
hominem tanquam ens singulare concip §. 7.
mus, cui respondet notio *individui* in L od
gicis: Alia cum *hominem* concipimus on re
omnibus singularibus hominibus abstr bet n
ctum, cui in Logicis respondet *species sp* at vo
cialissima: Alia, cum magis abstrahimus ere
hominem vocamus *animal*, cui in Logic mus
respondet *genus*. Aliæ notiones sunt, cu eo,
hominem concipimus, ut *animatum*, ut co ecie
pus mixtum, ut *corpus*, ut *substantiam*: qu t De
bus in Log. respondent *genera & species su* ular e
alternæ, & *genus generalissimum*. Sic etia § 8
unum vocabulum distinctis conceptibu ecun
tam primis, quam secundis apprehenditur rodu
E g. Alium conceptum in mente gignit vo ecun
λόγος, cui in Gramm. respondet notio c iæ a
sus *nominativi*; alium λόγε, cui *genitivi* s o
alium λόγῳ, cui *dativi* notio respondet, & bjec
Non ergo ex numero notionum fluit deno- era-
minatio vulgaris *primæ & secundæ* notio- icet
nis, cum utrique plures ordine numerari irig
possint: Sed respectus habetur ad *duo ge* ern
nera notionum, quorum *prius* ad apprehen- ecu
sionem rerum & verborum; *alterum* ad ono

mo-

odum apprehendendi res & verba ſpe-
at. Quæcunque e. notio ex priori genere
mitur, dicitur *prima*, & ea, quæ in altero
nere ipſi reſpondet, dicitur reſpectu ſuæ
imæ *ſecunda*.

§. 7. Sed nec hoc prætermittendum eſt,
od *notiones ſecundæ* conceptibus primis
on *repugnantibus* imponantur; Nam quod-
bet non recipit quodlibet. Sic non repug-
at voci *Deus*, una cum homine, lapide, ci-
ere & aliis viliſſimis rebus referri ad
mus maſculinum; Contra vere repugnat
eo, cum homine, angelo, *&c.* referri ad
eciem. Species enim reſpondet *univerſali*:
t Deus non eſt *univerſale* quid, ſed ens *ſin-
ulare*.

§ 8. Tandem dicitur, quod per notiones
ecundas facilitetur *veri cognitio* & *boni in-
oductio*. Verba hoc volunt, quod *notiones
ecundæ* ſuccurrant *utrique facultati* prima-
æ animæ rationalis, *intellectui* ſcilicet, cu-
us objectum eſt *verum*, & *voluntati*, cujus
bjectum *bonum* eſt. Addi poteſt etiam al-
era facultas animæ ſecundaria, *ſermo* ſci-
icet, quem etiam certæ *notiones ſecundæ*
irigunt ad negotia verum & bonum con-
ernentia. Ita autem inſerviunt notiones
ecundæ *facultatibus animæ*: ut intellectus
onceptus primos accurate ab invicem *di-*

stinguere, minus abstractum magis abstra
subordinare, consentanea *componere*, disse
tanea *dividere*, unum ex alio legitime co
gere, omnia in bono ordine *disponere*, ab
liis disposita *addiscere*, cujusvis rei natura
definire, & latentem veritatem ubique
dagare, &c. possit: ad talia prosunt *notion*
secundæ Logicæ, ut *genus*, *species*, *individuu*
prædicamentum, *synonymum*, *paronymu*
syllogismus, *modi*, *figuræ* & *species syllogism*
rum, *methodus*, *definitio*, &c. Obiter no
tur de *locis topicis* (& aliis fortasse *materi*
Logicis) quod *realia*, quæ in istis contine
tur, e.g. *causa*, *totum*, *subjectum*, *adjunctu*
simile, &c. non sint *notiones secundæ*; na
modus argumentandi ex istis rebus tantu
ad *secundas notiones* pertinet: realia ad *pr*
mas. Porro ut homo hominem voce, vel scr
ptis possit ea docere, quæ intellectus cogn
vit: ut homo sedulus ex omnium gentiu
scrutinio suam supellectilem literariam
imo communia literati orbis studia auger
& cum viris doctis tam in patriis quam p
regrinis oris præsens & absens de reru
difficultatibus conferre, ac ita suum intell
ctum acuere & firmare queat, linguæ nece
sario addiscendæ sunt, cui studio opem fe
runt notiones secundæ *Grammaticæ*, u
sunt, *casus*, *declinatio*, *conjugatio*, &c. Tan
dem

em, ut voluntas hominum ad virtutes co-ndas, vitia extirpanda, bonas leges obſer-andas, & malas conſuetudines abrogandas oveatur, ut affectus vehementes tranquil-ntur, torpidi excitentur,& ſummatim om-e bonum introducatur, magnam vim habet *examina oratio*, tam *proſa* quam *ligata*, quam irigunt notiones *Rhetoricæ* & *Poeticæ*, ut unt *tropi* & *figuræ* variæ, genera *cauſarum*, enera *carminum*, &c. quamvis hæ ipſæ *no-iones* etiam ſecundario ad veritatem homi-ibus *perſuadendam* faciant.

(3.) *Conceptus eſt vel adæquatus, vel, inadæquatus.*

Adæquatus eſt, qui rem *totam* repræſentat, t conceptus *eſſentiæ*.

Inadæquatus eſt, qui *aliquid* rei repræſen-at; ut cum eſſentiam concipimus ſub con-ceptibilitate boni, veri, &c.

(4.) *Conceptus eſt vel comprehenſivus, vel apprehenſivus.*

Comprehenſivus penetrat objectum, illud-que *exacte cognoſcit* ſecundum intimam na-turam. Talis eſt conceptus de homine.

Apprehenſivus non penetrat objectum, ſed *imperfecte* quædam tantum de eo novit. Ta-lis eſt noſter conceptus de Deo & ejus attri-butis.

NB. *Comprehensivus* non coincidit cum *adæquato*; nam comprehendimus etiam in *adæquatum* conceptum. e.g. Qui exactæ di dicit naturam *unius*, ille comprehendit en sub *inadæquato* conceptu.

(5.) *Conceptus est medius, vel ultimus.*

Medius (alias *non ultimatus*) est, qui i tendentia ad idem objectum alium con ceptum *præcedit*. Talis est conceptus *voca buli*, quod vel plane non, vel non perfec intelligimus.

Ultimus (seu *ultimatus*) est, quem alius conceptus ad idem objectum tendens *præ cessit* (si scilicet ultimatus *positive* sumatur Talis est conceptus rei per vocabulum istud significatæ.

(6.) *Conceptus est vel distinctus, vel confusus*

Distinctus (alias *præcisus*) est, quo unum certum objectum ab omnibus, quæ de facto ipsi sunt conjuncta, *abstrahimus, & in formali considera mus:* ut cum consideramus unum certum hominis adjunctum, v.g. facultatem loquendi.

Confusus est, quo multa *simul sub noemate aliquo communi*, in quo omnia conveniunt, apprehendimus, ita ut singula non cognoscantur alio atque alio conceptu, ut cum consideramus adjuncta hominis varia sub no-

otione adjuncti, non descendendo vel ad
sibilitatem, vel ad voluntatem, vel ad do-
litatem, &c. *sigillatim* considerandam.

Hæc dicta sunto de signo doctrinali *inter-*
, conceptu sc. de quo aliquanto prolixius
gendum fuit propter materiæ obscurita-
em & utilitatem. Sequitur jam signum *do-*
trinale externum.

Externum signum doctrinale est duplex;
Vox & scriptura.

Vox est signum conceptus & rei arbitra-
ium, lingua formatum. Variæ autem sunt
ceptiones *vocis*, nam sumitur vel *materia-*
iter pro literis & syllabis, unde *suppositio*
materialis suum nomen habet; vel *forma-*
iter pro re significata. Porroe st vel *con-*
reta, vel *abstracta*; vel *certa*, vel *ambigua*;
Categorematica, vel *Syncategorematica*, &c.

Scriptura est signum rei, conceptus, & vo-
cis arbitrarium, actu scribendi formatum.

Non doctrinale signum est, quo in modo
discendi vel docendi non utimur, ut sunt
hinnitus, latratus, &c. *Non-doctrinalia* autem
non ideo vocantur, quasi ex istis nihil pos-
simus discere, cum eo ipso dum signant, in-
formetur intectus de signato; sed quia iis
non utimur in *modo* docendi & discendi κατ'
ἐξοχὴν ita dicto, qui conceptu, voce & scri-
ptis absolvitur.

VIII. 6. Signum est vel *rememorativum* vel *demonstrativum*, vel *prognosticon*.

Rememorativum est, quod signat rem *praeteritam*, eamque revocat in memoriam. Sic statua Rolandi est *signum* istius herois, & heroicorum ipsis factorum.

Demonstrativum est, quod signat rem *praesentem*. Sic pulsatio ostii indicat adstare hominem.

Prognosticon. est, quod signat aliquod *futurum*. Sic varia observant Medici signa prognostica de eventu morborum vel salutari vel tristi, quæ videri possunt per totam practicam *Sennerti*.

IX. 7. Signum est vel *theoreticum*, vel *practicum*.

Theoreticum est, quod per se nihil efficit, sed tantum signat, ut imago principis.

Practicum est, quod non tantum signat, sed per positivum influxum per se simul aliquid *efficit*. Sic cum lignator securim elevat, securis illa non tantum est signum inferendi ictus, sed positive quoque ipsum ligno infert.

X. 8. Signum est vel *manifestativum* tantum, vel simul *suppositivum*.

Manifestativum est, quod tantum *notificat* rem, non autem in sermone pro ea re

sup-

ſupponit. Sic pulſus campanæ auditus imminentem Dei cultum notificat, non autem in ſermone cultum *infert*, quem non intelligimus vocibus iſtis auditis.

Suppoſitivum eſt, quod rem *notificat*, & ſimul *ſtat* vel *ſupponit* in enunciatione pro re ſignificata. Sic vox *magnes* ſupponit pro certo lapide; cum enim dicitur, magnes trahit ferrum, intelligo quod res ea, quæ dicitur magnes trahat ferrum.

XI. *Signatum* eſt, quod potentiæ cognoſcenti *per ſignum repræſentatur*.

Signati natura ex deductione ſigni facile percipitur.

PROBLEMATA.

I. An omne ſignum neceſſario ſit ſenſibile?

Neg. Species intelligibiles omnino ſunt *ſigna* objectorum, quæ menti repræſentant, unde etiam *Alſtedius* Metaph. c. 43. *Encyl.* p. 619. ſigno formali exempli loco ſubjungit ſpeciem intelligibilem: ſed non ſunt ſenſibiles & viſibiles iſtæ ſpecies. Idcirco dicimus, quod *ſignum* indifferenter ſe habeat ad ſenſum & intellectum.

II. An ad rationem ſigni in genere ſumpti requiratur, ut prius ſe, deinde ſignatum repræſentet.

Neg. Quia dantur *signa*, quæ vere signatum repræsentant, sine tamen sui cognitione. Talia sunt *signa formalia* Th. V.

III. An conceptus apud omnes sint iidem

Resp. Distinguendum est inter conceptus *rerum, verborum,* & *notionum secundarum*. Conceptus *rerum* apud omnes sunt iidem, hoc est, similes. Quia enim *essentiæ* rerum ubiq; *eædem* manent, *imagines* essentiarum quas *conceptus* continet, etiam opportet esse *easdem* ubique. Sed manendum est in circulo, quatenus sc. ubique *veri* sunt conceptus, & ab ipsa *natura* suggeruntur. Nam si hic verus, iste falsus: hic sola naturam fluentem, iste arte elaboratum, & subtilibus abstractionibus acuminatum foveat conceptum, non sane per omnia sunt similes. Porro quia *verba* non apud omnes gentes sunt eadem, etiam *verborum conceptus* variant. Imo in eadem lingua alius per hoc, alius per aliud σύνθημα vocabula concipit: Conceptus *notionum secundarum* etiam non sunt apud omnes *iidem*, præsertim quia multi naturam earum nondum exploratam habent. Hic Grammaticus ex hac, ille ex alia *radice* vocem derivat. Olim homo erat generis communis, jam. gen. masculini. Plerique 10 habent declinationes *græcas*:

non-

nonnulli tamen 3. tantum, &c. *Notiones secundæ* non raro mutantur & perficiuntur instar hypotheſium Mathematicarum, ex quibus alii terram moveri, alii eam ſtare affirmant.

IV. An ſignum in genere ſumptum neceſſario à ſignato realiter differat.

Neg. Cum audimus aliquid *creatum* eſſe, ſtatim colligimns inde, illud *ens* eſſe: Ergo *creatum eſſe* eſt ſignum *entis*, & tamen ens & creatum eſſe non differunt *realiter*, quia creatum eſſe eſt modus *inſeparabilis*. Signum ægritudinis eſt febris, quæ ab ægritudine non differt realiter, quia ſe habet ut ſpecies ad genus.

AXIOMATA.

I. *Notæ* ſunt notiores *notato*.

Si non ſemper quoad notitiam *conjecturalem* & probabilem, tamen quoad notitiam *infallibilem*.

II. Quod rem ipſam non vere *exhibet*, ſed eam tantum *idealiter repræſentat*, id eſt, ſignum *nudum*, non *exhibitivum*.

Signum enim *exhibitivum* ipſum ſignatum non *idealiter*, ſed *realiter* exhibet.

III. *Signum* non eſt *ſignatum*.

Si sc. considerantur *formaliter*. *Materialiter* enim si sumuntur, idem sæpe est *signum* & *signatum*.

CAPUT. XXVII.

De Mensura & Mensurato.

Ambiguitas.

I. *Mensura* est 1. vel *intrinseca*, vel *extrinseca*. 2. Sumitur vel *active*, vel *passive*. 3. Vel *positive*, vel *negative*.

Intrinseca est, quæ mensurat rem *intrinsece*, ita, ut certo modo idem sit mensura *sui ipsius*. Sic e. g. quidditatem rei dicunt esse mensuram ejus *intrinsecam*, quia per eam cognoscatur illius quantitas *perfectionis*. Sed hæc improprie dicitur *mensura*, & concipitur tantum ita ab intellectu. Nihil sane potest esse positive mensura *suiipsius*, quia sic unum idemque esset notius & ignotius seipso. Juxta *mensuram intrinsecam* vero idem certo modo suiipsius fit *mensura*. *Quidditas* cum dicitur mensurare, perfectionem seipsam mensurat; mensurat enim eam secundum perfectionem, quia *mensura* debet esse homogenea *mensurato*. Ergo perfectio *quidditas* mensurabit perfectionem quidditatis. Absonum.

Ex-

Externa eſt, quæ menſurat aliud *extra* ſe. Hæc eſt hujus loci.

Active accepta menſura eſt illud, quod *menſurat*, & *menſurans* dicitur. Ita hoc loco ſumitur, quia menſurato opponitur.

Paſſive eſt id, quod menſuratur, & dicitur *menſurabile* vel *menſuratum*. Sic tempus paſſive dicitur *menſura motus*, id eſt, menſurabile motu.

Poſitive dicta menſura eſt, quæ *active* menſurat, & eſt hujus loci.

Negative menſura illud dicitur, quod à nullo menſuratur. Sic Deus eſt menſura ſui-ipſius, non quod ſeipſum menſuret, ſed quia non datur aliud, quod ipſum menſuret.

Formale.

II. *Menſura* vel *norma* eſt id, ad quod aliud *ſufficienter examinatur*.

Alias definitur ita: *Menſura eſt, qua quantitas alterius cognoſcitur*; cum hac explicatione, quod *quantitas* indifferenter ſit intelligenda ad quantitatem *molis* & *virtutis*. Verum definitiones ſint liberæ ab æquivocationibus & tropis. Æquivoce vero & per metaphoram *quantitas* tribuitur *virtuti* & *perfectioni*. Propterea hæc explicatio *quantitatis* in definitione vacillat. Si vero quantitas (uti debet) pro ſola *extenſiva quantitate* acci-

accipiatur, definitio nimis angusta est. Licet enim terminus *mensuræ* primo impositus sit ad denotandam *mensuram quantitativam* proprie ita dictam, tamen postea ampliatus est, ut aliæ etiam species genuino titulo sub ipso comprehenderentur. Propterea nos sufficienter abstracto conceptu *mensuræ* eam generaliter definimus, quod sit illud, *ad quod aliud sufficienter examinatur.*

DIVISIO.

III. Mensura est vel *quantitatis*, vel *perfectionis*, vel *veritatis*, vel *vitæ* & *morum.*

IV. *Quantitatis* mensura est, juxta quam alicujus rei *quantitas* proprie dicta *examinatur.* Estque rursus vel *adæquata*, vel *inadæquata* mensurato.

Adæquata (alias mensura *adæquationis*) æque quanta est cum mensurato. Talis norma est *ulna* respectu æqualis quantitatis in *linteo.*

Inadæquata minor est mensurato, & mensurat propter repetitionem, unde etiam alias mensura *repetitionis* dicitur. Sic *ulna* in respectu ad circumferentiam *pallii* est mensura *inadæquata*, quia circulus iste per aliquotam *ulnæ* repetitonem mensuratur. Dico, quod mensura *inadæquata* minor sit mensurato. Nam si major sit, erit quidem inadæquata

æquata habitudo ad invicem, ſed ita ratio *menſuræ* perit, quia e. g. integro modio non poteſt menſurari quadrans hordei, nec integra tonnachantherus cereviſiæ, niſi arte major menſura reſolvatur in minores. Hoc facto autem menſura, per quam poteſt menſuratio fieri, vel eſt *æqualis*, vel *minor* menſurando.

V. *Perfectionis menſura* eſt, juxta quam de *perfectione* alterius judicium fertur. Sic Deus eſt menſura creaturarum, homo viventium, *&c.*

Menſura hæc *perfectionis* ita inſtituitur: Intellectus ſumit præſtantiſſimum in certo aliquo genere, illudq; facit menſuram. Deinde aliud cum hac menſura confert, & quo magis illud ad eam accedit, eo *perfectius*; quo magis ab ea recedit, eo *imperfectius* eſſe judicat. Sic homo in collatione ad Deum *perfectior* eſt bruto, quia quoad intellectum, voluntatem, *&c.* propius accedit, quam brutum.

VI. *Veritatis menſura* eſt, ad quam *veritas* examinatur. Eſtque duplex: Menſura *veritatis* in *cognoſcendo*, & in *eſſendo*.

Menſura veritatis in cognoſcendo eſt, ad quam cognitio, an vera ſit, examinatur. Hæc rurſus eſt vel *principalis*, quæ nobis ſe offert

tum

tum in *natura*, quatenus res sunt mensuræ cognitionis nostræ; tum in *Scriptura*, quatenus verbum Dei revelatum est norma cognitionis in articulis fidei; vel *instrumentalis*, ut cum regulæ Logicæ de consequentiis, regulæ Grammaticæ de inflexione & connexione vocum, globus & circuli ejus in Astronomicis, mustricula & exemplar in mechanicis, (quales normas sartores, pictores, *&c.* habent) certiorem reddunt hominum cognitionem.

Mensura veritatis in essendo est intellectus divinus.

VII. *Mensura vitæ & morum* (alias *moralis*) est, ad quam vita & mores nostri exiguntur.

Talis mensura sunt *leges naturæ* & leges *positivæ*, quæ in iis fundantur; præsertim autem leges *morales*, quæ in sacris literis præscribuntur.

VIII. 2. Mensura est vel *Lesbia*, vel *Polycleti*.

Mensura seu regula Lesbia est, quæ ad habitudinem rei mensurandæ *se accommodat*, & ita mensurat uti res patitur, adeoque non eadem manet. *Regula Lesbia* enim, seu regula structuræ Lesbiæ plumbea erat, & ad lapidis figuram torquebatur & inflectebatur,

r propter duritiem lapidum ſcalpro non edentium. Tales regulæ ſunt multæ regu- *Logicæ*, quas ad materiæ ingenium ac- ommodare debemus, uti in doctrina de ethodo peculiari axiomate hoc præci- itur: Methodus inſerviat rebus, non res ethodo; unde regula Lesbia à quibuſdam iam dicitur *materialis*.

Menſura ſeu regula Polycleti eſt, quæ in- er menſurandum ſe non accommodat ad abitudinem rerum, ſed ad quam *res men- ſurandæ ſunt accommodandæ*. Talis enim uit norma ſeu regula *Polycleti*, eximii iſtius ſtatuarii. Talis etiam fuit libra *Crito- lai*, Philoſophi iſtius Peripatetici, qui in al- teram lancem libræ animi bona, in alteram corporis & externa bona impoſuit, & tan- quam Philoſophus ſecundum ductum & na- turam menſuræ *perfectionis* deprehendit lancem bonorum animi tantum propende- re, ut terram & maria deprimat. Menſuram *Polycleti* quidam vocant *formalem*.

IX. *Menſuratum* eſt, quod *menſuratur* ab alio.

PROBLEMATA.

I. An Deus ſit menſura perfectionis creaturarum?

Aff. Quia

Aff. Quia per appropinquationem ipsum, vel recessum ab ipso potest judiciu ferri de majori vel minori *perfectione* cre turarum. Sed dicis: Omnes creaturæ in finitum à Deo distant: Ergo una non pr pius ad eum accedit, quam altera. Re Creaturæ non accedunt ad Deum, vel rec dunt ab eo ratione *proportionis*, quasi mu toties vel aliquoties iteratæ possint *adæ quari* infinito; sed vel ratione *attributi nis*, quatenus vel plures vel pauciores *per fectiones* (licet alio modo) habent, (quas Deus habet:) ut sunt, *vivere, intelligere, velle* &c. Sic homo propius accedit ad Deum quam brutum, quia non tantum vitam, qu etiam bruto competit, sed etiam intellectu & voluntatem habet, quibus bruta dest tuuntur; vel ratione majoris & minoris *recessionis à nihilo*: Quæcunque creatura enim habet essentiam *perfectiorem*, illa ma gis recedit à non ente, quam quæ minus perfectam essentiam habet (comparate loquendo.)

II. Quænam sint requisita sive conditiones mensuræ.

Resp. 1. *Mensura sit homogenea mensurato*, id est, mensura cum mensurato habeat convenientiam aliquam. Hæc sive sit *univoca*,

ca, ſive *analoga*, ſive *generica*, ſive *ſpecifica*, &c. nihil intereſt. Non enim ſemper requiritur, ut *menſura* plane ejuſdem rationis ſit cum *menſurato*, uti longitudo non niſi longitudine menſuratur, quia alias Deus nullius rei menſura eſſet; ſed ſufficit, ſi adſit quæcunque *convenientia* ad menſuratum examinandum neceſſaria & idonea.

2. *Menſura ſit infallibilis.*

Ad *menſuram* enim menſuranda examinantur, & omnis lis de re orta per collationem cum *menſura* componitur. Si ergo ipſa *menſura* incerta ſit, unde aliquid certi de menſurato ſtatuetur? Si error ſit in principio, quomodo ab errore immune erit, quod ex eo deducitur? E. g. Quando de pariete litigium fovent fabri, & hic ad dextram, ille ad ſiniſtram eum propendere contendit, ad *perpendiculum* recurrunt: Cum artificarii certant de angulo menſæ, & hic rectum, ille acutum vel obtuſum eum eſſe affimat, *norman* anguli (WINEFEL MAAK) applicant, & ita controverſiæ finem imponunt. Si autem ipſæ hæ *normæ architectonicæ* fallant, (quod interdum cum quotidiano uſu detritæ ſunt, contingit) non poſſunt ante de deciſione dubii certi eſſe, quam ex principiis Mathematicis rectitudini & infallibilitati reſtitutæ ſint.

3. *Men-*

3. *Mensura sit notior mensurato.*

Mensura enim *notificat* mensurati *habitudinem*. Quod vero aliud *notificare* debet, *notius* eo sit, necesse est. Oportet autem mensuram notiorem esse quoad *notitiam accuratam & distinctam;* nam secundum *notitiam confusam* mensuratum potest esse notius sua mensurâ.

4. *Mensura sit indivisibilis.*

Hoc est, in quantum *mensura* est, nec additionem nec diminutionem patiatur. Cui enim *mensuræ* aliquid addi potest sub ratione *mensuræ*, illi deest aliquid, & sic corrupta *mensura* est: cui vero aliquid demi potest, illa excedit, & iterum vitiosa est. Alias extra rationem *mensuræ* potest præsertim res quanta augeri vel minui. Sic de *modii* capacitate potest aliquid auferri, licet deinde sit adulterinus modius.

III. Num mensura recte dividatur in intrinsecam & extrinsecam?

Neg. Quia alterum membrum divisionis evertit naturam divisi. *Intrinseca* enim *mensura* non est proprie *mensura*, sed omnis *mensura* est *extrinseca*. Vid. Th. 1.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *mensura* vel *mensuratum*.

II. *Pri-*

II. *Primum* in unoquoque genere eſt *menſura* reliquorum.

Loquitur regula de menſura *perfectionis*, & ſic per *primum* intelligitur *præſtantiſſimum & perfectiſſimum* in certo genere. Vid. Th. 5.

III. *Menſuratum* non debet ultra *menſuram* ſuam *extendi.*

Hoc eſt, nihil debet eſſe in *menſurato*, quatenus eſt menſuratum, quod non poſſit exigi ad *menſuram*. Valet regula de omnibus ſpeciebus menſuræ, excepta menſura *quantitatis*, quæ ſæpe exceditur à menſurato, tum ſc. quando aliquid exigitur ad menſuram repetitionis.

Finis Partis Generalis.

PARS

PARS SPECIALIS.

De Diviſione Entis.

CAPUT I.

De Diviſione entis in genere.

PRÆCEPTA.

I.

Ens dividitur in ſubſtantiam & accidens.

COnſideravimus hactenus in generali parte Ens tum in *ſimplici theoria*, quatenus ab omni attributo *præſcinditur* vid. p. 33. ſeqq. tum in *expreſſiori contemplatione*, quatenus una cum variis *attributis*, tam *unitis*, quam *disjunctis* menti ſiſtitur & in alio atque alio ſtatu repræſentatur. Jam recto tramite pergimus ad entis *diviſionem*, qua in duas quaſi ſpecies, *Subſtantiam* ſc. & *Accidens*, immediate dividitur.

II. *Ens* ad inferiora contrahitur per *ſubſiſtentiam* & *inhærentiam* p. 16.

§. 1. *Subſiſtentia* eſt modus exiſtendi ſubſtantiæ, *inhærentia* accidentis. Non ſumitur

r vero hic *ſubſiſtentia ſpecialiter* pro *ulti-ata* ſubſiſtentia, quæ alias *ſuppoſitalitas* di-tur : ita enim non adæquate opponeretur *hærentiæ*, quia dantur ſubſtantiæ, quæ non *timate* ſubſiſtunt, e. g. ignis in ferro, ani-a ſeparata, terra in miſto, &c. & tamen non hærent; ſed *generaliter* pro tali modo ex-tendi. quo res *per ſe exiſtit*, hoc eſt, *non eſt ſubjecto ad modum accidentis.*

§. 2. *Inhærentia* etiam hic non accpitur *ecialiter*, quatenus *adhærentiæ, circumſi-entiæ*, modo eſſendi *ab* & modo eſſendi *ad* pponitur; ſed *generaliter*, quatenus adæ-uate opponitur τῷ *per ſe ſubſiſtere*, ſc. τῇ ἀσυμπαρξίᾳ.

PROBLEMATA.

I. An ens ſit æquivocum ad ſubſtantiam & accidens.

Neg. *Æquivocum* enim idem *nomen* qui-dem tribuit inferioribus, non vero eandem *definitionem*. At ens tam *ſubſtantiæ*, quam *accidenti* tribuit & nomen & definitonem. De *ſubſtantia* non eſt dubium. *Accidenti* etiam convenit definitio *entis*, quia habet *eſſentiam*, quæ ex actionibus probatur; nam *calor* agit (licet inſtrumentaliter) dum ca-lefacit: *calor* vero eſt *accidens*.

II. Num

II. Num ens ſit univocum ad ſubſtantiam & accidens?

Univocum 1. *opponitur* adæquate *æquivoco*, quomodo omne id generaliter *univocum* dicitur, quod non eſt *æquivocum*. Ita poſſet affirmari. Sed de hac acceptione hic non quæritur. 2. *Opponitur paronymo*, & ſpecialiter ſignificat terminum, qui alicui eſſentialiter competit, atque ſic idem eſt, quod *Synonymum*. Sub hac acceptione etiam quæſitum poſſet affirmari. Sed neque hæc ſignificatio h. l. venit in controverſiam. 3. *Opponitur analogo* (ſecundum *attributionem intrinſecam*) & ſpecialiſſime ſignificat terminum, qui *æque primo* (abſque dependentia ab invicem) inferioribus competit eſſentialiter. De hac acceptione h. l. quæritur, an ita ens reſpiciat *ſubſtantiam* & *accidens*. Hoc negatur. Quia ens non æque primo & *æqualiter* utrique competit, ſed primo *ſubſtantiæ*, deinde *accidenti*, quod dependet à ſubſtantia, eique tanquam inſeparabili fundamento innititur. Quod ergo non æqualiter, & ſine ordine convenit inferioribus, illud ad ea non eſt *univocum*. Ens non *æqualiter*, &c. Nam accidenti tribuitur in ordine ad ſubſtantiam.

III. Num ens ſit analogum ad ſubſtantiam & accidens?

Anna-

Analogia est vel *proportionis*, vel *attributionis*. Analogia *proportionis* est, *quæ consistit in nudâ similitudine & sola communitate minis citra communitatem in essentia & finitione*, ut homo ridet; prata rident.

Hæc analogia semper metaphoram & improprietatem aliquam involvit, unde æquivoca consilio facta, alio nomine *analoga proportionis* dicuntur. Propterea juxta hanc analogiam ens non est *analogum* ad inferiora. *Analogia attributionis* iterum est duplex: vel attributionis *extrinsecæ, vel intrinsecæ. Analogia attributionis extrinsecæ est, quando denominans reperitur intrinsecè in uno tantum analogatorum, quod primum analogatum inde dicitur: reliquis vero per extrinsecam tantum denominationem tribuitur sub habitudine & respectu ad istud unum.* Sic homo dicitur sanus per *intrinsece* sibi inhærentem sanitatem: cibus, urina, medicamentum, color, *&c.* per *externam* denominationem dicuntur sana, in quantum respiciunt sanitatem hominis. Hæc anologia etiam involvit *æquivocationem;* nam cibus, urina, *&c.* non nisi *æquivoce* sunt sana. Propter implicatam ergo æquivocationem *ens juxta* hanc *analogiam attributionis extrinsecæ* etiam *non est analogum ad inferiora. Analogia attributionis intrinsecæ est, quando denominans reperitur in-*

intrinsece in omnibus analogatis, & analogat... habent unum conceptum (quod in analog... proportionis & attributionis *extrinsec...* non fit) *ita tamen, ut eum inæqualiter & d... pendenter* (ab invicem) *participent.* Non i... telligitur vero hic *inæqualitas dignitati...* quasi semper sit analogia attribut. intris. u... inferiora inæqualem dignitatem haben... quia sic animal non esse univocum ad ho... minem & brutum; Sed *inæqualitas ordini...* ut sc. unum ex inferioribus istum conceptum participet *primo* & *absolute*, aliud vero *secundario* & per *dependentiam, habitudinem, attributionem ac ordinem* ad prius. Juxta hanc analogiam ens est *analogum* ad substantiam & accidens, tanquam ad analog. *Prius* analogat. est substantia, *posterius* accidens: Habent *unum conceptum*, Ens scil. quia tam substantia habet essentiam quam accidens: istum conceptum *inæqualiter* participant; nam substantia *primario* est ens, accidens *secundario:* Substantia *absolute* est ens, accidens *per attributionem, habitudinem* & *dependentiam* ad substantiam, quia accidens supponit substantiam, in qua esse suum fundatum habet, uti loquitur Dn. *Scheiblerus.*

IV. An ens sit genus analogum, proprie dictum respectu substantiæ & accidentis?

Neg. Aliud est *analogum*, aliud *genus analogum.*

gum. Analogia *attributionis intrinſecæ* ræſcindit à *genere* analogo & *conceptu* analogico *non-generico*, ſicut principium à *cauſali* & *non-cauſali*. Atque ita *analogum* latius eſt, quam *genus* analogum. Fundamentum hujus ſententiæ hoc eſt, quia prædicata eſſentialia ſeu ſynonymica (ad quæ *analoga attrib. intrinſ.* ſpectant) non tantum dantur in *vi prædicamentali*, quæ admittit genera, nam prædicamenta ſunt claſſes rerum per genera & ſpecies diſpoſitarum) ſed etiam in *vi eminenti*, quæ reſpuit proprie ſic dicta genera (nam in *Tranſcendentibus* & *divinis* non habemus proprie ſic dicta *genera*.) Porro ſi ens eſſet *genus*, *ſubſt* & *accidens* eſſent *ſpecies*. Sed ſubſtantia eſt *ſummum* genus, quod nunquam fit *ſpecies*. Accidens ne quidem *ſummum genus* (juxta receptum modum docendi omnium fere Logicorum, qui temere non eſt mutandus) nedum ut ad ordinem *ſpecierum* ſe demittat. Notandum hic eſt, quod propter deficientem verborum copiam ſæpe tam à Theologis quam Philoſophis *genus* & *ſpecies* tribuantur rebus divinis *tranſcendentibus*, & aliis, quibus, ſi in rigore *logico* examinantur, non competunt. Hoc cum fit, per *genus* & *ſpeciem* intelligendum eſt *quaſi genus* & *quaſi* ſpecies ſ. id, quod generi vel ſpeciei in proportione *reſpondet*.

CAPUT II.

De Subſtantia.

Præcepta de Subſtantia ad faciliorem cognitionem in quatuor puncta ſecabimus, 1. ejus *ambiguitatem*; 2. *formale*; 3. *modum*; 4. *diviſionem* ordine expendemus.

Ambiguitas.

I. Subſtantia ſumitur 1. pro *ente in genere*. 2. pro *ſubjecto*. 3. pro *ente per ſe ſubſiſtente*.

Prima acceptio eſt nimis *lata*; nam ita nihil reperitur, quod *ſubſtantia* non ſit, uti etiam *Auguſtinus* (improprie) loquitur. Sed videtur nata eſſe ex voce gr. οὐσία quæ *ſubſtantiam* & *eſſentiam* ſignificat. *Secunda* eſt nimis ſtricta. Nam non tantum *ſubſtantia*, ſed etiam *accidentia* ſuo modo ſunt *ſubjecta*. Nec ſubſtantia *ſemper* eſt *ſubjectum*, ſed *quandoque* etiam *adjunctum*, vide l.c. *Tertia* demum eſt adæquata. Subſtantia, enim hoc loco ſumitur pro re, quæ *per ſe ſubſiſtit*.

II. Subſtantia (*pro ente per ſe ſubſiſtente ſumpta*) accipitur vel *Metaphyſice*, vel *Logice*.

Metaphyſice & *tranſcendentaliter* ſumpta & in

in pleniſſima ſua ampliatione & ultima ſtractione ſpectata, præſcindit à *creato* & *creato*, & ſubſtantia *completa* & *incomple-*, ac ita ſignificat omne ens *per ſe ſubſiſtens;* t Deus, angelus, anima, forma, cœlum, lapis, c. Hæc proprie eſt hujus loci.

Logice & prædicamentaliter ſumpta re-ringitur ad *creaturas* & entia *completa*, & finitur ita: *Subſtantia eſt ens per ſe ſubſi-ens, finitum, completum, ſuſtinens acciden-ia*, quæ definitio eſt *Gutkii* in Logica di-ina L. I. c. 3. p. 78.

Formale.

III. Subſtantia eſt ens *per ſe ſubſiſtens.*

§. 1. Ens in hac deſcriptione ſuſtinet vi-em *generis*, quia *latius* eſt ſubſtantiâ, & ac-cidentibus quoque competit; ſed *verum* ge-nus non eſt, quod C. I. probavimus.

§. 2. Formalis ratio vel quaſi differentia ſubſtantiæ, qua ab accidente (prædicamen-tali) adæquate differt, eſt *ſubſiſtentia.* Eſt vero h. l. hæc vox *generaliter* intelligenda, pro tali modo exiſtendi, *ſecundum quem res per ſe exiſtit, & non eſt in alio, quo, tanquam ſubjecto, ad modum accidentium fulciatur, ut ſine illo eſſe non poſſit:* Nam ſi *ſpecialiter* pro modo ſubſiſtendi *perfectiſſimo & plane ulti-mato*, adeoque *ſubſiſtentia ſuppoſitali* accipi-

atur, ſola *ſuppoſita* & *perſonæ* eam ſubſiſtentiam ſibi vendicant.

§ 3. Ut vero accuratius intelligatur, quid ſit *per ſe ſubſiſtere*, tollenda primum hic eſt ambiguitas ☞ *per ſe*. Vox hæc accipitur, potiſſimum modis, & ſignificat 1. *ſolitarium*, & opponitur ei, quod eſt *cum alio*, quomodo cauſa *ſolitaria* dicitur per ſe agere. 2. *Independens*, & opponitur ei, quod *ab alio effective* ſuum eſſe habet, quo ſenſu ſolus *Deus* eſt ens *per* ſe. 3. *Neceſſarium*, & opponitur *Contingenti*. Sic riſibilitas homini *per ſe* competit, in ſecundo ſc. modo *perfectionis*: eruditio *per accidens*. 4. *Intentum*, quod ſc. cum intentione agit, vel fit, & opponitur *cauſæ* & *effectui per accidens*. 5. *Proprium*, & opponitur *communicato*, ſ. illi, quod *per aliud* tale eſt. Sic ſol per ſe eſt lucidus, luna per aliud. 6. *Unam eſſentiam*, & opponitur *enti per accidens*. 7. *Quod non exiſtit in alio, tanquam in ſubjecto*. Hæc ſignificatio eſt hujus loci.

§ 4. Exponitur ergo *per ſe ſubſiſtere* optime negative, ut idem ſit, ac *non eſſe in alio tanquam in ſubjecto*. *Eſſe in ſubjecto* autem accipitur dupliciter: 1. *generaliter*, ſecundum formale ſubjecti in genere ſpectati, quomodo *ſubſtantiæ* etiam ſunt in ſubjecto: 2. *Specialiter*, in ea ſc. anguſtia, juxta quam adæ-

adæquate τῷ per se *subsistere* opponitur. Hoc modo illud dicitur esse in *subjecto*, quod inest tanquam *peculiare* ens, ita ut non sit pars rei, & omnino esse non possit, nisi in illa re, quomodo omnia & sola *accidentia* sunt in subjecto.

MODI.

IV. Substantia est vel *completa*, vel *incompleta*.

V. *Completa substantia* (*scilicet in essendo*) est, quæ habet essentiam *in se terminatam*, & per se non ordinatur ad *alterius* perfectionem intrinsecam. Ut Deus, angelus, homo, leo, equus.

VI. *Incompleta substantia* est, quæ ordinatur ad *alterius* perfectionem, & est *pars* alicujus compositi: ut anima, forma, materia, pes, manus, vena, caput.

Hæc distinctio vero hoc in loco videtur præter necessitatem esse à Metaphysicis introducta, quia *ens* in genere distinguitur in *completum* & *incompletum*. *Generalia* enim eam ob causam *specialioribus* præmittuntur, ne opus sit in singulis *speciebus* eadem repetere. Qui ergo novit, quid sit ens *completum* vel *incompletum*, ille statim etiam intelligit naturam substantiæ *completæ* vel *incompletæ*.

VII. Subſtantia (*prima & ſingularis*) com-
pleta in eſſendo, eſt vel completa *ſim*
in ſubſiſtendo, vel *incompleta in ratio*
ſubſiſtendi.

VIII. Subſtantia incompleta in ſubſiſtend
(*qua talis innititur* alii ſubſtantiæ, tan
quam *ſuſtentanti.*

Ignis in ferro ignito eſt ſubſtantia ſin-
gularis *in eſſendo completa*, ſed *incompleta in*
ſubſiſtendo, quia non ſubſiſtit *ultimate* & *in-*
dependenter, ſed *dependet* à ferro in ſubſi-
ſtendi modo.

IX. Subſtantia *in ſubſiſtendo completa* com-
muniter dicitur eſſe vel *ſuppoſitum* vel
perſona.

Ut hanc diſtinctionem in ordinem redi-
gamus, notandum eſt, quod hi termini ſe
reſpiciant, ut *latius* & *anguſtius*. Nam *ſuppo-*
ſitum generalius quid eſt, quam *perſona*, ſicut
& *ſuppoſitalitas* latior eſt *perſonalitate*. Om-
nis quidem *perſona* eſt *ſuppoſitum*, ſed non
omne *ſuppoſitum* eſt *perſona*. Deſcribendum
vero utrumque eſt tam in *abſtracto*, quam
in *concreto*. In *concreto* ſuppoſitum ita de-
ſcribitur.

X. Suppoſitum eſt ſubſtantia ſingularis
completa, ultimate ſubſiſtens. Ut equus,
canis, *&c.*

§. 1. *Bo-*

§. 1. *Bonaventura* 3. ſent. diſt. 10. q. 3. art. 1. Suppoſitum dicit eſſe duplex, *in quo*, in quo ſ. totum eſſe rei *ſtabilitur* & *ultimo funditur*: Et *de quo*, de quo ſcil. *prædicatur* aliud, & quod *ſubjicitur* alii, quale eſt ſubjectum in *propoſitione*. Nos ad tollendam ambiguitatem hic removemus ſuppoſitum *de quo*, & retinemus ſupp. *in quo*.

§. 2. Hoc eſt ſubſtantia *ſingularis*, ut removeatur ſubſtantia univerſalis ſ. ſecunda, quæ ad Logicam potius, quam ad Metaphyſicam pertinet.

§. 3. Eſt *completa*. Nam illi *ſubſtantiæ*, quæ eſſe *incompletum* & ad alterius perfectionem *per ſe ordinatum* habet, eminens hæc *ſubſiſtentia*, quæ *ſuppoſitalitas* dicitur, non poteſt competere.

§. 4. Vox *ultimate* alios habet terminos æquipollentes: *incommunicabiliter*, *independenter*, *perfectiſſime*, qui omnes exprimunt formale *ſuppoſiti*, & ſæpe coacervantur. Volunt autem hoc, quod ſuppoſitum *ultimo* terminatum ſit in ratione ſubſiſtendi per *ſubſiſtentiam ſpecialem*, & qua tale non *dependeat* ab alio, tanquam *ſubſtentante*, nec *ſuſtentetur* in alio unito. Porro cum ſuppoſitum dicitur *incommunicabile*, non negatur hac voce *communicabilitas intellectualis*, quæ eſt per modum univerſalis:

Nam hæc jam remota eſt per vocem *ſingularitatis*. Neque negatur ejus *communicabilitas ad aliquam naturam*, ut eam termine ſicuti ferrum terminat ſibi unitum igne Talis enim communicatio *ſuppoſito* non r pugnat, quia *ultimata ſubſiſtentia*, quæ fo male *ſuppoſiti* eſt, non tollitur. *Suppoſitu* quatenus tale, poteſt aliud terminare, mod ipſum aliunde non terminetur.

Sed dicitur ſuppoſitum *incommunicabile* 1. *quia non habet ab alio participatam & communicatam ſubſiſtentiam*: *Suppoſitum* enim habet proprium & ultimo terminatum *ſubſiſtendi* complementum. Si in eo ab alio dependeret, contradictio eſſet. Nam terminaretur ulterius, vel acciperet ulteriorem terminum ab alio terminante, quod ultimo terminatum eſt: Dependeret ab alio in *ſubſiſtendo*, quod, quatenus tale, *independenter* ſubſiſtit. 2. *Quia alii ſuppoſito*, quatenus ſuppoſitum eſt, *ſuam ſuppoſitalitatem non communicat*. Dico, *quatenus ſuppoſitum eſt*, nam ſæpe ſuppoſitum aliquod, cum alteri unitur, ſuam amittit *ſuppoſitalitatem*, & ſubſiſtit *ſubſiſtentia communicata*. Sic ignis, quando unitur cum ferro, amittit ſuam *ultimatam* ſubſiſtentiam, & ſic ſubſiſtit in ſubſiſtentia ferri. Atque hæc dicta ſunto de ſuppoſito in *concreto*: Jam dicendum quoque eſt,

quid

uid ſit in *abſtracto*, quomodo voce *ſuppoſi-alitatis* deſignatur.

X I. Suppoſitum eſt *ſubſtantiæ ſingularis & completæ ultimata ſubſiſtentia.*

Hæc definitio ex iis, quæ de *ſuppoſito* in *concreto* dicta ſunt; facile intelligitur. Addimus autem explicationis gratia hanc proixiorem D. *Scharfii*. *Suppoſitalitas eſt modus ſubſiſtendi perfectiſſimus, independens & ultimato completus, quo ſubſtantia prima completa per ſe independenter ſubſiſtit, ita ut cum alio non poſſit uniri, ut communem ſubſiſtentiam ab illo accipiat.* Et hinc eſt, quod *incommunicabilis* dicatur ſubſiſtentia.

XII. Suppoſitum vel *deſtituitur intellectu*, & nomen generale (*ſuppoſiti*) retinet, vel *intelligens* eſt, & dicitur *perſona*. D. *Caſel.* Exerc. 2. contra *Reiherum.*

Perſona à *ſuppoſito* non differt ſecundum *formale:* nam *ultima ſubſiſtentia*, quæ *ſuppoſiti* formale eſt, etiam eſt formale *perſonæ*; ſed tantum ſecundum *materiale*, ſubjectum ſcilicet. Nam *ſuppoſitum* indifferenter ſe habet ad ſubſtantias *intelligentes* & *non-intelligentes*, adeoque latius eſt *perſonâ*, & in reſpectu ad eam ingenium generis quaſi induit, (licet ejus verum genus non ſit:) *Perſona* vero reſtringitur ad ſubſtantias *intelligentes.*

gentes. Differunt ergo non niſi diverſitate *ſubjecti*, cum *ſuppoſitalitatis* ſubjectum latius ſit, quam *perſonalitatis.*

XIII. Perſona eſt *ſuppoſitum intelligens.*

§. 1. Definitio hæc deſcribit perſonam in *concreto.* Alii prolixiorem tradunt definitionem: *Perſona eſt ſubſtantia individua, (completa) intelligens, incommunicabilis, non ſuſtentata ab alio vel in alio.* Nos vero breviorem hanc retinemus, quia vox *ſuppoſiti*, quæ in ea extat, conditiones *perſonæ* omnes in prolixiori def. enumeratas comprehendit, præter determinationem ad ſubjectum *intelligens*, quæ propterea expreſſe additur.

§. 2. Cæterum vulgata illa definitio, ut dextre intelligatur, continet *materiale & formale. Materiale* exprimitur, cum dicitur eſt *ſubſtantia individua, completa, intelligens.* Hæ enim conditiones non ſoli *ſuppoſito* competunt. Elementa in miſtis ſunt *ſubſtantiæ* indiv. ſ. *ſingulares:* ſuppoſita non ſunt. Ignis in ferro eſt *completa* ſubſtantia, ſed *ſuppoſitum* minime eſt. Anima ſeparata eſt *intelligens* ſubſtantia, non vero ſuppoſitum. *Formale* eſt in verbis, *incommunicabilis, non ſuſtentata ab alio, vel in alio*, quæ brevius ita exprimuntur: *ultimate ſubſiſtens*; nam illa ſubſtantia ſingularis, completa & in-

intelligens demum *persona* est, quæ *incommunicabiliter* subsistit; ita ut non sustentetur *ab alio* vel *in alio*, breviter, quæ *ultimate* subsistit. Hoc quid sit, in doctrina de *supposito* explicatum est. Hinc facile liquet, quid sit persona *in abstracto* ſ. *personalitas*.

XIV. Personalitas est *suppositalitas* substantiæ *intelligentis*. Seu est substantiæ *singularis, completæ* & *intelligentis ultimata subsistentia*.

Quidam hanc descriptionem tradunt: Personalitas est *modus subsistendi perfectissimus*, quo substantia *prima, completa, intelligens independenter* subsistit.

DIVISIO.

XV. Substantia vel *habet materiam*, & dicitur *corpus*: vel *materiæ expers* est, & vocatur *spiritus*.

§. 1. *Corpus est substantia ex materia & forma constans*, & sit objectum peculiaris disciplinæ, *Physicæ* scil. cui illud *Metaphysica* tanquam Regina elaborandum tradit, & à qua porro in *simplex* & *mixtum*, *animatum* & *inan.* &c. dividitur.

§. 2. *Spiritus est substantia materia & forma expers*, & sit objectum peculiaris disciplinæ *Pneumaticæ* scil. quæ ulteriores spiritus divisiones tradit.

PRO-

PROBLEMATA.

I. An ſubſtantia ſit ſuppoſiti genus?

Neg. Quia *ſuppoſitum* non eſt *ſubſtantiæ* ſpecies. Vera *genera* & vera *ſpecies* habentur tantum in *prædicamentis*, quæ propterea definiuntur ordines ſeu diſpoſitiones *generum* & *ſpecierum*; & quidem ponuntur juſto loco, ut non pervagentur, omnes *ſpecies*. *Suppoſitum* vero eſt terminus *tranſcendens* prædicamentum *ſubſtantiæ*, quia *Deus* etiam cum charactere *hypoſtatico* apprehenſus eſt *ſuppoſitum*. Pervagatur etiam omnes ſubſt. *ſpecies*: Nam non tantum homo, ſed etiam angelus, cœlum, arbor, piſcis, terra, equus, *&c.* ſunt *ſuppoſita*. Dicimus ergo, quod *ſubſtantia* ſit *ſuppoſitalitatis*, tanquam modi, *ſubjectum*.

II. Quid ſuppoſitalitas eſſentiæ ſingulari creatæ ſuperaddat, & quomodo ab ea differat?

R. *Superaddit* ei modum aliquem *poſitivum*, non ſolam *negationem*, licet eam ſimul inferat. Modus iſte *poſitivus* eſt *ultimata ſubſiſtentia*. Hic modus ab eſſentia differt *realiter*, non per diſtinctionem realem *ſtricte* ita dictam, ſed eam, quæ *analogice* talis eſt, & intercedit inter *rem* & *modum* ejus *ſeparabilem*.

bilem. Indicium distinctionis *realis* hic *separabilitas.* Quæ enim *separari* possunt, differunt realiter. Quorum unum potest esse *sine altero,* illa non sunt *realiter* idem. Jam vero *suppositalitas* separari potest ab *essentia,* quod de igne in ferro, sale in aqua, &c. patet E.

III. Num persona & suppositum differant secundum formale?

Neg. Conditio *intelligentis* & *non-intelligentis* enim pertinet ad *materiale* s. ad subjectum, non ad formale. Vid. Th. X. §. 4. XII. XIII.

IV. Utrum intellectus sit formalis ratio personæ?

Neg. Pertinet etiam ad ejus *materiale* Th. XIII. §. 2. Non enim illud statim est *formale,* quo aliquid *distinguitur* ab alio. Sonus chordæ differt à sono fistulæ *diversitate subjecti,* licet unam clavem in eadem octava habeant, adeoq; in *formali* non discrepant.

V. An suppositum creatum alienam naturam terminare, & ei suam suppositalitatem communicare possit?

Aff. Ferrum ignitum enim *terminat* sibi unitum ignem. Vinum medicatum *communicat* suam *subsistentiam* corpusculis ex herbis

bis extractis: aqua falſa ſali, *&c.* Quod *ſuppoſitum creatum intelligens* attinet, de e etiam vera eſt affirmativa, ſi non aliter, ta men per potentiam Dei abſolutam. Per hanc Deus *omnia* poteſt, quæ non involvu ſimplicem *contradictionem.* Jam vero, per ſonæ ſubſiſtentiam *communicari* alienæ na turæ ſ. eſſentiæ, nec ex parte *perſonæ*, nec ex parte *naturæ* alienæ *contradictorium* eſt. *Perſona* enim dum communicat alii ſuam *ſubſiſtentiam*, non deſinit eſſe *perſona;* quia non terminatur *ulterius*, ſed terminat aliud. *Natura* poteſt amittere ſuam ſubſiſtentiam *ultimatam propriam*, imo poteſt ab ipſo ortu ea deſtitui, & *ſubſiſtere* in aliena. Nam *ſuppoſitalitas* ſ. ſubſiſtentia ultimata eſt *modus*, qui ſubſtantiam creatam *extra-eſſentialiter* & *paronymice* reſpicit, & ab ea *ſeparari* poteſt.

III. An doctrina de notitia Dei naturali ſub ratione propria in Metaphyſicæ ſpeciali parte ſit pertractanda.

Neg. Quia *univerſalis* diſciplina non debet *ſingulare* ens ſub ratione propria contemplari. Peculiaris ergo diſciplina eſt concedenda, ad quam *notitia de Deo naturalis* referatur, quam cœperunt vocare ab objecto ſuo *Pneumaticam.*

AXI-

AXIOMATA.

I. Subſtantia non eſt *in ſubjecto.*

Sc. quatenus τὸ *eſſe in ſubjecto* τῷ *per* ſe ſubſiſtere *adæquate* opponitur. Nam eſt vel *pars* ejus, in quo eſt, vel poteſt eſſe *ſine eo.*

II. Subſtantia non recipit *magis* & *minus.*

Hoc eſt, ſubſtantia una non eſt *magis* ſubſtantia, juxta eſſe *ſubſtantiale* conſiderata, quam altera.

Johannes non eſt *magis* homo, quam Caſparus.

III. Perſona *creata* cum perſona *divina* non *omnimode* convenit.

Licet in multis conveniant, *omnimoda* tamen ratio non eſt. In *creatis* quælibet *perſona* ſuam *numero* ab aliis diſtinctam habet eſſentiam: In *divinis* una eſſentia *ſingularis* communis eſt *tribus perſonis.* In *creatis* perſonalitas ab eſſentia *realiter* differt, & ab ea *ſeparari* poteſt (pot. Dei abſolutâ:) in *divinis* minime.

IV. Suppoſitalitas cum natura creata *per realem compoſitionem* cohæret.

Poriſmatis hujus ſenſus ex præcedentibus patet.

V. Sup-

V. Suppoſitalitas, qua talis, non pertinet ad *perfectionem* (*eſſentialem ſc.*) naturæ.

Nam quicquid ullo modo *ſeparari* poteſt a natura, ita ut nihilominus ea ſalva maneat, illud non pertinet ad *perfectionem* ejus eſſentialem. Suppoſitalitas, *&c.* E. Igni nihil decedit de *perfectione* eſſentiali, licet ferro unitus amittat ſuam *ſuppoſitalitatem.*

VI. Multiplicatis *exiſtentiis* non ſtatim multiplicatur *ſubſiſtentia.*

In uno enim *ſuppoſito* poſſunt eſſe plures *eſſentiæ* ſc. *exiſtentiæ.* In *una maſſa* vel portione ſæpe dantur diverſiſſima *medicamenta.* In *uno homine* dantur 4 *elementa*, & varia accidentia.

VII. *Singulare* non ſimpliciter eſt *incommunicabile.*

Efficiens ſingulare omnino influxum ſuum communicat *effectui.* Licet eo modo non ſit communicabile, quo *univerſale* communicatur *inferioribus*, alii tamen modi comm. ipſi denegandi non ſunt.

CA-

CAPUT III.

De Accidente in Genere.

I. *Accidens* eſt ens ſubſtantiæ *inhærens.*

Inhærere ſumitur potiſſimum dupliciter: 1. *generaliter* & late, ut ſignificet omnem modum, quo ens qualecunque, quod non eſt ſubſtantia, *afficit* ſubſtantiam: ſive fiat per *ineſſe* rigoroſe ſumptum, ſive per modum eſſendi ad. Sub hac acceptione ergo intelligitur ſenſus iſte, quem τὸ *inhærere* habet inadæquata oppoſitione ad τὸ *per ſe ſubſiſtere*, qui felicius negative explicatur ut *inhærere* idem ſit, ac *non per ſe ſubſiſtere.*

Et hunc ſenſum habet vox *inhærens* in hac definitione *accidentis* (ſc. *prædicamentalis*, ut vocant; nam de *prædicabili* agunt Logici.) 2. *Specialiter & ſtricte*, ut ſignificet particularem modum *afficiendi* ſubſtantiam, qui non omnibus, ſed aliquibus tantum *accidentibus* competit, & reliquis modis, ut ſunt modus eſſendi *ad*, modus eſſendi *ab*, opponitur.

II. Accidens eſt vel *entitativum*, vel *modificativum.*

III. En-

III. Entitativum est vel *primarium* v *secundarium.*

IV. Primarium est vel *absolutum.* ut *quantitas & qualitas;* vel respectivum, ut *relatio.* Secundarium, *actio, passio.*

V. Modificativa accidentia sunt: Quando, ubi, situs, habitus.

CAPUT IV.

De Quantitate.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Quantitas est vel *extensiva* s. molis: & *Intensiva* s. virtutis.

Extensiva est, qua substantia extenditur, ut habeat *partes extra partes.*

Intensiva est, juxta quam aliquid dicitur esse *majoris* vel *minoris perfectionis* & virtutis. Sic dicitur aliquis esse fortior altero. Hæc non est hujus loci.

II. Quantitas est vel *continua* vel *discreta.*

Continua, quæ proprie est hujus loci, est cujus partes uno *communi termino copulantur.*

ur. *Communi termino copulari* talem dicit partium *cohæſionem*, qua unius partis initium alterius partis finis eſt, ita ut in uno puncto concurrant. *Uno* dico ad diſtinctionem *continui* & *contigui*. *Contigua* ſunt, quæ non conjunguntur in uno puncto ſeu termino, ſed *diverſis*. Ea huc non ſpectant, quia non ſunt ens *per ſe*, ſed *per accidens*: non ſunt unum ens, ſed multa, *Continuum* vero eſt, cujus extrema conjunguntur in uno puncto. Quantitas continua dicitur alias *magnitudo*, termino ſcilicet *abſolute* accepto, non *reſpective*, ut quanto ſc. *parvo* opponitur.

Diſcreta quantitas eſt, cujus partes *communi termino non copulantur*, ſed ab invicem *diſcretæ* ſunt. Differt à *continua* in eo quod illa partes habet copulatas, hæc vero *ſeparatas* & *diſcretas*. Quantitas diſcreta eſt *numerus*, qui definitur *multitudo ex unitatibus collecta*. *Multitudo* dicitur numerus, termino iterum *abſolute* accepto; nam interdum etiam *relative* accipitur, quatenus *paucitati* opponitur. Eſt autem numerus vel *numerans* ſ. formalis, vel *numeratus* ſ. materialis. *Numerans* conſideratur *in abſtracto*, & eſt numerus Arithmeticus *ab omni materia*, *abſtractus* quo numerare ſolemus, ut; ſex, ſeptem, octo, *&c.* *Numeratus* conſideratur

ratur in *concreto*, & eſt numerus rebus ip applicatus. Prout vero res vel ſunt *tra ſcendentales* vel *prædicamentales*, numer etiam vel *Tranſcendentalis* dicitur, vel *Pr dicamentalis*. *Ariſtoteles* ad quantitate diſcretam etiam *orationem* refert, propte brevitatem ſeu correptionem & productionem ſyllabarum.

Formale.

II. *Quantitas* eſt accidens, quo ſubſtantia materiata *extenditur*.

Eſſentia *quantitatis* ſ. ejus formalis ratio conſiſtit in *extenſione*, ea ſcilicet, qua aliquid habet *partes extra partes*, ita ut una pars non ſit altera, ſed ſit *extra* illam.

DIVISIO.

IV. Quantitatis (*continuæ ſ*) ſpecies ſunt: *linea*, *ſuperficies*, & *corpus*.

Quantitas extenditur vel in ſolam *longitudinem*, & ſic vocatur *linea*, magis oculis mentis quam corporis conſpicua. Vel in *longitudinem & latitudinem*, & dicitur *ſuperficies*; vel in *longitudinem*, *latitud. & profunditatem*, & vocatur *corpus*, ſc. Mathematicum, quod hic non ſumitur pro ſubſtantia corporea, ſed pro *corpulentia*, quaſi *craſſitie* & *profunditate*.

PRO-

PROBLEMATA.

I. An quantitas discreta sit proprie dicta quantitas, & proinde species quantitatis?

Neg. Quia res per *numerum* non proprie *extenditur*, sed *multiplicatur*. *Extensio* autem est de essentia *quantitatis*. 2. Quia non est ens *per se*, sed ens *per accidens*; non enim est in una re, sed in multis. At quantitas est ens *per se*. Quantitas est *ens*: numerus non dicit ens, sed *entia*.

II. An quantitas discreta ad entia realia pertineat?

Aff. Sunt, qui putant eam *ens rationis* esse; sed 1. multitudo datur præter mentis *fictionem*. 2. Est *objectum* realis alicujus *disciplinæ Arithmeticæ* scilicet.

AXIOMATA.

I. Ubi *quantitas*, ibi *materia*.

Quantitas enim est materiæ effectus proximus per resultantiam.

II. Propter quantitatem res sunt *æquales* vel *inæquales*.

III. Quantitati nihil est *contrarium*.

Sc. Contrarietate *Physica*, qua res in se agunt.

CA-

CAPUT V.

De Qualitate.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Qualitas eſt vel *ſubſtantialis*, vel *accidentalis*: Et hæc vel *generatim*, vel *ſpeciatim* ſumitur.

Subſtantialis eſt differentia *ſubſtantiæ*. Imo *formam* Ariſtoteles etiam hujuſmodi *qualitatem* vocat.

Accidentalis vel dicit in *genere*, quod eſt *extra eſſentiam*, quomodo quantitas, &c. etiam faciunt prædicationem in quale; vel *in ſpecie* notat peculiare genus accidentis *ad formæ modum ſubjectum afficiens*. Hæc ultima acceptio eſt hujus loci.

Formale.

II. Qualitas eſt accidens, *per modum formæ eſſentialis ſubjectum ſuum (extraeſſentialiter tamen) afficiens, qualificans & perficiens.*

Qualitatis ambitus late ſe diffundit, & præterea ad *inferiora* ſua ſimul ſumpta, uti vulgariter dividitur, eſt *analoga*, ideo difficile

ile est ejus essentiam in genere spectatam no *conceptu* & adæquata *definitione* expri- nere. Nos ex variis variorum *autorum de- finitionibus* hanc selegimus, quam putamus ptimam esse. Dicitur vero in ea, quod *ad formæ modum subjectum afficiat.* Hac phrasi distinguitur ab aliis *accidentium* generibus. Quantitas enim *materiam* potius, cujus *es- sentiale consequens* est, quam *formam* imi- atur. *Relatio* si perficit *subjectum;* perficit illud non *in seipso,* sed *in respectu ad aliud,* & ta *formæ* in hac perfectione non assimila- ur. *Actio* & *passio* potius ad actum secun- dum formæ, quam ad ipsius *formæ* ingenium spectant. Ab *ultimis* accidentibus per dif- ferentiam quasi *genericam* distinguitur *qua- litas,* quia ipsa sunt accidentia *modificativa,* hæc vero accidens *entitativum.*

DIVISIO.

III. Species *qualitatis* communiter recen- sentur quatuor: 1. *Habitus* (*& dispositio.*) 2. *Potentia naturalis* (*& impotentia.*) 3. *Patibilis qualitas* (*& passio.*) 4. *Figura seu forma.*

§. 1. In singulis speciebus duo vulgo po- nuntur nomina, non quasi *specificam* diffe- rentiam importent, sed partim, ut differen-

tia

tia *gradualis* insinuetur, partim, ut unu vocabulum declarent.

§. 2. Nota. Hinc inde in scriptis Philoso phorum reperiuntur vestigia, quibus in nuunt, consultum esse, ut generaliora voc bula introducantur, in quibus bina cuju vis speciei vocabula conveniant. E. g. *tentia naturalis* dicatur *facultas perfect* impotentia vero *facultas imperfecta*: ut *tibilis qualitas* dicatur *qualitas afficiens d rabilior*, passio vero qual. aff. *subitanea*. Qu bus posset quis addere in prima specie *pron ptitudinem adventitiam*, vel aliud vocabu lum. Verum termini artium sine gravissim causa non sunt mutandi. Ideo si quis om nino non possit acquiescere, nisi concept de hisce exquisite distinctos habeat, ille tri priora vocabula poterit dupliciter accipe re: *Generaliter*, ut præscindat ab *opposito* à seipsis *specialiter* explicatis. 2. *Specialiter* in ea significatione, qua opponuntur *voca bulis additis*.

IV. Habitus est *qualitas potentiæ natural superaddita, subjectum promptum red dens ad operandum.*

Ordine naturali potentia nat. esset prima species, quia ipsi *habitus* superadditur. Sed quia juxta Arist. receptum jam est, ut *ha bitus*

itus primum occupet locum propter *nobi-*
itatem; ordo iſte non temere mutandus eſt,
præſertim cum in ſcriptis Philoſophorum
æpe citentur ſpecies *qualitatis* per nume-
os, non addito *expreſſo nomine.*

V. Dividi poteſt vel ratione *principii,* vel ratione *ſubjecti.* Ratione *principii* ſ. *originis,* habitus eſt vel *concreatus,* vel *connatus,* vel *infuſus,* vel *acquiſitus.*

Concreatus eſt, qui in prima creatione *in-*
piratus eſt, ut juſtitia originalis in homine,
irtutes in angelis, *&c.*

Connatus eſt, qui ex ipſa generatione *con-*
aſcitur; ut lex naturæ.

Infuſus eſt, qui ab agente extrinſeco rei
m productæ citra laborem proprio prin-
ipio innitentem *infunditur.* Hic quatenus
θεόδοτον eſt, eſt vel *extraordinarius,* ut do-
um linguarum in Apoſtolis; vel *ordina-*
ius ſive per *ordinaria* media conceſſus, ut
heologia.

Acquiſitus eſt, qui proprio labore ex prin-
ipiis propriis *comparatur:* ut prudentia
uſtitia, ſcientia, *&c.*

VI. Ratione *ſubjecti* (*intellig. ſubj. Quo*) dividitur in habitum *intellectus* & *voluntatis,* ſive *intellectualem* & *moralem.*

VII. Habitus *intellectualis* est, qui datu in *intellectu*, quem *informat*, *perficit*, & in operationibus *dirigit*.

VIII. Estque, vel *principalis*, vel *instru mentalis*.

IX. Principalis est, qui circa *res ipsas* ver satur. Hic est vel *Theoreticus*, vel *Practi cus*.

X. Theoreticus est, cujus finis ultimus *principaliter* est *cognitio & contemplatio Theoreticus* est vel *simpliciter intellectivus*, & dicitur *intelligentia*, vel est *discursivus*, diciturq; *scientia*.

Intelligentia est habitus *primorum principiorum intellectualis* principalis *Theoreticus* contemplans rerum affinitatem, quatenus ex eadem *principia cognoscendi prima* fluunt. Intelligenda vero hic sunt principia prima cognoscendi *complexa*.

Scientia est habitus intellectualis principalis *theoreticus*, *deducens infallibiles conclusiones ex principiis demonstrativis*. Scientia vero est vel *prima*, vel *secunda*: *Prima* alias *Sapientia* dicitur, cujus Synonymum est *Metaphysica*.

Sapientia s. *scientia prima* est cognitio infallibilis conclusionis ex principiis *demonstrativis primis*. Notanter dico *primis*. Nam *sapi-*

ſcientia addit *ſcientiæ* præciſe ſumptæ determinationem ad principia *prima* & *concluſiones* inde fluentes, undè etiam *ſcientia* cum capite dicitur.

Scientia ſecunda eſt cognitio ex principiis *ſecundis*, quæ reſpectu principiorum *primorum*, *concluſiones* ſunt, unde nonnunquam hæc *ſcientia ſecunda* (quæ communiter *ſcientia* indeterminate dicitur) *cognitio concluſionum* vocatur. Scientia *ſecunda* vel contemplatur *ſpiritum*, ut *pneumatica*; vel *corpus*, ut *Phyſica*; vel quantitatem ut *Matheſis*.

XI. *Practicus* habitus eſt, cujus finis ultimus *principaliter* eſt ex cognitione *operari*.

XII. Et eſt vel *activus*, ut *prudentia*; vel *factivus*, ut *ars*.

Activus eſt, qui ultra cognitionem *operatur* quidem, ſed non tendit ad *effectionem*. Talis eſt *prudentia*, quæ ideo ita definitur:

Prudentia eſt habitus cum recta ratione *activus* circa ea, quæ homini *bona* ſunt vel *mala*. *Prudentia* habetur in Philoſophia *practica*, in *Ethica*, *Politica* & *Oeconomica*. Ariſt. 6. ad Nic. c. 8. diſtinguit *prudentiam* in *privatam*, qua quilibet ſuis rebus *recte præeſt*; & *communem*, qua & *aliis* proſpicit,

quam dividit in *œconomicam*, *nomotheticam* & *Politicam*: & *Politicam* rursus in *consultatoriam* & *judicatoriam*.

Factivus est, qui *operando* tendit ad *effectionem*. Talis est *ars*, quæ propterea ita definitur:

Ars est *habitus* cum recta ratione *effectivus*. Differt ergo ars à prudentia in eo, quod ars *factibilium*, prudentia *agibilium* est.

Ars Instrumentalis est, qui *facilitat* modum versandi circa res.

Tales sunt Grammatica, Rhetorica, Logica.

XIII. Moralis habitus seu *habitus voluntatis* est, qui datur in *voluntate*, & eam juvat ad *actus* suos; ut temperantia, modestia, veracitas, *&c.* de quibus Ethica agit.

XIV. Dispositio est *habitus imperfectus*.

Intelligenda hic est imperfectio non *essentialis*, quia ab *habitu* non nisi *gradu* & *modo inessendi* differt, quæ differentia speciem non variat, hinc eadem *qualitas* e.g. Physica modo *habitus* modo *dispositio* vocatur.

XV. 2. Potentia *naturalis* est qualitas in *natura* radicata, qua subjectum *aptum* est ad aliquid *agendum* vel *patiendum*; ut intellectus, facultas procreatrix, *&c.*

Hæc

Hæc à Phyſicis dividitur in *activam*, (ſub *vua reſiſtendi facultas* comprehenditur) & *paſſivam*, in *realem* & *intentionalem*, in *manifeſtam* & *occultam*, in *primam* & *ſecundam*. Excluditur ab hac *potentia* omnis illa, quæ vel *realiter* eadem eſt cum eſſentia ſubjecti, ut *potentia activa* Dei; vel quæcunque non eſt ens *peculiare*, ut pot. tranſcendentalis.

XVI. Impotentia naturalis eſt *diminuta potentia.*

Per *impotentiam* enim non eſt negative *nulla* potentia intelligenda, alias non eſſet *qualitas*; ſed debilis *facultas agendi* vel *patiendi* naturæ inſita.

XVII. 3. *Patibilis* qualitas eſt ejuſmodi *qualitas*, quæ afficit *ſenſus* & *appetitum ſenſitivum.*

Phyſici docent, quod anima ſenſitiva habeat 3 *facultates: Cognoſcentem, appetentem*, & *loco-moventem.* Ad priores duas ſpectat *patibilis* qualitas: Afficit enim vel facultatem *cognoſcentem*, quæ ſub ſe ſenſus tam *internos* quam *externos* comprehendit; Tales *patibiles* qual. ſunt Color, lux, ſonus ſapor, aſperitas, lævitas, *&c.* De quibus objectis *ſenſuum* Phyſici fuſe agunt in doctrina de Anima. Vel afficit fac. *appetentem* (quæ etiam appetitus *ſenſitivus* dicitur) ad

quam ſpectant *affectus*. Tales qualit. *patibiles* ſunt, Ira, amor, odium, triſtitia, &c. quas Phyſici in doctr. de Anima fuſe declarant.

XVIII. Paſſio eſt patibilis qualitas *ſubito tranſiens*.

Paſſio à *patibili* qualitate non differt *ſpecie* & *eſſentia*, ſed tantum *modo*, durationeſcilicet. Quæ enim *diutius* durat, *patib.* qualitas; quæ *ſubito* tranſit, *paſſio* dicitur. Propterea facilioris doctrinæ ergo ſine incommodo *paſſio* poteſt deſcribi patibilis qualitas *ſubito* tranſiens, ad differentiam *diuturnioris*, quæ κατ' ἐξοχὴν *patibilis* qualitas dicitur. Sed ita præſcinditur *patibilis* qualitas à ſpeciali ſignificatione, quam habet in oppoſitione ad *paſſionem*.

XIX. 4. Figura ſeu forma, eſt quantitatis *externa determinatio* & *diſpoſitio*, ut rotunditas.

Intelligitur in definitione *quantitas continua*. Eam *determinat* & *modificat figura*, ut jam rotunda, jam quadrata, jam oblonga appareat. Occurrunt autem inter Philoſophos variæ ſententiæ de differentia *figuræ* & *formæ*, inter quas eminet ea, quod figura *abſtracte* & *mathematice* intelligenda ſit, forma vero *concrete*, prout in corpore hæret

ret. Sed nihil certi de hac & aliis differentiis habetur; propterea nobis ſunt Synonyma.

XX. Figura eſt vel *naturalis*, vel *artificialis*.

PROBLEMATA.

I. An habitus poſſit fieri ex uno actu?

Aff. Non quidem omnis *habitus* in particulari poteſt ita acquiri, cum præſertim *morales* præ aliis frequentem iterationem requirant; Aliqui tamen *habitus* poſſunt ex uno *actu* fieri. E. g. Scientiam de re aliqua ſibi quis non raro acquirit per unam *demonſtrationem*. Proinde naturæ *habitus* in genere ſumpti hoc non repugnat, & per conſequens non accurata eſt definitio illa *habitus*: Habitus eſt qualitas *crebris exercitiis comparata*, &c.

II. An dentur qualitates, quæ ad uſitatas quatuor ſpecies referri non poſſunt?

In brutis ſæpe has & illas promptitudines videmus, quæ ipſis non à *natura*, ſed *aſſuefactione* inſunt, & ita naturalibus *potentiis* ſuperadditæ ſunt. Cardueles urnula potum è profundo attrahunt: Elephanti ſaltant, digladiātur,& aliis aſſuefiunt exercitiis: Equi

habenis reguntur, pedes, caput, & reliqua membra ad artis quasi regulas componunt; Oscines melodias Ecclesiasticas cantillant; Psittaci humanas voces formare suescunt, *&c.* D. *Sennertus* p. m. in suis Paralipom. p. 48. seqq. insignem discursum habet de *consuetudine*, quam ipse definit *dispositionem naturali constitutioni accedentem, & à frequenti exercitio agentis & patientis sensim introductam.* In isto discursu prolixe monstrat, *consuetudinem* comparari in omnibus facultatibus nostris, etiam iis, quas cum brutis communes habemus, utpote in *facultate* concoctrice stomachi (de cujus *assuefactione* ad ligna, lapides, ossa, stramen, stipulas, & alias res à cibo humano alienas concoquendas admirabilem historiam p. 128. recitat) imo in universâ facultate nutritiva, (quam dicit etiam venenis *assuefieri* posse absque læsione) in robore corporis (exemplo *Milonis Crotoniatæ*, qui bovem gestare *didicit*) in tactu, gustu, olfactu, auditu, visu, in facultate locomotiva, *&c.* Addit pag. 56. quod ex *consuetudine* membra corporis nostri novum robur accipiant, quod non sit *naturale*, sed naturæ accedat, & hanc solam dicit esse causam, cur *assueti* insuetis facilius labores tolerent. De hisce & similibus actibus *assuefactitiis* dubitari potest,

eſt, ad quam ſpeciem *qualitatis* referendi ſint. Primo intuitu cuilibet videntur ad *habitum* pertinere, quia *naturali potentiæ* ſuperadditi ſunt, & ſubjectum *promptum* reddunt ad operandum. Verum, quando Metaphyſicos altius ſcrutamur, deprehendimus, probatiſſimos unanimiter ſtatuere, quod ſubjectum *habituum* tantum illæ *potentiæ* ſint, quæ habent indifferentiam & libertatem ad agendum, non vero illæ, quæ determinatæ ſunt ad unum oppoſitorum, qua de cauſa etiam brutis *habitus* denegant. Quid ergo dicendum? ſunt, qui dicunt, quod aſſimilentur *habitibus* aliquo modo. Sed ſeduli rerum ſcrutatores in hoc non acquieſcunt. Iſti enim non quærunt, quorſum talia *metaphorice* poſſint reduci, ſed, (ſi qualitates ſint, uti revera ſunt) ad quam ſpeciem *qualitatis proprie* ſpectent? Reponi quidem poteſt illud Ariſtotelis Lib. Categ. c. de qual. Alia fortaſſe ſunt genera *qualitatis*, ſed hæc (uſitata ſc. 4. genera) ſunt fere, quæ maxime in omnium ore verſantur. Verum inſtat quæſtio; an igitur *quinque* ſpecies conſtituendæ ſint? Nos ſalvo aliorum judicio duplici modo putamus poſſe huic dubio ſatisfieri. 1. Ut ab habitu (ad indifferentes potentias reſtricto) & à jam enumeratis actibus *aſſueſactitiis* abſtrahatur communis conceptus, qui

poſſet *promptitudine adventitia* vel alio vocabulo exprimi. Iſta *promptitudo* ratione ſubjecti divideretur in eam, quæ eſt in potentia *determinata*, quales ſunt modo enumeratæ; & eam, quæ eſt in potentia *libera*, ut habitus. (ſed ita in definitione *habitus* reſtrictio eſſet addenda.) Vel 2. terminus *habitus* ampliandus eſſet (Multiplicatis *rebus* multiplicandi vel ampliandi ſunt *termini*) ut hæc exempla ſub ſe comprehendere poſſet. Poſſet autem ampliatio hoc modo inſtitui; Habitus ratione ſubjecti dividitur in *rationalem* & *irrationalem*. *Rationalis* eſt vel *intellectualis* vel *moralis*. Ita modo dicta exempla invenirent locum ſub *habitu irrationali*. Sed modo de re conſtet, in verbis ſimus faciles.

III. An habitus diſciplinarum totaliter ſumpti ſint entia per ſe?

Neg. Quia ex multis entibus *completis* conſtant. E. g. alia ſcientia in Phyſicis eſt, cœlum eſſe inviſibile: alia, terram immotam quieſcere. Alia concluſio in Metaphyſicis eſt, non poſſe produci infinitum: alia, propria poſſe communicari. Dicimus ergo, quod hab. diſcipl. ſint entia *per accidens*, ſc. per *aggregationem*.

IV. Quomodo ſe habeant actiones ad habitus per eas acquiſitos?

R. Ut

R. Ut *efficiens* ad *effectum*. Intelligendæ vero hic ſunt actiones habitum *antecedentes*, non *conſequentes*.

V. An habitus ſit cauſa efficiens actionum conſequentium?

Aff. Sed *inadæquata*. Habitus enim una cum potentia coefficiendo *influit* in actionem. Et *influit* quidem non tantum in *intentionem* actionis, ut habitualis fiat, ſed in ipſam *eſſentiam* actionis, licet hanc *inadæquate* efficiat.

VI. An figura ſit qualitas proprie dicta?

Neg. Qualitas enim eſt *ens*: figura vero tantum eſt *modus* entis ſc. quantitatis. Proprie ergo ad *quantitatem* pertinet, cujus *modus* eſt. Proinde in doctrina de quantitate *figura* poſſet ſortiri titulum *modi*, ut ita caput iſtud etiam in 4 puncta ſecaretur, ſicut C. de Subſtantia; refertur autem ad ſpecies qualitatis propter uſitatam doctrinam *Ariſtotelis*. Perutile eſt loqui cum multis, ſentire tamen cum paucis.

AXIOMATA.

I. Qualitas admittit *contrarietatem*.

Intelligitur hic contrarietas ſtricte dicta, cujus genuinæ notæ recenſentur. E g. Virtus

tus & vitium, calor & frigus, albedo & nigredo, *&c.* ſunt contraria.

II. Qualitas recipit *intentionem* & *remiſſionem*, ſeu *magis* & *minus*.

Valet regula tantum in *habitibus* & *patib. qual.* (Licet dubitari poſſit, anne etiam in omnibus hiſce *remiſſio* & *intentio* locum habeat). *Intentio* autem eſt additio plurium *graduum* (operationem facilitantium) ad eſſentiam *qualitatis* in *ſubjecto*, & conſequenter major *radicatio* ejus eſſentiæ in *ſubjecto*. Contra *Remiſſio* eſt *diminutio* graduum, *leviorque* radicatio.

III. Propter *qualitatem* res ſunt *ſimiles* vel *diſſimiles*.

Sicut propter *quantitatem* ſunt *æquales* vel *inæquales*.

IV. Tria requiruntur ad acquirendum *habitum*: *Natura, inſtitutio,* & *exercitatio*.

Deductionem horum vide apud Plutarchum libr. περὶ παιδ. ἀγωγ. non procul ab initio.

V. Signum *contracti habitus* eſt facilitas (ad operandum) & *conſtantia*. Habitus enim ſubjectum promptum reddit ad operandum.

CA-

CAPUT VI.

De Relatione.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Relatio *rationis*, *ſubſiſtens*, & *tranſcendentalis*, non ſunt hujus loci.

Relatio rationis enim præter mentis *fictionem* in rebus non datur; At *ficta* exulant à Metaphyſica. Relatio *ſubſiſtens* eſt modus *ſubſtantialis:* Jam vero verſamur in *accidentibus* & quærimus relationem *inhærentem. Tranſcendentalis* ipſo nomine monſtrat, quod huc non pertineat, *tranſcendit* enim *prædicamentalia,* in quibus jam occupati ſumus. Sicut ergo *potentia,* quæ *actui* opponitur, non poteſt coarctari ad ſecundam ſpeciem *qualitatis:* ita etiam latiſſimus reſpectus *tranſcendentalis* non debet coarctari ad *prædicamentalem.* Reſpectus ut ſic non eſt talis *reſpectus.*

Formale connotativum.

II. Relatio eſt accidens, *juxta quod aliquid, quicquid eſt (formaliter conſideratum) alterius eſt.*

Duo

Duo hic docendi cauſa ponimus formalia: *Connotativum*, & *abſtractivum*, propter duplicem vocis ſignificationem in reipſa & Philoſophorum ſcriptis fundatarum, quarum neutram licet ad ambiguitatem rejicere, & ita abjicere. Nimirum *Relatio* aliquando ſumitur *connotative*, & ſic notat 1. *reſpectum ad aliud*. 2. *Fundamentum proximum* reſpectus iſtius, cujus beneficio ab intellectu noſtro apprehenditur, ne ſicut umbra evaneſcat. Aliquando vero ſumitur *abſtractive*, & ſic *nudum reſpectum* ſignificat. Juxta priorem ſignificationem verum eſt, quod plerique dicunt, *relationem* ſc. eſſe *accidens*; nam *fundamentum proximum* accidens eſt, & juxta hanc acceptionem intelligenda eſt *relatio* in diviſione *accidentium*, in qua propter receptum ordinem *accidentium* volumus aliquouſq; tritam viam calcare. Juxta poſteriorem fallit; nam ſic tantum *modus* eſt. Puto autem ſignificationem *connotativam* originem habere ex *prædicamentis*, in quibus *Ariſtoteles* ipſe & alii ſæpe *late* & *populariter* locuti ſunt. Olim etiam *accidentia* frequentius in *concreto* (*quantum*, *quale*, *relatum*, &c.) ſunt prolata. Creſcente Philoſophia propter ἀκρίβειαν *abſtractio* quidem facta eſt, ſed in *relatione* licet *abſtracta* à ſubjecto ſit repræſentata,

man-

manſit tamen *concretio* ipſius *reſpectus* & *fundamenti* in vulgato modo docendi, ne nimis ſubtilis evaderet hæc doctrina tyronibus, præſertim in *prædicamentis;* cum *concreta* facilius apprehendantur, quam *abſtracta.*

Formale abſtractivum.

III. Relatio eſt *reſpectus rei ad rem coexiſtentem, accidentaliter rei ſuperveniens.* Ut paternitas, filiatio, amicitia, præceptoreitas, diſcipuleitas dominium, ſervitus, ſimilitudo, æqualitas, relatio magiſtratus ad ſubditos, paſtoris ad auditores, ducis ad milites, ſocii ad ſocios, &c.

§. 1. Hæc definitio exprimit naturam *relationis prædicamentalis* abſtractiſſime ſumptæ. Ita eam dicimus eſſe *reſpectum,* quo ipſo reſpicimus ad diviſionem *reſpectus* in genere, quando dividitur in *ſubſiſtentem, Tranſcendentalem, & Prædicamentalem.* Cum enim nude in ſua natura abſque omni fulcro & *fundamento* conſideratur, non eſt *accidens,* non eſt *ens,* ſed *modus* tantum.

§. 2. Porro cum dicimus, quod ſit reſpectus rei *ad rem coexiſtentem,* inſinuamus primam differentiam relationis *prædicamentalis* & *tranſcendentalis. Tranſcendentalis* enim non

non neceſſario poſtulat terminum *actu exiſtentem*, ſed ipſi perinde eſt, ſive illud, ad quod *terminatur*, *jam* ſit in rerum natura, ſive *nondum* ſit. *Scientia* habet *reſpectum* ad illam Eclipſin, quæ *poſt aliquot annos* demum futura eſt. *Prædicamentalis* autem nonniſi ex *coexiſtentia* termini reſultat, quæ ubi non datur, ibi nec ipſa eſt.

§. 3. *Accidentaliter rei ſupervenit* relatio prædicamentalis. Hæc eſt altera differentia *rel. præd.* & *tranſc. Tranſcendentalis* intime includitur in *eſſentia rei*, & eſt *per ſe* intenta, ut cum habitus reſpicit ſuum objectum, creatura creatorem, adjunctum ſubjectum, pars totum, &c. *Prædicamentalis* vero ex *coexiſtente* termino quaſi *reſultat*, & *forinſecus* ad rem accedit, atque ſic tuetur rationem *accidentis*, ſed *prædicablilis*, quale interdum etiam *ſubſtantia*, imo modus quoq; eſt, quando de re aliqua contingenter prædicantur, eique *per accidens* conveniunt, ut cum menſa dicitur lignea, manus contracta vel exporrecta.

IV. Ad relationem juxta *formale abſtractivum* ſolide intelligendum attendendum eſt ad ejus *requiſita*, quæ ſunt 1. *Subjectum*, 2. *Terminus*, & 3. *Fundamentum*, Fundamento in aliquibus *relationibus* accedit *ratio fundandi*.

§. 1.

§. 1. *Subjectum* relationis est *substantia*, quam afficit *relatio* seu quæ suscipit *relationem*. Hoc quando una cum *relatione* simul sumitur, fit *relatum*, ut pater. *Subjectum* autem omni *relationi* necessario *substernitur*. Si enim *accidens* non potest esse absque *substantia*, licet perfectam habeat essentiam, quanto minus ea carere poterit *modus* hicce, qui est *debilissimæ entitatis*, uti Philosophi loquuntur. Unde simul apparet, quod *requisitum* hoc primum non *æquali* passu ambulet cum *reliquis* duobus, quia *subjectum* non magis appropriatur *relationi*, quam aliis *modis* & *accidentibus*. Necesse autem est, ut duæ *relationes* oppositæ duo habeant *subjecta*, quæ possunt vocari subjectum *relatum*, & subjectum *correlatum*, e. g. aliud *subjectum* requirit *paternitas*, Abrahamum: aliud *filiatio*, Isaacum; subjectum *dominii* erat Abraham: subjectum *servitutis* Eliesер. Sententiam illam, quæ *unum subjectum* inter utrumq; terminum statuit, rejicimus.

§. 2. *Terminus* relationis est illud, ad quod *terminatur* relatio. E. g. *Terminus* paternitatis *Jacobi* erat *Reuben*: *Terminus* dominii *Rachelis* erat *Bilha*: *terminus* præceptoreitatis *Aristotelis* erat *Alexander* magnus. Esse autem *terminum requisitum* relationis

tionis neceſſarium, ex ipſa definitione pa-
tet, cum dicitur *reſpectus* ad rem *coexiſten-*
tem, id quod confirmatur ex illo vulgato
quando dicitur tota natura *relationis* conſi-
ſtere in ESSE AD. *Terminus* autem in
relatione *prædicamentali* ſemper debet eſſe
coexiſtens, uti definitio oſtendit. In eo enim
differt à relatione *tranſcendentali*. Omnis
quidem relatio *terminum* infert. Sed præ-
dicamentalis *coexiſtentem*.

§. 3. *Fundamentum* relationis eſt *ratio*
ſeu *cauſa*, cur aliud ad aliud *referatur*. Cau-
ſam illam vocarunt Scholaſtici *fundamen-*
tum, quo ipſo abſque dubio voluerunt in-
dicare, *relationem* non eſſe *rem*, ſed *modum*
rei. Quod enim proprie habet *cauſam*, illud
eſt *ens*. Quoad enumerationem *fundamen-*
torum relationis iſta ſententia præ reliquis
certa eſt, qua ſtatuitur, quod relatio fun-
detur in *quantitate, actione, paſſione*. Sic e.g.
in *quantitate* fundantur *æqualitas, inæquali-*
tas, relatio *ſimplicis ad duplum, triplum*, &c.
In *qualitate* fundantur *ſimilitudo, diſſimili-*
tudo, paternitas (in potentia generandi)
amicitia in ſimilitudine morum, *&c.* In
actione & paſſione *fundatur* colloquium,
contractus, *&c.*

§. 4. Interdum ad fundamentum accedit
ratio fundandi, quæ eſt *conditio* ex parte
funda-

fundamenti *requisita*, ut sit *fundamentum*, & quasi ultimo compleatur in *ratione* fundamenti. Sic potentia generandi non potest esse *fundamentum* paternitatis, nisi accedat ipsa *actio* generandi.

§. 5. Ut res clarior fiat, omnia *requisita* in exemplo monstrabo. Præceptoreitas (sic loquuntur Scholastici) est *relatio* in præceptore ad discipulum, cui opponitur discipuleitas. *Subjectum* præceptoreitatis est e. g. *Aristoteles*: subjectum *oppositæ relationis* discipuleitatis sc. *Alex.* M. *Terminus* præceptoreitatis est *Alex.* M. Term. discipuleitatis *Aristoteles*. *Fundamentum* præceptoreitatis est eruditio: discipuleitatis docilitas. *Fundandi ratio* præc. est institutio; discipuleitatis rat. fund. est instit. receptio.

DIVISIO.

V. Relatio 1. vel est *naturalis*, vel *ex instituto*.

VI. Naturalis est, quæ rei accidentaliter supervenit *absque singulari ordinatione intellectus alicujus*.

VII. Ex instituto est, *quæ ex ordinatione intellectus profluit*.

§. 1. Per *naturalem* hic non intelligimus *transcendentalem*, quæ ex ipsa rei *natura* quasi

quasi fluit, sed talem, quæ *forinsecus* & *contingenter* accedit ad rem ex termini *coexistentia*, *absque tamen singulari ordinatione alicujus intellectus*. Tales *relationes* sunt inter consanguineos, patrem & filium, sorores & fratres, patrem & avum, *&c.* Inter similia æqualia, dissimilia & inæqualia (nam non tantum dantur relationes *convenientiæ*, sed etiam *discrepantiæ*.)

§. 2. Relatio *ex instituto* est, quæ non *naturaliter* ex termino coexistentis positione resultat, *sed ab intellectu aliquo ordinatur*. Hæc iterum est duplex: nam fluit *vel ex instituto divino*, qualis inter ducem & militem, militem & militem, inter confœderatos, inter contrahentes de depositio, mutuo, pignore, re venali, *&c.*

VIII. Relatio est vel *mutua* vel *non mutua*.

XI. Mutua est, cum relatio vera & realis est in *utroque* subjecto, *relato* sc. & *correlato*.

X. Non mutua est, cum *relatio realis in altero extremo deest*.

Mutua est, e. g. paternitas, quia ipsi in *altero* subjecto respondet *filialitas*. *Non mutua* vero est relatio *statuæ Mercurialis* in sylvis ad viam regiam.

PRO-

PROBLEMATA.

I. An relatio nude abſque fulcro & in ſe ſpectata ſit modus?

Aff. Aut eſt *ens*, aut *modus* entis: nam plane *nihil* non eſt. Sed non eſt *ens*, quia non habet peculiarem *eſſentiam*; nam alias differret ab aliis *eſſentiis*, ut *res* à *re*, quod negant Philoſophi. Ergo eſt *modus* accidentis.

II. An pater πολύτεκνος una relatione referatur ad omnes liberos?

Neg. Ex *novo termino nova relatio* reſultat. Tot ergo ſunt in parte *relationes*, quot ſunt *liberi*, quæ augentur & minuuntur, prout plures naſcuntur, vel etiam moriuntur.

III. An terminus relationis & correlatum ſint unum & idem?

Neg. Accurate loquendo *terminus*, quatenus *terminus* non involvit ſimul *relationem*, (quod ex *rel. non mutuis* patet) correlatum eſt *terminus una cum relatione*, uti vox ipſa docet.

AXIOMATA.

I. Ubi non datur ſpeciale nomen *relationis* generale vocabulum uſurpandum eſt cum *determinatione* ad ſubjectam materiam.

Scho-

Scholastici multa *relationum* vocabula barbara effinxerunt, ut sunt præceptoreitas, discipuleitas, filiatio, *&c.* Hinc quidam suadent, ut semper vocabulum fingatur ad designandam quamvis relationem *in abstracto*, si non adsit speciale nomen. Verùm non opus est. *Relationis* generale vocabulum ubique potest adhiberi e. g. Relatio magistratus ad subditos: relatio in pastores ad auditores, *&c.*

II. Relata sunt simul naturâ.

Plenus sensus regulæ hic est: Relata *prædicamentalia in esse relativo* sunt *simul* natura, hoc est, *simul* existunt sine unius ab altero dependentia *causali* (ita enim explicatur τὸ *naturâ simul esse.*) Restringitur ergo 1. regula ad rel. *prædicamentalem*, de *transcendentali* non semper vera est. *Scientia* potest esse, cum *scibile* nondum est. 2. Valet tantum de correlatorum *esse respectivo*, non *absoluto*: E. g. Pater & filius in esse *relativo* simul natura sunt, in esse *absoluto* vero pater est natura *prior* filio.

III. Relata se mutuo *ponunt* & *tollunt.*

Valet itidem de *esse respectivo* tantum. Cum servus desinit esse servus, dominus non desinit esse homo, sed dominus esse desinit.

CA-

CAPUT VII.

De Actione & Passione.

Ambiguitas.

Ad tollendam ambiguitatem notandum est, quod in hoc capite tantum tradantur *actiones* & *passiones prædicamentales*, & quæ sunt peculiaria *entia*. Licet autem *actio* & *passio* ei correspondens habeant *fundamentalem* identitatem, & sint *unus numero* motus, qui ab *agente* excitatur & in *patiente* recipitur, tamen methodo Philosophis consueta de utraque seorsim (in uno tamen capite) acturi sumus.

Formale.

I. *Actio* est accidens, secundum quod ens *agere dicitur*.

Particula *secundum* determinat *formale* principium, unde res aliqua dicitur *agere* vel denominatur *agens*. Particula *ens* indicat, *actiones* non tantum competere *subsantiis* & *suppositis*, quæ alias principium actionis *quod* & radicale vocantur, sed enti in *genere*, (permissive loquendo) quia *accidentia* etiam agunt. Et ignis calefacit, & calor calefacit.

D I-

DIVISIO.

II. 1. Actio est vel *immanens* vel *transiens*.

Immanens est, quæ ab agente *non transit* ad extraneum subjectum; ut *intellectio*, *volitio*.

Transiens est, quæ *transit* ad extraneum patiens, ut *verberatio*, *pulsio*, *tractio*.

III. 2. Actio est vel *instantanea* vel *successiva*.

Instantanea est quæ fit *in instanti* absque ullo temporis tractu, ut *generatio*.

Successiva est, quæ fit *successive*, ut *gyratio*, *verberatio*, *projectio*, *compressio*, &c.

IV. 3. Actio vel est *perfectiva* vel *corruptiva*.

Perfectiva est, quæ perficit patiens, ut *calefactio in respectu ad uvas*.

Corruptiva est, quæ vel totaliter, vel aliquo modo *corrumpit* patiens, ut *transfossio*, *percussio*.

V. 4. Actio est vel *mutua*, vel *non mutua*.

Mutua est, quando agens *vicissim* patitur. Dicitur alias *reactio* & *repassio*: *digladiatio*.

Non mutua est, quando agens non *simul* patitur, ut *illuminatio influxus* stellarum in hæc inferiora.

VI. 5.

VI. 5. Actio est vel *materialis*, vel *spiritalis*.

Materialis (alias *realis*) est, qua agens non sui *speciem*, sed aliquid *reale* producit, ut *generatio*.

Spiritalis (alias *intentionalis*) est, qua agens tandem sui *speciem* seu *repræsentativum* quid producit, ut cum homo sui imaginem in speculo producit.

Formale.

VII. Passio est *actionis receptio*.

Quidam ita eam definiunt: *Passio est secundum quam ab eo, quod viribus superius est, quid pati dicitur*. Verum hæc definitio est nimis stricta; potest enim *passio* etiam inferri ab *infirmiori*. Propterea nos generaliter dicimus, *passionem* esse *actionis* (cujuscunque) *receptionem*.

DIVISIO.

VIII. Passio est *perfectiva* vel *corruptiva*.

Perfectiva est, qua patiens *perficitur*, ut *informari*.

Corruptiva est, qua vel totaliter, vel aliquo modo *corrumpitur* patiens, ut *vulnerari*, *occidi*. Dantur quidem plures divisiones passionis, ut, cum passio dividitur in *instantaneam* (e.g. illuminatio respectu ejus quod illuminatur) vel *successivam*: in *naturalem* & *voluntariam*, &c. Sed illæ partim ex iis, quæ

in divisionibus actionis dicta sunt, facile intelligantur.

PROBLEMATA.

I. An actio sit aliquid respectivum?

Aff. Sed secundum respectum *transcendentalem*, non vero *prædicamentalem.*

II. An actiones immanentes revera sint actiones?

Aff. Quia *potentiæ activæ*, ex quibus fluunt, sunt *revera* potentiæ. Omnis autem potentia *activa* est per ordinem ad *veram actionem.*

III. An omnis actio habeat terminum?

Neg. Dantur enim actiones *immanentes*, quæ non habent *terminos*, quia nullus potest dari *terminus*, qui aliquibus actionibus *immanentibus* producatur (talem enim hic terminum intelligimus.) Quid enim producit e. g. *intellectio*?

IV. An actio instantanea vere sit actio?

Aff. Quia datur aliquod *efficiens*, quod per *instantaneam* agit, e.g. pater generans filium. Omne efficiens autem per *veram actionem* (quæ causalitas efficientis est) efficit.

V. Num actio & passio ei correspondens sint duo distincta entia?

Neg.

Neg. Diſtinguuntur enim hi termini ſolum per *inadæquatos conceptus*, licet una res ſubſit. E. g. Ille ipſe motus, qui ab occidente egreditur, & ejus reſpectu *actio* dicitur, ab occiſo recipitur, & ejus reſpectu *paſſio* dicitur. Una ergo res *per inadæquatos conceptus* duo ſortitur nomina.

AXIOMATA.

I. Omnis *paſſio* præſupponit *actionem*.

Paſſio enim nihil aliud eſt, quam *actionis receptio*.

II. Quidvis non *patitur* quodvis.

Requiritur enim *capacitas* in patiente ad *recipiendam* actionem. Coctionem non recipit lapis, ſed caro.

CAPUT. VIII.

De Quando, Ubi, Situ, & Habitu.

I. Quando eſt *habitudo rei durantis finitæ ad durationem defectibilem.*

Quando hic non ſignificat ipſum *tempus*, vel ipſam *durationem* in genere, ſed *reſpectum* inter modum & rem. Neque ſumitur *interrogative*, ſed *nominaliter*.

II. Ubi eſt *habitudo rei finitæ ad ſuum ⩎, vel locum.*

Ubi hic aliter ſumitur, atque in capite de *Ubietate*, in quo ſæpe pro ipſo *loco* vel *quaſi* loco uſurpatur. Hic enim non notat ipſum *locum*, ſed *reſpectum* tantum ad *locum*. Neq; hic ſumitur *interrogative*, ſed *nominaliter*, Ubi vel eſt *naturale*, ut eſſe ſupra, infra; vel *fortuitum*, ut eſſe in templo, *domo*.

III. Situs eſt *habitudo partium corporis certo modo diſpoſitarum ad locum.*

Situs non notat ipſum *locum*, ſed reſpectum *diſpoſitionis* partium ad *locum*. Eſtque 1. vel *naturalis*, quem cujuſq; rei *natura* præſcribit, e. g. ut caput hominis ſurſum, pedes deorſum vergant; vel *fortuitus*, quem *natura* non præciſe requirit, ut ſeſſio. 2. Vel *rectus* vel *obliquus*, quæ diſtinctio ex terminis ipſis intelligitur.

IV. Habitus eſt *habitudo corporis ad aliud corpus adjacens.*

Habitus hic non ſignificat illud, quod *privationi* opponitur, neq; primam ſpeciem *qualitatis*, neque ipſum corpus *adjacens*, ſed *reſpectum*, qui oritur ex *adjacentia* ornamenti, veſtimenti, *&c.* Eſt autem habitus vel *naturalis*, ut eſſe crinitum (niſi capillus ſit ſuppoſititius, tum enim eſt artificialis) vel *artificialis*, ut eſſe palliatum.

PRO-

PROBLEMATA.

I. An Quando, Ubi, Situs & Habitus ſint accidentia?

Reſp. *Populariter* & *Logice* loquendo poſſunt ita vocari. *Rigoroſe* tamen & *Metaphyſice* loquendo non ſunt *accidentia*, cum omne accidens ſit ens, & verum nullum horum in ſe præciſe ſpectatum ſubjecto *novum ens* ſuperaddat; ſed *modi*, quod ipſum indicare volumus ſupra, dum hæc 4. vocavimus accidentia *modificativa.*

II. An Metaphyſica debeat agere de Situ & Habitu.

Ratio dubitandi eſt, quia reſtringuntur ad *corpus* tantum. *Corpus* vero non admittit abſtractionem *ſecundum indifferentiam* Metaphyſicæ dicatam. Sed Reſp. Diſtinguendo. Metaphyſica non agit de *Situ* & *Habitu ſcientifice*, ſed *non-ſcientifice*, ob aliquam tamen neceſſitatem, quæ ipſi ex circulo abſtractionis ſuæ egredi aliquando permittit, ut ſc. Summa vulgo ſic dicta *rerum genera* compleat.

SOLI DEO GLORIA.

BRITISH
14 JY 74
MUSEUM

Frommenii Metaph.

BRITISH
14 JY 74
MUSEUM